NICOLAI MASSA VENETI

ARTIVM ET MEDICINAE DOCTORIS

LIBER DE FEBRE PESTILENTIALI,
ac de Peſtichiis, Morbillis, Variolis, & Apoſtematibus
peſtilentialibus, ac eorundem omnium curatione,
necnon de modo quo corpora à peſte
præſeruari debeant.

OPVS SANE VTILISSIMVM,
cui nuperrime Auctor tum pleraq; alia, tum præcipue doctri-
nam addidit de rebus, quæ peſtilentem contagionem
ſuſcipere, uel non ſuſcipere poſſint.

Cum indice rerum notabilium in fine operis appoſito.

QVI BIBERIT EX HAC
AQVA NON SI-
TIET IN AETERNVM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS, APVD ANDREAM ARRIVABENVM,
Ad ſignum Putei. M D LVI.

PETRVS ANGELIVS
Bargéus ad lectorem.

Viderat ex alta Phœbus regione polorum
Peſtiferam cunctos depopulare luem:
Et Maſſam ingenio præſtantem, atq; arte magiſtra,
Mirandum hoc ſubito ſcribere iuſsit opus.

ILLVSTRISSIMAE AC CLARISSIMAE PRINCIPI *Dominæ, Dominæ Eliſabethæ Landtgrauiæ claris Heßiacorum ducum nata=libus ortæ, Principi Saxoniæ, & Thuringiæ, ac Marchioniſſæ Miſnæ &c. Principi ac Dominæ clementisſimæ, Nicolaus Maſſa ſalutem plurimam, Neſtoreamq; uitam, & Metelli fœlicitatem exoptat.*

DVABVS *ſane de cauſis & illis quidem iuſtisſimis, Illu=ſtrißima princeps, hoſce meos de Febre Peſtilentiali labores tuo in primis nomini dicandos conſtitui, quarum prior eſt, ut anti=quorum ſcriptorum exemplum ſequerer, qui conſueuere ſua ſcripta in lucem edere ſub patrocinio alicuius (ut aiunt) Mecœna=tis, quo & robur, & auctoritatem maiorem conſequerentur. Cum uero tuas non ſolum corporis dotes uerum etiam animi, longo ſtudio, atque exercitatione compa=ratas uirtutes conſidero, ac tuum in Apollonium Maſſam nepotem meum, quem non ſecus ac filium diligo, ſtudium & animi propenſionem mecum repeto, cui eos iuſtius dicare poßim quam tibi, neminem uideo, quæ & generis nobilitate, ac ſplen=dore, atque omnibus uirtutum ornamentis maxime nites, & de Maſſea familia noſtra in primis es optime merita. Qua in re, mea non me fallit opinio, quis etenim uſquam mortalium maiorem uim, firmitatem, & grauitatem noſtris ſcriptis te una Principe Illuſtrißima dare poterit? cum ex ea celebri atque illuſtri & omnium clarißima Heßiacorum Ducum, Landtgrauiorumq; familia ortum tuum nobilißi=mum habueris: quæ & antiquitate, & ſtrenuis geſtis non ſolum a maioribus fœli=cibus illis temporibus, quibus quidam ex clarißima illa familia cum ad imperatoriam dignitatem, & maieſtatem ſuis uirtutibus electus foret, qua erat animi magnitudi=ne, eam amplecti minime uoluit, uerum etiam a parentibus memoria patrum no=ſtrorum maximam ſibi apud omnes gentes auctoritatem comparauit. Laudes quo=rum cum omnibus non ſolum Germanorum Principibus, uerum etiam reliquarum nationum Dominis notißimas eſſe uideam, ſilentio eas pertranſire decreui. præ=ſertim cum Illuſtrißimus Princeps frater tuus Philippus Landtgrauius quaſi al=ter Achilles, noſtra tempeſtate uſque adeo excellens ſit, ut præter maiorum di=gnitates, propriis etiam uirtutibus, ac militiæ rebus fortißimis fœliciter & pru=denter geſtis antiquorum patrum gloriam non æquauerit modo, uerum etiam ſupe=rauerit atque ita; ſuis amplißimis monumentis Landtgrauiorum familiæ maxi=mum ſplendorem attulerit, quem lumine ſolis longe magis eluceſcere omnes fa=teri coguntur. Quamobrem non ſolum qui talem heroem merito colunt, amant, & prædicant, ſed etiam æmuli ei inuidentes, tanti uiri laudes magnificas ſilere non poſſunt, quod maximum omnium ueritatis teſtimonium eſt. Altera uero cauſa eſt; quoniã proximo anno aut ſiderum coinquinatione et aeris præparatione, aut conta=gione, tota fere prouincia tua nobilißima (ut mihi ſignificatum fuit) peſte labora=*

nit, quod non ſine maxima Principum moleſtia, ac ut ita dicam intimo cordis do= lore eſſe potuit, præſertim in Principe uirtutibus ornata, qualis es tu clementiſſima Domina Domina Eliſabeth,*quæ maiorem in modum ac magnificè omnes alios prin cipes excellis, ita, ut quaſi præclara enitcans & rara gemma in auro puriſſimo, ſplē dere uidearis. Quis enim princeps tuam illam innatam prudentiam ſuperat? (quam bonorum malorumq; ſcientiam ac eorum memoriam eſſe ſapientes credunt) qua fu= tura proſpicias, & eis antequam eueniant obſtes, ac iuſte agēdo una cum proui= dentia ipſa communi utilitati perpetuo ſtudere uidearis, & unicuique ut tempus & neceſſitas poſtulant quod ſuum eſt impartiaris. Quandoquidem tu, cum natura in primis iuſtitiam tibi largita ſit, propria quoque diligentia illam in conſuetudinem tibi conuertiſti, quæ micante ſuo lumine te candidiſſimam* Dominam *in reliquis merito reddit, ut in diuinis religioſam & piam; iucundam, & comem in ſanguine con= iunctos & ex eadem patria ortos; ac etiam in enumerandis amicorum in te officijs ſepeq; memoria repetendis gratam, atque (ut operæpretium eſt) promptam in eiſdē rependis. Quid denique animi conſtantia, temperantia, et in magnis rebus magnificētia, ceteriſq; tuis uirtutibus dicam? Enimuero uirtutes omnes ita in te una ſplendent, ut non tantū internas ſed externas etiam tibi augeant dotes: tu nanque cle menter ac modeſte ſemper agis, non prætermiſſa ea audacia, quæ uirtus eſt, fugas ta men uitioſam procul à te proprio conſilio pertinaciā. Quod ſi liberalitatis gloriam addidero, quam* Ariſtoteles *tantopere celebrauit, mentiri me minime dicent hi omnes qui tibi inſeruiunt, tua nanque liberalitate ad illum gloriæ laudumq; apicem & ma ieſtatis famam ita contendis, ut diuinam illam, quam in hoc ſeculo æqualitatem con ſequi heroes poſſunt, tua in omnibus liberali largitione continue magis conſequi ui= dearis. Qua ut beneficentius ac liberius uti ualeas, ac etiam ut tui moris eſt, non tantum tibi, ſed & ſubditis prodeſſe facilius largiendo poſſis, in hac quoque ſæuiſſi= ma & communi ægritudine oppreſſis, has noſtras uigilias & labores, iſta etiam de cauſa tuis innumeris uirtutibus dicare decreui. Quod ſi eas tibi gratas eſſe cognoue ro, alias in futurum ad te deſtinare curabo.* Vale Princeps ac Domina *clementiſſima, & mihi &* Apollonio *mihi chariſſimo fauere digneris.* Venetiis, M. D. X L. Die X X V I I I. Iunii.

NICOLAI MASSAE VENETI

ARTIVM ET MEDICINAE DOCTORIS.

Liber de Febre Peſtilentiali, ac de Peſtichiis, Morbillis, Variolis, & Apoſtematibus peſtilentialibus, & eorundem cura.

AD ILLVSTRISS. D. DOMINAM ELISABETHAM *Ladtgrauiã Principẽ Saxoniæ, et Thuringiæ, ac Marchioniſſam Miſnæ &c.*

Proœmium huius primi tractatus, in quo quid nominis febris Peſtilentialis declaratur.

Intende in adiutorium meum Domine deus ſalus mea.

LVCAS Panetius Olchinẽſis Canonicus, vir ita elegantisſimi ingenii & exquiſitisſimæ doctrinæ, vt cũ quouis nõ ſolũ noſtri tẽporis, ſed ſuperioris ſeculi in omni genere virtutũ cõparari facile queat, Gal. opus q̃d Methodus medẽdi inſcribitur, a ſe ſummo labore caſtigatũ mihi deſtinauit. Quo quidem me, poſt morbi Gallici opuſculũ in lucẽ editũ, ad maiora excitauit, & ſępe, q̃d in eo libello pollicitus ſum, ad proximorũ ſalutẽ fratribus impertiri rogauit, & ſi nõ oĩa, ſaltẽ aliqua, quæ magis vrgẽt. Quamobrẽ, cũ oĩum ęgritudinũ maximi diſcriminis, perniciosisſimę, ac difficillimæ, febres peſtilẽtiales ſint, ac ab eis accidẽtia ſummę formidinis, ac timoris plena ſequãtur, ut elapſis annis viſum eſt, & nunc quoq; videre licet, de eis nunc tractare curabo, vt & promisſioni & tanto viro aliqua ex parte morem geram. Quod ſi materiam arduã ac difficillimã aggreſſus fuerim, quæ tot doctisſimos antiquos, neotericosq; defatigauit, arrogantiæ, aut temeritati minime aſcribatur, cum potius charitate ductus ea, quæ diuturnis lectionibus, quotidianisq; circa ægros exercitationibus, & laboribus, ac ea etiam, quæ ab optimis præceptoribus, & ab iis, qui quotidie rem ipſam experiuntur, nec niſi ſumma ratione agunt, didici, poſteris tradere decreuerim. Neque veritus ſum magnitudini rei nondum ad ſummum excuſſæ, manus ſi non vltimas, ſaltem optimas & propé vltimas apponere, cum ex Hippocratis ſententia libello de Diæta, ſiue de victus Ratione, non ſolum qui abſolutam alicuius rei notitiam docuere, digni laudibus ſint, ſed

& qui eam adinuenere, aut faciliora doctioraque aliqua induſtria laboreq; tradidere. Primum igitur diuino auxilio implorato, a quo cuncta bona proficiſcuntur, ad rem ipſam explanandam accedam. Quare, qui hæc lecturi ſunt, quæſo hilari animo ſcripta noſtra ſuſcipiant, addantque ſiqua in parte defecerimus, aut inuentio nondum rem conſummauerit, ſcientię nanque per additionem fiãt teſte Ariſt. Sed antequam ad quidditatem ipſius ægritudinis deueniã, vt recta docendi via procedam, quid nominis febris peſtilentialis quibuſdã non inutilibus declarabo, cum ipſa quid nominis cognitio, quid rei cognitionem ex Philoſophi doctrina præcedat. Febris igitur peſtilẽtialis de qua in hoc libello tractare decreui, eſt morbus ut plurimũ popularis, & inter ægritudines vniuerſalis vniuerſalitate inhærentiæ, primo in corde deinde toti corpori per vaſa communicatus, ſæpiſſime perdens, & contagioſus uidelicet tranſiens de homine in hominem, quo cum mala aſſociantur accidentia, quemadmodum conturbatio intrinſeca, cardiaca paſſio, mutatio faciei ad diuerſas mutationes, quoniam quandoque mutatur facies ad pallorem naturali ſuæ figuræ diſſimilem & horrendum, quandoq; vero ad ruborẽ nõ ſolum oculorum uerum etiam & totius faciei, fiuntq; furioſi, vel neſcientes ſtare loco, vigiles propter vim veneni cordi propinquam, aut veluti ſtupidi ex multorum vaporum ad caput aſcendentiũ craſſitudine. Sunt etiam alienationes, nigredo linguæ, puſtulæ in gutture, tenſio hypocondriorum, ſpiſſitudo urinæ ſine hypoſtaſi, aut cum hypoſtaſi diuulſa, liuida ac mala, & uentris excremẽta lenia, natãtia, cum fœtore horribili, & pulſus vehemens & frequens ac inconſtans, & ſæpe debilis, nunc autem calor exterior non multus eſt, nunc autẽ vehementiſſimus, nunc ſecundum quaſdam partes corporis, nunc ſecundum totum cum ſiti clamoſa & aliis accidentibus acutarum febrium calent. Sed præter iſta ſæpe apparent per viam bonæ criſis, aut ſymptomaticam a prima die vel in proceſſu, variolæ, morbilli, & aliæ puſtulæ colore & ſubſtantia diuerſæ, aliæq; maculæ cutaneæ, ſine eminentia, colore diuerſę, & uulgo Venetiis petichias corrupto vocabulo appellant, Ego vero peſtichias rectius nominauerim, cũ Febrem peſtilentialem conſequantur, vt a peſte, peſtichiæ dicantur, ita vt ſint papulæ, ſiue maculæ peſtilentiales, aut ſit nomen diminutiuum, a peſte, quoniam vulgares apoſtema magnum in tali febre peſtem vocant, tamen reuera non differunt a morbillis niſi diuerſitate admixtionis, & ſubtilitate materiæ, vt ſuo dicam loco. Sequuntur etiam ad iſtam febrem apoſtemata mala inguinum, alarum, & poſt aures, tubercula præterea cæteris corporis partibus

diuerſa accidere ſolent,vt ſunt carbunculi & alia hmõdi, quãdoq; ẽt ſine hmõdi ſignis,& accidẽtibus febris hæc adeſt immo dicebat Aui cẽna,& ego ſæpius vidi ęgros in quibus pulſus erat bonus & vrina, & tamen cum bonitate dictorum mortui ſunt. Et quando ſigna prę dicta ferè in omnibus,aut in multis accidunt eſt ſignum potisſimum ducens in cognitionem febris peſtilentialis,quæ aliquando à princi pio eſt leuis in ſe & ſuis accidentibus,& in fine vehemens, & ecõtra aliquãdo à principio eſt vehemens & in fine leuis,& aliquãdo ſem per leuis,aliquando ſemper uehemẽs,cauſas aũt oĩum iſtorũ dicã po ſtea. Ex dictis credo excuſari ab illa nimis tædioſa enarratione decla rante differẽtiam inter peſtẽ,peſtilentialẽ,epidemiã,vdemiã, & mor talitatẽ,cũ ex nominis febris peſtilentialis declaratione,ſatis quid tra ctare intelligam habeatur.Quãobrem Deo optimo maximo gloriã dabitis,ſi quẽ vt proculdubio ſpero ex lectione huius operis fructũ excipietis.Sed antequã ad declarationẽ quid rei ſit ipſa febris peſtilẽ tialis deueniã,quædã vtilia quin potius neceſſaria,prędictia ad cla riorem doctrinã eſſentiæ ipſius febris,q̃ breuiſſimè fieri poterit ad monebo,& ea antiquorũ Hippocratis videlicet,Galeni, Auicennæ, & aliorum doctorum auctoritate rationibusq; comprobabo.

Oſtẽdit modũ generationis febris peſtilẽtialis,& qđ ipſa põt eſſe in oĩbus generibus videlicet ephemeræ,putridæ ac hecticæ. Cap. 1.

NOn paruæ vtilitatis fore puto,ſi ante peſtilẽtialis febris defini tionem,aliquid de materia faciente hanc febrem ſcripſero, cũ ob eius malignitatẽ,& occultam quandoque vim veneni, & ægroti pereant,& doctiſſimi medici decipiantur,vnde inquit princeps Aui cenna & hęſitant medici in eſſe eius.Igitur humores noſtri corporis alterari nõ ſolũ manifeſtis qualitatibus,caliditate.ſ.frigiditate,humi ditate,& ſiccitate,et iſtas conſequentibus,verũ ẽt occultis,vt experiẽ tia docet,credere oportet.Vnde ab vtraque alteratione fiunt ægritu dines malæ & contagioſæ,vt eſt Lepra,Scabies,Febres peſtilẽtiales, Variolæ,& alię de quibus Auicenna ſecunda primi de Diſpoſitioni bus ægritudinum dixit:nec refert ſi leprã & ſcabiem diſtinctas ægri tudines poſuerim,parum de nominibus habendo rationem.Materię vero,quæ dictas qualitates ſuſcipiunt,ſunt humores quatuor & alię humiditates,ſpiritus,vapores,& membra. Ad quam ſuſceptionem duo requiruntur,videlicet cauſa agens,& materia diſpoſita, vt ſcrip ſit Galenus primo de Differentiis febrium cap.iii.& ideo oportet in toto ſermone memoria repetere nullam cauſarum ſine patientis apti tudine,agere poſſe.& ſubdit rationem quia ſi hoc non eſſet, ſequere tur omnia corpora pati ab vna cauſa,quod eſt contra experientiam,

non enim omnes qui commorantur in ſole à febre corripiuntur, & ſic de aliis, vt idem docte dixit, ſed illi patiuntur, qui parati ſunt ad ſuſcipiendam huiuſmodi ſolis caliditatem, idipſum præterea in omnibus aliis paſſionibus euenit, cum actus agentium ſit in patiente diſpoſito, vt ſcribitur ſecundo de Anima textu commenti xxiiii. Dico igitur agens requiſitum eſſe id quod calefacit corpus qualitate veneñoſa, ſiue peſtilentiali, aut id quod agendo introducere poteſt veneñoſam qualitatem, ſiue cauſa fuerit primitiua, vt aer peſtilentialis, qui vt plurimum eſt, ſiue antecedens, vt quidam humores mali putreſcentes, ſiue coniuncta, ut putrida fuligo, ſiue vapor, aut ſpiritus in corde, nihil enim obſtat quominus pars aliqua in ſeipſa alteretur. Et quoniam præter particularem cauſam vniuerſalis cauſa concurrit, cum corpora inferiora continuentur de neceſsitate ſuperioribus lationibus, vt inde omnis virtus gubernetur, vt inquit Ariſtoteles primo Meteororum, ideo ille qui ſcripſit febrem peſtilentialem aliquando fieri à corporibus ſupercœleſtibus nulla cauſarum inferiorum ſiue particulari concurrente deceptus fuit, & hoc forte ex ignorantia Philoſophiæ, quoniam ſi legiſſet Auerrhoem ſcribentem de generatione muris ex putredine, aſsignantemq́ particulare agens in huiuſmodi generatione calorem in materia putrida, & ſolem, ſiue corpus cœleſte, is profecto ſine labore potuiſſet imaginari in humoribus accenſis agens aliquod inducens peſtilentialem qualitatem, vt puta calorem putredinalem, vel aliud quid agens particulariter, quod alterando materiam aptam ad eam ſuſcipiendam inducit formam peſtilentialem. Notare etiam oportet, quod etſi Auicenna prima quarti potiſsimam cauſam putredinis humorum prohibitam tranſpirationem aſsignauit, nihilominus aliquando putredo fit ſine prohibita tranſpiratione, & hoc duobus modis videlicet extrinſecus, & intrinſecus; Extrinſecus fit verbi gratia ab aere putrido corpus inficiente, cum ipſe intus per meatus & alias vias ſuſceptus fuerit contactu alias partes putrefacit, nam quod putridum tangit putreſcit, & ita differt febris peſtilentialis ab aliis febribus, quod putridum aerem, vel alios exteriores vapores, aut ſpiritus, aut humores abſque prohibita tranſpiratione corrumpentes ſuſcipiat, immo in illis, qui habent meatus ſtrictos, non imprimitur tam cito mala qualitas ab aere peſtifero. Intrinſecus vero fit vel à corporis diſpoſitione videlicet totius cum tali præparatione, vel ex humorum diſpoſitione, verbi gratia, quod fit ex ſe facta ebullitio vel alia alteratio propter aliquã eorũ qualitatem ſuperantem, quæ ducit ipſos ad malam qualitatem extraneam; cum autẽ

dico

dico humorem intelligo omnes humiditates corporis aptas ad ſuſcipiendam putredinem,vt eſt cibus intus, & chilus & aliæ omnes humiditates. cum ex alteratione in ipſis facta quando diſpoſitæ ſunt hoc fieri ſine controuerſia posſit. & reuera in febre peſtilentiali fit,preſertim in illis quæ fiunt a comeſtione rerum malæ ſubſtantiæ, queq; ita affecta ſunt,vt facile ſuſcipiant peſtiferam qualitatem. Vnde inquit mirabilis Auenzoar tertio theiſir,cap. primo,tertii tractatus. ex corruptione cibariorum fiunt febres peſtilentiales,& ſubdit in fine,carnes comeſæ maxime corrumpuntur et nocent,ſicut corpora mortuorum aerem corrumpunt,ita fit intrinſeca ex carnibus quæ comeduntur corruptio. Quare vides febrem peſtilentialem ſiue malignam vel acutam ab alteratione intrinſeca poſſe fieri,ita vt ſine exterioris aeris contagione generentur dictæ febres contagioſæ, quas ſi peſtilentiales nominare nolueris, cum non pendeant ab aeris malitia, non refert, tamen cum posſit ille primus patiens alios inficere, & illi alios, vſque ad maximum numerum, niſi ſeparentur & hoc faciat per medium aeris infecti, hac poſtea ratione,peſtifera poteſt dici febris. Quare dicere oportet omnem humiditatem, & ſpiritum, atque etiam ſolidam noſtri corporis ſubſtantiam poſſe infici qualitate mala peſtifera,& hoc per ſecundas humiditates,& ita huiuſmodi febris erit hectica peſtilentialis, nihil enim obſtat quominus interdum dicamus hecticam peſtilentialem, cum corpus humidum ſit aptum ad ſuſcipiendam qualitatem venenoſam etiam ſine putredine. quod autem corpora patientia febrem hecticam, tametſi humiditas radicalis pro maiori parte in ipſis ſit exſiccata, habeant aliam humiditatem in qua paſcitur calor, quæque ſpargitur per totum nemo dubitat,& ideo non erit abſurdum ſi dicamus hoc accidēs,quod, eſt peſtilētialis effectus, aut diſpoſitio poſſe amplecti omnia genera febrium. Et febris peſtilentialis erit aliquando ephemera, & aliquando putrida, & aliquando hectica. Sed frequentisſime & pro maiori parte eſt putrida, aliquando ephemera & raro hectica. cur autem hæc fieri posſint in ſequentibus diſputabo. Nunc vero maioris eſt momenti intelligere modum contagionis,vt clariora,quæ ſequuntur,appareant.

De modo contagionis & diuerſitate loci mineræ febrium peſtilentialium cum declaratione multorum problematum. Cap. 2.

MIrabile dictu,quod ægritudines quāplurimæ ex homine in hominem tranſeant,nullo quandoq; ſenſibili cōtactu præcedente. iſtæ vero ægritudines enumerantur, ab Auicenna,loco allegato præcedenti capite,Quare vt in re ardua cauſas naturales aſſeram, duo intelligere oportet,Primum eſt ex parte agentis,poſterius vero ex par-

te corporis ſuſcipientis. Quod autem requiritur ex parte agentis, eſt quod ægritudo ſit ex humore putrido, aut ex aliquo alio, a quo de facto vapores putridi aut mala qualitate affecti, ſiue ſit peſtifera, ſiue non, excitentur, vel excitari posſint, per aerem deferri, ipſumque imprimis aerem inficiant, qui poſtea deueniens ad corpus aliquod, illud inficiat tali ægritudine, qualem patiebatur corpus illud, a quo vapor excitatus eſt, Quod ſi ęgritudo, aut id, a quo tales vapores excitantur, fuerit intrinſecum, hi vapores per poros & alios meatus exibunt, vt apparet in mulieribus menſtruatis, quæ inficiunt ſpecula, ſi in ea intueantur, & hoc per vapores, qui per poros oculorum exeunt. quod Ariſtoteles adnotauit in libello de ſomno & vigilia, ſed non ſolum inficiunt ſpecula, verum etiam res alias quamplurimas animatas & inanimatas contactas ab earum corporibus dum menſtruantur. hoc autem fit quoniam mali vapores per poros totius corporis eo tempore excitantur, eaq; de cauſa medici uulnerarii dicti, qui rationales ſunt, in curatione vulnerum & vlcerum reiiciunt pannos lineos mulierum, puta induſium, aut alios id genus pannos, quos mulierũ corpora tetigerint, quoniam huiuſmodi panni ſæpe malam vulneribus qualitatem inducunt, eaque reddit vulnus ſanatu difficile: Sed redeo ad ſecundam partem, quæ eſt ex parte corporis ſuſcipientis, quemadmodum eſt, corpus eſſe præparatum ad illos vapores ſuſcipiendos, & ab ipſo corpore ab eſſe qualitates contrarias ſuperantes virtutem agentis. Etenim virtus fortis fortiter reſiſtit, vt docte dixit Galenus, virtuti namque forti nihil reſiſtit, ſed ſuſcipiens eſt corpus debile, vel latorum pororum, aut cacochymum ſiue mali ſucci dixeris, & repletum putridis humoribus, & ſic de aliis, vt dicã in loco, ubi de corporibus præparatis ad ſuſcipiendam febrem peſtilentialem tractabitur, quoniam dicebat Ariſtoteles tertio phyſicorum agentia & patientia debent communicari in materia. Quæ uero dicta ſunt hic, non obſtant iis, quæ dicuntur in libello de morbo gallico a me edito, quoniã ægritudines contagioſæ ſunt diuerſæ, nam quædam pendent a materia ſubtili, quædã a materia groſſa, & quædam a qualitate venenoſa occulta, & ideo dixi ibi materiam morbi gallici habere duo quæ ad contagionem requiruntur, viſcoſitatem videlicet adherentem, & fixionem, quoniã cum a materia groſſa vapores non facile excitentur, ſi non eſſet fixio in ipſa uapores nõ excitarentur vniti, eaq; ratione non imprimerent, tum propter debilitatem actionis cum pendeant a materia pro maiori parte frigida, tũ quoniam virtus diſperſa debilior eſt virtute vnita, neq; etiã inficerent vel eſſent apti nati ad inficiendũ, Et hoc apparet in ſcabie, vlceribus putridis, & aliis, Sed in ophtalmia & febre peſtilẽtiali, ac huiuſmodi aliis, cũ

pendeãt a materia ſubtili,vel caliditate febrili ſubtiliata, a qua multi vapores & magis actiui excitantur,non requiritur illa fixio, ſed ſatis eſt excitari vapores putridos a minera materiæ, ſiue ab alia parte vbi minera ſuã cõmunicat qualitatem, Ex his ſoluuntur multa problemata in materia contagionis quæſita,Primumque, vnde eſt quod homines ſi cum iis,qui huiuſmodi febre,ac contagioſis ægritudinibus laborant,& præcipue in arctis domibus cõmorantur in eaſdem ægritudines incidunt,iam dictum eſt cauſas eſſe uapores putridos uel peſtiferos a corpore infecto excitatos,& per aerem ad eiuſdem ſpeciei præparatum corpus elatos,Dictum eſt autem hoc quoniã peſtilentiale vni ſpeciei non eſt omnibus peſtilentiale,tamet ſi aliquando animalia diuerſarum ſpecierum diuerſas per contactum ſuſcipiãt ægritudines,& præter hoc corpora ad ſuſcipiẽdum imparata,minime ſuſcipere.Sed forte quęres vnde eſt quod corpora mortuorũ,quæ febre peſtilentiali obierunt,eos non inficiunt,a quibus contractantur, dico hoc eſſe quoniã & ſi materia venenoſa adhuc in illo corpore exiſtat,cum in mortuo calor euanuerit,illa materia non vaporat,cũ iam ceſſauerit ebullitio. Verum ſi talia cadauera incipiant a caliditate putredinali corrũpi, facile homines inficient febre peſtilentiali. Idem euenit in ophtalmia,quod, qui in oculos ita affectos intueantur,in eandem incidunt ęgritudinem & hoc propter diſpoſitionem membri ad ſuſcipiendum apti,& vapores alterantes aerem in oculis mox ſurripiẽtibus receptum,neq; enim omnes inficiuntur,ſed tãtum, qui ſunt diſpoſiti,Dic etiam ex dictis cõſanguineos facilius interſe eadem ægritudine in malignitate affici.ita, quod ſi eius,qui prior infectus eſt,ægritudo peſtilentialis fuerit mortalis,omnes feré eadem contagione moriuntur, & hoc eſt quoniam ex iam dicta diſpoſitione,& ex ſimilitudine corporum,& complexionũ: contracta a principio generationis, cum corpora conſanguineorum ex eodem fere ſemine concepta ſint,dicebat autem Ariſtoteles primo de generatione & corruptione,quod in habentibus ſymbolum facilior eſt tranſitus. Ex dictis omnium ægritudinum ab Auicenna enaratarum,per quas fit tranſitus in aliud cauſas colligere potes.Sed in verbis ipſius.Auicennæ non parua eſt difficultas,cum ibidem dicat,Sicut congelatio cum imaginatur aliquis quod acetoſum illud operetur, & reliqua, cum tamen ex imaginatione nullus ſenſibilis appareat contactus,& eſt problema,ſiue exẽplum Ariſtotelis ſeptima particula problematum,quod problema videtur ſolui ab ipſo Ariſtotele,quia frigiditas quę eſt de virtutibus actiuis id operetur,Sed quoniam verba obſcura ſunt & prægnantia,ideo exponendo dico,quod cum res imaginata ſit aliquomodo talis cum ipſa reali, ſenſitiua, & materialis quo-

quomodo dici poteſt. Et eſt ratio, quoniam ea quæ particularis ſenſus apprehendit & in phantaſiam conducit ſunt ſimilitudines rerum corporalium, quæ non ex toto a natura particularium expoliatæ ſunt, Quare cum ſit acredinis ſimilitudo, aliquo modo congelat dentes imaginantis. Dico aliquo modo, quoniam illa eſt ſatis leuis, neque ex toto æqualis congelationi factæ a re acri ſiue acetoſa comeſa. quamobrem proculdubio concedere oportet imaginationem quampiam effectum realem poſſe inducere, experientia de imaginatione mulierum prægnantium ex appetitu alicuius comeſtibilis confirmante. Nam ex forti imaginatione apparent in fœtu ſiue in puero maculę ac formę diuerſarum rerum, & ſubſtantia addita in eorum corporibus cum quibus commoriuntur & eſt quoddam inſeparabile. ſed cum videmus animam matris de facto agere in corpus infantis quem in vtero habet; quanto magis poteſt agere in particulam propriam corporis, cum corpus mediantibus quibuſdam reguletur ab ipſa anima. Hæc dixiſſe volui ad ſolutionem multorum problematum, in quibus mirabile videtur corpus alterari ſine ſenſibili contactu, ſed aliter etiam ſoluere ſolitus ſum problema de viſu comeſtionis rei acris, maxime cum comeſtio ſit realis, Dicendo quod ab ore comedentis efferuntur vapores aliqui acres qui inficiunt aerem, & ſic aer huiuſcemodi infectus defertur ſiue tranſit ad os alterius, & aliqualiter congelat dentes. quæ vt dixi congelatio eſt valde leuis cum agens ſit debile. Argumenta omnia & rationes dicentes quod agens omne, et ſi fuerit diſtans, agit per contactũ, ex dictis ſoluuntur. Sed quid dicendum ſit de illis qui corripiuntur febre peſtilentiali ex ſolo intuitu alicuius febre peſtilentiali laborãtis, vel omnino mortui, vel ex auditu tantum, Res profecto mira eſt. ſed cũ anima (vt dixi) ex forti imaginatione poſſit agere mediãte aliquo, puta ſimilitudine accepta a re corporea, quæ non ex toto expoliata eſt a natura particularium, illum inficit hominem, in quo fuit facta talis impreſſio, cum iam ex timore corpus ſit paratum. nam ex timore, qui debilitat corpus ſit præparatio ad ſuſcipiendam malam qualitatem peſtiferam, tametſi agens ſit debile, nihilominus is qui patitur nullo fere modo reſiſtit. Sicque ſubiectum ex debilitate eſt paratum ad eam impreſſionem ſuſcipiendam, vel ſi agens omnino ſit debile. Quod autem dixi de maculis & aliis accidẽtibus in pueris ex deſyderio matris, ſunt mille effectus, & inter alios. Vir nobilis ac clariſſimus Hieronymus Cochius, in Hac nobiliſſima vrbium, ex deſyderio matris a natiuitate vſque ad ætatem quadraginta annorũ, erat altera faciei parte mõſtruoſa propemodum, vt ea in qua caro ad ſimilitudinẽ & quantitatem iecinoris excreuiſſet, ut media fere pars faciei occuparetur. quæ caro tandẽ

opera noſtra et aliorum medicorum qui interfuerunt abſciſſa fuit. atq; ita nunc ſanitati reſtitutus viuit, vir quidẽ inter nobiles venetos ſtrenuus et magnanimus; Vidi etiam quendam ignobilem, & omnes eum videre potuerunt Venetiis degentes, qui alteram faciei partem ad ſimilitudinem & colorem ſuillæ carnis habebat, cum pilis carnis porcinæ ſalitæ, ita ut inſpicietes omnes porcinã carnẽ ſalitam eſſe faterẽtur; Sed quoniam iſta ſunt nota omnibus, ideo de ipſis dicta ſufficiant, Et vnde noſtra diſceſſit oratio reuertatur. Noſtra quidem intentio non ſolum fuit vt oſtenderemus modum contagionis, ſed & loca, vbi talis materia, quæ baſis eſt febris peſtilentialis, pro maiori parte reperitur. Et quoniam dixit Galenus primo de accidenti & morbo, & Auicenna ſecũda primi Doctrina tertia, mẽbra omnia ſana eſſe, quæ proprias habent operationes, & cum membrum aliquod propria caret operatione, vel eam imbecillem habet, ægrum denominatur. quare cum in hac ægritudine defectus diuerſarum operationum appareant, in diuerſis etiam membris, a quibus operationes habẽt principium, oportet uelimus nolimus dicere illa membra aut principaliter, aut per cõſenſum eſſe affecta. Nec propter hoc negare quis poterit febrem eſſe calorem accenſum in corde, & per vaſa procedens per totum niſi impediatur. Sed oportet fateri vapores peſtilẽtiales poſſe excitari ab omnibus partibus corporis, vt in aliis febribus contingit. quod confirmant verba Galeni primo de differentiis febrium cap. iiii. dicentis, In eo uero quod hi qui in corpore humores ex mala dieta ſunt apti ad putredinẽ. principium fit febris peſtilẽtialis, vnde videtur humores etiam per totum corpus cum ſint mali, a quibus vapores excitantur, eſſe minerã & principium febris peſtilentialis, & hoc clarius oſtendit Galenus libello de euchymia. & cacochymia, cap. primo. Quibus accidunt ſigna omnia hoc ipſum atteſtantia, vt eſt laſſitudo ſpõtanea, muſculorum & membrorum dolor, cum amplitudine venarum propter ebulitionem in toto. Quod ſi materia im mẽbris principalibus fuerit, erit in eorum operationibus impedimentum, quod ex ſignis cognoſcitur, vt idem Galenus ateſtatur in libello de cholera nigra, cap. iiii. vbi ſcribit fuiſſe quoſdam, qui cum cuidam magnæ & diuturnæ peſtilentiæ ſuperfuiſſent, eorum non paucis excretionem per inferiorem ventrẽ factam eſſe vocatarum epaticarum in nouem diebus. quare vides mineram talium ægrotantium fuiſſe in epate, vel in meſeraicis venis iecinori propinquis, Quod ſi materia fuerit, ut dictum eſt, in iecinore & meſenterii venis epati propinquis, apparet dolor & tenſio maior in hyppochõdrio lateris dexteri, Dico maior tenſio in iſto, quoniam in peſtilẽtiali febre ex ſignis communibus eſt tenſio hyppochondriorum, etiam caliditas

maior in ipſo latere apparet,fit etiam ex eadem cauſa tenſio & inflam matio in renibus cũ obſtructiones ſunt in epate,& alia ſigna quæ epatis nocumentũ oſtendunt.Quod ſi in ſtomacho fuerint humores mali putridi cum mala qualitate peſtifera tũc a principio ante manifeſtam febris apparitionem accidũt grauitates & anxietates ſtomachi, aut dolor vel nauſea,ſiue vomitus materierum malarum.Sed cum in pectore & membris propinquis cordi fuerit minera , fiunt tuſſes,difficultas anhelitus,caliditas circa partes pectoris,rubor faciei,ariditas & nigredo linguæ,alcola,& ſitis inextinguibilis.Et ſi in corde,vel propinquiſſima cordi fuerit materia,accidunt anguſtiæ pulſus,cordis inquietudines ſine intermiſſione,tametſi inquietudo ſit commune ſignum,mutatur etiam facies,& oculi caui fiunt,ſequunturq; lipothymiæ,syncope ſiue animi defectus cum ſudore frigido,ac extremorũ frigiditate, quæ mortem propinquam oſtendunt,fiuntq; alia vltima & mala accidẽtia, ut pulſus debilitas,ac ipſius anihilatio. Si uero materia fuerit in capite uidebis a prima die,ut ego ſæpe vidi,alienationes cõtinuas,et uigilias, fiunt etiã aliquãdo ſomnolẽti & ferè ſtupidi ac debilitãtur in omnibus ſenſibus,& motibus,& aliis animæ operationibus intrinſecis,tam et ſi etiam per conſenſum ab aliis membris ſępiſſime in capite,dicta accidẽtia fiant,quæ tamẽ ſunt continua omnino,& inter cætera,iſti a prima die non poſſunt aut ſurgere,nec ambulare, aut per lectulũ ſe mouere. Et hæc ,(vt breuis ſit pars iſta) ſunt ſigna diuerſitatis mineræ ratione ſumpta ab operationibus læſis membrorũ,dicebat namq; Galenus in libello de locis affectis membra principalia communicare vniuerſo corpori,hoc modo uidelicet cor per arterias,Iecur per uenas,cerebrum per neruos. Vide modo & conſidera pulſum & anhelitum urinas & egeſtiones, dico egeſtiones propter ueſicam fellis ab hepate mittentẽ ramum ad inteſtina , idem de operationibus cerebri animaduerte videlicet conſiderando motuum & ſenſuum operationes,& internarum virtuum,vt eſt appræhenſio et diſcurſus & alię huiuſmodi,& iſta ſunt primum conſideranda,quoniam dicuntur membra principalia a quibus oẽs virtutes primò prodeunt. Et ſic medicus prudens & in ſectione corporum exercitatus cognoſcendo loca corporis,poterit facilius locum in quo materia primo reſidet cognoſcere , dixi exercitatus in ſectione corporum,quoniam,ut dicebat Galenus,primo de locis affectis cap.primo,impoſſibile eſt medicũ cognoſcere ægritudines niſi loca,et membra in quibus generantur ægritudines ſenſu per anatomiam cognouerit,& viderit.Neq; dicendum,ut rudes dicunt,anatomiam ſeu membrorum cognitionem facere ad particularium ęgritudinum notitiam,non autem ad febris mineram cognoſcendam,quoniã nemo anti

quorum hoc dixit,immo dicebat Raſis primo continentis de cōditio-nibus medici, Niſi medicus cognouerit partes corporis per anatomiā impoſsibile eſt conſequi curam.quod clarius manifeſtaus Galenus ſe-cundo ad Glauconem dixit, Paſsiones quæ in intrinſecis & occultis fiunt locis,quæ non poſſunt viſu apprehendi non facile intelliguntur, quoniā nec oculorum acie,nec tactu eas cognoſcere poſſumus,& quo-niam occultæ ſunt & febres afferunt,ideo huiuſmodi cognitio perſpi-caciori videtur egere mente,precipue vero peritia naturę membrorū, quam ex ſectione,& ex exquiſita ſcientia operationum & ex uſu com paramus,vides igitur quā ſit neceſſaria ſcientia mēbrorū,quæ p̄ ſectio nem acquiritur,cum in tali ſciētia omnia ſecreta & occulta naturæ ma nifeſtentur. Nolo tamen te iterum ex dictis credere me negare hāc fe-brem eſſe propriam cordis paſsionem cum febris ſit calor accenſus in corde,ait namq; Auicēna tertio canonis,cap.de melancholia,ubicunq; materia melancholica fuerit confirmatur in cerebro, eadem ratione de materia iſta dico , ubicunque fuerit eius minera confirmatur tamē in corde. Hæc dixiſſe volui vt iuniores,ad quos noſtra hæc perſcribun-tur,ſciant diuerſitatem loci multum referre, & in hoc ferè totum nego tium verti, quare diligenter hoc ipſum animaduertant , nec ob id ſe-nioribus obeſſe putaui Sed cum ab extra ſæpisſime hæc febris a conta ctu aeris fiat,qui contactus quandoq; fit etiam per veſtimenta aut per aliud indumentum,manifeſtum eſt huiuſmodi qualitatē fuiſſe impreſ-ſam per poros corporis , a qua , cū eſſet peſtifera,ſecuta eſt ebulitio in maſſa humorali,atq; ex ebulitione febris peſtilētialis ortū habuit,cuius minera fuit,non ex quantitate,ſed ex malitia primo in venis & meati bus exterioribus , & poſtea malignitas cōmunicata cordi febrē cauſa uit peſtilētialem.Sed vnum dignum adnotatione pretermittere nolo, videlicet,quod non ſolum ægritudines enumeratæ ab ipſo Auicenna loco allegato poſſunt hominem inficere per contactū,uerū etiā & que cunque ægritudo materialis,quamuis ex ſui natura nō ſit contagioſa , quoniā ut dixit Galenus ab vnaquaq; ęgritudine materiali uapor ma lus exhalat,Et cū uerò uapores mali reuera aerē inficiant,ut notisſimū eſt,aer poteſt & corpora pręſentia pręparata ſiue diſpoſita inficere ma la qualitate,qua aucta ad aliquod impedimentū operationis deueniet & ægrotabit ſuſcipiens.Ex dictis iam clara eſt cauſa diuerſorum acci-dētiū in tā mala ęgritudine,vt eſt ſyncope,nigredo in urinis,alienatio nes,& multa alia.Sed q̄a mirabile eſt id q̄ ſæpe vidi,et in dies ęgri,& medici ſoliciti & anxii timent.quid videlicet eſt in cauſa: quoniā pri-ma die multi in tali febre reperiuntur ſine pulſu,vel cum vltima eius reſolutione, multi etiam in declinatione ægritudinis & accidentiū, cū

omnibus ſignis bonis, videlicet cum remiſsione febris, ſubleuatione virtutis,& melioratione omnium operationum,tam naturalium quã animalium mortui ſunt,ut inter alios contigit chariſsimo fratri meo Antonio Maſſa numulatio Illuſtriſsimi Dominii;qui ĩ vigeſima obiit cũ manifeſtisſimis ſignis declinationis, & bonitate omniũ operationũ naturaliũ,qui tamen obiter deuenit ad caſum virtutis cum extremorum frigiditate,et reddidit animam. Deo creatori & redemptori noſtro.mirabile quoq; eſt id qđ dicebat Auicẽna prima quarti de ſignis febris peſtilentialis,ſub tali verborũ ſerie.Et quandoq; eſt de his febribus peſtilẽtialibus,in qua nõ pcipit æger,nec tangens,ppinquus multitudinem caloris,& non alteratur pulſus, & aqua, magna alteratione,& cum hoc ipſa eſt interficiens velociter,& hæſitant medici in eius eſſentia. In eorum igitur quæ ſupradicta ſunt confirmatione dimiſsis Gẽtilis diſputationibus, & Conciliatoris differentia.cxiii.Dico quod non ſemper putredo ſiue minera putredinis febris peſtilentialis eſt circa partes propinquas cordis & ventriculorum ipſius. Sed eſt in aliis membris longinquioribus,ut oſtenſum eſt ſupra tametſi accendatur calor, per putridam fuliginem in corde, ad cuius confirmationem quædam exempla adducam. Et primo vidi inter alios quendam cui ſtomachi fundum ſummopere doleret,cum febricula non multæ caliditatis,vrina vero cum laudabili erat ſedimine, neque alienationes aut capitis grauedo erat, qui tamen deuenit ad ſyncopim & morbillorum ſeu peſtichiarum apparitionem poſt ſeptimum,ſicque ante quartumdecimum diem mortuus eſt,cum caſu virtutis & extremorum frigiditate, ac fluxu ventris fœtido,ſetore horribili,diuerſo colore & leni. Et hoc fuit manifeſtiſsimum ſignum,quod materia mala putrida peſtifera, quæ baſis iſtius febris fuit,putreſcebat in fundo ſtomachi, poſtea a natura mouente ex ſe,vel malignitate materiæ ſtimulãte,pars aliqua traſmiſſa fuerit ad cutem, & apparuerunt puſtulæ illæ ſiue maculæ, & in illo motu communicabat etiam vehementius ex vaporibus aut etiam ex materia ſuam qualitatem cordi & inde ſequebatur ſyncopis, ſed procedente ebullitione & calefactione,ſpirituum, cum malignitate, & virtute inſurgente, materia mala ſtimulante, contra morbum & cauſam morbi, ſecutus eſt fluxus ille malus, & alia dicta accidentia, & vltimo facta improportione, & reſolutione etiam mors ſecuta eſt, Vides igitur,cum tamen a principio non appareret notabile nocumentum cordis, ſed in proceſſu facta impreſsione, a materia in fundo ſtomachi exiſtente communicãte qualitatem uenenoſam ſpiritibus cordis,ipſos ſpiritus fuiſſe & mutatos a propria complexione,atque adeo ita atenuatos, vt non potuerint conſeruare vitam in tali ſubiecto,

biecto. Et multos alios vidi & alii etiam medici viderunt, qui a prin cipio cum pauca febre erant, ſed tantummodo apparebat turbulentia vrinæ ac tenſio in latere dextero, inter quos Bartolomeus Guiotus brixienſis non ſine maximo diſcrimine euaſit. Et quendam vidi conquerentem a principio tantummodo de dolore dorſi, in aliis vero operationibus & membris mediocriter ſe habebat, cui tamen in decima apparuerunt papulæ, ſiue maculæ mali coloris, & cardiaca paſsio, & alienatio, qui tandem cum modico regimine, & ex applicatione multarum cucurbitularum cum ſcarificatione euaſit. Quare vt reſpondeam queſitis, dico ꝙ ſi caſus uirtutis a prima die apparet, proculdubio minera & mala qualitas peſtifera primo & principaliter eſt in locis propinquis cordi, uel eorum uentriculis, aut ſi eſt in loco lõginquo dico materiam multam fuiſſe, quæ inuenit virtutem debilem, ut contigit ſæpe in iis, qui frequenter, coeũt, qui ſi a tali febre corripiantur pauci euadunt. Adde etiam quod & ſi materia non multa eſt, tamen ſua vltima malignitate, quæ penitus eſt contraria vitæ, poteſt breui tempore ſpiritus vitales in corde inficere qualitate illa cõtraria vitæ, ſicq; apparet ſubita pulſus debilitas, Sed quomodo moriantur multi in declinatione dictæ febris, & accidentium, cauſam reddam. Cum in declinatione non ex toto dicatur eſſe euacuata cauſa morbi, quæ cauſa eſt materia putrida cum qualitate peſtifera, & ideo virtus, tamerſi aliqualiter præualuerit, debilis eſt, ex labore contingente in ipſa febre, & ex malignitate materiæ, cui malignitati proprium eſt diſſoluere virtutem. Quare cum ita ſit, contigit quandoq; virtuti quærenti vltimã humorum malorum euacuationem, in die aliquando critica, & aliquãdo non critica, vt moueat, Sed cum ſit debilis malo mouet motu, & ad partes non conuenientes, ſcilicet ad membrum principale, & quamuis ſit pauca cum ſit peſtifera venenoſa inficiendo ſpiritus extenuatos debiles ſequitur inopinata & cita mors. Et ideo ſemper in iſtis conualeſcentibus ante omnia virtus inſtauranda eſt, non neglecto regimine regulari in aliis neceſſariis. Talis vero mors eſt illa, de qua princeps Auicenna prima quarti cap. tertio dixit; Indeclinatione non moritur ęger. niſi ex cauſis dictis poſt, ſcilicet fen ſecunda quarti, Vbi inquit quandoq; ex variolis cõtigit in declinatione mori. Expone igitur eo modo quo ſupra dixi, videlicet debilitata uirtute, pars aliqua materiæ mota, non extra pulſa petit membrum principale, & quoniã venenoſa eſt, et reſiſtentia etiã eſt debilis, ex venenoſitate corrumpit eius cõplexionẽ, ſiue ſpiritus, vnde ſequitur mors, vt docte dicebat Auicẽna de cauſis mortis et ſunt uerba Galeni tertio de criſi cap. quinto & ſexto et ĩ aliis locis, Non. n. in uera declinatione contingit mori, niſi ex aliqua re no

ua reſoluente virtutem, aut mutante complexionem cordis vt dixi. Sed ad verba Auicennę dicentis quod aliquando in febre peſtilentiali non eſt multum caliditatis, & pulſus eſt bonus, & urina etiam, & tamen æger tēdit ad mortem dico quod ſæpe a principio febris ephemera eſt, cum qualitate mala peſtifera. Sed cum in ephemera pulſus & urinæ non multum alterentur, neque huiuſmodi febre affecti habeāt mordacem calorem, ut ſciunt experti medici & rationales, poteſt cum bona urina et pulſu non multum alterato ac caliditate nō multum intēſa, iſta qualitas peſtifera in uaporibus admixta inficere ſpiritus cordis, & ſic ſequi mors. Igitur male ſentiunt, qui credunt & dicunt aliquos a peſte interemptos fuiſſe ſine febre ipſi namq; non animaduertentes alterationem peſtiferam venenoſam fieri etiam in vaporibus, crediderunt ſine febre interimi a peſte, unde oportuiſſet eos notare quod in ephemera ſpiritus accenditur, & cum uapores ſint uenenoſi antequam febrilis calor per uniuerſum corpus effundatur, moriuntur, ſed facta fuit cordis calefactio ex uaporibus peſtiferis antequam humores putreſcerent. Poteſt tamen fieri ut aliquando ſit putrida cum qualitate peſtifera, & ſit procul a partibus cordis, aut hepatis, uel ꝙ ab aliquo impediatur, ita ꝙ non faciat alterationem in ſpiritibus cordis, quæ ſit notabilis, neque eſt tātæ caliditatis vt poſſit maſſam ſanguineam ſiue humores ita conturbare, vt vrina poſſit oſtendere ebullitionem humorum. Quare, cum adhuc non ſit multa inflammatio, non apparebit caliditas lædens notabiliter infirmum, neque manus tangens ipſam, ſentiet caliditatem intenſam. Et nihilominus æger tendit ad mortem, & ratio eſt, quoniam cum materia venenoſa eſt in locis remotis a corde, amoto impedimento, occupat cor, ſi vero in loco a corde lōginquo ſit imprimit malam qualitatem, corrumpitq; ſpiritus et ſuam complexionem, qua corrupta ſequitur mors, cum iis dictis ſignis ipſam non indicantibus, ut dixit Auicenna. Neque debet quis dubitare dictam mortem non poſſe ſequi ab aere peſtifero, cum ſemper per inſpirationem, ad cordis refrigerationem, aerem animal recipiat, qui ſi peſtiferus fuerit, corrumpet complexionem ſpirituum (vt dictum eſt) & ſequetur inopinata mors; vt accidit in maximis peſtilentiis a corruptione aeris euenientibus, attamen ſemper ante mortem cor accenditur a caliditate extranea, ſed notare oportet quod quando materia iam ſuam communicauit qualitatem malam cordi, pulſus nō eſt amplius bonus, immo eſt diuerſus, vt ſæpe expertus ſum in morientibus, vt dixit Auicenna. Ex dictis patet breuiter clara ſolutio omnium dubiorū atq; hæc ſufficiant de contagione et minera dictæ febris, quoniam quæ dimiſſa ſunt, in ſequentibus declarabuntur.

De materia faciente febrem peſtilentialem, & aliis, quæ baſis morbi dicuntur. Cap. 3.

FEbrilem calorem triplicem habere materiam ſubiectam in corpore noſtro docte dixit Galenus primo de differentiis febrium, & Auicenna prima quarti, videlicet membra humores & ſpiritus cum vaporibus, a quibus fiunt etiam tria genera febrium, Quare cum ſuperius dixerim hoc peſtilentiale poſſe omnia tria genera complecti & ſimul commiſcere, ſæpiſsime tamen putridarum generi admiſcetur, aliquando ephemerarum, raro vero hecticarum ſiue habitudinalium. Quod autem peſtilentiale putridis febribus accidat omnibus medicis notum eſt, & in ſuperioribus ſatis declaratum, quod ex iis, quæ dicentur, magis declarabitur, Et ne te in hac clariſsima parte morer. audi Auicennam prima quarti, cap. primo, de febre peſtilentiali. Et quando fit aer ſecundum hunc modum, uidelicet, putridus peſtilẽtiali putredine, venit ad cor, quare corrumpit complexionem ſpiritus, qui eſt in ipſo, & putrefit quod circundat ipſum de humiditate, & accidit caliditas egreſſa a natura. Clare patet igitur febrem peſtilentialem fieri ex putredine humorum. Quod confirmat, idem Auicenna, cap. quarto, docens curare, Inquit ſi materia fuerit ſanguinea incipe a ſanguinis miſſione, ſi autem alii humores fuerint, euacuentur. quare, ex humoribus omnibus iſtam febrem fieri patet. Sed quoniã humiditates ſubtiliores facilius recipiunt caliditatem putreſcibilem, & peſtiferam qualitatem, quæ humiditates cum ſint euaporabiles, aliis corporibus ipſam communicant, hinc eſt quod febris peſtilentialis vt plurimum eſt ſanguinea, aut cholerica. Sicque dicere oportet baſim, in qua eſt hoc accidens peſtilentiale, eſſe vt in pluribus aut humorem ſanguineum, aut cholericum, raro phlegmaticum, & melancholicum, vt plurimum intraneum quoniam ſæpe vidi febrem peſtilentialem cholericam cum apparitione morbillorum alternantem, videlicet incipientem cum frigore et terminantem cum ſudore & huiuſmodi febris non eſt tanti diſcriminis, quoniam pro parte materia expellitur extra venas, Sed quæ ſit cauſa quod iſta febris raro ſit diuturna, videlicet quartana, aut puotidiana, vel tertiana diuturna a craſſitudine materiæ nemo fere ignorat. Cũ ratione venenoſitatis hæc febris ſit turgida, ſtimulans naturam ad expulſionẽ ſæpe ſymptomaticam, raro criticam, materiæ vero expelluntur, aut per vomitũ, vel per ſeceſſum, aut ꝑ permutationem ad inguina cũ apoſtematibus malis, uel etiã ad alia loca nõ emunctoria, per tubercula & genera papularũ & macularũ malarũ. Sed notabis q̃d apoſtemata, quę ex frigidis a prędominio fiũt humoribus, vt plurimũ ſunt mala, tametſi in quacunq; febre peſtilẽtiali ſint mala, quoniã cũ materia melan

cholica,& maxime cum malignitate,expellitur,et fit apoſtema,nō ſup puratur, quamuis etiam alii ſint admixti humores, vt puta, ſanguis & cholera,ſed tendit ad corruptionem,propter inobedientiam humo ris,& malignitatem peſtiferam. Et hoc magis ſi virtus fuerit imbecil-lis, idem dico de phlegmatico quamuis non ſit ita inobediens nec ma lum,ex iis,quæ ſuperius dicta ſunt facile doctis perſuadetur in ſcientia medicinæ quancunque febrem putridam poſſe eſſe peſtilentialē,neque id aliqua ex parte obſtat,cum quæcunque materia putrida ſit parata ad ſuſcipiendum vlteriorem putredinem & malignitatem.nam ſi cor pora ſana ab ipſo aere alterantur alteratione peſtifera,quanto magis, corpora imbecilia plena putridis humoribus,quamuis ſint melancho-lici aut phlegmatici,cum ab ipſa exteriori & etiam interiori alteratio-ne oppreſſa virtute,& ad talem diſpoſitionē deueniunt. Et ſic aliquan do vidimus temporibus peſtilentialibus febres incipientes ex putredi ne humorum craſſorum phlegmaticorum & melancholicorū & tran-ſcendere temporis diuturnarum febrium cum accidentibus peſtilentia libus,videlicet cordis pulſu ſiue tremore,animi defectu, extremorum frigiditate,& aliis malis accidentibus,cum quibns recedunt ab hac vi-ta. Et ego vidi plures cum febre diuturna peſtilētiali,inter quos vidi. Dominum Nicolaum album nautam ſeptuagenarium,cum exacerba tione,de quarto in quartum,cum accidentibus malis in pulſu,& alie-natione continua,vſque ad quartādecimam, et poſt decimamſeptimā apparuerunt per vniuerſum corpus maculæ magnæ notabiliter,diuer ſæ in colore,videlicet rubræ,violaceæ,nigræ,virides,croceæ, & lazuli coloris, eratq; ictericia per uniuerſum corpus,quæ plumbeum colorē citrino admixtum oſtendebat,qui poſtea mortuus eſt,cum ſudore fri-gido,compos mentis,poſt quadrageſimumquartum diem. Vidi etiā caſum Reuerendi magiſtri Franciſci Marini,qui tunc erat miniſter pro uintiæ diui Antonii Patauini,incidit hic in febrē peſtilentialem,a pri ma die cum accidentibus valde malis,& maculis per vniuerſum cor-pus diuerſorum colorum diffuſis,vt ſupradixi,cum vomitu,& cardia ca paſſione, cui poſt quadrageſimum diem ſuperuenit apoſtema ma-lum poſt aurem,ex permutatione materiæ,quo cum facta fuit quædā ſubleuatio accidentium,eo tamen mea diligentia curato,vir optimus ac mei mantiſſimus priſtinæ reſtitutus ſanitati adhuc uiuit. Et tamen fuit febris peſtilentialis diuturna cū accidentibus,malis etiā poſt ſexa-geſimū diē.Quod ſi quis recte cōſideret dicta Hippocratis in proceſſu primi epidimiarū has febres diuturnas fieri teſtātur,Sicq; habes humo res phlegmaticos,& melancholicos per putredinem aliquando eſſe ſu biectum,ſiue baſim huius febris peſtilentialis,et erit diuturna vel de ge

nere diuturnarum,& hæc de putridis ſatis Ad tertiũ vero genus fe-
bris ſi recte inſpicias nullam inueniens contradictionem, videlicet ꝙ
hoc peſtilentiale aliquando ſibi aſſocietur teſte Galeno tertio de præ
ſagatione ex pulſibus cap.quarto,& ratione ipſa cum huiuſmodi fe-
bris pendeat a calefacto eſſe ſecundarum humidatatum.Quæ ſunt ui
delicet prima ſiue nomen non habens,ro s,cambium,& glutem,quę
primo ſunt aptæ ad recipiendam qualitatem uenenoſam,& maxime
duæ illæ primæ, tertiæ præterea & quarta, ſimiliter,quo & ratio ꝑ-
ſuadet,cum corpora magis materialia & ſicca ſint apta ad ſuſcipiēdã
iſtam peſtilentialem qualitatem,vt ſunt plantæ,quæ pereunt ex ma
la aeris peſtiferi qualitate. Nec ſolum plantæ pereũt,ſed comeden-
tes eorum fructus ſiue folia, vt teſtatus eſt Auicenna ſecunda primi
de Iudiciis diſpoſitionum anni,& Theophraſtus quarto de hiſtoria
plantarum,ſed in armentis hoc ſæpe accidit,tametſi ſit ægritudo hu-
moralis,attamen ſi comparare uolueris,facilius eſt imprimere in ſe-
cundis humiditatibus in homine aliquã qualitatem,quàm in primis
humiditatibus brutorũ,cum corpora hominum ſint magis obnoxia
alterationibus interioribus & exterioribus,quàm corpora brutorũ,
ut docet quottidiana experientia , & quamuis febres habitudinales
ſint immateriales,tamen quia calor iam in dictis ſecundis humidita-
tibus eſt,poſſunt ab ipſis excitari vapores & ad alios homines tran-
ſire,eoſq; infectos perdere ſua qualitate peſtifera; Quæ febris hetica
cognoſcitur,quoniã ſunt accidentia mala, vt eſt ſyncopis,paſſio car
diaca,& alia ſolita euenire in febribus peſtiferis humoralibus, tamet
ſi non ſint ita fortia . Sic etiã dicere oportet,de febre putrida phleg-
matica,& quartana quæ nõ habent accidentia fortia ſicut cholerica,
& ſanguinea.Dicta hæc de ſecundis humiditatibus ſuſcipiētibus pe-
ſtiferã qualitatẽ,nõ repugnant iis,quæ dicuntur a Galeno primo de
differentiis febriũ dicente febres peſtilentiales fieri ex humorũ putre
dine,nõ enim eſt ratio febris peſtilentialis quod ſit ex putredine, ſed
quod ſit quędã diſpoſitio in humoribus & ſpiritibus,& aliis humidi
tatibus ſuſcipiens huiuſmodi qualitatem peſtiferã, cum fortitudine
agẽtis;ut ex uerbis ipſius clare colligi poteſt.Ex dictis credo ſatis ꝓ-
batũ eſſe dari ephemeram peſtilentialẽ,& maxime ex uerbis Auicen
nę dicentis,ab aere corrũpi ſpiritũ,aut eius complexionẽ,quod clarũ
eſt,præſertim tẽpore æſtiuo,cũ primo ab aere accendantur uapores,
deinde ſpiritus,cũ ſint ſubſtãtia magis inflamabilis,cũ vero caliditas
accenſa eſt in ſpiritibus,illa febris eſt,quæ ephemera dicitur. Neq; di
ci poteſt Auicennam dixiſſe complexionem,quoniã clarũ eſt aerẽ cũ
ſit corpus agere per contactum,& ſic neceſſariũ eſt,quod agat in cor-

pus ſpiritale,corrumpendo eius ſubſtantiam,ſiue formam ipſius ſpiritus.Quod ſi non eſt forma,id tamen eſt,ſine quo forma ſtare nequit,nam forma ſequitur & introducitur merito talis cōplexionis, ſi in ſpiritu eſt alia forma a complexione.Et aliquando iſta ephemera,quæ eſt cum qualitate peſtifera,fuit tanti acuminis & malignitatis vt multi à prima die mortui fuerint ita ꝙ & grauiſsimi medici auſi ſunt dicere aliquando mori ex peſte ſine febre. vt ſupradixi, quod ſi putridam dixerūt,verum dixerūt,ſed ſi ſine ephemera ēt poſſe mori dixerūt,decepti ſunt,cum non fiat talis corruptio ſpirituum ſine inflāmatione ipſorum communicata cordi,& iſta dicitur ephemera. Et quāuis febris peſtilentialis,vt plurimum curetur cura febrium humoraliū,nō tamē neceſſe eſt eam ſemper eſſe putridam,tametſi ephemera dum procedit augendo caliditatem,tranſeat in putridā,etenim ſiquis à prima die cognoſceret ephemeram peſtilentialem,& corpus repletum,optimum eſſet ipſum purgare,quoniam proculdubio liberaretur,nō tamen neglectis illis,quæ reſiſtunt malignitati peſtiferæ. Ex dictis habes diuerſitates humorum ſiue partium ſubiectarum,ſiue baſiū dixeris febrium peſtilentialium,quæ ſunt tres,videlicet humores quatuor,membra,& ſpiritus aut vapores,reliquum eſt his ſic adnotatis iſtius febris definitionem vel deſcriptionem aſsignare.

De definitione ſeu deſcriptione febris peſtilentialis. Cap. 4.

PRotinus inter initia,febris definitionem,quoniam febris eſt, dicere hic oportuiſſet ex principis ſententia,vnde omnia colligūtur,eſſe ſcilicet calorē extraneū in corde accenſum.Sed cum hic peſtilentiale genus tantum declaretur,vniuerſali ratione febrium præter termiſſa,eam tantummodo febrem peſtilentialem declarabo,vt legētes in cognitionem ipſius facilius deuenire poſsint;quę declaratio vt facilior ſit,multa,quæ ſuperius ſcripta ſunt,repetere nō inutile fore iudicaui,neqꝫ ea repetitione eos faſtidire crediderim,qui hæc legent cū decies repetita,ex Ariſtotelis ſentētia,placeāt,eam vero ſic deſcribam,Febris igitur peſtilētialis eſt morbus complexionalis aliquādo acutiſsimus contagioſus,& vniuerſalis cū qualitate peſsima veneno ſa conturbans intus,& vt plurimū perdens.quoniā ſua peſsima qualitate peſtifera corrūpit ſpiritus cordis,eaqꝫ de re eſt lōge acutior aliis morbis,ac deterior lōginquiorqꝫ à ſalute,ita,vt aliquādo tāti ſit acuminis ac malitiæ,vt ſex aut duodecim horarū ſpacio patiētes è vita rapiantur,ſine vlla alteratione præcedente,quo ſit,vt ſæpe in publicis viis,cū ad cōſueta munia ꝑficiſcuntur,moriātur,ſerpitqꝫ hic morbus citiſsime ac ſubito populatur.Et pendet ex ebullitione unius interdum,& interdum pluriū quatuor humorū & aliarū humiditatū,

ſpirituũq; & ſuperfluitatũ, quãuis raro ab in ſecũdis humiditatibus inflãmatione fiat, ſæpisſime ab alteratione ſiue cauſa extrinſeca factus, & aliquãdo ab intrinſeca. Et quãdo nõ ſtatim interimit hic morbus ſæpisſime accidẽtia multa & ſæuisſima apparẽt quemadmodũ, inquietudo, laſsitudo corporis, nauſea, & caſus appetitus, cui niſi ſuccurratur cum comeſtione violẽta, dicebat Auicẽna ægrum interfici. dolor ſtomachi, & ipſius anxietas, tẽſio hypochõdriorum, atq; dolor dorſi, tusſis ſicca, anhelitus malus, & vehemens, frequẽsq;, ariditas linguæ, ſitis mala & inextinguibilis, alienationes, ſtupores, mania inſomnia, oculorum rubor, ac faciei mutatio diuerſa, cordis pasſio, lipothymia, ſyncopis, ſiue animi defectus, ſudores frigidi diaphoretici, id eſt reſolutiui, pulſus debilitas, ac ipſius annihilatio, & hoc quando materia eſt propinqua cordi, & cum vltima malignitate. Attamẽ nõ ſemper ſunt omnia dicta accidẽtia, ſed quãdoque plura, & aliquãdo pauciora, ita vt ex paucitate accidẽtium ſæpe difficilis ſit cognitu. Nam ſecũdum naturam, & multitudinem humorũ & aliarũ materierũ, & earum malignitatem, ac etiam locum, & fortitudinem, vel imbecillitatem virtutis, fiũt plura & minora accidẽtia. Vrinæ ſunt ſubiugales, aquoſæ, diuerſæ, ſine vllo aut certe cũ malo ſedimẽto, fiunt etiam ſę pe fluxus mali diuerſi, cum quibus recedũt e vita. apparẽt ſępe apoſtemata emũctoriorũ & etiam botores, ſiue tubercula diuerſa, vt ſunt carbũculi, variolæ, morbilli, eſſaræ, & maculæ aliæ diuerſæ, in colore, quas peſtichias ſuperius vocaui, quæ ſunt etiam ſine eminẽtia, ſecũdum diuerſitatem & prędominium humorum peccãtium, quæ maculæ nõ differũt in materia à tuberculis, ſed in grosſitiæ, & ſubtilitate materiæ, & ſunt propter aeris exterioris malitiã deteriores morbillis, quãdo ex infectione exterioris aeris procedunt, quoniam humores bonos inficit, ſed morbilli quoniam ab intrinſeca fiunt naturæ alteratione, eos humores depurãt. Hæc omnia ꝑ uniuerſum corpus euenire cõſueuerũt, interdũ prima die, interdum autem quarta, vel ſeptima, vel vndecima & in aliis, & aliquando in die nõ critica, & tũc eſt malum, quoniam natura ſtimulatur vel à multitudine, vel à qualitate pesſima, vel ab utriſque ſimul. Etenim materia, quæ facit has papulas, eſt ſparſa per omnes venas vſque ad exteriorẽ cutem. Apoſtemata inguinum fiũt à materia, quæ eſt in venis epatis, alarum vero cũ eſt in venis, quæ à corde recipiũt, ſed poſt aures ſi ſunt à capite fluit materia, quæ apoſtemata diuerſimode & ſapiẽtes & vulgares appellãt, nam quidam bubones, quidam anthraces vulgares vero noſtri peſtem. ſed Auicẽna uidetur, ex quadam antiqua appellatione, omne apoſtema malignum nominare althohoin, ſed

de nominibus non ſit quæſtio . Fiunt & alia apoſtemata aliquandǫ magna,& aliquando parua, quę certū ſibi locū non determinãt,eaq; uocant carbones,& ſunt diuerſi in colore,& ſubſtantia fiunt & eryſi pelata mala,& in ore alcola, ac ſquinantia,ac etiā apoſtema pleureti cum, ſed in vltima morbi ſęuitie accidit extremorum corruptio,de qua Hippocrates ſcripſit,et etiam mirabilis Auenzoar primo theiſir in magna peſtilentia,quod & noſtro tēpore fuit,inter quos uidi quē dā cum febre peſtilentiali,cui in vndecima utriq; pedes corrupti ſunt & die decimaſeptima mortuus eſt.Et apud diui Iuliani ædem,cuidā mercatori ſuperuenit faciei tumor cum quamplurimis carbunculis, cum corruptione ſphaceloſa non ſolum cutis,ſed partis carnoſæ,qui conſilio noſtro & aliorum liberatus fuit,uiuitq;.Præterea Dominus Iacobus Ricius chirurgus hoſpitalis lazareti veteris Venetiarum cō queſtus eſt mecum in quadā cōſtitutione epidemica,q; ferė omnibus quibus inguinum apoſtemata acciderant,poſt eorum apertionē ſub ſequebantur eryſipelata mala ęſtiomena,etenim denigrabant,ac cor rumpebant membrum,cui de faciēdis remediis conſului,ut ſuo dicā loco,ubi ſcilicet tractabitur de cura apoſtematū,hęc pręterea febris et ſi ut plurimum continua ſit,tamen aliquando uiſa eſt cum exiguo ri gore affligere cępiſſe,ac cum ſudore terminaſſe,quēadmodū fieri aſſo let in febribus ſalubribus.Et aliquando incipit ſine typo,uel frigore cum caliditate leui ſine ariditate,quę tamen eſt cōtinua,ac ſemper cū illa intrinſeca conturbatione & anhelitus frequētia,ac quadā vigilia. Et ideo medicus prudens ſit cautus a principio,& pręſertim quan do plures vno tempore a febre corripiūtur,etenim iſti ut plurimum pereunt,cū materia & qualitas venenoſa intus lateat a principio, & uirtus deterrita ſubcūbit, poſtquā cōmunicata eſt peſtifera qualitas cordi,cum tali febre & accidentibus occultis,Dominus Apollonius Maſſa,eques æquoris, pater meus mortuus eſt in Sexta(cuius animę deus miſereatur)non enim apparuerunt accidentia fortia,neque ca loris uehemētia,ſed ſtomachi anxietas,qua priuabatur a ſomno ſi be ne recordor,Ego.n.tunc quartundecimū agebam animum. Neq; in quacunque febre peſtilentiali apparent puſtulæ,& maculæ, uel apo ſtemata dicta,ſed ſæpe cū mitioribus accidentibus tendūt ad mortē. Præterea eiuſmodi accidentia poſt nonnullos dies,& interdū a prin cipio febris apparent,ita ut aliquando febris vere,aliquādo falſo de clinare uideatur,& tamen poſt hoc ſuperueniunt lipothymiæ,para lyſis,impotētia motus,uertigines,ſcotomię,ſurditas,debilitas memo riæ,inſipientia,& incompoſitæ locutiones,mutationesq; exiſtimatio nū,et cogitationū,ac diſcurſus ab eo ſtatu,qui fuerat ſecundū naturā,

talia accidentia vidimus,anno infelicisſimo 1 5 2 7.& 1 5 2 8.Et Ga
lenus tertio de accidenti & morbo authoritate Thucididis. Pręterea
in libello de virtutibus naturalibus cap.v.atteſtatus eſt ſe etiã uidiſ-
ſe multos amiſiſſe viſum , & etiam pro vno videre tria ſine oculorũ
apparenti lęſione,& addit hoc eſſe ſimile phreneticãtibus.Ego vero
plures cum talibus accidentibus in febre peſtilentiali vidi ſanatos,
quoſdam beneficio naturę nullo adhibito exteriore auxilio,quoſdã
etiã quibus neceſſaria fuerunt medicinalia inſtrumenta, ſed vtcunq;
ſit,hæc febris ſemper contagioſa eſt,quæ,vt dicebat Auicenna,ſæpe
eſt cũ accidentibus fortibus a principio,eaq; permanent,immo inten
duntur uſq; ad frigiditatẽ extremorũ,& uirtutis diſſolutionẽ,conuul
ſionemq;,ex quibus nemo euadit,tale genus febris paſſus eſt doctiſſi
mus ac cariſſimus frater meus Thomas Maſſa , qui in quarta defecit
cũ omnibus accidentibus fortibus,& apoſtemate inguinis, ꝙ cogno
ui licet eo tẽpore nondũ eſſem medicus.Hęc uero incidentaliter dicta
pro ſuperiorũ confirmatione ſatis ſint,quoniã maiora,quæ ſequũtur
declarare oportet.Et ſunt cauſæ febriũ peſtilẽtialiũ,quas,ut dixit do
ctiſſimus alſaharauius primo theorice,tractatu.vi.capite ſecũdo,im
poſſibile eſt nõ euenire unicuiq; mẽbro trãſgrediẽti modũ naturalẽ.

Oſtendit cauſas febriũ peſtilentialiũ aliaq; ſcitu dignisſima.Cap.5

SCribere quædam mihi viſum eſt antequam huius febris cauſas
declarare aggreſſus ſim,multum enim conferunt ad earũ cogni-
tionem.Et quoniam agentes ſunt,primo per qualitatem occultã, ve
nenoſam,non tamen ſine qualitatibus manifeſtis agunt. Dicatur igi
tur ſic,cauſarum febrium peſtilẽtialiũ quædam ſunt exteriores,quas
primitiuas vocant medici,quædam uero interiores,quas in duas di
uidentes cauſas , alteram antecedentem vocant, alteram coniunctã.
Sit ergo in primis ſermo de primitiuis,quoniã exteriores ſunt , neq;
corporis noſtri partes.Non enim ſum inſcius Ariſtotelem ſecundo
de phyſico auditu,quatuor omniũ rerum cauſas poſuiſſe,quas,(et ſi
etiã ad ægritudinũ cauſas adaptari posſint) cum tamẽ earũ nõ ſint,
quæ ad huius negotii curã conferant,dimittere decreui,attamen qua
ratione ægritudinibus quatuor cauſæ adęquari posſint,vt clarior ſit
doctrina hæc,in proceſſu dicam ,nunc tamen cauſas medicorum ita
declarabo;Cauſæ primitiuæ ſeu exteriores ſunt cauſæ non corpora-
les,vel non ſunt partes corporis noſtri,& ſunt cauſæ effectrices,quæ
agũt dupliciter,videlicet qualitate manifeſta, & qualitate occulta,et
vt clarius hoc intelligas,cauſæ extrinſecæ aliquando agunt quadam
actione non perceptibili ſenſu,cognoſcitur tamen diſcurſu,& ratio-
cinatione neq; cœleſte eſt,ſeu ira dei,vt multi crediderũt,quos redar

guit Galenus primo prædictionum, comẽto ſeptimo. ſed ſunt diſpoſitiones aeris, vel alterius rei occultæ facientes effectum inopinatum multis. At ſapiẽs cuius eſt omnia ſcire ut decet, teſte Ariſtotele primo diuinæ ſciẽtiæ, nõ ignorabit cũ prouiderit ſeu ſciuerit cauſas: Neque ex dictis negauerim quod (vt aiũt aſtronomi) ſuper cœleſtia corpora in inferioribus quaſdam diſpoſitiones influãt, quæ niſi à particulari agente perficiãtur, nullus erit effectus. Qua autem ratione cauſa exterior ſiue primitiua in corpus noſtrũ agat pulchra ac ſcitu digna eſt inquiſitio, & maxime in illis febribus peſtilẽtialibus, quæ à cauſa extrinſeca hominibus accidũt, ſupercœleſti influxu dimiſſo, vt ſunt cõiũctiones Saturni cum Marte, & Lunæ cũ tali cõiũctione inclinãtes ad ſuſcipiẽdas qualitates manifeſtas exuberãtes, atque adeo occultas. influxus enim à medico neque impediri, neque remoueri poſſunt, niſi forte ſciuerit huiuſmodi ſuper cœleſtem influxum, alterãdo aerem, cæteraq́ elemẽta, & qua ratione homines regẽdi ſint in iũxerit reſiſtẽdo, aut præceperit procul ire à regione & loco infectioni præparato, vt dicã vbi de præſeruatione agetur, atque ita talẽ influxum in hominibus fieri impediri. Cauſæ igitur exteriores agere poſſunt, primũ quoniã aeri, aquæ, & terræ alterationes quã plurimę à qualitatibus manifeſtis, quæ ſunt caliditas, frigiditas, humiditas, & ſiccitas, accidũt, præterea à qualitate occulta, quæ nõ fit ſine diſproportione qualitatũ manifeſtarũ. Ignis vero ob caliditatis ſynceritatẽ putreſcibilẽ alterationem nõ recipit, vel aliam, cum qua ſub forma ignis manere poſſit, vt docte declarauit Ariſtoteles quarto meteorũ. comẽto ſecũdo. & xxv. particula problematũ, problemate. xix quare de igne nihil dicã; notabis tamẽ nullũ elemẽtum purum putreſcere, ſed illa tantũ, quæ admixta ſunt præſertim cũ humiditate; & ea ratione ignis, et illa vltima pars aeris prope ignem, cum ſit exiccata, ac igne plena nõ putreſcit, cæteræ vero partes aeris, quoniam recipiũt vapores quãplurimos à ſole & ab aliis eleuatos, diuerſas putrefactiones ſuſcipiũt; quẽadmodũ illã, quã peſtem vocãt, hominibus & reliquis animantibus pernitioſam; Attamen non protinus ꝙ homini mortale eſt, idem erit & cæteris. Etenim diuerſæ alterationes diuerſis animãtibus & plantis ſunt mortiferæ ac corruptrices; Præſuppoſita vero, ex ſẽtẽtia philoſophi. Putreſcibile alteratione, et corruptione eſſe in tribus elemẽtis, videlicet in terra, aqua, & aere, vel in corporibus terreſtribus, aquaticis, & aereis; Dicamus ꝙ terra ſępe ex nimia humiditate in ſe, vel circũ ſe detẽta, cũ aliqua debili caliditate exteriori, vel inferiori, putreſcit in ſe, ex q̃ deinde putredine, quę in illa terra naſcũtur, vt ſunt olera grana, & id genus fructus, retinẽt inſe

qualitatem illā malā putredinalem;ita vt ſi cōmedantur non ſolum ab hominibus,verum & ab aliis animantibus diuerſas generēt ægritudines,& aliquando mortiferas,ſecūdū diuerſos gradus putredinis. Vapores præterea,qui ab ipſa eleuantur,ſi corpus extra contangāt, inficiunt;ſæpeq; viſæ ſunt plantæ interiiſſe ex alteratione corruptiua terræ.Pari ratione de aquæ putredine dicendum eſt, etenim ex iā dicta humiditate,& calore debili fit alteratio putreſcibilis.Quare & piſces & alia quamplurima in ipſis aquis putridis naſcentia,vel morantia,ſi edantur,malas gignunt ægritudines,ac etiam ſi ipſa aqua ſic alterata quis vti voluerit,vel bibendo,aut carnes & alias res coquēdo,vel aliter miſcēdo,malos gignet morbos,ſimiliter & aer ſi alteretur à iam dictis qualitatibus excedētibus, cū ex ipſo ſpiritus cordis refocilletur per inſpirationem(vt dixit Galenus in libello de anhelitu)peſsimas facit ægritudines.Igitur omnibus iſtis,vel in ſe,vel per aliud ita alteratis,vt putredinalis ipſis accidat alteratio & à propria natura egrediantur,neceſſariū eſt ea minime pro operationibus vitæ neceſſariis conuenientia fieri,immo perniciosas præparant diſpoſitiones.Sæpe ēt huiuſmodi elementa communicant ſibi alterū alteri ſuā malā qualitatem,vt terra aquæ,& aeri,aqua,terræ,& aeri, aer terræ,& aquæ,ita vt ſæpe inter ſe ſuas malas qualitates cōmunicent & contangentia interſe corrūpant,vel per ea,quæ cum ipſis ſunt, vt puta aerē & terrā alterari à nimia pluuia,vel ex rabida ſolis caliditate,aut à vaporatione paludum putridarū,& ex inundatione,aut à re putrida ſeu parata putredini,vel trāſeunte per putridū ſolū. Sed aer putrefit ab omnibus iſtis,quoniā terra & aqua,cum recipiunt putredinem communicant ſuos vapores aeri,ſicq; eum ad vlteriorem putredinē parāt,ſunt & multa alia,quæ aerem inficiunt, vt cloacæ putridæ,ſterquilinia,acerui rerū putridarū,loca aquis inūdata, vt ſunt loca,in quibus riciū ſeminant & vbi linū macerant,ſed inter cætera ſunt corpora animaliū mortuorū & nō tumulatorū vel crematorū quādo corrūpuntur,quorū meminit Galenus in libello de differētiis febrium,addens quod communitas vaporū delatorū à longisſima regione,ſcilicet ex æthiopia,à ventis poſſunt aerem inficere, ex qua infectione febres peſtilētiales per regionē illā gigni poſſunt.Et quādoque dicta elemēta à propria natura mutātur ita, vt neque animalia bruta in ipſis degentia diu uiuere posſint,attamē cauſæ huius rei ſæpe ignorātur. Neque dicendū eſt elemēta alterari in ſubſtātia ſua ſine alteratione ſuarum qualitatum,cū forma ſine earum mutatione mutari non posſit.Alterantur etiam elementa à qualitatibus manifeſtis ſi exceſſerint propriā naturam iuſtitialē teſte Ariſtotele quarto

meteororum,quæ ita alterata peſtiferas cauſant ægritudines, verbi gratia in caliditate & ſiccitate,ſicuti quando ſol eſt in corde Leonis in diebus canicularibus,etenim ex caloris uehementia caleſit & exiccatur terra,aqua ēt & aer,ex qua in proportione et caloris exceſſu,ſępe coloni & qui meſſem curāt,nimia & intollerabilia caliditate meſſem dimittūt,cū nō poſsint ſuſtinere vehementiſsimum ſolis,calorē, terraq́ inde exiccatur,ac ſterilis fit,ſimiliter,& aquæ alterātur(vt ſępe dixi)vnde ſequuntur iam dictæ ægritudines,& ſunt tanquā cauſa primitiua extrinſeca ex inæquali aeris proportione à nimia ſolis caliditate,aut quoniā non ſunt venti,vel eſt priuatio pluuiæ, quēad modū anno. 1550.in quo coloni tempore meſsis fugiebāt ob nimiā ſolis comburentis caliditatem,grana & meſſem dimittentes, multiq́ mortui ſunt ex nimia illa aeris caliditate, & non ſolū homines verū & bruta animalia,vtpote,boues,equi,& alia.Similiter fit à frigiditate,ſiue fuerit ex ventorū ſeptētrionaliū ſufflatione, ſiue ex diſtantia ſolis ab aliquo loco,ſiue ex nō recta radiorū inſpectione,uel quomodocunque ſit,nimia frigiditate alterantur elementa, cū frigiditas ſit de virtutibus actiuis,quæ poteſt ſua actione deſtruere caliditatē conſeruatiuam aeris,qua debilitata facile putreſcit,cū ſit humidus. Etenim vna cauſarū putredinis vt dixit Auerrhois tertio colliget cap. iii.eſt frigiditas dominans calori intraneo extinguens,cum qua pręter malignitatem peſtiferam putredo agit in corpus noſtrum, quod clare docuit Galenus.xi.artis curatiuæ,cum ait, fit condenſatio meatuum à nimia exteriori frigiditate,quare ipſa prohibita tranſpiratio putredinis cauſa eſt,& aliquādo peſtiferæ febris,ſecundū humorum præparationē,& iſta erit peſtilentialis febris à cauſa intrinſeca;quoniam mala qualitas peſtifera nō eſt exterior,tametſi cauſa obſtruens meatus fuerit primitiua.Etenim in præcedētibus dictū fuit hanc febrē differre ab aliis putridis febribus in modo ſuſceptionis, quoniā aliæ febres putridæ,habent prohibitā reſpirationē cauſam facientē ad putredinē humorū.Et iſta ſine huiuſmodi prohibita reſpiratione fieri ſæpe pōt,ſcilicet à contactu extrinſecæ putredinis aeris,vel alterius rei vaporoſæ per poros ſuſceptæ,nō tamē diu putredo, ſiue humores putridi eſſe poſſunt,quin faciāt obſtructiones & prohibitam reſpirationem. Quare notare oportet febrem peſtilentialē ſæpe poſſe incipere nulla prohibita trāſpiratione præcedēte vt cauſa. Ab humiditate præterea aerem poſſe corrumpi nemo dubitat,cum, ex ſententia Ariſtotelis quarto meteororum, humiditas mater putredinis ſit,& cauſam corruptionis,atque omnium malorum ſapiētes omnes humiditatē dicant.Quapropter cum in iam dictis humiditas ſuper-

fluа ac inæqualis fuerit, alterat corpora alteratione ad febrem putridam ſuſcipiendam, Neq; deſunt rationes demonſtrantes ſiccitatem in elementis cauſare febrem, cum ſiccitas ſit lima caloris, teſte Auicenna prima primi, tabeſcunt enim nimia ſiccitate corpora ac inflammantur inflammatione forti & extranea, quod ſi nimia fuerit & infrigidet, ex infrigidatione, & improportione qualitatum inter ſe redditur corpus putredini paratum & eſt ſententia Ariſtotelis quarto meteororum. Et ut omnia unico verbo perſtringam, quacunque improportione data in elementis mutantur corpora in ipſis degentia, vt clare in libris epidemiarum ſcripſit Hippocrates narrando cauſas ægritudinum cõmunium, ex diuerſa aeris nutatione, cũ dixit in tharſſo fuiſſe pluuias multas, ac ventos auſtrales, tempeſtates repentinas cum multo ſeptentrione, & niuibus, hæ mutationes diuerſæ fuerunt, & in diuerſis anni temporibus, quas mutationes clare ex verbis Hippocratis fuiſſe colligitur in primis qualitatibus, ac etiam in conſequentibus ipſas primas qualitates, cum dicat, cum turbulentia, que ex primis qualitatibus alteratis prouenit, vt docte interpretatus eſt Galenus. Huiuſmodi mutationes corrumpunt elementa, ſiue mutant ſecundum partem eorum naturales qualitates, a qua mutatione ſequuntur febres peſtiferæ, ac pernicioſæ, quæ ſibi varia accidentia aſſociant, vt eſt tabes, tuſſis ſicca, fluxus ventris mali, ſudores frigidi, puſtulæ ſeu papulæ, ac maculæ diuerſæ, ſine eminẽtia, apoſtemata & putrefactio membrorum, & quamplurima alia, quæ mutationes temporum non ſolũ ab antiquis viſæ ſunt, ſed etiam a nobis. etenim anno infælicisſimo. 1527. ex inundatione aquarum in quãpluribus locis Italiæ, & ex improportione in multis prouinciis præter Italiam ſecutæ ſunt febres peſtilentiales, præſertim in pauperibus, cum omnibus fere accidentibus, ab Hippocrate, & Galeno recitatis, ſed in Italia hæ febres deteriores fuerunt, ex penuria annonæ, etenim pauperes egentes ac res malas comedentes, peſſimas contraxerunt ægritudines, ita vt pauci euaſerint. Collige igitur quód elementa alterata tam a qualitate manifeſta, quam occulta, communicant talem qualitatem corporibus præparatis per vapores, vt eſt videre in ſterquilinio putreſcente, a quo ſenſati eleuantur vapores, qui ingrediẽtes poros vel meatus, & maxime per os & nares inſpirando (vt dixit Galenus in libello de differentiis febrium) & alias vias, vt ſunt oculi, & aures; cum uero ſint putridi aut affecti qualitate peſtifera, dum tangunt membra humores & ſpiritus corporis inficiunt eadem putredine, vel qualitate venefica, quali ipſi infecti ſunt, cum agens quodcunq; nõ agat primo niſi per virtutem excedẽtẽ. Quæ qualitas prior impreſſa ſerpit per partẽ poſt partẽ, ita ut vna pars alterã inficiat, vſquequo

ſuam imprimat ſimilitudinem, quę aliquando toti corpori communis eſt, & aliquando vni, vel pluribus membrorum, ſimiliter & aliæ res, ut ſunt cibi mali inficiunt corpora parata, inter quæ ſunt corpora habentia ſuperfluitates fætidas, quemadmodum ſunt, qui ex immūditia, aut a propria cōplexione fætent, fætore horribili, vt ſunt hebrei, ęthiopes, & cucullati quidam. Nam cum in ſtomacho cibi mali putreſcunt, ſiue ante conuerſionem, aut digeſtionem, ſiue poſt, cum talia corpora fætentia, vel malas multiplicantia ſuperfluitates, ſint paratisſima, inficiuntur. Et facta mala chili præparatione per venas, corpori toti communicatur, atque etiam odores mali per nares ſuſcepti, ſi a re putrida eleuantur, inficiunt. Hæc de exterioribus ſiue primitiuis, quæ tamen & antecedentem, & coniunctam facile exponunt, tametſi quidam crediderunt Galenum vnam tantum eſſe crediddiſſe. Sed ut omnia clara ſint, ad hoc etiam aliquid addam. Nam cauſæ antecedentes febris peſtilentialis, & coniunctæ, ſunt cauſę intrinſecus agentes, ſuntq; partes noſtri corporibus infectæ tali qualitate peſtifera, ſcilicet humores, ſpiritus, & membra, in quibus omnia genera febriū comprębenduntur, enim vero, quoniam hæ partes infectæ ſunt dicta qualitate venenoſa, febris peſtilentialis fit, dixit nāque Galenus ſexto de locis affectis, generari venenum ex humoribus in corpore, idq; agere actione mala. Hoc idem dicendum eſt de cauſis coniunctis, quæ, et ſi ab antecedentibus pēdeant, attamen quoniā diſtinctæ ab ipſis eſſe poſſunt, vt apparet de obſtructione, & putredine, ideo diſtinctas medici cauſas ponunt, quæ cū non ſine ſubiecto ſint, per quod agunt, ſunt corporales, quemadmodū humores, & vapores putridi, vel calefacti petentes, cor, in eoq; exiſtentes, cum prędicta venenoſa qualitate extraneum accendentes calorem, qui p arterias & venas toti corpori cōmunicatur, niſi impediatur. Nota tamē ꝙ cū humores, ſiue maſſa humoralis ſapiat naturam aeris, quę calida & humida eſt, & putredo non fiat ſine caliditate & humiditate, ideo hac de cauſa ab ipſo aere alterātur humores ſiue maſſa humoralis eſt.n. maſſa humoralis ex ſui natura inflāmabilis, quare ab extrinſecis facile alteratur. Habes ex dictis & cauſas agētes, & modū, quo cauſæ in corpus noſtrū, ſiue in eius partes agere ſolent, & ſunt de genere materialiū, in quibus etiam introducitur forma, quæ eſt caliditas extranea, cū qualitate peſtifera, finalis autē cauſa, eſt illa vltima asſimilatio, vt agens quantum fieri poteſt ſibi paſſum asſimilet, vt dixit Ariſtoteles ſecundo de anima, tex. cōmenti. 54. Dicant in hoc ſcribentes quicquid ſibi videatur, quoniā impedimētū operationis nō eſt finis, ſed potius quoddā ſequens ex fine, vel cauſæ finalis effectus, collige igitur cauſas primitiuas febriū peſtilentialiū eſſe aeris intemperiem, vel aliorum ele

mentorum, tam in qualitatibus manifeſtis, quam in occultis, quæ alterando partes noſtri corporis ad ſuæ naturæ corruptæ ſimilitudinem mutant, vſque ad cordis ſubſtantiam venenoſam qualitatem communicando, vt dixit Galenus primo de differētiis febrium. Neque aerem infectum qualitate peſtifera in manifeſtis qualitatibus multum excedere eſt neceſſarium, tametſi imprimat impreſsione mortifera, quę interficit ſine uehementia caloris et aliorum accidentium. Et inter primitiuas cauſas, vt ſuperius dixi, ſunt res oēs putridæ, præſertim corpora mortuorum, etiam ſi in longisſima eſſent regione, cum venti ex illa regione perflantes deferant huiuſmodi aeris vapores putridos, item apertio locorum ſubterraneorum, vt contigit tempore terrę motus, quoniam ſępe terra aperitur ita, vt vapores ibi diu detenti & putri di aerē inficiant, ſunt etiam euaporationes malarū aquarum & paludum, præſertim vbi ſeminant ricium, nam uapores talium locorum aerem inficiunt ita, vt qui prope habitant facillime incidant in febrem peſtilētialem, & videtur lenta cum grauitate capitis quibus anhelitus fœtet, ac etiam narium exhalatio, ſimiliter mollitiones rerum putridarū ut ſunt coria & huius generis putrida. Etiam comeſæ res putreſcibiles mali chymi & præſertim carnes putridæ febrem peſtiferam ſæpe generant. Et temporum inæqualitas, eſt maxima cauſarum teſte Hippocrate, cū iam dicto cœli vel ſyderum & ſtellarum influxu diſponente elementa & alia corpora inferiora. Neque te ignorare volo, præter canones medicinales voluntatem dei eſſe, etenim mirabilia ſunt opera Domini, vt legitur ſecundo Regū in ſacris literis, cap. vltimo, & hæc ſunt verba. Miſit Dominus peſtilentiam in Iſrael de mane vſque ad tempus conſtitutum & mortui ſunt ex populo Dan vſque ad Berſabet ſeptuaginta millia virorum, quod fuit tempore trium dierum, quæ res non eſt de conſideratione medici. Etenim ſolus deus agit ſine alteratione elementorum & aliarum rerum, ſua abſoluta potentia, vt recte dicunt theologantes. Neque mirari oportet ſi multa repetita ſunt in hac cauſarum enarratione, quoniam hoc conſulto factum eſſe uolui, ut clariora, quæ ſequuntur, habeas.

Cap. 6. De ſignis futuræ ac præſentis febris peſtilentialis.

SVmmæ vtilitatis fore putaui, ſi adamusſim ſigna tam futuræ, quā præſentis febris peſtilentialis poſuero, cum ſæpe ex præſenſione, multæ vrbes, ac ciuitates, infinitique pene homines hanc ſæuisſimam futuram ægritudinem fugerint, & ex imminenti calamitate euaſerint, vt clare, colligitur ex dictis Hippocratis et Galeni, quorum alter Athenięſes, alter Romanos pręſenſione a peſte liberauit. Igitur diuidamus ſigna ſecundum duplex genus, Etenim quædam febrem peſtilentialē

ſuturam minantur,quædam vero præſentem oſtendunt. Quæ autem futuram febrem peſtilentialem minantur, vt in præcedenti capite dixi,ſunt corpora ſuperiora coniunctiones, & alii aſpectus, & virtutes ſtellarum fixarum cum præparatione corporum inferiorum, quoniã & ſi omnia ſydera & ſtellæ cum virtutibus & proprietatibus eorum minarentur futuram peſtẽ,& corpora inferiora minime parata eſſent, nullus ſequeretur effectus,nam vniuerſalis cauſa ſine particulari agẽte paſſum diſponente non agit,turpe ergo eſt credere, vt multi aſtronomizantes credunt,corpora cœleſtia in inferiora agere actione particulari,ſiue hanc actionẽ ponant eclipſim ſolarem, ſiue aſpectus aliorum ſyderum, vt puta Saturni & Martis,ac aliarum ſtellarum fixarum, vt clare eſt videre apud Ptolomæum prima & ſecũda quadripartiti vbi per aſpectus diuerſos futura prænoſci docet, ſed cum hæc ſint alterius negotii ab arte medica,ac plurima indigeant enarratione ſcientię aſtronomiæ, ſatis ſit admonuiſſe legentes videre aſtronomos de hac re ſcribentes,eoſque admonitos velim ne ſtulte cum illis,qui iudiciariã profitentur,futura vaticinari velint, per ſuperiores influxus ſine prædicta inferiorum corporum præparatione, quoniam mendaces erunt, ac fatui iudicabuntur. Igitur dimiſſa dei reuelatione, vt fuit illa dauidis regis, iudicent per ea,quæ ſenſui nota ſunt, nõ neglecto cœleſtium corporum influxu,ſicque futuram & non futuram febrem peſtilentialem prædicent. Dicamus ergo cum ſapientiſsimo Hippocrate,ſi quatuor temporum qualitates,& diſpoſitiones non ſeruauerint naturam ſuam,ſed fuerint obſcurationes ſolis & tonitrua extra ſuum tempus, fuerintque pluuiæ multæ, ac apparitiones quarundam ſtellarum,ut ſunt cometæ & aliorum vaporum,qui accenduntur,& in modum ſtellæ cadentis videntur hec omnia ſigna aeris mutationem manifeſtam oſtendunt,cum ſint exhalationes aeris mali. Quare iſtis apparentibus cum ſuper cœleſti influxu certam & indubitatam febrem peſtilentialem expectare oportet,quoniam dixit Ariſtoteles prima particula problematum,problemate.xi.ſi a terra multi vapores aſcenderint annus peſtilentialis erit. Præparantia vero corpora inferiora ſunt tempora non proportionata,vt eſt aer diuerſus cum paucitate pluuiæ,nebuloſus ita, vt oſtendant pluuiam futuram, & tamen non pluat, ſed remaneat aer turbidus cum caliditate æſtuoſa, aut etiam ſi pluerit remaneat tamen huiuſmodi caliditas æſtuoſa, quod etiam malum eſt ſi in fine veris frigus ſuperueniens meatus aſtrinxerit quoniam præparabit humores ad æſtatis putredinem, ſimiliter etiam ſi æſtas calida & humida fuerit, vel calida caliditate vrente ad putredinem præparabit. Nam caliditas urens ſane, cutem exſiccando, meatus abſtringit,

& ſit

& ſit prohibita reſpiratio,vt cõtingit in diebus canicularibus,ſimili ter & priuatio vẽtorum,& ſolis obſcuratio ob aeris craſſitiem,præſertim ſi poſt veris inordinatã cõſtitutionẽ,cũ frigiditate obſtruente meatus fuerint,præparãt,& ſunt ſigna futuræ febris peſtilẽtialis.Prꝫ terea æſtas ſi fuerit calida caliditate æſtuoſa,vel ſi fuerit frigida & in æqualis,ac in ſuis diebus in lumine diuerſa,cũ diei ac noctis diuerſitate longinqua à naturali ſua diſpoſitione,cũ ventorũ ſufflatione, fu turam febrem peſtilẽtialem oſtẽdit.Inſuper autumnus calidus & hu midus,aut frigidus turbulẽtus & pluuius cum ſufflatione malorum vẽtorũ qui illius regiõis fuerint,dixi illi regiõi,quoniã ſũt quidã vẽ ti cuipiam regioni inſalubres,cæteri vero ſalubres vt eſt Venetiis meridionalis ventus,qui &ſi multis regionibus noxius ſit, attamen Venetiis cum ex mari proficiſcatur ſalubris, aut certe innoxius eſt, quod etiam atteſtatur Rabi Moſes nona particula ſuorũ aphoriſmo rum auctoritate Galeni dicentis,ex mari meliores venire vẽtos, ſed cum venti tam meridionales quam occidẽtales laxẽt corpora, in ſui natura,cæteris paribus,ſunt deteriores aliis,ac nocentiores. Quod ſi etiam apparuerint tonitrua,cometæ ac euaporationes accenſæ,velu ti ſtellæ cadẽtes,& aeris ignitiones certã febrem peſtilẽtialem futurã enũciãt.Præterea ſi hyems calida cum multitudine nebularũ & ſine pluuia fuerit,vel etiam nimis frigida & ſicca,quoniam corpora debi litat,eſt cauſa nõ per ſe,ſed per accidens,vel ſi fuerit cum quadam ex halatione vaporum ſuper terram & ſine ventorum ſufflatione ita, vt aer caliginoſus permaneat,Solq; ſuis radiis hos vapores penetra re nõ poſſit,ſintq; cõditiones pluuiarum & tamẽ nõ pluerit,ſed aer tenebroſus maneat cũ aliquo calore obtuſo,vel etiã ſi nimium plue rit & aquæ abundãtes aerem corrumpant,hoc in quocũque tempore fuerit,vel quomodocunque aliter,cum iam ſuper cœleſti influxu futuram omnino peſtem oſtendũt.Neque ignorare oportet corpus noſtrum indigere inſpiratione proportionata tempori,qua deficien te fiunt malæ ægritudines,vt inquit Auicenna ſecũda primi, de iudi ciis temporum,dicens mutationes temporum mortiferas eſſe , quod affirmant ſcripta Hyppocratis primo Epidemiarũ de Thaſo in quo fuerũt mutationes temporum pluuiæ,obſcuritates cum caliditate & alia,vt ibi apparet.idẽ ẽt ea,quæ in tertio Epidemiarum ſcripſit,atte ſtantur,cum dicat annũ illum peſtiferum fuiſſe pluuium, auſtrinum, ſine aura,ſiccum præterea & tenebroſum ac nubilum,& in omni tẽporum parte diuerſitatem oſtendentem . Et etiam per omnes fere libros pro ſignis & cauſis febrium peſtilentialium has temporum mutationes asſignauit, has quidem mutationes vidimus etiam nos

præcedẽtes annos illos infeliciſſimos. 1 5 2 7. & 1 5 2 8. nam fuerũt pluuiæ multæ, ac diuerſitas in temporibus, poſtea ſecuta eſt mortalitas. Etenim cum aer alteratur, in eo degẽtes per inſpirationẽ, aut per cõtactum inficiũtur, & id eſt cauſa febris peſtilẽtialis, vt dixit Galenus primo de Differẽtiis febrium. Sed inter cætera ſigna futuram febrem peſtiferam oſtẽdẽtia eſt multiplicatio animalium, quæ ex putredine generãtur vt ſunt locuſtæ, muſcæ, vermes, & alia id genus animalia, nõ ſolita in illa regione apparere. Notabis tamẽ homines. qui in aere malo educati ſunt minus paratos eſſe vt in hãc febrem incidãt, idq; eſt aut quod aſſueuerint putrido aeri, aſſueti enim minus lędũtur quam inſueti, vel quoniam aer nõ eſt paratus ſuſcipere peſtiferam qualitatem, quãquam ſit male affectus, vel ex vtroque & iſta ratione qui in carceribus ſunt nõ ita ægrotãt. Etenim lõgè diſtat qualitas à qualitate tam in manifeſtis, quam in occultis, ſunt & aliæ quamplurimæ res dignæ notatu, quas breuitatis gratia omitto, cum de ſignis futuræ peſtis, quæ ex aquarum alteratione mala fit, dicere vtilis ſit. Cũ igitur in aquis aliquod ſignum putredinis apparet, qđ cognoſcitur, quoniã præter propriam naturam fiũt turbidæ, aut ſapor in ipſis mutatur, vel odor, vel quia caliditas quædam inſuauis & in ſubſtãtia limoſitas videtur, vel quod mutata ſit ad aliquam aliã qualitatem ita malã vt piſces & alia animalia degẽtia in ipſis moriãtur, vel ab ipſis fugiãt, & ẽt ſi animalia, vt armẽta, pecus & alia ex ipſarũ potu vel ægrotẽt, vel moriãtur, ſæpe enim ex terrę putredine aquæ, quæ ex ipſa terra ſcatẽt, vel ſuper eam trãſeũt, corrumpũtur, quod ſi in ipſis aquis animalia naſcãtur, quæ ex putredine gigni ſolẽt, aut quæ nõ ſolita ſunt in ipſis naſci, vt puta ranæ, vel piſces quidam mali, aliaq; eius generis, aut quod in ipſis naſcãtur herbæ malæ putridæ, vt eſt alga, & cãnæ, vel etiam ſi diutius morẽtur in locis paludoſis, vel in nõ paludoſis, aut ſi in ipſis aquis ponãtur quædam vt molliãtur, quemadmodum linũ cãnabis, & ſpartum ex quo funes cõficiũtur, ita etiam pelles quas coriarii aquis molliũt, hæc omnia aquã corrumpũt. Qua corruptione cognita futuram febrem peſtilentialem prædicere potes. Terræ vero putrefactæ ſigna ſunt animalium ex putredine naſcẽtiũ multiplicatio, vt ſunt mures, ranæ terreſtres, quas bufones vocat, & etiam rubetas. ſerpẽtes, ac vermes quamplurimi, & alia, præſertim ſi minime in illis locis naſci cõſueuere, iſta. n. vel in primis oſtẽdũt putredinem terræ, per quam futuram peſtem dubitare nõ oportet, & eſt ſignum vulgare ac rationabile, quod ſi, cum iſtis quoque, animalia in cauis terræ degẽtia derelictis ſubterraneis cauernis aufugiũt, vt ſunt talpæ, cuniculi, lepores, vulpes, & hu-

iuſmodi,vel ſi mortua per ſyluas,& nemora ,vel prata inueniãtur, tũc certam peſtem futuram ex terræ corruptione enũciat, &eo magis ſi paſcua animãtibus mortifera, aut inſalubria videris , vel alia terræ naſcẽtia degenerare cognoueris,vt fructus omnes & grana cætera,vtputa ſi cum tritico infelicis lolii copia naſcatur, vel etiam in aliis oleribus mutationes appareãt,á quorũ eſu ſequũtur ſæpe,ſi mala fuerint,anguſtia & anxietates ſtomachicæ.Vel etiam ſi ſterilis terra effecta ſit,ita vt nõ germinẽt plãtæ,ſuo tempore, aut nõ naſcãtur ſemina,ſeu quæ ſpõte naſci deberẽt, vel quod orta monſtroſa ſint. Quód ſi etiam terræmotus præceſſerint,á quibus terra aperta fuerit & ex profundo ipſarum cauernarũ vapores, qui diu retẽti fuerint, egrediãtur putridi & male olẽtes,groſſi & turbulẽti timẽda eſt peſtis futura.Nam ſæpe ex effoſſione alicuius putei diu occluſi ſecutæ ſunt in illis locis ægritudines malæ & mortiferæ, & etiam ex effoſſione paludum,quemadmodum Venetiis anno.1 5 3 5. dum fodiebãt paludes prope litora verſus locum, quem ſanctum Eraſmũ vocãt,& etiam prope cõtinẽtem in loco, quem luporum pũcta dicũt.Etenim mea quidem ſentẽtia,quoniã vno tempore in ambobus locis fodiebãt per autumnum & hyemem,ſuperueniẽte vere,caleſactis vaporibus,qui continue exhalabant, facta eſt aeris malitia , á qua ſecutæ ſunt febres peſtiferæ cum angina, & apoſtemate pleuretico,hincq; multi iuuenes,ſenes,viri,& fœmellæ,ſine diſcrimine perierunt,communis enim fuit ægritudo.Et quamuis multi tum Patauini tum etiam Veneti medici de cauſis dixerint ac ſcripſerint, minime cauſam cognouerũt,cum multa dixerint, & fatua & ludibrioſa. Ego vero præterquàm quod multorum tali ægritudine defuncta corpora ſecuerim,vt oſtẽderem apoſtemata intrinſeca (quoniã multi etiam nõ adeſſe apoſtemata intrinſeca credebãt) dixi nõ eam eſſe cauſam,quæ in eorum ſcriptis aſſignata fuerat,erat quippe illa mala vaporum exhalatio,etenim foderũt maximam paludũ quãtitatẽ in utriſque locis.Quare in fodiẽdis talibus locis animaduertãt Domini Veneti quãdo loca ſunt notabilis quãtitatis, & vẽti ab illis locis vapores ad vrbem adigere poſſunt.Vidi etiam mirabilia ſequuta Venetiis cũ puteus antiquus mũdaretur,nam eorum qui deſcẽderũt in ipſum,partim repẽte exanimati ſunt,partim graui ægritudine & diuturna detẽti,fuerũt etiã ſtupidi,muti & paralitici per multos dies.Et inter cæteros quidam ita anhelitũ fœtẽtem habebat ex cauſa dicta,vt nemo tolerare poſſet,vidi etiã mirabilia accidẽtia, ac ſubitaneam mortem ſequutam in hominibus fortiſsimis cum deſcẽderẽt ad ſentinam nauis onuſtæ tritico,tãta erat aeris exhalãtis cor

ruptio & fœtor, vt breuiſſimo quidem tẽpore morerẽtur, ita, vt nõ poſſent ne puncto quidem temporis in ipſa ſentina viuere. Quod ſi quis tam robuſtæ fuiſſet valetudinis, vt illinc uiuens exiiſſet, incidebat in febrẽ malã cum accidẽtibus febris peſtilẽtialis ſcilicet cũ pulſus debilitate, cordis pulſatione, lipothymia, ſtupore & reliquis malis accidẽtibus. Dicũt qui euaſerũt ſe in primo ingreſſu ſenſiſſe caliditatẽ æſtuoſam à qua ſubito fiebant ſtupidi. Quare qui vigent ingenio hoc ipſum diligenter ſpeculabuntur, primumq́ cognoſcent cerebrum lædi, deinde cætera membra, & hęc ſatis de ſignis futurę febris peſtilentialis ex corruptione aeris, aquę, & terræ ſumptis. Ex quibus dictis omnibus, per lõgum examen tum ſenſatis rationibus fultis, tũ etiam auctoritatibus antiquorum cõprobatis, colligi poteſt. Quod ſi in Aeſtate apparuerit caliditas æſtuoſa & humiditas, multæq́ pluuiæ cõſequentes, & ventorum priuatio, in Autumno expectandæ ſunt febres peſtilẽtiales. At ſi in Autumno fuerint pluuiæ multæ ac auſtrales venti cum aeris caliditate, & turbulẽtia, cum tonitruis ac vaporibus, qui accenſi veluti ſtellæ cadẽtes apparẽt, in Hyeme erunt febres peſtiferæ, eſt enim Autumnus tempus ægritudinale. Sed ſi in Hyeme pluuiæ ſint multæ & aer nubilus ita, vt Solis radii non appareãt, ſintq́ meridionales venti, ita, vt omnia humeſcãt, in vere minantur peſtilẽtialem febrem. Si vero ver fuerit inæquale diebus ac noctibus fuerintq́ frigora, & calores in diuerſis ipſius partibus, cum paucitate pluuiæ, ac aeris turbulẽtia, ventiq́ meridionales continuent, caliditas præterea fuerit æſtuoſa, in æſtate expectãdę ſunt febres peſtilẽtiales. Neque tantũ variolarũ apparitio in pueris eſt ſignũ futuræ peſtis, vt quidam crediderunt, quãdo ab extrinſeca aeris alteratione mala nõ prouenerint, ſed ẽt quæ prædicta ſunt, ſunt autem variolæ ſigna præſentem febrem peſtilẽtialem oſtendẽtia ſi cum aere præparãte corpora ad febrem apparuerint, cum tam variolæ, quam morbilli febrem peſtilẽtialem ſæpiſſime ſequantur, vt colligitur ex proceſſu Auicẽnæ prima quarti, quæ res nõ ſolum medicis ſed vulgaribus & idiotis notiſſima eſt, in his tamen inæqualibus tẽporibus ſi quis ſe regimine congruo, ac illis contrario regere voluerit, vt dicam ſuo loco, & ſimiliter ciuitates, domus, & plebem, ille omnia à peſte præſeruabũt. Et hæc hactenus de ſignis futuram febrem peſtilentialem oſtendentibus, quæ vero præſentem oſtendunt audi.

Ea vero ſunt in duplici genere, quoniam quædam ſunt cõmunia & quædam propria ſeu particularia. Communia dico quando ferè omnes, vel ꝓ maiori parte, qui ęgrotant, febre peſtilentiali et cõtagioſa ægrotant, & ideo cũ in ciuitate, vel in prouincia videris homines

cuiuſcũque ſexus,& ætatis diuites & pauperes malas res ſiue bonas comedentes,laborantes,vel vitam ocioſam ducentes,febricitare ſimi li febre,vel in una domo multos,vnum.ſ.poſt alterum, vel in eodẽ tempore,& ægritudo ſit cum accidentibus malis, vt ſunt alienatio-nes,animi defectus,& pulſus,aut pulſus mutatio, & vrinæ diuerſi-tas,apparuerintq́ apoſtemata in emunctoriis,aut carbunculi in aliis membris,vel variolæ,aut morbilli & aliæ maculæ cutaneæ diuerſæ colore,ſignum commune eſt febris peſtilẽtialis à cauſis exterioribus factæ.Propria vero ſiue particularia ſigna,ſcilicet quæ in particula-ri homine febrem præſentem peſtilentialem oſtendunt, tametſi ali-quando decipiant,ſunt iſta.Quæ ſi diligenter inſpecta & maturè cõ ſyderata fuerint oſtendunt ſine hæſitatione medico veram cognitio nem febris peſtilentialis.Incipiam igitur ab his,quæ ſecundum eſſen tiam in febre accipiuntur.Febricitanti febre peſtilentiali ſæpe calor exterior non vehemens ſentitur,intus vero reſpectu aliarum febriũ ardentisſimus eſt,ita vt ſæpe viſum ſit ob nimiam intrinſecam cali-ditatem hos ſeſe in puteos,& aliam aquam proieciſſe,denudant.n.ſe, & linteamina aliaq́ coopertoria proiiciunt,ſæpenumero vero calor exterior eſt ita vehemens in pectore & vniuerſo corpore,vt manus eũ vix ferre posſit,quæ febris vtplurimum ſine intermisſione & cõ tinua eſt,attamen aliquando incipit cũ frigore,non tamen ſemp̃,nec ob id p̃cedunt paroxiſmi ſiue acceſsiones cũ intermisſione ſed conti nuãtur,quod etſi aliquando quotidie intermittẽtes viſæ ſint,hoc ra rũ eſt.Pulſus ẽt vtplurimum debilis eſt,et paruus à principio,aliquã do tamen fortis,ſed non diu permanet,quoniam fit diuerſus, & ma lus,velox,& frequens,quã frequentiam à paruitate fieri rationi con ſonum eſt,& ſic videtur in pulſu non eſſe magnam alteratiõẽ, ſed quando comparãtur eleuatio pulſus ad depresſionem,depresſio ma ior eſt.Sæpe ẽt prima die cadit virtus,Iſtis ẽt ſæpe lipothymiæ, vel animi deliquia accidunt & frequentia anhelitus, qui ſæpe cũ fœtore non paruo eſt,ſuntq́ triſtes,inquieti,ac intus,vt dicebat princeps,cõ turbati,& quando caliditas eſt intus in pectore tunc magis cõturbã tur,& exteriores pectoris partes ardentisſimè calent. Sunt præterea nauſea & deiectiones appetitus,& vomitus,& tenſiones hyppochõ driorũ,facieiq́ mutatio à naturali ſua habitudine in colore & figura & eſt ſignũ malũ vt dixit Galenus duodecimo artis curatiuę.Quod ſi os inſpicias(vt in laborãtibus febribus peſtilẽtialibus inſpicere de bes)inuenies rubedinẽ vſtiuã,ac fiſſuras ex nimia caliditate,quæ, cũ eſt vehemẽs,ẽt linguã denigrat, & ſæpe à prima die alcola apparet, & in gutture puſtulæ paruæ diuerſæ in colore,ac ſi eſſent ex genere

ſormicarum,quæ, ēt ſi febris non fuerit vehemens, maximam mali tiam morbi oſtendunt, ſunt præterea aliquando apoſtemata, quæ ſquinantias vocant & tuſſes ſiccæ, quæ ſæpe hanc febrem concomitantur. Sunt & inquietudines,alienationes,ſtupores, laſſitudo membrorum,& motus voluntarii difficultas,immemores,ſurdi,vertiginoſi propter malam materiam in cerebro, vel propter vapores ab aliis membris ad caput aſcendentes. Vrinæ præterea vtplurimū turbidæ & veterinariæ,ſiue ſubiugales ſunt,ſine ſedimento; quod ſi ſedimentum eſt,multum,liuidum,globoſum, & etiam ſæpe diuulſum, ac commiſtum apparet,& ita ſecundum diuerſitatem extranei caloris in hepate,ac dominium humorum,rubens,liuida, nigra,craſſa vrina mingitur,quam ſæpe calor naturalis minime regit, ſæpe tamen prima die vrina bona in colore,ſubſtantia,quantitate,& contento apparet,& eſt quoniam nōdum nocumentum ad hepar & emulgentes venas communicatum fuit. Quandoque ēt vrina eſt ſubtilis, aquoſa,lympida,ſine ſedimine,uel cū parua quadam nubecula diuulſa & alba,vel diuerſa,frequenter ēt plurimum aquoſæ vrinæ mingūtur,cū iā calor naturalis deficit,quę nec digeſtæ,nec coloratę ſunt, & hoc fit non ſolū ab imbecillitate caloris,uerūetiam ex oppilationibus venarū & veſicæ fellis meatuū,quod ſi in principio ſit, nondū calor febrilis regionem iecinoris & venas propinquas attigit; Sed mirantur medici cū vrinam in ſubſtātia,colore,& ſedimine inſpiciūt bonā,& tamen æger male habet,hoc aūt eſt ex dicta ratione, & etiā quod de ratione materiei,aut qualitatis uenenoſæ non eſt mutare ſubſtantiam vrinæ in ſubtilitate vel craſſitie,aut colore. Præterea feces ſunt lenes,ſpumoſæ, fœtidæ,natātes,diuerſę in colore propter caloris imbecillitatem à uenenoſa qualitate deſtruente virtutem ſpiritus,quæ feces ſæpe ſponte exeunt,vel ſua qualitate ſtimulāte vel virtute iā imminuta non retinente. Neq; cū tali euacuatione alleuātur: immo cum hmōdi fluxu ſæpe tendunt ad mortem,ſæpeq; in tali ſeceſſu vermes non pauci apparent & eſt corruptionis maximum indicium,vomitus ēt frequenter malus apparet,cholericus videlicet, & ſæpe niger,viridis,ac diuerſus,cū odore grauiſſimo, ſudores etiā ſunt frigidi,& ad ſummum omnes ſuperfluitates.ſ.egeſtiones,vrinę, ſputamina,muccoſitates,& anhelitus fœtentes,cū non regulentur à calore naturali. Præterea ſudores ſunt frigidi diaphoretici ſiue reſolutiui,qui cum apparent,propinquam mortem denūciant. Sæpe ēt apparent puſtulæ,& maculæ diuerſæ,in ſubſtantia,quantitate,& colore,vt ſunt variolæ,morbilli,& aliæ papulæ,& maculæ, quas vulgo petichias,ego rectius peſtichias nominare volui, quæ vniuerſo

corpori euenire cõſueuerũt,ſed frequẽtius in dorſo,pectore, natibus & hypochondriis,quæ quando liuidæ,aut nigræ ſunt,perniciẽ mi-nantur,apoſtemata et emunctoriorũ mala ſæpisſime apparent, præ-cipue in inguinibus,ſub alis,et poſt aures ẽt,quę ſunt diuerſa,& quã doque magna & aliquando parua, neque ex toto ſunt diuerſa, vt phlegmones pernicioſi,& carbones adurentes ac mutantes membrũ ad rubedinem,liuiditatem,viriditatem & nigredinem, cum quibus ſæpe membri corruptio ſequitur,cũ ſint à materia maligna, etenim carbunculi nullum ſibi locum corporis terminatum habẽt, quod eſt quoniam materia iam ad membra exterius mittitur,natura ſiue vir-tute ſequeſtrante.Sunt præterea & alia ſigna non prętermittenda in ambobus generibus ſignorum,quæ aliquando in futura febre vlti-mam malignitatem minantur,& aliquando non vltimam demon-ſtrant:Similiter in præſenti febre, ſeu ægro febriente videbis ſæpe certa ſalutis ſigna,& frequẽter irreparabilis mortis. Quare de ſignis quæ futurã malignitatẽ in peſtilentia oſtẽdunt ſermo erit. Et ſunt pluuiæ iã dictæ diuturnæ,longæ,inundationes aquarum vniuerſa-les,caliditas æſtuoſa per totum annum,obſcuritas ſolis,quæ fit ab ae ris craſſitie,& malis vaporibus, caliditas matutina cũ tenebroſitate, & caligine,ꝗ.ſi terræ ſterilitas ad hoc acceſſerit, & corporũ ſuperio-rum influxus,vt ſunt eclypſes Solis & Lunæ, & coniunctiones triũ planetarum ſuperiorum in ſigno humano,vt volũt aſtronomi.Pro-culdubio hæc ſigna vltimã malignitatẽ febris peſtilẽtialis futuræ mi nantur.Quod ſi,vt ſæpe viſum eſt,aliqua ſigna aeris,vel aliorũ ele-mentorũ,& reliquorũ ex dictis,in vna parte tẽporis fuerint mala,& in alia parte aliæ ſequantur mutationes corrigẽtes, vel corrigere po tentes priorẽ conſtitutionẽ ſperandum eſt peſtem non futuram, aut certe minus mortiferã,quod cõfirmat Auerrhois quarto colliget. In regionibus vero,ac ciuitatibus aliquando aeris futuram malignita-tẽ peſtiferã facilius credere poſſumus, ſi fuerint calidæ cũ multa hu-miditate ſiue hoc per ſe,ſiue per accidẽs fuerit,hmõdi vero alteratio nẽ denotant & tẽpora anni in ipſis diuerſa,& vapores paludum vel aliorũ locorũ putridorum,& vẽtorum flatus,vt ſunt meridionales, aut coinquinatio aſpectuum cœleſtiũ ad illam regionem,vel ciuita-tẽ,in qua degentes ſunt pingues,ocioſi,bibuli,& multum comeden-tes,vt ſunt ſpurci mahumetani,quorum corpora cachochyma ſunt, ac multitudinem ſuperfluitatum aceruantia,& ſunt apta ad ſuſcipiẽ dum ſine reſiſtẽtia,ex Galeni doctrina, quare in talibus regionibus, ciuitatibus & hominũ inordinato victu,& aliis dictis expectãda eſt in peſtilentia,vltima malignitas.Sed vbi corpora ſunt mũda ac re-

gulariter viuentia,in illis regionibus minus patiuntur, ſicq; minus
malignæ erunt febres.Signa vero,quæ ad præſentem malignitatem
vltimam,aut non vltimam faciunt,tametſi ſæpe & medici, & ægro
tantes decipiantur,quoniā ſæpe vt dixi moriūtur ægri ſine vehemē
tia exteriorū accidentium,& ſæpe euaſerunt,qui cū multitudine ma
lorum accidentiū fuerunt,erunt iſta,in primis cū patiens febrē peſti
lentialē anxius,inquietus cū diuerſitate pulſus,& debilitate fuerit,ta
metſi calor exterior non validus ſit,ſignum eſt materiā eſſe cordi vi-
cinam,aut ipſi valde communicantem ſuam malignitatem. quod ſi-
gnum malum eſt,quod ſi cum hoc facies mutata fuerit,& liuida vel
rubra,ac ad nigredinē declinans,non æqualiter ſed inæquali,& vri-
na turbida ſine ſedimento in modum muſti,mortem propinquā iu-
dicare oportet,& præcipue ſi excrementa inteſtinorum diuerſa exie
rint,lutea.ſ.natantia,pinguia,ac fœtentia fœtore horribili, atq; etiā
ſi vomitus diuerſus fætiduſq; fuerit,quod ſi iſtis aſſocietur ſudores
frigidi,reſolutiui,quos diaphoreticos vocant, & animi defectiones
& extremorū frigiditates fuerint,etiā ſine ſudore, ac apoſtemata in-
guinum,vel tubercula per vniuerſum corpus,& aliæ papulæ appa-
ruerint,vt ſunt carbunculi,variolæ,morbilli,peſtichię,in quibus co
lor ſit malus violaceus.ſ.liuidus,viridis,& niger, ſintq; tardi exitus,
& ex eorū apparitione æger non alleuietur,ſigna pernicioſiſſima ſi
ne ſpe ſunt,& eo magis ſi anhelitus fœtidus fuerit,quoniā confirma
tā putredinē in regione cordis oſtendunt. Quod ſi ex prædictis ſi-
gnis malis aliqua bona fuerint cū fortitudine virtutis,prorogabitur
ęgritudo,ſed ſemper exitus incertus eſt,& timendus,quoniā dicebat
Hippocrates ſecundo aphoriſmorū,Morborū acutorum non eſſe ꝓ
nunciationes certas ſalutis,aut mortis,attamē ſi apoſtemata inguinū
carbones,variolæ,morbilli,& peſtichiæ fuerint nigræ, ſemper perni
ciē ægrotantis demonſtrant.Et quoniā diximus hanc febrem in tri-
bus generibus febriū ſine controuerſia fieri poſſe, & non ſolum in
generibus tātū ſed in eorū ſpeciebus,ideo eas cognoſcere oportet ex
propriis ſignis atteſtantibus caliditatē accenſam eſſe, quēadmodū in
hmōdi materia cognoſcitur tertiana per caliditatis vehementiam &
mordacitatē perq; exeuntia cholerica,& periodos, quæ de tertio in
tertiū fiunt,ac alia ſigna naturā choleræ conſequentia,quare iſtis ap
parentibus tertianā peſtiferā febrem iudicabis,pari ratione de conti
nua,quotidiana,& quartana iudicando procedere oportet.ſ.non ſo
lum per periodorū acceſſiones,& deceſſiones, verū ēt per alia ſigna
magis propria,quoniam dixit Auicēna prima quarti,errare eos qui
iudicant naturam febris per paroxiſmos,cuius etiam meminit Gale

nus,primo aphoriſ.ſed eæ quidem febres per ſigna, quæ humores putreſcentes oſtendunt,cognoſcũtur ſi putridæ ſunt,ſin minus,& ſi vaporũ ac mẽbrorũ ſolidorum inflammationem oſtendant, aliæ febres erunt.Dico hoc quoniã poſui hecticã peſtilentialẽ,quæ quoniã raro eſt incipiens,vt teſtatur Galenus,ideo erit difficile eã in principio cognoſcere,ſed in proceſſu ſi prorogabitur cognoſces,ex caliditate magis imprimẽte per morã manus tangẽtis pulſum, & per duritiem ipſius & alia ſigna in febre hectica,quæ ipſam ſequuntur, poſita,vt eſt conſumptio ſiue ſiccitas mẽbrorũ,& reliqua,vna cũ accidẽtibus febrium peſtilentialiũ.Quod aũt febris hectica fieri poſſit incipiendo puta in æſtate ex nimia caliditate,& ſiccitate aeris,vel ab alia quauis cauſa,ſiue extrinſeca ſiue intrinſeca,nemo ſane doctus medicus dubitat. Similiter ephemera ex ſignis propriis cognoſcitur, tametſi raro ad manus medici hęc febris veniat,cũ ſit unius diei febris, ac rariſſimè ad tertiũ prorogetur,& ægri non niſi manifeſta læſione percepta medicos conſulant.Hæc tamen dixi vt acumen ingenii legentium magis excitaretur.Sed ad rem reuertamur,& eſt ſignorum notitia, quæ perniciẽ non omnino oſtendunt,quãuis non ſine timore ſint,in primis ſunt hæc,ſi febris fuerit proportionalis ætati,complexioni,ſexui,tẽpori,cõſuetudini,& aliis,minus ſemper erit metuẽda,præſertim ſi non fuerint accidentia fortia dicta ſuperius, nec cõtinuata,nã in talibus vt plurimũ ægroti euadũt. Sed ex parte ægri requiritur,q́d virtus fortis ſit,& ipſe ẽt non ſit repletus malis humoribus,ſitq́ꝫ animoſus,bene ſperans,ac ad ea,quæ ſibi offeruntur ad comedendũ bene ſe habens,ac libenter accipiat,neqꝫ ſit intrinſeca cõturbatio,ſitq́ꝫ obtemperans medicis,& aſtãtibus,& inter cętera ſigna ſalutem oſtendentia eſt quod ex remediis factis, ſiue fuerint alterãtia, ſiue euacuantia medicamina,ſequatur alleuatio in febre,& accidẽtibus,ita vt in dies appareat remiſſio caliditatis febrilis, pulſusq́ꝫ fortis fiat,& vrinæ ac aliæ ſuperfluitates meliores exeant, operationes ẽt incolumiores habeat æger ita,vt,ſi dormierit,ab ipſo ſomno inſtauretur,ſed fortitudo pulſus cęteris ſignis melior eſt, neqꝫ decipiaris,quoniã dicebat Auicẽna ſecũda quarti,ꝙ ſunt quidã pulſus mali,diuerſi abſqꝫ ægritudine,quare oportet in iudicãdo hoc ſcire;notabis ẽt quod & ſi digeſtionis apparitio in vrinis ſignificet victoriã caloris ſup materiã facientẽ febrẽ & ꝑ conſequens ſit ſignũ ſalutis,attamen in febre peſtilẽtiali ſignum fallax eſt.Poſtremo quod te adnotare oportet eſt in apparẽtibus,ſiue ſuperuenientibus, apoſtematibus, tuberculis,et papulis,quod ſi ſine labore exierint,citoq́ꝫ apparuerint atqꝫ cũ alleuatione febris,& accidentium ipſius,fuerintq́ꝫ boni colo-

ris ſalutem promittunt,quod ſi contra fuerint,ſcilicet quod egrediã tur cum labore,tardè,& malè colorata, accidentiaq́ non remittantur,pernicioſum eſt ſignum.ſatis hæc ſint de ſignis perniciem & ſalutem oſtendentibus.

Cap.7.Oſtendit corpora præparata ad ſuſcipiendam febrem peſtilentialem.

PRæcognitiones maxime neceſſariæ ac vtiles ſunt,cũ ſæpe multi præſeruentur à febre peſtilentiali corpora parata contrariis qualitatibus muniendo,vt docuit Galenus primo de differentiis febrium.Cum ſint igitur corpora quædam ſexu & ætate, ac cõplexione magis apta,quæ incidant in hanc febrẽ,attamen minime dicendũ eſt,vt multi dixerunt,corpora ea.ſ.magis parata eſſe ad ſuſcipiendũ omne genus febrium peſtilentialium,quæ calida & humida ſunt,cũ tamen corpora quædam cholerica & iuuenilia aliquando ſint magis parata,puta tempore æſtiuo,& ardentisſimæ caliditatis,febri peſtiferæ de genere tertianarum,quam cætera alia, quoniam cum cholera ſit ſubtilis calida.ſ.& ſicca,eſt magis inflammationi parata. Verũ & corpora ſanguinea in præſuppoſito caſu,cholerica conſequuntur,at tamen magis periclitari ſolẽt,ex improportione in humoribus,præter peſtiferam qualitatem,cum lapſus corporis ſanguinei ſit maior quam cholerici in iam dicta febre cholerica. Et e contra, quare oportet ea ſemper diligenter perpendere,quæ dicta ſunt,anni.ſ.temperiẽ & regionem ac conſuetudinem,tum regimen cibi & potus tũ exercitationem & alia cum ex iſtis corpora magis & minus parata reddãtur.Sed cæteris paribus corpora latorum meatuum & plena malis humoribus paratiora ſunt,& illa quę calida & humida ſunt humiditate putreſcibili,ac ea,quæ indulgent gulæ & otio,ex ſententia Galeni primo de differentiis febriũ,ſunt ẽt parata corpora illa , quæ balneis multis aſſueta ſunt,quod meminit mirabilis Auenzoar. At frequenter coeuntia paratiora exiſtunt,cũ non multũ reſiſtant, & humida humiditate facta ex reſolutione ſpirituum. Notabis tamen,quod ſi corpora ſtrictorũ meatuũ corripiantur ab iſta febre puta ex comeſtione rerũ malarũ ſæpisſime pereũt,cũ vapores putridi peſtiferi, ob meatuũ anguſtiã,nõ posſint extra mitti. Et contra corpora illa ſunt minus parata,quæ habent laudabiles humores, nec putredini paratos,ſine ſuperflua humiditate,ſed cũ caliditate adiuncta,quę ſint moderata in cibo & potu,exercitatione,ſomno & vigilia,ac ſe ab amplexu venereo abſtineãt,& maxime ſi habuerint expurgatorios meatus liberos,ita,vt neq́ alui excrementa,vrina,aut aliæ ſuperfluitates retineantur. Hæc vero non ſunt contraria dictis ſuperius, cũ corpo-

ra cholerica ſuperius dicta habeant coinquinationem ex humiditatibus,& aliis putredini paratis. Sũt etiã corpora pituitoſa ſeu phlegmatica,& melãcholica minus apta ad recipiendum, cum ſint frigida magisq́ꝫ reſiſtẽtia caliditati pūtredinali. Mulieres etiã non ita paratæ ſunt,tametſi humidiores natura ſint,ac raram habeant carnem,frigidiores enim viris ſunt,quapropter cum humiditas frigiditati aſſociatur,maior eſt reſiſtentia putredinali caliditati,præſertim ſi febres fiant à caliditate aeris. Verum in ſexu mulierum illę paratiores ſunt, quæ calidiores ac malis humoribus repletæ ſunt,hæc vero conditio viris etiam communis eſt. Senes præterea ex eadem ratione minus parati ſunt. Notabis tamen eſſe quædam corpora rara, tam ſanguinea,quàm billioſa ſuſcipientia qualitatem aeris peſtiferi ſine putredine ab initio,quanquam ſint munda à ſuperfluitatibus. Similiter etiã quædam pituitoſa,ſed minus & raro melãcholica cum ſint ſicca, ſed quoniã tã pituitoſa,quam melãcholica ab aere ambiente,vtputa ab hypocauſto,quod vulgo ſtuſam appellant,hinc enim facta pręparatione poſſunt infici,cum ex huiuſmodi caliditate meatus latiores fiant,in his vero,ſcilicet,phlegmaticis & melancholicis febres peſtilentiales pro maiori parte ſunt mortiferæ, cum ſint corpora debilia in omnibus fere virtutibus,& præſertim in vitali,attamen cum peſtifera qualitas ſit occulta,ea ratione aliquando contrarium videbis, quoniam ſæpisſime corpora,quæ non ſunt præparata ex dictis cauſis à tali febre corripiuntur,quæ pereunt & hoc ex cuiuſdam reſiſtẽtiæ debilitate,& ex ſuſceptione qualitatis peſtiferæ per meatus ad mẽbra principalia delatę,iiq́ꝫ nõ caliditatis acuitate pereunt,ſed qualitate ipſa venenoſa & peſtifera,adde etiam pauperes in ſordidis caſis,& comedentes vtplurimũ mala & multa cibaria ſunt præparati ad ſuſcipiendã hanc febrẽ. De præparatione vero à corporibus ſupercœleſtibus præparantibus homines ad hanc labẽ ſuſcipiendã, & magis vnũ quã alium hominẽ,ac vnam,quàm aliam regionẽ,cũ nihil rationibus confirmando dici poſſit,ſed potius omnia obſeruationibus quibuſdã & credulitate dicãtur,nihil dicã, ſed ea Aſtronomis ipſis dimittam,nos vero,quæ ratione & experimento conſentanea ſunt,proſequamur,vtputa ſi atrabilioſi & ſenes, aut mulieres aliquãdo magis à dicta febre corripiantur & in maiori numero, cum tamẽ dicta corpora minus parata ſint,hoc ita eſſe credere oportet,quoniã qualitas peſtifera(cũ diuerſa eſſe poſſit)talis eſt vt magis in vnũ corpus,quàm in aliud agere poſſit,quoniam vt dicebat Ariſtoteles nõ quodlibet agit in quodlibet,ſed determinatum in determinatum, adde quoq́ꝫ ex ſententia Pauli Aeginetæ regimen non parũ facere

Et quamuis cauſæ occultæ ineuitabiles ſint, ac minime á medico re gulari poſſint, attamen ſiquis manifeſtas regulauerit, occultas facile euitabit, etenim actio non fit niſi in ſuſcipiente præparato, ſatis igitur de corporibus præparatis hæc dicta ſint, cum ex dictis ſuperius multo plura colligi poſſint.

Procemium ſecundi tractatus, qui eſt de præſeruatione á febre peſtilentiali, in quo regulæ plures generales perſcribuntur.

INcœptũ iam opus deſtitueram diuturna ægritudine feſſus, ac quoniã quãplurimi ex optimis amicis, quos habere credo, inter quos eſt clariſſimus ac doctiſſimus Hieronymus Marcellus, & Vincẽtius Riccius Illuſtriſſimi Dominii, á ſecretis, uir quidẽ doctiſſimus, mé illud iterũ aggredi exhortantur, rem profecto non dixero difficilẽ, ac arduam valetudinario, ſed robuſtiſſimo ẽt viro, non corporis ſolum gaudenti robore, ſed animi ẽt, quæ in media via ob ſuam magnitudinẽ ſcribẽtẽ deterreat. Sed cum promiſſionibus & amicorũ ſuaſionibus obtemperare cogar, calamum accipio, vt opus incœptum perficiã. Iterũq; ſupplex Deum maximum oro vt vires meas imbecilles in re ardua roboret, protegat, ac iuuet, quibus ad finem perfectũ peruenire valeam, quoniam ſine eius numine vana ſunt omnia. Sed cũ medicina in præſeruatiuam & curatiuam diuidatur teſte Galeno & Auicenna, á præſeruatione febris peſtilentialis incipiã, tanquã á nobiliori parte, & ea ratione nobiliorem dico, quod ea ipſa primũ ſit medici intentum, nam dixit Hali roboã tertio artis paruę, commẽto primo, medicinã per ſe eſſe ad ſanitatẽ, per accidens vero ad ęgritudinẽ, ideo præſeruatio dignior eſt. Quare cũ ex ſignis ſuperius dictis peſtilentialem febrem futuram timemus, regulæ præſeruantes eã euitabunt, primum cum regimine exiccante ac ſuperfluam humiditatẽ remouente perficitur, vt docte Galenus primo de differentiis febriũ, & Auicenna prima quarti docuit, humida corpora exiccãdo, ſiccaq; cuſtodiendo, ſuperfluitates extra ducẽdo, ac deniq; oppilationes aperiendo. Et ad ſummum reddere corpus mundũ ac bene ſpirabile eſt ex cauſis maxime præſeruantibus á febre peſtilentiali. Quod fit cũ regimine aeris, cibi & potus, exercitationis & quietis, in motu veró & amplexus venerei cõtinẽtur, inanitionis & repletionis, ſomni & vigilię, ac animi cogitationũ, quę omnia non vno modo adminiſtrari poſſunt, ſed ſecũdũ rõnem diuerſitatis cõplexionis, ętatis, ſexus, regionis, anni temporis ac conſuetudinis, cũ ex Hippocratis ſententia,

hæ mutationes & diuerſitates reddãt corpora magis ac minus,humi da & plena.Sed in præſeruatione cauſas cognoſcere oportet quibus obuiãdo præſeruatio fit.Quare ex qbuſdã ſignis,vt cũ febris in vul gus graſſari cœperit,cognoſces,à malorũ cibariorũ comeſtione fie ri .Quod ſcimus quoniã ii ſolũ,qui tales cibos comedũt,ægrotãt,cæ teri minime.Vera pſeruatio eſt hos cibos euitare,ac cũ hmõdi ęgro tis nullo modo cõuerſari,quoniã aerẽ inficiũt, qui poſtea homines cõtingẽdo inficit.At ſi febris peſtifera populetur ex præſentis aeris infectione cognoſcitur ex ſentẽtia Hippocratis,quoniã oẽs tã benè, quàm malè comedẽtes,& iuuenes,& ſenes,& pauperes,& diuites,ac ferè oẽs ſine diſcrimine ægrotãt,aut ſi ſint ſigna alia ex ſuperius di- ctis oſtẽdẽtia futuram febrem peſtilentialẽ,ex aeris ambientis corru ptione præſente,vel futura,corrigatur ipſe aer cum cõtrariis ipſum exiccãdo,vt doctè docuit Hippocrates in libello de natura humana; regãtur ẽt corpora ne in aliquod genus febriũ non peſtilentialiũ in- cidãt,puta putridarũ,aut ephemerarũ,ex inordinato regimine, tũ ci bi,tũ ẽt laboris,ac animi cogitationũ,& aliorũ,quoniã ſi fieri põt,vt corpus ſanum peſtifera qualitate corripiatur,quanto magis corpus febricitãtis ab ipſa mala qualitate peſtifera corripi poterit,cũ ſit ma gis paratũ:fiat igitur alteratio in corporibus ſanis paulatim ad con- trariũ qualitatis peſtiferę cũ exſiccatione,moderando ſecũdũ diuerſi tatẽ cõplexionis & aliorũ dictorum,neque ſit ſubitanea,quoniã na- tura non patitur ſubitaneas mutationes.Et illis maior diligentia ad- hibenda eſt,qui vel natura,vel alia cauſa à febre corripi magis para ti ſunt,aut illo tempore à febre peſtifera corripi videntur,verbi gra tia ſi iuuenes ex aeris malitia,uel aliis magis à tali febre corripiãtur, illos magis regulare oportet.quod ſi puta mulieres magis & pluri- mæ ægrotauerint,illis maior diligentia debetur,eadẽ rõne in aliis ꝓ cedere oportet.etenim vt ſuperius dixi qualitas peſtifera magis uni, quam alteri complexioni,ætati,ſexui,& aliis contrariatur ſicq; cor- pora quædam paratiora ſunt aliis,ex diſpoſitione propria & ex agẽ tis cauſæ virtute.Sed inter cætera præſeruantia laudatur moderata exercitatio,quoniã exiccat corpus ab omnibus ſuperfluitatibus, vt dixit Galenus loco ſæpe allegato,& Auicẽna ſecunda primi,capite de exercitatione.Et ẽt dimiſſio frequentis multitudinis & maximè plebis eſt de illis,quę maxime præſeruãt,quoniã pauperes & idiotę malè ſe in omnibus regũt,& ideo ſunt corpora putridis humoribus plena,aut putredini parata,quorũ domus ſunt ſemꝑ immũdę & ſor didæ vna cũ indumentis eorum. Fugienda præterea eſt commiſtio ſeu cõuentio cum infectis,& non tantũ ab hominibus infectis auſu-

gere oportet, verum etiam à locis & domibus ipſorũ, vtputa à vico & ciuitate, procul ire tutisſima res eſt, & ab aliis locis. Sed quoniã timor reddit corpus paratũ, ſimiliter & alii animi affectus mali, ideo præſeruat inter cętera intrepide agere, ac ſolicitudines omnes dimittere & reliquas animi paſsiones effugere, vt eſt triſtitia, ira, & aliæ. Hæc ſatis in genere dicta ſint, & quæ ſpecialia ſequuntur audi.

De præſeruatione ciuitatis à febre peſtilentiali per præparationem aeris & aliarum rerum. Cap. 1.

GRãde onus videor ſuſcepiſſe ſi tot ſapiẽtes, qui ciuitatibus pręſunt, ac patresfamilias inſtruere uelim, quaſi Mineruã docere cogitem. Sed quoniã nõ omnia poſſumus omnes, & piũ eſt cuſtodire ciuitatem, patriam, ac propriam domum; ipſa pietate erga fratres motus nõ dubito excuſari à ſapiẽtibus, etiam ſi eos in re tam ardua & neceſſaria neque cuiuis nota inſtruere aggreſſus ſum. Nõ enim adhuc ab aliquo ex antiquis aut recẽtioribus, hãc de præſeruatione ciuitatum diſtinctam materiam ſcriptis traditam inueni, quare ſi omnia perficere non potero, erit ſaltem aliquid ſcripſiſſe materia ſcribẽtibus poſt me, qua posſint hãc rem latius pertractare. Cõſueuere ferè omnes ciuitates politicæ, timẽtes futuram peſtem ab aliis infectis locis, vel præcedẽtem (ſi iã populari febris peſtilẽtialis cœperit,) ex ſenioribus & prudẽtioribus ciuibus, tribus aut pluribus curã totius negotii mãdare, dãtes eis auctoritates amplisſimas in bonis publicis, & priuatis, in perſonis etiam, vt ex hoc vniuerſale bonũ procurẽt. Qui in primis prudẽtisſimi eſſe debẽt, ac miſericordes, Miniſtros ẽt habẽtes prudẽtes & miſericordes, qui ſint bonæ fidei & habẽtes ſemper ante oculos mẽtis Deũ: hos pręſidẽtes, Veneti dominos ſalutis, ſeu prouiſores ſanitatis vocãt. Qare cũ aliqua oritur ſuſpicio de futura infectione, vel etiam de præſenti, vel quoniam aliqua ciuitas vicina, aut lõginqua, cũ qua negociãtur homines vnius & alterius ciuitatis, infecta eſt hi prouiſores, ſi nõ ſunt creati, ſubrogẽtur, quibus vt dixi negotiũ totũ iniũgatur. Et quoniã dictũ eſt ſupra duplicem eſſe proceſſum, ſcilicet præſeruatiuum & curatiuũ, & præſeruatiuus nobilior erat curatiuo & etiam facilior, quoniam cum minori detrimẽto & ſolicitudine opitulamur, præſeruãdo ab ęgritudine, quàm ægritudinem curãdo. Igitur domini prouiſores iſti, ſi morbus peſtiſer in aliqua vicina, aut lõginqua ciuitate fuerit, qui cognoſcitur cognitione cõiecturali ex multitudine ægrotãtium ac cito moriẽtium cum eiſdem accidẽtibus ſine vllo diſcrimine, ita vt & iuuenes, & ſenes, mulieres, & viri, & pauperes & diuites etiam ægrotẽt, tunc per literas, aut miniſtros, ſiue nũcios inquirãt modũ ægritudinis, atq; ſciãt

accidẽtia & omnia diligenter perſcrutẽtur, ac loca omnia infecta ſci ant. Deinde ipſa loca & ciuitates infectas toti populo manifeſtẽt, iuſ ſuq́ꝫ publico imperent veniẽtibus è locis infectis in hiſq́ꝫ degẽtibus ne in ſuam ciuitatem, & in loca ei vicina accedere audeãt, pœnas à le gibus inſtitutas iniũgentes, ſine exceptione perſonarũ. Et quoniam quãdoque peregrini, ſeu viatores neſciũt pręcepta priuatæ ciuitatis, ea de cauſa miniſtri ſint ad fores ciuitatis, ac extra ciuitatẽ ad vias pu blicas, cõfines cõſtituti, qui viatores iure iurãdo interrogẽt an à loco infecto veniãt, vel ſint infecti, & procul abire moneãt. Nõ tamen in eos ſæuiendo, ſed diligentia charitateq́ꝫ, & modeſtia imperent vt om nino procul ſecedãt, ſunt enim homines & fratres in Chriſto, ſi Chri ſtiani ſint. Quare interrogentur quid velint, an egeant pane, aut po tu, vel aliis pro refectione neceſſariis; porrigantur q́ꝫ ipſis neceſſaria. Neque timeant accipere pecunias, & nummos ſiue argentei fuerint, ſiue aurei, metalla enim nõ inficiũtur, quod ſi timẽt, faciãt ipſas depo nare in ſitulam aceti, & nihil amplius erit timoris. Sic licet facere mi ſericordiam cũ fratribus aliis, quoniam & nos ſimiliter accipere ab aliis miſericordiam, ſi opus eſſet, deſideramus, præſertim in re neceſ ſaria vitæ, vt eſt cibus & potus, ea propter huic negotio deputẽtur viri boni, viatoribus, & peregrinis inſeruiẽtes, & illis quibus dene gatur ingredi ciuitatem, fideliter neceſſaria ementes. Empta omni no deponẽdo in loco procul ab viis publicis, neq́ꝫ eos prope allo qui, ſed dimittere vt ipſi accipiant res vbi depoſitæ fuere. Quod ſi fuerit ciuitas ſicut eſt nobiliſſima urbs Veneta, ſint cymbæ ad huiuſ modi negotium diuerſis in locis, per quas à cõtinẽti ad ipſam vrbẽ homines proficiſcũtur, ſintq́ꝫ miniſtri probi, fideles, ac diligẽtes, qui iureiurãdo interrogẽt, & inquirant, à quibus locis proficiſcãtur, & mox ipſos admoneant. Quod ſi à locis infectis, aut ſuſpectis vene rint, nõ admittãt eos, ſed reuerti iubeãt. Qui ſi è mari nauigiis vene rint, minime e naui deſcẽdere cõcedatur, ſed in ſua naui quadraginta dies aut plus, minus'ue, ſecũdum maiorem vel minorem ſuſpitionẽ infectionis maneat. Vel dẽtur illis domus aliquæ à ciuitate diſtãtes, in quibus per iam dictos quadraginta dies commorẽtur. At quoniã cõtingit ſæpe ut nõ modo ad hãc vrbem omnium nobiliſſimam, ve rum etiam ad quamplurimas alias, quæ mari proximæ ſunt, onera riæ naues onuſtæ diuerſis mercibus, & mala cõtagione aeris peſtife ri infectæ, ueniãt, ideo in aduẽtu cuiuſcũque nauis percũctãdum erit à præfecto nauis, & à nautis, mercatoribusq́ꝫ, qui cum ipſa nauiga rũt, vnde veniat, & quo morbo laborabãt populi earum ciuitatum, à quibus huc proficiſcũtur, & quibus etiam accidẽtibus dicti morbi

aſſociabantur,& an ſcilicet omnibus eueniebat ſine diſcrimine ſexus,aut ætatis ſcilicet ſenectutis,& iuuentutis;ſimiliter an diuitibus, & pauperibus,ita ſcilicet vt maior pars eorum periret; & quæ accidentia cōcomitabantur eos,qui ex morbo periclitabātur. Etenim ſi nauis è loco veniat in quo multitudo hominū ſine diſcrimine ęgrotabat,peribatq́;,procul omni dubio illæ Ciuitates peſte infectæ erāt, & homines morbis peſtilentialibus moriebantur. Quare omnes (vt dictum eſt) interdicantur: ne forte ſi cum ſanis negocientur, vel alio quouis modo conueniant,eos inficiant,maneant igitur in ſua naui, vel in domibus dictis & vſque ad ſtatutum tempus commorentur. Præterea nauis exoneretur,& merces ad locum aliquem amplum, liberum,& non concluſum adferantur ac ibi aeri,vētis,ſoliq́; per plures dies exponantur,& ea quæ lauari poſſunt, lauentur: quæ vero non lauantur,alio genere expurgationis expurgentur, verbi gratia ſuffumigatione ex odoratis rebus in capite de aeris correctione dictis,vel frictione,aut abſterſione,abraſione,vnctione,& eiuſmodi generibus mundationum,quæ tergere,& exiccare ſuperficiem rerum infectarum poſſint. Sed cum non omnes mercaturæ malitia aeris putridi inficiantur,omnes eas,quæ poſſunt, & quæ non poſſunt hanc malitiam ſuſcipere,ſubſcribam generali quadam enarratione, ne faſtidio legentibus ſim: incipiam autem ab illis,quæ facillime inficiuntur,infectaq́; diu retinent,& alias res,hominesq́; inficere poſſunt, ſi ab eis tractentur,& ſunt lanæ,ſiue vellera omnia, cotonum, linum, cannabis,ſericum, fila, & omnia ex eis ducta, uel quæ ex eis fiunt, aut texuntur,vt panni lanei, bombacinei,linei,& ſerici, tapetaq́;, & pelles,plumæ,& pennæ,& eius generis res vna cum ſuis tegumētis, ſaccis,& funibus. Quæ vero nullo modo ab aere peſtilentiali inficiūtur,ſunt in primis metalla omnia,& ex eis facta,vt ſunt vaſa, & inſtrumenta diuerſa ex ære,ferro,plumbo,ſtanno,argento,& auro: & ideo nummi ſiue denarii tam aurei,quam argentei,aut ærei, nullam peſtiferam qualitatem ſuſcipere apti nati ſunt: inſtrumenta etiam & arma ferrea minime inficiuntur,quare tutò accipi poſſunt, quòd ſi quis timuerit, in aceto ea omnia deponat,vel lauet cū aceto,& amota erit omnis infectionis ſuſpicio. Simiter & gemmæ & lapides omnes præcioſi,& marmorei minime inficiuntur: Frumenta etiam omnia,vt eſt triticum,far,hordeum,zæa,& ſimilia, & eorum farinæ nō inficiuntur,legumina etiam vt fabæ,ciceres,lentes,cicerculæ, faſioli, piſa & ſimilia peſtilentialem infectionem non ſuſcipiunt. Sacci tamen,vel eorum tegmenta,& funes inficiuntur,quare euacuare oportet frumenta,& legumina,deinde ſacci,& funes,& alia tegmenta lauentur,

uentur, & purificentnr. Præterea fructus non inficiuntur ut ſunt poma, pira, citonia, granata & reliqua genera pomorum, ficus etiam vua, nuces, Auellanæ, amigdalæ, caſtaneæ & ſimiles eodem currūt curſu neque egent correctione, cum infectionem non ſuſcipiant; eorum uero ſacci; & caniſtæ lauatione expurgentur, vt dictum eſt, uel igne comburantur ſi pauci aut nullius ualoris ſint. Carnes vero tam recentes, quam ſalitæ carent ſuſpicione peſtilentis infectionis, niſi putreſcere incæperint; Sed quãdo hoc aduenerit, cōburendæ ſunt; ſimiliter caſeus tam ſalitus, quam non ſalitus minime ab aere peſtifero inficitur. Vina etiam, acetum, oleumque & huius generis res, & eorum uaſa hanc qualitatem minime ſuſcipiunt. Merces vero, quæ ab orientalibus partibus, aliiſq; locis aſportantur, & aromata omnia ut eſt zinziber, piper, garyophyllus, nux muſcata, macis cinamomum, zedoaria, calamus aromaticus, lignum aloe, xilo balſamus, carpobalſamus, cubebæ, grana, ſandalus, camphora, mirobalani, myrrha, belzuin, olibanum, ſtyrax, laudanum, & ſimilia odore fragrantia; quæ non ſolum malam qualitatem peſtiferam non ſuſcipiunt, ſed eam corrigunt, & conſumunt ſua nimirum caliditate, & ſiccitate, etenim qualitates eorū ſunt veluti ignis purgans, & exiccans humidam, & putridam ſubſtantiam, & euaporationem aeris peſtilẽtialis. Quare ſi poſſunt aeris extrinſeci malignitatem tollere, multo magis eorum tegmentorum, & funium poterunt corrigere malitiã ſi infecta ſint. Aromata ergo & ſimilia cum non inficiantur nullam vẽtilationem, aut expurgationem, vel correctionem alterius rei, vel etiam aeris, deſiderant, neq; eorum ſacci, & funes. Sunt etiam præter dictas merces, & aromata multę aliæ merces medicinales, quę minime à qualitate peſtifera inficiũtur, vt eſt caſia, tamarindi, ſebeſtẽ, rhabarbarum, aloes, ſammonium, maſtix, & reſinæ omnes ut terebinthum, pices, euphorbium, ſpicca, ſena, colocynthis, turbith, gẽtiana, tormentilla, & multa alia huius generis medicamẽta, quę tametſi nō inficiantur à peſtilenti aere, eorū tamen ſacci, tegmenta, & funes infici poſſunt, & ideo indigent rectificatione, & lauatione. Sũt præterea aliæ merces, quæ non ſuſcipiũt ab aere putri peſtilẽti alteratione, vt eſt alumẽ, nitrum & omnia genera ſalis; eorum tamen ſacci expurgatione indigent, quoniam infici poſunt. Sunt etiam res aliæ, quibus homines ueſcũtur, ut ſunt paſſulę omnes, & ficus ſicci, & alii fructus, ſed omnia ſi proſequi ſcribendo uellem, nimis longa eſſet oratio: ſatis igitur ſit eos dominos admonuiſſe, qui pręſunt ſanitatis cuſtodię; ut ſi naues onerarię mercibus dictis oneratę acceſſerint, exonerẽtur & ſecundum diuerſitatem mercium euententur, & expurgentur,

atq; ſine aliqua ſuſpicione dictæ ſpecies , & res medicinales ſuman-
tur,tractentur & venundentur,& ad vnum,uel alium locum adpor
tentur una cum ſaccis & funibus ſine aliquo diſcrimine.Prędictæ ue
ro cymbæ,ac miniſtri quotidie ad uiſendum nautas & mercatores ac
cedant,ſciſcitenturq; & videant nunquid aliquis ęger fuerit,ſit , vel
rurſum ęgrotet.Et hoc facile ſciri poterit ſi prima die numerum ho
minum viſu & particulariter numerãdo ſciuerit, interim neceſſaria
ſibi,vt dixi,pro uictu emantur,ſic enim chriſtiani viri facere debent,
vt Deo in primis laudes ſemper dicãt. Ciuitas vero talibus tempori
bus aliquid pro aduenis etiam expendere debet,quoniam pium eſt
ſubuenire hominibus in neceſſitatibus.Et quoniam dictũ eſt ſupra ,
aerem putreſcentem acquirere qualitatem peſtiferam,quę poſtea po
teſt etiam ad longinquam partem deferri & alia loca inficere , ideo
cum in locis uicinis iam apparet aeris mala qualitas peſtifera , quæ
cognoſcitur,quia vt dictum eſt,multitudo hominum corripitur fe-
bre pernicioſa,ab eaq; ſtatim populatur,ne huiuſcemodi qualitas cõ
municetur ſuę ciuitati,Prouiſores & Domini ſalutis prędicti procu
rent præparare aerem ne ſuſcipiat peſtiferam qualitatem exiccando
ciuitatis,locorumq; finitimorum aerem.Quod fit cũ igne per omnes
ciuitatis angulos,vias,& partes.Qui ſit ex lignis optimis ac odori-
feris,vt eſt iuniperus,cupreſſus,laurus,pinus,abies,larex,& cætera li
gna habentia reſinam,& bene redolentia,eaq; ardeant die noctuq;,&
quanto maiores frequentioreſq; fuerint tanto magis reddent aerem
depuratum & reſiſtentem malæ qualitati peſtiferæ. Hoc idem in pri
uatis domibus faciundum eſt,iuſſu dominorum cum lignis odoriſe
ris,ut ſupra dictum fuit,quę ſi non ſunt odorifera,ponatur ſaltẽ ali-
quid in igne bene redolens vt eſt ladanum , ſtorax , thymiama, bel-
zui,& ſimilia.Prohibeantur comburi ligna fœtida non ſolũ publice
ſed priuatim,vt ſunt ficus,buxi,nuces,& ſimilia ac cætera,quæ dum
comburuntur male olent.Etenim ignis malum aerem corruptum re
ctificat,& bonum præſeruat a corruptione.Et vt ex omni parte tol
lantur cauſæ præparantes ad ſuſcipiendũ malam qualitatem peſtiſe
ram in aere Ciuitas ab omni ſorditie & immundicie purgetur.Sicq;
latrinas,cloacas, & ſterquilinia omnia mundentur & non ſolum in
ciuitate,ſed etiam in locis uicinis extra ciuitatem,prohibeantur etiã
mollitiones lini,ſiue can nabis,& aliarum rerum aquas corrumpen-
tium,& a quibus eleuantur uapores aerem inficiẽtes, neque ꝑmittãt
aquas inundantes claudi ita,ut nõ poſſint currere, & ibi quieſcentes
remaneant,quia putreſcu nt,& aerem inficiunt.Prohibeant etiam di
cti prouiſores uenundari res comeſtibiles,malas,fœtidas,ut ſunt car

nes animalium habentium ægritudinem aliquam, quemadmodum ouium, & piſces degentes in paludibus. Prohibeant etiam vendi triticum malum antiquum, & fœtidum, aliaque huius gẽeris multa præcipue id quod permiſtum habet inſęlix lolium. Similiter & olera mala & fœtida prohibeantur, quoniam cibi mali & putredini parati præparant corpora ad ſuſcipiendam peſtiferã qualitatem. Quæ uero dicta ſunt de rebus comeſtibilibus intelligantur etiam de illis quæ bibuntur. Cauere etiam oportet ea de cauſa ne malas aquas aut bibamus, aut in eis res comeſtibiles coquamus, & à quauis alia cõmixtione. Vina etiã mala & corrupta vendi prohibeantur. Quæ omnia per miniſtros obſeruari curent. Et quia dictum eſt ſæpe ex apertione alicuius putei diu occluſi, vel alterius foueæ, excitari peſtilentiam, ideo, ſi forte a tali caſu febris peſtilentialis initium habuerit, procurent quam citiſſime dictos puteos vel foueas iterum recludi. Similiter ſi febris hæc ex corruptione inſepultorum corporum, vel quomodocunque putreſcentium fuerit, iubeant corpora illa ſepeliri aut comburi, eodem modo faciendum de rebus putridis eſt, eas comburendo. Aquæ uero ſi malæ ſunt fœtidæ, & quietæ, omni ingenio aliò, in locum longinquum deducantur. quod ſi hoc minime fieri poteſt, quoniam ibi ſunt foſſæ, aut quædam palus, impleãtur terra. Et ad ſummum omnes cauſæ, quæ poſſunt excitare peſtiferam qualitatem, corrigendæ ſunt, vel ex toto amouendę, ſi fieri poteſt: prohibendo ne quid putridum in ciuitatem proiiciatur per cloacas. Mundentur latrinæ. Et vnaquęque interdicatur ex putridis artibus ut eſt ars coriaria, & quę zinaprium ſiue minium conficit, vel ſublimatum, & quæ ex ſulfure vel arſenico & aliis fœtidis aliquid parat. Abiiciantur etiam a ciuitate porci, vaccę, anſeres & alia animalia putridum aerem reddentia, neque ſolum a ciuitate ſed a locis conuicinis, ſicque aer cuſtodiri poteſt a futura contagione. Quod ſi febris in ciuitate populari iam cœperit his ſuperius præmiſſis & obſeruatis, Prouiſores dicti procurent habere duo hoſpitalia ſiue loca diſtincta, ita ut cõtagium unius hoſpitalis minime ad aliud traduci poſſit, quę hoſpitalia ſi non ſunt, procurent ut ex bonis publicis fabricẽtur ad cõmune omniũ beneficium & pręſertim pauperum. Loca vero in quibus dicta hoſpitalia fabricari debent, ſint loca ſi fieri poteſt, boni aeris nõ paludoſa, neq; aquis malis aut mortuis propinqua, neq; expoſita vaporibus malis, ab aliis uicinis locis excitati, ſintq; mũda ab omni genere immundiciarum, æſtate ſæpe in die aceto permixto aquę dulci aſperſa, hyeme accẽdãtur ignes hinc inde, & frequentes ex lignis bonis, ut ſunt iuniperi, cupreſſus, laurus, & alia ligna ſupius dicta. Sint

munita neceſſariis tam pro uictu quàm pro ægritudinibus curandis, & habeant miniſtros probos, animoſos, miſericordeſque ac in omnibus neceſſariis libenter ægris ſeruientes. In quibus etiam hoſpitalibus, ſint medici rationales phyſici dicti, & chirurgici, ut dicũt moderni diſtinguentes medicos in phyſicos & chirurgicos ſine neceſſitate, & male, quoniam medici munus eſt conſeruare ſanitatem, & remouere ægritudinẽ, ſiue hoc perficiat inſtrumento, ſiue potionibus, ſiue regimine rerum neceſſariarum, & aliorum. Neque medicus dici poteſt qui omnia iſta ignorat aut partem, Sed decipiuntur ſic diuidẽtes, non enim medicina diuiſa eſt ſed inſtrumenta medicinæ ut doctę dixit Auicenna fen quarta primi dicens, res medicationis compleri aliquo trium rerum ſcilicet regimine aut medicaminibus, uel manus artificio. Sed ſi tibi hoc clarius dici uelis, habeant miniſtros, qui noſtro tempore ſunt barbitõſores, et aromatarii, uel alios, qui manibus operentur, ſi medici ipſi ita inexperti ſint, ut etiam manuum ignorẽt operationem, ut contingit tẽpore noſtro, in quo paucisſimi ſunt, qui nouerint operari manibus, & ęgritudinibns exterioribus opitulari. Sed de hoc ſatis. Medici igitur ad hæc docti & experti ſint & habeãt miniſtros, qui ſumma cum diligentia & charitate omnia exequãtur. Et quoniam hæc febris ut plurimum interficit, ſint etiã in dictis hoſpitalibus clerici præsbyteri probi & miſericordes, qui animæ neceſſaria perficiant, in eaq; hoſpitalia pauperes uel alii infecti mittantur. Quod ſi ex vna domo plures ſint mittendi, quorũ aliqui ſint ęgri, ali qui uero minime, cũ ſuperius dixerim duo hoſpitalia uel loca ſeparata oportere præparata eſſe, ideo ad unum hoſpitaliũ mittantur ægri, & ad alterum qui ſani ſunt, & tamen cum infectis congresſi, quoniã ſuſpicio eſt ne ſint infecti. ſicq; alterum hoſpitalium ſit pro ægris paratum, alterum pro ſanis, quos eſſe infectos ſuſpicantur, mutuas præterea habeant mutationes, ita ut ægri poſtquam conualuerint ad ſanorum hoſpitale mittantur, ſimiliter ſi aliquis ex ſanorum hoſpitali ægrotauerit ad infirmorum mittatur hoſpitale, iiq; omnes tam ægri, quam ſani regimine a medico rationali (ut inſequentibus dicam) impoſi to regantur, & hoc donec ægri ſanitati reſtituantur & ſanis contagionis ſuſpitio tollatur. Quod fit ut plurimum quadraginta dierum ſpacio, & eſt tempus, ad quod ægritudines diuturnæ ueniunt, quamuis antea acutæ. Et ut tota tollatur ſuſpitio de noua infectione per pannorum contactum. Domini prouiſores procurent per miniſtros, ut res omnes dictorum infectorum, vt ſunt panni linei & alia ſupellectilia domuum infectarum & domus ipſæ mundentur diligenter, ita ut lectuli, & coopertoria linteamina & alia omnia tam ve

ſtimenta, quàm domus ornamenta lauatione,aliiſq; purgationibus munda ac nitida reddantur. Sed præter ea, quæ dicta ſunt, aerem rectificare operæprecium eſt, ſecundum diuerſa accidentia cognita, tū ratione anni, temporis, tum febrium maioris & minoris acuitatis; verbi gratia ſi æſtas erit, febres continuæ cauſonides dictæ hominū multitudinem corripiant, vel ſint continuæ proportionales ex cholera, vel cum admiſtione ſanguinis. Aſpergatur locus aqua aceto miſta, in qua ebullierint roſæ, violæ, nenufari, latini nympheā vocant, & aliæ herbæ frigidæ bene redolentes. Quod ſi febres ex craſsioris materiæ putredine eſſe patebit, vt ex admiſtione multæ pituitę, vel alterius humoris frigidi, cū iam dictis roſis bulliant etiam mentam, ocymum, roſmarinum, aliaſq; huiuſmodi herbas bene redolentes, & calidas, vt ex iſtis in hominē inſpiratus aer recreet ſpiritus, & reſiſtat qualitati venenoſæ ac caliditati. Ego uero plures decoctiones ſcribā, vbi de regimine particularis domus loquar, quæ etiam hoſpitalibus accōmodari poterunt. Et ut ſummatim dicam, ex omni parte omnia ſint nitida tam linteamina, quam reliqua, vt pauperibus quoad fieri poteſt in tam ſæua ægritudine diligenter inſeruiatur. Quātoperè.n. apud Chriſtianos huiuſmodi languentiū diligentia laudetur, vbiq; in ſacris literis docente Ieſu Chriſto domino noſtro legitur, præſertim in Euangelio, de Samaritano vulnerato. Et ipſemet Dominus infirmos ſanauit, immo præcepit diſcipulis, vt per vniuerſum prędicantes, curarent ægros, quare rogare non deſiſtam fratres medicos, ut infirmis omnibus libenter inſeruiant; & quanto pauperiores ſunt tāto libentius facere conuenit, Chriſto docente. Dixit ipſe pauperes ſemper habebitis vobiſcū, & in nouiſsimo die dicet, venite benedicti patris mei poſsidete regnū Dei paratū vobis ab Angelis; etenim infirmus erā, & viſitaſtis me, & reliqua. & paulo poſt, Quodcunque feceritis vni ex minimis iſtis mihi feceritis. Et quoniam ſunt quamplurimæ ciuitates pauperes, non habentes hoſpitalia ad hoc deputata, hæ vero ciuitates tempore neceſsitatis, aut eligant domos campeſtres ſi ſunt, in aere vel loco ſalubri, aut habitationes alias ex lignis & paleis cōficiant, atq; vt ſupradictum eſt neceſſariis rebus inſtruantur .ſ. lectulis & victui neceſſariis, atq; miniſtris. Sed ut ſuperius diximus duæ ſint domus, vel loci ſint duo in quorū vno ægri hoſpitentur, in altero vero ſani, qui cū infectis fuerūt, neq; ſunt à futura ægritudine peſtilentiali ſatis tuti, iſtis vero interdicatur alterum hoſpitale, ne cū aliis negociando inficiātur, & hæc interdictio ſolet fieri per quadragintadies, vt ſupradictum eſt, obſeruentur tamen aſpectus luminariū, Solis uidelicet et Lunę, quoniā in illis qui parati ſunt, apparēt in-

talibus coniunctionibus manifeſtæ alterationes magis,quam aliis tẽ poribus vt puta in plenilunio, & nouilunio, ac quadratis & aliis aſpectibus. Prohibeantur in dictis hoſpitalibus comeſtiones malarũ rerum vt ſunt olera & fructus mali,ac aliæ res generantes & multi plicantes putridos humores,vt eſt lac. Itidem potus mali prohibi de bent, quod ſi aquæ non ſint ſine ſuſpicione,vel ratione loci, in quo morantur,vel quomodocunq;, coquantur cum rebus exiccantibus & aliis corrigentibus eorum malitiam,vt de omnibus dicam abũde, vbi de regimine ægrotantiũ ſcribam. Sintq; illi qui interdicti ſunt, parci,& abſtinentes,neque repleantur,quoniam(vt dixit Galenus) abſtinentia cibi totum corpus æqualiter purgat & exiccat. Et cũ exic catio ex omnium ſententia a febre peſtifera primo præſeruet,ideo ſi quis præſeruari a peſte deſiderat,caueat a multitudine ciborum & præſertim humidorum. Et hæc de regimine ciuitatis & hoſpitaliũ in genere ſatis dicta ſint.

Docet præſeruare domus per aeris regulationem & alia quædam pulcherrima. Caput. 2

DOmus vero regatur ſi ſuſpicio ſit ne inficiatur. Primum alte rando aerem pro vt expedire uidebitur per ea,quæ ex ſignis populantis ægritudinis apparent,quod fit primo ipſam domũ mun dificando a quocunq; genere ſorditiei,ita, vt nullus malus odor, aut mala euaporatio,in ipſa,vel circum ipſam ſit,vt ſunt latrinarum,aut cloacarum euaporationes, & non ſolum a tota domo remouendæ ſunt fœtidę exhalationes,verum etiam a quocunque particulari lo co,& cubili,quare qui conſueuerunt habere in cubiculo vaſa, in qui bus excrementa ventris deponuntur, ea minimè continuè in thala mo teneant,quoniam thalamum implent malo odore, qui in aere re ceptus cauſa efficitur præparans ad deteriorem alterationem, ſimili ter & omnes aliæ res putridæ,expedit vt abiiciantur,& ſuauibus ac redolentibus ſtatim camera repleantur. Et quoniam etiam aer clarus & diu in aliquo loco detentus malus eſt, ideo ad eius expirationem aliquando aperiantur feneſtræ. Et tamen animaduertendum eſt, ne forte ſi ſuſpicentur malum aerem deferri a ventis vel aliter,ex aliquo loco infecto,feneſtras reſpicientes huiuſmodi locum vllo modo ape riamus,ſin autẽ nihil erit huiuſmodi quod timeamus ęqualiter aerẽ temperare conueniet. Sed cum venti ſeptentrionales & boreales,ſic ciores ſint,ſalubriores quoque eſſe credimus niſi per loca paludoſa & humida ad nos tranſeant,ſic enim aliquando noxii ſunt, ſed hac in re nõ poteſt dari certa regula,niſi rationalis intellectus ſit præſens, & de admiſtis vaporibus a ventis delatis iudicet, ſecundum rectum

iudicium. Enimuero aer mutatur à multis ita vt recipiat diuerſas alterationes: quare pro vt exiget diuerſitas alterationis corrigi debet. Alterationes prꝛterea ſæpe occultæ ſunt, per ea, quę exterius de cauſis haberi poſſunt, attamen quia effectus cauſam demonſtrat, ea ratione poteris cauſam inueſtigare. Et ideo ſi accidentia febrē conſequentia fuerint, ex illis quæ nimiam caliditatem oſtendunt, aerem procul dubio infrigerantibus alterare conuenit. Quod ſi frigiditatem demonſtrent, quod raro fit, neceſſe erit illum calefacere, ſimiliter ſi humiditatem monſtrent, ipſum omni ingenio exiccare neceſſarium eſt, moderate tamen, eodem modo ſi aer nimia ſiccitate nocuus efficiatur, moderate humectari debet, atque non ita modum excedat, vt eum putredini paratum reddat, ſed acumen corrigat à nimia ſiccitate prouenieñs, quoniam ſemper nimia humiditas mala eſt, cum ſit putredinis mater. Et ea de re in omnibus medio quodammodo procedatur, ſed humiditatem exiccare optimum ſemper eſt, quoniam in eius intenſione fit etiam malignitatis peſtiferę augmentum. Locus vero ſiue manſio ſalubris eſt, quæ alta, ac vētis patula eſt, præſertim ſi infectio aeris cum vaporibus à terræ viſceribus fuerit. Sed quoniā non ſemper ex huiuſmodi exteriori alteratione aer domi rectificari poteſt, cum iam totus ambiēs aer exterius ſit corruptus, ideo domus atq; cubicula præparentur vt dixi ex ſententia tum Hippocratis, tū etiam Galeni cum igne, qui ſemper aerem peſtiferum à quacunque cauſa alteratum corrigit, ſed non eodem modo, quoniam corrigit acquiſitā putredinem, quæ non ſine humiditate fit, & ideo ēt in æſtate mane exiguus ignis ex lignis odoriferis dictis domi & in cubiculo accendatur, quod vero dictum eſt de æſtate idem & de vltima parte veris & principio autumni ēt, ſi calidus aer fuerit, intelligendum eſt, in hyeme vero maiores & frequentiores ignes accendantur, non ſolū mane ſed ēt per totam diem atq; noctem: ligna tamen, quæ cōburuntur, ſint odorifera, ſin minus, proiiciatur quidpiam bene redolēs in ignem, vt ſi ſunt diuites, portionem ligni aloes, ſandali, & hmōdi, ſi ſint vero pauperes vrant roſmarinū, laurū, cedrū. Præterea domus ac cubilia aſpergātur in ęſtate aqua aceto admiſta ſępe in die, etenim corrigit malū aerem, & bonū à putredine præſeruat, quibus ſi pars aquæ roſaceę acceſſerit, optimum erit. Et hoc fiat ſecundum temporis qualitates, nam in hyeme poſſet quis præter acetum & aquam, maluatici vini ac odoriferi portionem addere ac domum aſpergere, atque ita iuxta temporum & aeris mutationem, mutare alterantia. Scilicet addendo ac bulliendo diuerſa, vt ſunt cortices fructus citri & arboris frondes, vel medici pomi cortices, quod aran-

tiam vocant, aut limonis, ut ſut etiam herbæ & flores bene redolentes, ut roſæ, violæ, myrtus, ocymum & ſimilia, pro ut exiget tempus, ac pro uniuſcuiuſque facultate. Et ut omnia præſto tibi ſint, ita ut nihil amplius deſideres, deſcribam diuerſa aerem rectificantia, Primumq; ſit deſcriptio decoctionis temperatæ, rectificantis aerem, & exiccantis exiccatione temperata, iuuantis fere in quacunque diſpoſitione aeris ac anni tempore, & eſt odorifera, diuitibus, & pauperibus accommodata, quoniam ea, quę ad hanc miſtionem pertinent, unicuiq; ſunt obuia, quę etiam in hortulis reperiuntur, & eſt iſta: Recipe florum roſarum manipulos. iiii. violarum, nenufaris (nympheā vocant) foliorum myrti, lauri, ocymi, roſmarini, baccarum lauri, iuniperi, corticum citrii, limonū, aranciarū anna manipulū. i. pomorū apianorum, odoriferorum fruſtatim inciſorum numero. x. bulliant omnia in aqua fontis, ſiue putei cum aceti portiuncula, atq; decoctione, domus aſpergatur quoniam aerē malum rectificat, & præſeruat bonum a mala infectione, eſtq; odoris gratiſſimi, idq; ſæpe in die fiat, nā domus optimo odore replebitur. Eſto tamē memor, q aſperſio facta cum aceto aqua commiſto, ac etiam roſacea, mirum in modum aerem corrigit quocunq; tempore, attamen ſi in hyeme portionem uini odoriferi addes, cū aliqua de cauſa id faciundū cognoueris melius erit, ſed quoniam diuerſa auxilia ſæpe proſunt, ideo poteris & iſta decoctione, quę facilis eſt, uti. Recipe roſarum rubrarū librā. i. foliorum myrti & ſeminū ipſius ana librā. s. ſandalorum omnium. ana. ℥. i. bulliant in ſufficienti quantitate aquæ, in qua ſit acetum in ſextæ partis portione, iiſq; domum & cubile aſperge. Alia odorifera decoctio magis exiccatiua cum quadam caliditate temperata tamen. Recipe roſarum violarū, nenufaris, ana manipulos. ii. ſeminū coriandri, aniſi, ana manipulū. i. cinamomi, macis ana. ℨ. iii. grana paradiſi. ℥. iii. buliant omnia in aqua fontana, cum qua vt dictum eſt, domus aſpergatur, quoniam aerem rectificat. Potes etiam paucioribus ſimplicibus decoctionem hanc facere hoc modo. Recipe roſarum, granorum myrti, iuniperi, ana. partes equales, bulliant in aqua roſacea, & vtere ipſa decoctione. Sunt & alię decoctiones quibus diuites in ſuis luxuriis vtuntur, quas, ut omnia rectificantia aerem habeas etiam ſi principibus his opus fuerit, ſcribam. Recipe roſarum rubearum. ℥. ii. ſandalorum rub. ℥. i. macis, gariofilorum, cinamomi ana. ℥. s. corticū citri. ℥. i. s. poma apiana in fruſta inciſa & odorifera numero. v. bulliant omnia in ſufficienti quantitate aquæ roſaceæ, & florū citri, aut aranciarum, cum qua decoctione cubile aſpergatur, lauet etiam faciem, & manus, uel ponatur in olla ad ignem paruum, & permitte

ut leuiter euaporet ita vt vapores eleuati repleant cubile odore optimo & fragranti, eoqꝫ membra principalia ſcilicet cor & cerebrum recreabit. Nota tamen huiuſmodi ſuffumigationem per leuem euaporationem poſſe fieri ad ignem etiã cum aliis ſuperius dictis decoctionibus. Quod ſi aer calidiſſimus fuerit, ita, vt præter intentionem malignitatis peſtiferæ velis extinguere aeris caliditatem hoc modo facies, ſi ſæpe domum & thalamum inſperges, ex admiſtione aquę roſaceæ & violaceæ vna cum portiuncula aceti optimi, poteris etiam hac ſupradicta mixtura manus & faciem irrorare ac odorari. Et pro pauperibus; Accipe roſarum manipulos.iiii.uiolarum manipulos.ii. nenufaris manipulum.i.poma apiana, limones vel citria, & arrãcias in fruſta inciſas ana. numero.iiii.ſeminum coriandri.ʒ.iii.bulliãt in aqua fontana & pauco aceto, eaqꝫ decoctione aſpergatur domus, vel poſita ad ignem lentum fiat euaporatio vt ſupradictum eſt. Poſſunt aliæ quamplurimæ decoctiones fieri pro pauperibus & etiam pro diuitibus, eiuſdem tamen intentionis. Verbigratia cum, vt ſæpe dictum eſt, roſis, uiolis, ſandalis, corticibus citrii, limonum, aranciarum, cytoniorum, canforæ, in aquis roſarum, florum citrii, & aliis bene redolentibus non multę caliditatis. Mutando res ingredientes ſecundũ temporis & aeris malitiam, in maiori caliditate, humiditate, & craſſitie, tempore hyemali addendo res aliquas calidiores, vt eſt lignum aloes, pro diuitibus, ſtorax calamita, belzui, quod belzui mea quidẽ ſententia potius myrrham dixerim, quam illam, qua utimur, cum ſit in omnibus tam in ſubſtantia quam accidentibus magis conueniens deſcriptioni mirrhæ; cinamomum, macis, nux muſcata, quæ poſſunt decoqui aliquando in aquis roſarum & florum citrii & aliquando florum myrti pro vt operæpretium erit addendo ac minuendo, & mutando. Et pro pauperibus bulliant in aquis & aceto roſæ, & alii flores domeſtici frigidi, & hyeme addantur folia roſmarini, aut myrti vel lauri ſiue ocymi, maioranæ, grana iuniperi & grana paradiſi et alia optima minoris pręcii pro ut quiſque arbitrabitur aerem melius rectificari. Et quoniam vnguentarii multa odoramenta ad laſciuias diuitum conficiunt, cum illis poſſumus etiam aerem alterare, & manus & faciem lauare, inter quæ laudatiſſima eſt compoſitio, quam aquam angelorum vocant, propter aquam florum citrii ingredientẽ, vulgares nanque flores citrii angelos vocant, ideo vt diuites poſſint etiã iſtis temporibus ſua uti luxuria deſcribam eam; Recipe belzui, ſtoracis, calamitæ ana.ʒ.i.s.aquę roſarum libras vi.aquæ florum citrii, quam nanfam vocant. libras.iiii.bulliant per horam lẽto igne, & vſui ſerua, etenim iſta poteſt lauare manus faciem, & ſudarium,

Potes tamen tam in dicta decoctione quam in aliis addere portionē
muſci aut ambræ, puta.3.s.aut ſcrupulum vnum, plus minuſue pro
vt temporis & aliarum rerum opportunitas expetet,caue tamen ne
nimium calefacias aerem , cum aer calidus magis præparet corpora
ad febres,nam febris calor eſt,quæ vero dicta ſunt gratia exempli a
rationali medico corrigantur. Nam ratione febris reſiſtit infrigida-
tio, ſed malignitati peſtiferæ contrarium & exiccatio, & cordis re-
creatio,& aliorum membrorum principalium,cum rebus tempera-
tis bene redolentibus aerem alterando,præſertim cum contrariis ac-
commodatis qualitati peſtifera. Hoc enim poteſt fieri etiam aliis
præterea,quæ dicta ſunt eiuſdem tamen virtutis, quæ apud diuites
ſunt in quotidiano vſu,vt ſunt ſuffumigia multa.Neq; mirari opor
tet ſi in aeris correctione oratio longior protrahatur cū ex ipſa præ
uiſione futura mala tollantur: dicebat nanque Galenus in libello de
Theriaca ad Piſonē,Hippocratem laudibus extollēdo,qui Græcos a
peſtilētia ex Aethiopia deriuata ſola aeris alteratione liberauit,ſi aer
malus eſt rectificetur,qui tanquam venenum eſt hominibus, & ad
aliam qualitatem mutetur,non enim tunc poteſt amplius corpus in
ficere etiam ſi per os attactus ſit,cum iam ſit mutatus ab ea qualitate
peſtifera . Quare addam & alia aerem rectificātia diuerſa a ſupradi
ctis in forma ſed eadem in qualitatibus,quæ laudauere antiqui medi
ci. Et primū:Accipe trociſcos gallię a diuo Meſue deſcriptos diſtin-
ctione octaua in ſuo antidotario,quos pone ſuper prunas ignitas &
maxime tempore hyemis, ſunt enim pretioſi, ac pro diuitibus,reſi-
ciunt cor , & cerebrum , ſunt etiam optimi & eiuſdem intentionis
trociſci muſcati Meſue in ſuo antidotario loco allegato. Quod ſi tā
illorum,quàm iſtorum,caliditatem timueris diſſolue ipſos in aquis
odoriferis frigidis vt eſt aqua roſacea,aut violarū,et nenufaris,quod
nympheā vocant, poneq; in olla ad ignem lentū,non vt bulliat,ſed
vt a caliditate vapores excitentur,ſicq; aerē domi odoriferū,ac tēpe
ratum reddat,quam euaporationem potes etiam cū ſupradictis tro-
ciſcis facere,eos in iam dictis aquis,aliis vt diſſoluēdo,& ſupra ignē
permittere ut euaporent,regulando pro vt tempus & aliarū rerū ex
petet ratio,ut puta quando maiorem refrigerationem fieri velis mi
nus ex trociſcis & copioſiorem aquarum quantitatem pones.Poteſt
etiam aer rectificari cum trociſcis galliæ ſabellinę ab eodē Meſuę de
ſcriptis,& ſunt minus calidi,ad idē faciunt trociſci de ciperis Meſuę
qui ſua ſiccitate ac odore gratiſsimo aerem peſtilentialē mirifice cor
rigunt.Sunt etiam trociſci de ligno aloes ab eodem Meſue deſcripti
qui mirū in modum cordi ſuo odore opitulantur,iſti omnes ſup ar

denter carbones ponere poteris vel in olla cum aquis iam dictis vt euaporando aerem corrigant. Quod ſi ſuffitum minus calidum deſi deras, vtere trociſcis diarodon in antidotario Nicolai deſcriptis, etenim multa, quæ compoſitionem ingrediuntur frigida & ſicca ſunt, ſunt etiam quamplurima alia aerem rectificantia tam precioſa, quæ pro diuitibus ſunt, quam vilia & vbique naſcentia pro pauperibus, ex quibus & ſi non omnia quædam tamen ſcribere decreui, vt ea præ manibus habeas, & primo ſuffumigium leue, quo vulgares & vnguentarii oſceletos vocant. Recipe ladani, ſtoracis, calamitę, belzui, thymiamatis ana. ℥. i. roſarum rubearum ſandalorum citrinorum ana. ℥. i. s. canforæ. ʒ. i. pulueris carbonum lignorũ ſalicis, ſiue ſalignorũ dixeris non refert. ℥. vi. miſce & cum aqua roſacea, in qua diſſolutum ſit dragagantum fiat compoſitio ſiue in modum paſtilli in mortario, ex qua compoſitione formentur paſtilli in modum candelarum & ſiccentur in umbra, qui accendantur cum libuerit, vnus vel plures quoniam fumus & vapor illorum odoriferus eſt, & aerẽ malum corrigit, cor atque cerebrum, roborat & rectificat, in qua cõpoſitione potes pro diuitibus portionem muſci & ambræ addere et erit magis odorata. Item deſcriptio alia paſtillorum, qui magis calidi ſunt, & ſicci rectificãtium aerem putridum. Recipe ladani, ſtoracis, calamitæ, myrrhæ, maſticis, thuris, thymiamatis, ſandaracæ ana. ℥. s. grana paradiſi, myrti, cubebarum. ana. ʒ. ii. florum roſmarini, roſarũ. ana ℥. i. ſandalorum citrinorum. ʒ. iii. cinamomi, macis, gariofilorum camphoræ. ana. ʒ. i. pulueris carbonum ſalignorum. ℥. v. aquæ roſaceæ, in qua diſſolutum ſit dragagantum quantum ſatis eſt & fiat ſubacta paſta, ex qua conficiantur formulæ in modum candelarum & pro vt feret occaſio accendantur, vel fiant iſti alii, ut dicunt, oſceleti ſecundum talem deſcriptionem, qui odoratiſſimi & pretioſi ſunt. Recipe ladani, ſtoracis calamitæ. ana. ℥. s. thymiamatis. ℥. i. s. belzui. ℥. s. ligni aloes. ʒ. ii. canforæ. ʒ. i. pulueris carbonum ſalignorum. ℥. i. s. fiãt ex eis paſtilli, ſiue formulæ in modum candelarum, cum aqua roſacea, in qua ſit diſſolutum dragagantum exiccenturque in vmbra, & vtere ipſis ſecundum opportunitatem. Poſſunt & minus calidi cõponi vt puta. Recipe ſtoracis, calamitæ, belzui, ana. ℥. i. s. myrrhę. ℥. s. ligni aloes, ſandalorum citrinorum. ana. ʒ. iiii. canforæ. ʒ i. s. pulueris carbonum ſalignorum. ℥. i. aquæ roſaceæ, in qua ſit diſſoluta gumma draganti, miſce, & fiat ad modum candelarum vt ſupra dixi, & accendantur cum opus fuerit. Multos quidem alios oſceletos diuerſos ab iſtis ſcriberem, quos prętereo, quoniam eiuſdẽ virtutis ſunt ſecundum magis & minus differentes ſolũ, & hoc per additionẽ aliquarũ

rerum vt eſt cynamomum,macis,nux muſcata,garioſilum,cardamomum, grana paradiſi, flores & ſemina ocymi, machalef,& ſtorax liquida,cum qua potes dictas candelas componere loco aquæ roſaceę, & erunt exiccatiuæ magis,ſed gratior eſt odor aquæ roſaceę. Poteſt etiam aer corrigi pulueribus ſuper ignitos carbones impoſitis,vt uerbi gratia:Recipe ladani , belzui, ſtoracis, calamitæ ana.ʒ.s.thymiamatis.ʒ.i.nucum cypreſsi,corticum citri exiccati, roſarum ana.ʒ.i.s. muſci, ambræ,ligni aloes.ana.℈.i.canforæ.ʒ.i.s.miſce & fiat puluis, quem pone ſuper prunas cum opus fuerit rectificare aerem, vel pone, vt bulliat in olla cum aqua roſacea ad lentum ignem,quoniam ſuauibus uaporibus cubiculum implebit & aerem optimum reddet, hoc idem facere per inſequentem puluerem optimum erit, qui eſt magis temperatus. Recipe roſarum rubrarum,corticum citri, nucū cupreſsi,granorum myrti,iuniperi,canforę.ana.ʒ.s.ſtoracis, calamitæ,belzui.ana.ʒ.i.miſce & fiat puluis, & pone ſuper carbones ignitos,vel bulliant in aqua roſacea lento igne,ut dictum eſt. Eſto tamen memor Hippocratis documenti quinto Aphoriſmorum;ſuffitus ex aromatibus nocere capiti ac dolorem ipſius cauſare,cuius rei Galenus cauſam reddidit in commento, quoniam calida ſunt,quare qui dolorem capitis ex cauſis calidis habent, ſuffitus ex calidis odoramentis fugiant,ſed fiant ex roſis,ſandalis,canfora & aliis frigidis bene redolentibus, ſed quoniam ſunt quidam incidentes in dolorem capitis etiam ex frigidis odoramentis,vt tempore roſarum in multis eſt videre,qui etiam coryzam ſiue narium oppilationem incurrunt, & dolorem capitis,iſti etiam fugiant ea quæ ſibi nocua experimento ſunt, quoniam proprietas indiuiduales non ſunt in communi ſcientiæ diſciplina, ſed vtcunque ſit, caueant ſemper a nimia caliditate. Sunt præterea alia facientia ad malignitatem aeris, quæ particularia ſunt,atque ex genere deliciarum quotidianæ elegantię, quibus cum manus & faciem lauant capillos & barbam oblinunt, ac ea manibus geſtando ſæpe olfaciunt, quæ omnia laudatiſsima ſunt, & ideo ea ſcribere decreui. Primumque deſcriptio pomi odoriferi quod confert ſi geſtetur & ſæpe ad nares admoueatur. Recipe ladani, ſtoracis, calamitæ, belzui,quod myrrham eſſe non negarē ana.ʒ.iii.ſandalorum rubrorum citrinorum.ana.ʒ.i.s. corticū citri ʒ roſarum rubrarum,boli armeni,ana.ʒ.ii.ligni aloes.ʒ.i.muſci,ambrę ana.grana.v.canforæ,grana.iii.miſce & in puluerem redigantur,fiatque pomum cum aqua roſacea in mortario ſubigendo, in quam ſi partem aceti infundas optimum erit,quod quidem pomum ad conſueta munia tempore ſuſpicionis aeris peſtiferi ſi manibus portabis,

& præſertim in frequẽtia hominum,defendit ab aere malo. Alii ali-
ter faciunt attamen virtus eſt eadem. Accipiunt laudani, ſtoracis,ca
lamitæ,ſandalorum alborum,roſarum rubrarum,corticum citrei,cã
phoræ,an.drach.s.boli armeni oriẽtalis,ligni aloes, an. drach.i.mu
ſci,ambræ,an.ſcrop.i.ceræ & olei roſacei recentis & odoriferi ſimul
diſſolutorum ac in vnum corpus redactorum,an.drach.iiii. ſucci ro
ſarum puri,aceti roſacei albi,ſucci limonum,an. quantum ſatis erit,
ponantur in mortario & cum piſtillo contundãtur & facta perfecta
commixtione fiat pomum, quod tenebis manu, idq; ſæpe olfacies,
quoniam confert ad aeris correctionem. Poſſem equidem & multa
alia poma deſcribere ſed hæc ſatis ſint quoniam vnuſquiſque pote-
rit alia ſecundum neceſſitatem componere addendo & minuendo,
verbi gratia,ſi calidiora deſideras,adde gariofilum, macem, nucem
muſcatam,cinamomum,calamum aromaticum,doronicũ, myrrhã,
calamentum,gariofilatam,ocymum,terebenthinã,& ſimilia, ſi vero
frigidiora cupis,adde ſandalum album,flores violarum,& cãphorã
in maiori portione,vtputa. Recipe roſarum violarum nenufaris,
an.drach.iii.ſandalorum rubrorum,citrinorum alborum, an.drach.
ii.cãphoræ.drach.iii. doronici, ben albi, ben rubri, ligni aloes an.
drach.s.ſtoracis,calamitę,belzui,an.drach.i.laudani terebẽthinę,an.
drach.ii.fiat ex eis pomum cum aqua roſacea ſubigendo cum piſtil-
lo in mortario,primum pulueres cum aqua componendo poſtre-
mo gummas & alia addendo,& eſt temperatum declinans ad frigi-
ditatem & hac ratione tempore æſtatis magis idoneum: Vtere præ-
terea tempore ſuſpecto odoribus aliis, vngendo vel madefaciendo
barbam,vel capillos,verbi gratia oleo roſaceo facto ex expreſſione
amigdalarum dulcium & florum roſarum damaſcenarum, & eſt il-
lud oleum,quod vnguentarii pro deliciis diuitum parant. Quæ ex
preſſio fit etiam addendo alios flores.ſ.citri,limonum,vel medicorũ
pomorum,quæ arancias vocant,ſicq; exprimunt oleum ex amygda
lis vna cum floribus admixtis,huiuſmodi olea fiunt ferè cum omni
bus floribus bene redolentibus. Confert etiam lauare manus cum
aqua odorifera ac ſapone odorifero,& muſcato. Et modus faciendi
ſaponem muſcatũ talis eſt. Recipe ſaponis in ſubtiliſſimas laminas
cultro redacti lib.i.ſeminum machalef.unc.s.ſtoracis, calamitæ.unc.
i.myrtillorum,iuniperis,an.unc.s.muſci grana.vi.miſce & diſſolu-
to muſco in aqua roſacea fiat paſta in mortario cũ piſtillo,ex ea con
ficiantur pilæ,aut aliæ formulæ & ſiccentur in vmbra. poteſt etiam
ſapo iſte ſine muſco componi,& aliter,vtputa cum baccis lauri, radi
ce yreos,gariofilis puluerizatis puta,an.drach.i.præter ea,quæ dicta

ſunt,& etiam ſine ipſis,quoniam erit odoratus ſapo,ſed addere portiũculam olei de ſpica odoriferi reddit eum gratisſimi odoris. Et vt ſummatim dicam utere omnibus odoramentis temperatis & exiccãtibus. Et pauperes habeant odoramenta præſentanea ex terra naſcẽtia,ut ſunt flores ſæpe dicti,poma etiam & citra,limones,pomaque medica,ac herbas & folia arborum ſecundum temporum necesſitatem,uteſt myrtus,iuniperus,cypariſſus,laurus,ocymũ,roſmarinus, ſaluia,lauendula,quæ nardi ſpecies eſt,ſed inter cætera laudatisſimũ eſt acetum odoratum tam ſimplex quam cum aqua roſacea mixtum quoniam præſeruat a quacũq; corruptione,& putredine,infrigidat, enim & exiccat. Attamen ſua frigiditas non eſt ſine caliditate ex ſententia Galeni de ſimplicibus. Qui uero dormire non poſſunt caueãt odorare acetum,quoniam odor eius prohibet ſomnum & vigilare facit. Quod ſi hoc non timeant poterunt tam pauperes quam diuites ſemper acetum odorare quocunq; tempore,& etiam extra domũ ad conſueta munia id in manu habere,hoc ſcilicet pacto,habeãt pomum ligneum cauum quod in duas partes aperiri posſit, uel argenteum,aut ex alia materia,& perforatum multis foraminibus in quo ponatur ſpongia madefacta in aceto optimo ſimplici vel cum aqua roſacea admixto. Et hæc ſatis dixiſſe ſit. Neque reprehendi volo, ſi, vt ſuperius dixi,longiori oratione hac in parte uſus ſum, cum iã dixerim maiorem uim præſeruationis a febre peſtilentiali poſitam eſſe in aeris correctione.

De regimine cibi,& potus,præſeruante a febre peſtilẽtiali. Ca. 5.

IVre poſt regimen aeris de cibo & potu agendum eſt, quoniã ex ſententia Hippocratis in libello de Flatibus tria ſunt corporis humani alimenta,ſcilicet cibaria,pocula,& ſpiritus,ſiue aer, quod teſtatus eſt Galenus in libello de Iuuamentis anhelitus dicens cor nõ ſolum nutriri aere per cannam pulmonis,verum etiam per poros corporis influxo,quare poſt aeris cõmendationem,qui cordis nutrimẽtum aliquod eſt,merito de cibo & potu alias corporis partes nutriẽte tractabimus. Etenim quemadmodum ſine aeris inſpiratione neq; modicũ quidem tempus animal uiuere poteſt,ſic etiam ſine cibo, & potu minime diu uiuere poterit. At cũ cibi mali,& ſecundum qualitatem,& quantitatẽ,ægritudines malas ſæpisſime cauſent,præſertim peſtilentiales,ſiue malignas & acutas dixeris non refert, quoniã ab intrinſeca cauſa fiũt vt ſuperius dictũ eſt. Quod cũ ita ſit facilius poterit aer peſtifer corpus malis nutritũ cibariis inficere. Quã infectionẽ vt omnino auertamus, talis ſit in cibo & potu regula qualitatis ſcilicet & quantitatis. Tẽpore ſiquidẽ,quo aer peſtilentialis homines

ægrotare facit,ſobrietas ac cibi & potus abſtinentia præ omnibus prodeſt,& à febre peſtifera præſeruat. Cibi vero, qui comeduntur, ſint facilis digeſtionis,bonumq́; ſuccum generãtes,& minime putreſcibiles,ita vt ſanguinem bonum generent,ſeruetur q; conſuetudinis modus,quantitatis,& temporis,vt ſi fieri poſsit non omnino mutẽtur,ſcilicet in modo coctionis & aliarum præparationum,ii vero cibi nullo modo abundent humiditate,aut ſuperflua aut putreſcibili, ſed ſubſtantifica declinante ad aliquam temperatam ſiccitatem,quoniam nutrimur humido,quæ cibi qualitates,ſi ex propria natura tales non ex toto fuerint,rebus cibi alterantibus commiſceãtur,vt puta cũ aceto & aliis vt poſtmodum dicam. Præterea conueniunt cibi tẽperatę caliditatis,frigidi vero minus,quare omnes ſint temperati, magis ad ſiccum,quàm ad frigidum declinantes. Et hoc dictum ſit in præſeruatione,quoniam ſecus in febre dicendum eſſet, cum frigiditas ex aduerſo repugnet caliditati febrili,& ſiccitas malignitati putredinis aeris peſtiferi,qui nõ ſine humiditate alteratur & in corpus noſtrũ agit. Sit itaq; panis in primis ex optimo tritico,nec uetuſtate, aut alia cauſa corrupto,aut corruptioni præparato, mundato à quacunq; re mala,vt eſt loliũ,aliaq́; id genus frumento adnaſcentia,ſitq́; à furfure mediocriter purgatus,& hoc quoniã,ſi cum ipſa farina minuti furfures remaneãt,reddũt panẽ ſicciorem,ac deſcenſui faciliorẽ, etenim furfur virtutem ſtimulat expulſiuam ſua abſterſione: farina præterea omni malo careat odore,& ſapore,qui poſſunt cõtrahi,aut ex loco,vbi locata fuerit,aut ex tempore & vetuſtate. Sit panis etiã bene fermentatus,ac in clibano optime coctus,& poſt coctionẽ per diem & noctẽ quieſcat,etenim panis nouiter coctus calefacit, inflat, ac ad caput vaporat,neq; ſit nimis exiccatus: quoniam minus nutrit ac difficulter digeritur,ſic etiam mediocriter ſalitus,& in hoc diligẽter ſtudendũ eſt. Carnes etiã ſint bonæ,quæ etſi omnes calidæ & humidæ ſint,attamen quia inter ſe comparatæ quædam ſunt ſicciores ideo ex iuuenilibus quæ ſunt tẽperatę ſiccitatis eligantur, vt ſunt inter quadrupedes hœdinę, quę ad ſiccitatẽ declinãt. Sunt & bonę carnes vituli,& caſtrati bimi non pinguis. Neq; iſtarum carnium humiditas quando moderatè comeduntur nocet,quod ſi times potes corrigere ipſam aliqua ratione,puta aſſatione vel ſalſamento,facto,verbi gratia ex herba acetoſa, quam lapathium etiam dicunt, adde tamen & parum aceti,ſiue ſucci citri,vel limonis,aut aranciarum, cum portione aquæ roſaceæ,& cinamomi. Et illæ meliores ſunt carnes, quæ paſcuis melioribus veſcuntur. Cęteræ carnes vt ſunt bubulæ, agninæ,ſuillæ;ac ſylueſtriũ animaliũ,vt ſunt cerui,lepores, & huius

generis,præſertim ſi ſunt annoſæ,non ſunt laudatæ, quoniam ſunt pauci nutrimenti,difficiliſque digeſtionis,ſi tamen ex ipſis in cibum ſumantur,minor ſit qantitas earum. Meliores uero carnes,ac laudabiliores omnium,quæ hoc tempore comeduntur,ſunt carnes uolatilium,vt ſunt pro diuitibus phaſiani iuuenes,perdices,coturnices,turtures,turdi,merulæ,& aliæ aues nemorales, quæ uenatione,aut aliquo alio capiuntur ingenio,quoniam optimum generant nutrimẽtum,& ſunt concoctionis facilis,præſertim aues, quæ uolant ut uictum acquirant. Et iſta ratione laudantur carnes palumbium ſylueſtrium. Præterea optimi ſunt pulli gallinacei, capi iuuenes, gallinæ etiam iuuenes,& quæ currunt hoc curſu ſcilicet illæ,quæ ſunt facilis concoctionis,bonum generantes ſanguinem,ac ad quampiam ſiccitatem declinantes,ſintq́; coctæ cum aliquibus alterantibus, ſecundum temporis & aliorum neceſſitatem,ut puta tempore æſtatis,ſi elixentur,bulliant ſimul grana vuæ acerbæ,vel folia vel ſemina herbæ acetoſæ,& ſimilia. Quod ſi aſſentur,aſpergantur aqua roſacea, & ſucco vuæ acerbæ,aut limonum,aut medici pomi (quod arantiam vocant)aut citri,aut granatorum & ſimilium,cum modico ſaccari, & cinamomi. Non tamen tempore æſtatis aromata calidiora ponenda ſunt,ut eſt zinziber,piper,& ſimilia, quoniam ſua caliditate humores accendunt,quare temperatis bene redolentibus uti debemus. Notabis tamen carnes elixatione coctas faciliores eſſe ad ſtomachi digeſtionem,quàm aſſatæ ſint, hę tamen ſiccius generant nutrimentum, guſtuiq́; delectabiliores ſunt,quare,ſecundum ſtomachi fortitudinẽ & tempus anni,& alia diuerſimode præparentur. Cæterę uero aues vt ſunt anſeres, anates, grues, cygni, mergi, & aliæ in paludibus ac aquis degentes,iſto tempore neq́; recentes,neque ſalitę ſunt comedẽdæ,quoniam malum generãt ſanguinem,ſimiliter & omnes aliæ carnes ſalitæ malæ ſunt,& quæ per frixionem coctæ, quoniã humores adurunt,& corpus calefaciunt calefactione mala. Dimittantur præterea extremitates omnes animmalium,ut ſunt pedes. & capita, ſimiliter,& inteſtina,ac ſplen,hepar,renes,cor,pulmo, & alia, ſunt enim mala,durę digeſtionis,& pauci nutrimenti,et inter cętera dixit mirabilis Auenzoar ſecundo theiſir,capite.xviii. capita columbarum & colla earum facere dolorem capitis, Attamen,laudantur iecinora gallinarum & caponum. Prętere a omnia,quę ex lacte confecta ſunt, in tali regimine dimittantur,nam lac recens cito à quacunq́; leui alteratione corrumpitur, & generat febrem, ſimiliter lac coagulatũ nocet & eſt difficilis coctionis,ſimiliter caſeus durę eſt digeſtionis,cauſatq́; intrinſecas obſtructiones,butyrum quoq́; ſua pinguedine et humiditate ma-

tate malum eſt. Poſſet tamen mane aliquando bibi cyathus vnus ſe-ri lactis, caprini ſcilicet, vel alterius animalis, bonum lac generantis, a quo omnino butyrum extractum eſſet, in quo ponatur portiuncula ſaccari, aut ſucci vuæ acerbæ, vel citri, aut limonum. Præterea farcimina omnia, tam ſuilla, quam alterius generis pinguia & ſalita quæ vulgares ſalcicias, ac lucanicas vocant, mala ſunt. Eſto tamen memor dictorũ in primo tractatu, ex ſententia mirabilis Auenzoar, ſcilicet, quod ex corruptione ciborum ſæpe fiunt febres peſtilentiales, præſertim ex corruptione carnium, quoniam, vt ibi dixi, ſi carnes comeſtæ corrumpantur fiunt febres peſtiferæ, ſine aeris exterioris contagione, & hic per peſtiferam, febrem malignam & contagioſam intelligere oportet. Idem & aliæ res malæ faciunt, quare caute agendum in cibariis tempore, quo mali aeris ſuſpitio eſt. Sunt præterea bona, oua ſorbilia, recentia, & gallinacea, vel in iure agitata cum pauco aceto, vel ſucco vuæ acerbæ, aut ſucco aranciarum, citri, vel limonis, vel cocta in iure cum carne, aut in aqua, ita ut non ſint dura ſed tremula, aſperſa aqua roſacea, ſucco vuæ acerbæ, & aliis dictis, addito modico cinnamomi, & ſaccari, ſicq; optimum generant ſanguinem, frixa vero vel aliter cocta, & indurata mala ſunt. Piſces vero aliqui, qui meliores ſunt comedi poſſunt, præſertim marini, ſquammoſi, in aquis claris degentes, ac comedentes alios piſces, vel quaſdam herbas maris ſuper petras naſcentes, hos piſces petroſos vocant, vt ſunt ſcorpenæ (ſiue ſcorpiones dixeris) non refert, ſed ego idem eſſe dixerim. Auratæ etiam optimæ ſunt, & Dentices (quos dentales vulgares nominant) barbi, & triglæ, ſi diuerſi ſpecie ſunt, lupi ſiue ſpigolæ (quos vulgares variolos vocant) menæ ſiue menulæ, pagri ſiue fragri, (quos albores appellant,) Sardæ & cæteri piſces, qui optimi ſunt laudantur. Præterea inter piſces in lacubus, & fluminibus naſcentes quidam comedi poſſunt vt ſunt lucii, qui cum ſint noti & ferè vbique in fluminibus reperiantur, ſunt etiam laudatiſſimi piſces troctæ, & ipſi noſtro tempore notiſſimi piſces, ſi non ſunt idem cum carpionibus, qui recentes comedi poſſunt, ſed ſaliti & frixi nocent, quoniam ſanguinem inflammant, præterea alii conſimiles degentes in aquis claris, ac alios piſces comedentes, comedi poſſunt, tamen cum ſint humidi ſalubriores erunt ſi aſſentur cum modico ſalis & aceti conditi, elixentur etiã (ſi ita coquere libuerit) cum vino & modico aceti, cinnamo, & ſimilibus, vt eius tollatur humiditas putreſcibilis, nam inter cætera cibaria, quæ facile putreſcunt, ſunt piſces, & ideo in eorum præparatione ſemper ea, quæ a putredine ſeruant, adhibenda ſunt, vt

eſt acetum, ſed conſilium meum eſt, eis, quàm fieri poteſt, rarisſime vti, & maxime ſi times eorum putredinem, ex quibus ſic præparatis, vaporis mali ſæpe excitari ſolent, quapropter poſt eorum coctionem minime cooperiendi ſunt, ſed permittere omnes vapores exhalare, nam ſi cooperti vapores circum ipſos remaneant, reddunt eorum ſubſtantiam ad putredinem paratiorem. Suntq; alii quamplurimi, tam marini quam fluuiales piſces. Sed vt dixi vtilius eſt eis non veſci, præſertim quibuſdam malis, vt ſunt anguillę, cephali, ſepiæ, tincæ, & cæteri omnes in paludibus & malis aquis degentes. Similiter & cruſtacei ſunt dimittendi vt conchylia, & gāmari, & ſimilia, poteſt tamen aliquando ſtomachi gratia modicum quid ſaliti comedi, vt puta ouatarica, (quam vulgares botargam vocant) vel cauiarum, ſed non ſit multæ quantitatis, ſitque ſucco aranciæ madefactum præſertim tempore ęſtiuo. Poſſunt etiam tam cum piſcibus, quàm cum carnibus & ouis comedi ſalſamenta aliqua propter ſapores vtiles, ac reſiſtentes malignitati peſtiferæ ſecundum diuerſitatem temporum, quare in hyeme optimi ſunt ſapores, ex petroſelino, menta, ſaluia, & amygdalis diſſolutis cum aceto, addito cinnamomo & mace, cum quo carnes comedātur, ſed cum piſcibus addendum erit zinziber, & caryophylli. Sunt præterea optimi ſapores in æſtate ex petroſelino, acetoſa, amygdalis & pane biſcocto cum aceto aut ſucco vuæ immaturæ, vel citri, & ex allis, in quo etiam tempore ſunt optimi ſapores ex cytoniis ſiue cotoniis dixeris non refert, vel ex ceraſis acetoſis, quas uulgo amaraſcas & amarenas vocant, fiunt etiam alii ſapores, qui optimi ſunt ex hepatibus gallinarum & amygdalis, ſaccaro, aqua roſacea, cinnamomo cum aliquo ſucco acetoſo puta citriorum. ex huiuſmodi hepatibus fiunt alia edulia grata, quæ comedi poſſunt. Reliqui vero ut ſunt facti ex ſinape aut ex ſapa, ſiue vino decocto, uel cum multis aromatibus calidis, quoniam calefaciunt & ſanguinem acuunt, non placent, ſed in prima mēſa poſſumus comedere ſalatucium, gratia appetitus, compoſitum ex herbis bonis, verbigratia ex acetoſa, quam lapathium dicunt, ex cicoreo, endiuia, lactuca, portulaca, bugloſſa, boragine, menta, lupulo, calendula, aſparago & ex reliquis huius generis, & inter cætera cappares laudatisſimi ſunt in hyeme, hæc omnia præparentur aceto, vel ſucco vuæ immaturæ, aut aranciarum, cum ſaccaro, & ſi opus fuerit cum parte etiam cinnamomi. Dimittantur herbæ malæ vt eſt eruca, naſturtium, & huius generis malos & putridos humores generantes. Et quoniam olera huiuſmodi excitandi appetitus gratia comeduntur, ideo & in prima

menſa modice eis veſcendum erit, cum herbæ omnes facillime corrumpantur & parum etiam nutriant. Dimmittanturq; aromata nimis calida vt eſt piper & zinziber, quia ſua caliditate ſanguinem inflāmant, vtantur aliquando cinnamomo mace & ſimilibus, quoniā reſiſtunt putrefactioni, digeſtionemq; adiuuant, neque nimis calida ſunt, itidem & aliis conſimilibus vti poſſunt, ſed meliora ſunt, quę cum rebus acetoſis comiſta ſunt, vt puta limonibus, aut citro, vel granatis, ſed laudauit Auicenna præter alia acetum, quoniam exiccat & a putredine præſeruat guſtuiq; gratiſſimum eſt. Eius vero uſus ſit moderatus, ſecundum ſtomachi fortitudinem, complexionem, & anni tempus, ac alia. Fercula præterea laudata in præſeruatione a febre peſtilentiali ſunt, quæ fiunt ex ouis contuſis in iure carnium, cum aliqua portione aceti, vel ſucci ſæpe dicti, vuæ acerbæ, vel limonum, & aliarum huius generis, fiat etiam cum pane in iure infuſo, vel ſit panatella, bulliantq; in iis diuerſæ res ſecundū temporis opportunitatem, in æſtate grana vuæ immaturę, aut grana creſpinæ, fiat etiam ferculum ex farre, vel ex amygdalis, ex panico, & lenticulis, cum aceto, cætera vero legumina non ſunt bona, tum quoniam viſcoſum, & ventoſum generant nutrimentum, tum etiam quoniam parum nutriunt, & calfaciunt pro maiori parte, ſicuti cicer, & tametſi dictum ſit de lenticulis cum aceto pręparatis, quę prius duplici decoctione & in aceto bullierint, attamen non ex omni parte laudantur, vt ex proceſſu Galeni habetur primo de Facultatibus alimentorum, & in libello de Cibis boni, & mali ſucci, etenim generant humores melancholicos, ſed quoniam & acuunt ſanguinem, & penetrare faciunt, iſta ratione ante apparitionem, variolarum morbillorum, & peſtichiarum, earum decoctio cum ficubus conceditur. Pręterea ciceres non placent ex cauſa iam dicta, quod ſi tamen concedantur bulliant ſimul cum eis acetoſa, endiuia, & ſimilia. Sunt pręterea in ęſtate & alia fercula bona, vt puta ex cucurbitis cum paululo croci uel cinnamomi, vel fiant ex bugloſſa, boragine, & aliis herbis ſuperius dictis. Caules vero, & cętera fere olera quoniam generant malos humores et putreſcibiles, ſunt mala, dicant autem antiqui de uſu ſuę braſsicę quicquid uelint, ſimiliter fercula ex cucumeribus, & citrulis dimittenda ſunt, cum ſint humida nimis; Paſtilli uero, qui ex diuerſis fiunt rebus, ut ſunt, qui ex radicibus petroſelini, bleta, ouis, caſeo, & carnibus fiunt non laudantur. Similiter & pulmentorum compoſitiones, quas tortás vocant, in quibus & caſeum & butyrum cum ouis ingrediuntur, non laudantur, ſunt enim mali chymi, attamen aliquando aliquę

comedi poſſunt, vt ſunt factæ ex amygdalis & zuccaro ſiue ſaccaro, cum aqua roſata in furnulo decoctæ, vocant marzapanum. Sunt boni etiam canifiones, qui fiunt ex amygdalis zuccaro & aqua roſacea ſubactis in mortario ac inuolutis in paſta ex farina, zuccaro & aqua roſacea facta, ac ſubtiliter extenſa, quę in modum paſtillorum oblongorum redigantur, in furnuloq́ coquantur, vel aliquando fiant, vt vocantur, tortæ ex piris, & cotoneis, vel ſimilibus tempore hyemali. Sed fructus omnes, quoniam humidi ac putreſcibiles ſunt laudantur, præter quoſdam, qui ante cibum ſumuntur, vt ſunt ceraſa acetoſa, quæ vulgo amaraſcas, & amarenas vocant, & pruna etiam Damaſcena, ac quædam genera pirorum dulcium, vt ſunt pira moſchata, & ſimilia, neque ex ipſis multa quantitas comedatur: his accedunt cotonea, ſiue cytonia dixeris, quæ cocta poſt cibum comedi ſolent, ſimiliter & amygdalæ recentes, auellanæ recētes non induratæ, fiſtici ac pinearum fructus comedi poſſunt. Sed de nucibus non parua eſt apud me hęſitatio cum videam fere omnes antiquos eas laudaſſe, quæ quoniam nocent ſtomacho, pectori, & capiti, ac difficilis ſunt concoctionis in ſtomacho, mea quidem ſententia omittantur, niſi forte aliquis ipſis vti voluerit, non vt cibo, ſed vt medicina veneno contraria, quo in caſu præparant ſic: Accipiunt nuces, ficus, & rutam, ac ſimul in mortario conterunt, & mane comedunt, dicuntq́ eſſe theriacam omnibus venenis contrariam, vt teſtatus eſt Galenus ſecundo de Facultatibus alimentorum auctoritate plurium medicorum. Ficus vero nocet ſtomacho, quare ſi uiridis comedatur, ſit maturus ac ſuper arborem paſſus & ante cibum. Vua quoniam laudabilem generat ſanguinem comedi poteſt, ea tamen non omnino matura ſit: illa vero quę montoſis naſcitur locis melior dicitur eſſe, qua tamen nemo ſtatim poſt collectionem ueſcatur, ſed duos aut tres dies poſt, quæ ſi ante cibum cum pane comedatur melius eſt. Cæteræ uuæ exiccatæ, ut ſunt quæ ex Damaſco aſportātur, quoniam pingues inflantes ſunt non laudantur & ſi gratæ ſint guſtui, ſed paſſulę illę paruæ nigrę, optimæ ſunt; ete nim bonum generant nutrimentum, ſtomachumq́ roborant tā ſolę, quàm cum aliis cibariis & ſaporibus comeſtę. Sunt præterea quā plurimi fructus, qui quoniam mali ſunt dimittātur, ex quibus ſunt ceraſa dulcia, mora, chryſomela, perſica, poma, ſorba, meſpila, & quę azarolia poma dicuntur; ſunt autem eiuſdem generis tametſi aliter quidam credunt, nam quę in agris Romę propinquis naſcuntur meliores & ſapidiores ſunt noſtris. Sed caſtaneę dimittendę ſunt. Poſſunt tamen a liquādo quędā poma odorifera comedi, aſſa-

ta tamen in prunis vt eius humiditas putreſcibilis conſumatur. Ci-
tria vero ſecundum omnes eorum partes laudatiſſima ſunt, ſimili-
ter limones, ac poma medica quæ narancias vocant, ex iſtis omni-
bus tam ex corticibus, quam ſeminibus & eorum partibus acetoſis
ſiquid comedatur, præſeruamur à cõtagione peſtifera, etenim cor re
creant, atque veneno peſtifero, aduerſantur; ſimiliter & poma grana
ta, quæ & punica dicuntur, præſertim acetoſa & mitia ſiue medii ſa-
poris dixeris, optima ſunt. Præterea legumina viridia omnia mala
ſunt, vt fabæ, piſa, ciceres, & reliqua, quoniam inflantia ſunt, ac ma-
lum ſuccum generant. Melones, quos pepones vocant, tempore æſta
tis omnes comedunt, attamen quoniam nimis humidi ſunt, nocent
ſtomacho, ac ſanguinem aquoſum generant ſæpeq́ leuitatem inteſti
norum faciunt, ſi ex eis plus quam par ſit comedatur, quare licet ſua
humiditate & domeſtica frigiditate, quæ potius temperies dici po-
teſt, caliditatem ex aere æſtiuo contractam extinguant, parce come-
dantur in regimine præſeruanti à peſte, ii tamen ante cibum comedi
debent, vt cæteri fructus molles. Neque audiendæ ſunt fatuitates
quorundam dicentium nullo modo vſui victus humani eſſe melo-
nes conuenientes, cum ſibiipſi & antiquis ſapientibus ſint cõtrarii.
Præterea ante & poſt cibum ſcilicet in prima & vltima menſa ſo-
lent diuites quoſdam fructus, & alias res ſaccaro, ſiue zuccaro di-
xeris non refert, conditas comedere, vt ſunt limones parui qui opti-
mi ſunt, citri, aranciæ, & cortices eorum, & flores etiam, qui omnes
ſunt vtiles cordi & malignitati venenoſæ reſiſtunt: huc accedunt
poma cotonea, & pira condita, quæ ſi poſt cibum comedantur pro-
hibent aſcenſum vaporum ad caput, ſunt præterea alia, quæ in vſu
ſunt, vt amygdalæ, pineæ, aniſi, coriandri, quos ſaccaro ſiue zuccaro
coopertos confectos vocant, ii poſt cibum comeduntur, præſertim
aniſi, & coriandri, nam præparant coriandros aceto vel vino grana
torum poſtea ſaccaro condiunt, ſicq́ conferunt cerebro, dicant non
nulli quicquid velint perperam Dioſcoridem intelligentes de co-
riandro, cum non quocunque modo ac quantitate ſumpta mentem
percutiat, quoniam quælibet medicina ſecundum diuerſam ſui præ-
parationem, & prodeſſe, & obeſſe poteſt, teſtimonio Galeni inquam
pluribus locis, & experientia ipſa; pudeatq́ ipſos verba & auctori-
tates antiquorum male intellectas pertinaciter ſine ratione & expe-
rimento affirmare, cum totam vim medicinæ conſiſtere in ratio-
ne & experimento ſæpe dixerit Galenus. Sed eo vnde diſceſſi-
mus redeamus. Sunt præterea fructus ſaccaro confecti iam dicti
optimi, qui poſt cibum comedi poſſunt, pro ſtomachi vt aiunt ſigil

lo,& non ſolum dicti confecti ſed alia etiam ſunt,vt marzapani,canſ ſiones,& alii paſtilli,vt qui ex pineis etiam & fiſticis, ac ſeminibus melonum & aliorum fructuum conficiuntur,cum ſaccaro.ſ. & aqua roſacea,attamen ex eis parce comedantur: quoniam dulcia ſunt & ea ratione facillime in choleram conuertuntur. Sunt & alia condita diuerſa optima & potius medicinalia quam cibus,vt ſunt myrobalani emblici & chebulii,qui ſunt in refocillatione ſtomachi mirabiles & grati guſtui veneno reſiſtentes,& comeduntur mane quatuor horis ante cibum, & ſumi poſſunt in quocunque anni tẽpore. Sed in hyeme optimum eſt pro ſtomachi refectione mane ſumere radicem zinziberis conditi,confert enim ſtomacho, præſertim ſi in ipſo multæ fuerint materiæ frigidæ viſcoſę. Et quoniam multa edulia ſuperius nominata ſunt, notabis ex ſententia Auicennę,capite de eo, quod comeditur & bibitur ſi vna menſa diuerſa cibaria comedantur,plurima mala inde proficiſci,quorum primum eſt,quoniam varios cibos comedentes pluſquam par ſit comedimus, ſecundum aũt quia ex diuerſitate cibi,fit diuerſa,ac varia ſecundum partes & tempus digeſtio,vnde fit admiſtio digeſti & non digeſti,quę mala admiſtio neque ab hepate,neq; à venis corrigitur vnde ſequũtur febres, tertium eſt quia ſtomachus magis in digerendo laborat,tam ratione qualitatis quam quãtitatis,quare dicebat Galenus tertio Regiminis acutorum diuerſitatem cibi cauſare ſtomachi inquietudinem, & ea ratione laudauit Auicenna antiquos qui vnico genere cibi ſaturabãtur. Quare quoad fieri poteſt in præſeruatione, à febre peſtilentiali à diuerſitate cibariorum abſtinendum erit, quos cibos optime mandere conuenit,quoniam melius digeruntur,vt dixit Galenus tertio de Virtutibus naturalibus. Et hæc de cibis ſatis. Potus vero ſit vinũ mediocre in omnibus & primo in ſubſtantia,quæ non ſit craſſa,craſſam autem habeat omnia vina turbida ſpiſſa, ſit clarũ ſubtile medii coloris,non dulce nec acre,ſed medium habens ſaporem, non ſit prętetea vinoſum aut nimis aquoſum,ſed medioci e,boni odoris,& ſaporis. Neque audiendi ſunt vulgares bibuli dicẽtes, vina vinoſa & magna eſſe bibenda in præſeruatione à febre peſtifera, vt ſunt vina cretenſia,& ſimilia,quæ ipſi ſæpiſſime bibunt, & quod peius eſt febricitantibus, & apoſtemata peſtilentialia patientibus exhibent, ii ſic bibẽtes præparant corpus ad febrem,quæ ſi hominem corripiat facile poſtea peſtiferam aeris qualitatem ſuſcipiet, & cum huiuſmodi error communis ſit noſtro tempore, cauſas cur perperam agant tacere nolui. Extant præterea auctoritates antiquorum, Auicennæ ſcilicet & aliorum, prohibentes vinum vinoſum in præſerua-

tione,& etiam multitudinem vini,non tamen abſolute vinum prohibent,neque tolerare ſitim iubent,immo in præſeruatione à febre peſtilentiali dicebat Auicenna malum eſſe tolerare ſitim,quoniam ſiticuloſos oportet plurimum aeris attrahere,qui aer cum infectus ſit inficit ſpiritus cordis,quare nocet abſtinere ſe à potu ſi ſitis adeſt, igitur bibenda ſunt ea,quæ palatum refrigerent,& malum aerem attractum corrigant vt eſt aqua herbæ acetoſæ,aut bugloſſæ, vel etiam aqua communis cum vino granatorum aut ſucco vuæ immaturæ. vel ſucco limonum,aut citri,quoniam non ſolum in præſeruatione conueniunt,ſed in præſenti febre proſunt, caue tamen bibere aquas malas, quæ in puteis immundis,aut locis cœnoſis & paludoſis morantur,nam generant cæteris paribus deteriores & maligniores febres quàm aliæ. Quod ſi aliqua de cauſa vina vinoſa bibere oportuit,puta ex ſtomachi imbecillitate, bibantur mane ante prandium in pauca tamen quantitate,nã huiuſmodi vina plerũq; bibere oportet præſertim in illis regionibus,quæ mollia, ac leuia vina non producũt,quare diluantur aqua bona, quę careat omni mala qualitate. Præterea cauendum eſt a diuerſitate vinorum,ac ab eis, quæ ſponte deferbuerunt,aut putredini parata ſunt.Nota tamen ꝙ aqua,cũ qua diluitur vinum,vel aliæ res coquuntur,ſi fieri poteſt, debet eſſe optima,vtputa fontis,vel fluminis currentis, aut putei, vt eſt in vrbe Veneta regina aliarum,ibi nanque aquæ,quibus vtuntur,in puteis ſunt fontes,flumina.putei vero non ſint cœnoſi, ſed per arenas ac ſaxa fluat aqua,quod ſi timeas aliquam malitiã aquarum ea omnis decoctione aufertur,ſic enim facere cõſueuerunt doctiſſimi Venetiarum medici in correctione malæ qualitatis aquarum. Præterea cibi & potus ordinate ſumendi ſunt,ita vt prãdium ſit in mane poſt horam tertiam diei,vel vt dixit Auicẽna capite de eo, quod comeditur & bibitur hora comedendi ſit quãdo appetitus inſurgit.ſ. naturalis, quod euenit facta digeſtione præcedentis cibi.Et præcedant edulia, quæ facilius digeruntur, vt fructus,fercula, & carnes elixæ præcedant,poſtea aſſatę,& teneras quaſq; conſequantur duriores;in cœna vero minus comedere conuenit,idq; ex rebus,quæ facilius digeruntur,quoniam ex diurna exercitatione, calore naturali imbecilli facto, prandii non perfectam digeſtionem factam eſſe ſcimus, tum etiam ne ex multitudine cibi quies nocturna,quæ ad ſpirituum inſtaurationem facta eſt,teſte Ariſtotele, impediatur, & etiam quoniam, vt ſuperius dixi, repletio nocet tempore epidemiæ, cum præparet corpus ad putridas ægritudines.& quoniam acetum mirabile eſt in præſeruando cibum à corruptione memento miſcere id

in illis cibariis, in quibus conuenit,& quæ eo gratiora redduntur. Similiter optimum erit vti ſuccis limonum & aliarum rerum acetoſarum, ſecundum tamen temporum,& corporum diuerſitatem, neq; audiendi ſunt, qui dicunt cœnam copioſiorem prandio eſſe oportere, ex Galeni ſententia, quoniam ex ignorantia modi cibariorum antiquitatis, diuerſi a noſtro vſu comedendi male interpretati ſunt Galenum. neque enim credendum eſt doctiſſimum medicorum taliā prorſus abſona & irrationabilia præcepta tradidiſſe, quæ vniuerſalia iſti eſſe volunt. ſcio etenim quibuſdam ſumendam eſſe vberiorē cœnam, ſed plurimis nocet, paucisq; confert ex rationibus dictis. Notare etiam oportet tam repletionem nocere, quam famem tolerare; maximum enim malum eſt famem tolerare, quoniam ſtomachus impletur malis ſuperfluitatibus, ſero ſimillimis, quæ poſtea ſunt cauſā ipſius debilitatis, vnde ſequitur mala cibi concoctio vt docte dixit Galenus libro tertio de Potentiis naturalibus. quare in omnibus oportet regulam obſeruare, dixit nanque Hippocrates in libello de Priſca medicina: Non minor error eſt, nec minus hominem lædit, ſi quis det minus, aut tardius quam ſatis eſt, & expediat pars.n.famis & inediæ plurimum in hominis natura poteſt & ualentem facere & infirmum, ac perimere, multa etiam alia mala illis non ſimilia ex plenitudine proficiſcuntur. Et hæc ſatis de illis quæ eduntur ad præſeruationem dicta eſſe volui, quæ etſi diuerſa & multa ſint, attamen meum conſilium erit ſimplici, quantum fieri poteſt, vti cibo, ne nimis corpus repleatur, quare de inanitione & repletione dicendum erit.

De inanitione & repletione. Cap. 4.

TEmpore quo malus aer. peſtilentialis timetur, ſtudendum eſt præcipue ſuperfluitatum euacuationi, quoniam ex retentione excrementorum generantur ægritudines in omnibus partibus corporis, vt dixit Galenus primo de Ratione victus in morbis acutis; & in libello de Differentiis febrium, qui præſeruabat à febre peſtilentiali euacuando ſuperfluitates & oppilationes aperiendo, ſicq; reddebat corpora exiccata, malas etiam ſuperfluasq; humiditates extra ducendo, quare ita etiam nos ſtudere oportet vt quantum fieri poteſt excrementa inteſtinorum & veſicæ & capitis & aliorum membrorum euacuentur, ſi ſponte natura ea non purgauerit, igitur ſi quotidie fęces inteſtinorum non expurgentur, optimum eſt vti clyſtere, vel glande ſuppoſita. Sed laudatiſſimum euacuatiuum, ſuperfluitatum communium inteſtinorum, & etiam vrinæ; eſt vſus pilularum Ruffi, quæ ab omnibus laudantur, & exper-

tæ ſunt in tali præſeruatione, à febre peſtilentiali, ac ob eorum excellentiam in tali præſeruatione, eas nominant pilulas contra peſtem, has quoque deſcripſit doctiſſimus Auerrhois ſexto Colliget cap. vltimo, quæ ſic componuntur: Recipe aloes partes duas, croci, myrrhæ an. partem vnam, miſce & fiant pilulæ cum vino aromatico, ſumantur mane per quatuor horas ante cibum, ad pondus vnius ſcrupuli vſque ad drachmam quotidie vel alternis diebus, in hyeme cum modico vini aromatici, in æſtate cum aqua acetoſæ vel roſacea. Neque inuentus eſt aliquis, qui vſus ſi hac medicina & à peſtilentia non fuerit præſeruatus, quare huiuſmodi pillulæ ſunt habendæ pro maximo theſauro, ac febris peſtilentialis amuleto, mouent enim ventrem ſine moleſtia ſeu agitatione, ideo ſemper eas paratas domi eſſe præcipio. Poſſem multas alias pillulas & medicinas, quæ ventrem leniunt, & à febre peſtifera præſeruant ſcribere, quas breuitati ſtudens dimitto, vt ſunt pillulæ de aloe lotæ cum infuſione rhabarbari, tria perſica, deſcriptione Meſuæ, quæ datur etiam æſtate & leuiter ventrem lenit, aut ſumat ſyrupi roſacei ſolutiui, unc. iii. diluti aqua acetoſæ, mane, & eſt medicina mirabilis & facilis, multæ aliæ medicinæ ſunt, quæ quoniam notæ ſunt ſatis eſſe putaui candidatos medicinæ admonuiſſe multas eſſe medicinas purgantes ſine moleſtia, in quibus eſt etiam vis præſeruandi à febre peſtilentiali, ſed laudatiſſimæ ſunt pillulæ Ruffi dictæ communes & expertæ, quidam tamen componunt alias pillulas euacuantes & præſeruantes hōc modo: Recipe aloes lotæ drach. ii. boli armeni orientalis, terræ ſigillatę, croci, myrrhæ an. drach. i. miſce & fiant pillulæ cum vino aromatico, exq; ſingulæ ſingulis, vel alternis ſumantur diebus, ſecundum vrgentem neceſſitatem, & corporis plenitudinem, ita ut omni ingenio uel cum iſta uel cum alia medicina, ſiue per ſuperius ſumpta fuerit, ſiue per inferius, corpus exiccetur euacuando, & in ipſo qualitas contraria peſtilentiali veneno imprimatur. Præterea conuenit mane cum e lectulo ſurrexerit, ſputum promouere, & muccoſitates ex naribus extrahere & ſi eſt aſſuetus vomere, vomitum prouocare, quod ſi non eſt aſſuetus nocebit, quoniam trahit materiam ad partes ſuperiores & nobiliores crura etiam & brachia & reliquæ corporis partes à ſordibus linteo fricando abſtergere optimum erit, caputq; & barbam ſemel & bis etiam in hebdomada lixiuia lauare, in qua decoctę ſint roſæ & laurus, ſapo etiam ſit ex bene redolentibus compoſitus vt faciunt vnguentarii componentes odorifera pro delicatis hominibus, de quibus odoramentis abunde ſupra ſcripſi. Et conuenit omnes ſuperfluitates & im-

mundicias corporis amouere, fricando, lauando, & abſtergendo vſque ad ſudoris leuem prouocationem; ſed quoniam non ſolum dictis ſuperfluitatibus retentis & non euacuatis fiunt ægritudines, ex ſententia Hippocratis loco allegato, verum etiam ex malo ſanguine & aliis malis humoribus cum ipſo admiſtis, ideo ſi apparet aliqua ſanguinis repletio, aut malitia à quacunque cauſa, bonum ac optimum conſilium erit venam incidere, & tantum ſanguinis, quantum erit opus, mittere, ſecundum hominis robur, & malitiam, vel ſanguinis multitudinem, quoniam repletio, quæ in venis eſt, ac malitia facilius per venæ ſectionem corrigitur, quã aliis auxiliis. Quare audacter poteris ad ſanguiuis miſsionem accedere, teſtantibus antiquis, & modernis ſcilicet Hippocrate, Galeno, Raſi, Haly abbate, Auicenna, Auenzoar, Auerrhoe, & aliis omnibus. Quod ſi quis aſſuetus eſſet per hęmorrhoidas ſanguinem euacuare, aut per alias cõuenientes regiones, vt mulieres per menſtrualem euacuationem venarum vteri, & minimum aut nihil prorſus euacuetur, in iis autem docente Hippocrate per eaſdem conuenientes regiones ſanguinem mittere oportet, quare aperiantur venæ mariſcæ ſiue hæmorrhoides, & mulieribus danda ſunt ea, quę mẽſtruum ſanguinem prouocare conſueuerunt, quæ tamen non ſint nimis calida, ſed temperata, vt ſunt radices petroſelini, apii, endiuiæ, capillus Veneris, ac ſimiles res aperientes & prouocantes, vel apponantur mane ventoſæ, coxis, cruribus primo linteo fricatis, quod ſi iſtis auxiliis non fluat conſuetus ab vtero ſanguis, & ſigna ſint ſanguinis repletionis, aperiatur vena ſaphena pedis vel poplitis, ſicq; exinanies corpus à ſuis ſuperfluitatibus, per diuerſas ſuperfluitatum euacuationes. Quòd ſi quis à medicinis purgantibus abhorreat, quoniam iis non ſit aſſuetus, tunc dixit Galenus abſtinentiam cibi totum corpus æqualiter purgare, ita vt exiccando per abſtinentiam cibi aut per euacuationem maior pars conſeruationis ex ſententia Galeni & Auicennæ conſiſtat: quare qui non poteſt corpus exiccare medicinis, abſtineat ſe ſaltem à nimia cibi & potus repletione, & minus comedat quam alias conſueuerit, vt ſi qua ſuperfluitas in corpore reliqua ſit, à calore naturali, cibariorum abſtinentia minus impedito, conſumi poſſit, & eſto memor eorum, quæ dicta ſunt ſuperius quòd tolerare famem non ſolum ſtomachum implet malis humoribus, verum etiam, ſi quis diu ieiunauerit, vt faciunt quidam nihil comedentes per aliquos dies, iſti exterminant virtutem, qua exterminata corpus efficitur debile, quod poſtea eſt paratum ad omnem malam putredinalem diſpoſitionem, immo dicebat Hip-

pocrates de Ratione victus ſecundo, ſemel in die comedere emaciat, ſiccat, ventrem ſiſtit, nam à nimio calore humidum ventris, conſumitur, prandere vero contraria facit, ſit igitur in omnibus modus medius, dando ſemper aliquid conſuetudini, ætati, & tempori, & aliis. Te memorem tamen eſſe oportet quod tota intentio in præſeruatione, vt ſuperius dictum fuit, eſt exiccare corpora humida à naturali, vel accidentali humiditate, & quæ ſicca ſana ſunt in ea ſiccitate conſeruare. Videlicet corpora, quæ ſuperfluitates non habent, inanire minime oportet, quoniam dicebat Hippocrates errare qui ſana habent corpora ſi purgationibus vtantur, & ratio eſt, quoniam euacuant humores & humiditates radicales, in quibus calor naturalis paſcitur. Quare ſi aliquando contigerit fluxus nimius ventris, vel aliorum locorum vt puta in mulieribus menſtruales euacuationes, quibus cum ſi nonnulla virtutis appareat moleſtia ſiue diſſolutio, talis fluxus omnino ſiſtendus eſt cum rebus domeſticis, tam intus ſumptis, quam extra applicatis, quoniam ſemper, vt dicebat Galenus, oculum dexterum ad virtutem habere oportet, cum ipſa ſit omnium operatrix; igitur, ſi opus fuerit, ſiniſtrum etiam ad ipſam virtutem ſimul cum dextero habere operæpretium erit, remouendo cauſam nocumenti, & diſſolutionis virtutis, & ideo ſummopere laudantur ante cibum res, quæ ſtomachum roborant, vt ſunt confectio Diaradonis abbatis, confectio trium ſandalorum, & in hyeme plirisarcoticum propter eius excellētiam in ſtomachi & membrorum principalium omnium roboratione, eſt etiam confectio de gemmis, diamuſci dulcis, vel vt ſuperius dictum fuit myrobalani conditi, limones, & ſimilia. Et hæc de inanitione & repletione ſatis dicta in præſentia eſſe volui.

De modo quo debemus exercitare corpus. Cap. 5.

QVoniam, vt dicebat princeps Auicenna tertia primi, doctrina ſecunda, capit. primo, in exercitatione corporis, anhelitus, & intenſior & remiſſior neceſſario fit, inde in præſeruatione à febre peſtilentiali ob aeris corruptionem vehemens exercitium non conuenit, immo neque mediocre, cum etiam corpore mediocriter calefacto neceſſarium ſit ad cordis refrigerationem aerem extrinſecum frequentius inſpirare, vnde ſequitur ſpiritus cordis infectio, ab aeris exterioris malitia. Nocet etiam nimia quies quoniam ex hoc ſuperfluitates & humidi humores generantur, vt teſtatus eſt idem Auicenna, nam nimia quies corporis virtutes hebetat, ſequunturq; ad ipſam oppilationes & corporis infrigidatio, quare neque ſine aliquo leui exercitio poteſt

tueri à mala aeris contagione,cum debilitatum corpus facile ſit vinci à quacunque cauſa,etenim diminuta reſiſtentia agens & citius, & fortius agit. Et ideo in preſeruatione debemus eligere exercitia leuia. Sed quoniam vt dicebat Hippocrates libello de Ratione victus, cum labores quidam ſint naturales,& quidam non naturales, ſcilicet ui & neceſsitate aut arte facti;ſermo prior erit de naturalibus,qui ſunt multi,vt viſio,auditus, locutio, deambulatio, & ſimilia, quæ ſine aliquo labore fiunt. Violenti vero labores ſunt iidem iam dicti, ſi vehementiores ac intenſiores fiant,quare fugiendi ſunt ex cauſis ſuperius dictis,& moderatione quadam in omnibus vtendum, verbi gratia mane antequam ſurgat e lectulo leuiter omnes partes corporis fricentur,manibus.ſ.vel ſubtili linteo, incipiendo à cruribus deinde aſcendendo ad alia membra,videlicet ad brachia, &,pectus, & inguina.maxime vero ſub alis abſtergendo,ac paulo poſt, caligas & alia indumenta induat,dum tamen iſta perficiuntur, prouocentur ſputamina & muccoſitates,deinde quieſcat paululum, & in ſpeculum inſpiciat,ſic enim viſus leuiter exercetur, deinde capillos & barbam cum leui quadam fricatione pectat, ſic enim capitis meatus aperiuntur ,& fumoſæ ſuperfluitates euacuantur, & virtutes poſtea interiores meliores fiunt his euacuatis, quo perfecto iterum quieſcendo ſpeculum inſpiciat ad animi virtutes excitandum. Præterea manus & faciem aqua tepida lauabit, ſed in ea admiſcenda ſunt odorifera quædam, vt eſt aqua roſacea vel aqua florum citri, aut limonum,aut aranciarum, aut violarum, vel aliquod ex odoramentis dictis capite de Rectificatione aeris,quæ linteo abſtergantur cum quapiam fricatione. Dum vero iſta fiunt ad animi exercitationem,mente voluat præterita ſolatia,& gaudia,deinde ea, aliave commemorando ſe exerceat. Et vt dicebat Plato in primis deum venerando,quare incipiat legere aliquos pſalmos, ſiue orationes aliquas,ſubmiſſa voce,vel eas memoriter dicat, quod ſi eſt clericus canonicas horas legat hoc modo quodam ſuaui ſine labore, aut ſi ſtudioſus legat ea,quæ animũ lætificent,neque in difficilibus moretur; deinde ſi diues,nobilis,aut princeps ſit,audiat aliqua inſtrumẽta muſica,vt citharas,aliaq́ꝫ huius generis oblectamenta, cantilenas ſcilicet,vel aliquas voces,quæ ſint auribus gratæ, inter quas, vt dicere ſolebat Themiſtius,gratiſſima eſt vox illa,quæ laudes audientis decantat: fugiendæ ſunt inſpectiones rerum turpium, ſimiliter earum, quæ viſum defatigant. Præterea locutiones & cogitationes rerum triſtium, ac malarum, & clamationes, alterationesq́ꝫ, & ſtudia ardua,& ſonus & voces aſperæ, & cantus qui aures offendunt

deuitentur,hæc enim omnia teſte Hippocrate loco allegato cum ſua ues ſunt roborant animam & eius virtutes , immoderatæ vero & fortes diſſoluunt , & calefaciunt corpus , calefactione mala . Antequam vero ad prandium ſe conferat exerceat corpus aliqua leui deambulatione, in aliquo loco, in quo hominum multitudo non ſit,quoniam frequentia hominum ex inſpiratione & expiratione al terant aerem alteratione mala , & ideo tali tempore loca , in quæ multitudo hominum conuenit , adire non laudo , vt ſunt Eccleſiæ magnæ , & forum vel prætorium & huiuſmodi loca , ad quæ hominum multitudo ſe conferat. Deambulent igitur in loco amœno, vt ſunt viridaria , in quibus ſint herbæ & flores & fructus benè redolentes . Quod ſi aer eſſet talis , qualis ſæpe tempore peſtis uiſus eſt , videlicet turbulentus , craſſus,fœtidus,nullo modo exire oportet , ſed domi manere , & factis aſperſionibus & ſuffumigiis dictis in capite de rectificatione aeris , leuiter deambulare & ſic ſe exercere ; vel vtatur ,ſi eſt impotens ad ambulandum , aliis leuibus exercitationibus,vt eſt manum manu confricare , brachia extendere,vel ludere luſoriis tabellis,ſunt & quamplurima alia genera exercitatio num leuium non calefacientia , neque ducentia ad neceſſitatem frequentis anhelitus,vt ſunt Venetiis vehi cymba,& in aliis locis con tinentis vehi curriculo leuiter currente & in loco plano , leuis equitatio ſuper mulam placide incedentem , & cætera talia , quæ omnia poſſunt & plus & minus alterare corpus ſecundum diuerſos reſpectus,puta ætatis,temporis,& conſuetudinis. Conſuetudo quantum poſſit omnibus clariſſimum eſt,ita vt dixerit Hippocrates aſſuetos ferre ſolitos labores minus periclitari,& ſi ſenes et imbecilliores ſint quàm inſueti.& Ariſtoteles dixit in libello de Memoria & Reminiſcentia,conſuetudinem eſſe alteram naturam.Aliæ vero exercitationes,tam corporis,quam animi,quæ violentæ ſunt,etſi laudentur ab antiquis in regimine ſanitatis,attamen,quoniam diſſoluũt virtutẽ, & corpus calefaciunt,ideo dimittendæ erunt. Sunt autem violentæ exercitationes,vt trigonalis pilæ,ſiue paruæ pilæ dixeris,ludus,venationes,curſus,ſaltatio,choreæ,equitationes,& aliꝫ exercitationes, quæ omnino nocent Corpore igitur aliqua leui defatigatione exer citato,ſumendum eſt prandium,& quoniam maximum malum eſt exercitatio poſt cibũ,ideo conuenit quieſcere,huiuſmodi enim motus cogit cibum ante digeſtionem deſcendere,ac etiam corpus inflãmat,vnde ſequuntur febres malæ,quare non eſt bonum vti exercitationibus calefacientibus niſi facta priori digeſtione,quæ in ſtomacho eſt,& ſecũda quæ fit in hepate,Quod ſi aliqua de cauſa cõtingat

vt ſit neceſſarium puta deambulare, vel equitare, & ſimilia,ſit illa defatigatio & facilis,& breuis. Conuenit tamen vna hora ante cœnam leuiter exerceri,& vt dictum fuit leuis deambulatio vel equitatio, & vehi cymba Venetiis,ſeu curru in continenti,in loco plano, & de ſimilibus. Tempus vero inter prandium & cœnam non ſit minus octo horarum, neque tamen duodecim excedat, ita vt ſtomachus patiatur,vt contingit cholericis,qui ex ſtomachi inanitione deficiunt.quod ſi acciderit,exhibere oportet vipam, ſiue panem infuſum in vino aromatico non uinoſo ſed boni odoris & ſaporis, potes etiam facere vipam,ſeu infundere panem, in vino granatorum & dare in tali caſu. Quies vero & ocium nimium ſiue ſit animi, ſiue ſit corporis malum eſt,quoniam ex eo multiplicantur ſuperfluitates corporis,uirtute debilitata,quies nanque corpus infrigidat vnde ſequuntur oppilationes quæ poſtea ſunt cauſa febris. Quare vt ſæpe dictum eſt,ſint leues animi & corporis exercitationes. Sed quoniam actus ſiue amplexus venereus non fit ſine labore,ideo non ſine ratione cum de exercitatione dicitur de coitu etiam dicendum eſt. Vulgata eſt enim in ore omnium propoſitio retentum ſperma generare venenum, ideo hoc animaduertendum eſt coitu fieri vt ſemen humanum extramittatur & hoc ad conſeruationem ſpeciei,materia autem illius eſt nobilior pars abundans,ex nobiliori nutrimento corporis. Nam ſi ſemen multiplicetur & diu retineatur,tam in maribus quam in fœminis ſæpe diuerſas & malas ægritudines generat,præſertim in ſanguineis abſtinentibus à cõcubitu hoc videbis. Diuerſæ etiam fiunt ægritudines & malæ ex ipſo inordinato coitu, præter quas etiam,ſi nimius fuerit,ſenectutem celerat. Debilitat cerebrum & ſtomachum,& præparat ad ſuſceptionem qualitatis peſtiferæ,vt dictum eſt de præparatis ad febrem peſtilentialem. Nam quemadmodum nimium coeuntes facilius in febrem peſtiferam incurrunt,ita etiam vt plurimum moriuntur. Quare quantum fieri poteſt à frequenti & inordinato coitu tempore ſuſpitionis abſtinendum eſt,& niſi neceſſitate coactus ipſo vti non oportet. Signum vero neceſſitatis eſt,vt ſi quis ex retẽtione ſeminis dolorem capitis patiatur,aut cardiacam diſpoſitionem,aut præfocationem, vt contingit in mulieribus,uel aliquod aliud,tunc omnino coeundum eſt, & hoc debet fieri ſine labore,neq; in ea re multum immorari, quoniam corpus inflammat & fit frequens aeris attractio,hoc præterea attẽdẽdum eſt.ſ.conſuetudini,ætati,cõplexioni,habitudini,& tempori inſeruiendum eſſe,quoniã aſſuetis minus nocet,quemadmodum iuuenibus minus quã ſenibus,ſanguineis minus quã cholericis,atque his

minus quam phlegmaticis, phlegmaticis minus quam melancholicis, minus carnoſis, quam macilentis, minus in uere, quam in æſtate, ſed maxime nocet coitus in æſtate, & in diebus uehementisſimi caloris, quos dies caniculares appellant, in autumno minus quam in æſtate, attamen magnifice nocet, cum iam corpus factum ſit debile ex præcedenti æſtatis caloris reſolutione, in hyeme etiam nocet, ſed minus quam in autumno. Hora vero melior coitus, eſt in mane poſt ſomnum, & ſit cum vxore nitida, neque ſit tempus quo menſtruales apparent euacuationes, neque ſit poſt cibum, aut laborem, aut poſt ſudorem aut poſt iram, neque libidine & blanditiis mulierum excitatus, ſed ſit moderatus & ſi fieri poteſt ſine labore. Et hęc de exercitatione dicta ſatis ſint.

De regimine ſomni, & vigiliæ. Cap. 6

CVm ſomnus quædam quies ſit. Proportionalis igitur erit ſermo, ſi poſt corporeas & alias exercitationes de ſomno & uigilia dixero. Dicebat enim Hippocrates ſecundo Aphoriſmorum, ſomnum & vigiliam ſi modum excedant mala eſſe, quare reguletur ſic ſomnus in primis dormiendo ſecundum debitum tempus, & horis congruis. Dormiendi igitur hora ſit poſt cœnam duabus horis, & ſomnus non ſit longior, quam octo horarum, nec breuior quam ſex, etenim ſomnus longus infrigidat, & humectat corpus. Vigiliæ vero cum ſuperfluunt virtutem hebetant, vt dixit Galenus ſecundo de Ratione victus in morbis acutis commento lvii. Somnus diurnus & poſt cibum factus nocet, & ideo abſtinẽdum eſt ab ipſo, niſi fuerit antiqua conſuetudo dormire in die, & poſt cibum, hoc in caſu ſomnus diurnus concedi poteſt, & etiam paulo poſt cibum, & in illis, qui virtutem ſtomachi digeſtiuam debilem habent, attamen talis ſomnus ſemper deterior aliis eſt, cum generet plurimas humiditates, & virtutibus aliis parum proſit, ideo ſit breuior quam pro conſuetudine eſſe ſolebat ut mala conſuetudo paulatim aboleatur. Cum ergo duabus horis poſt cœnam ad lectulum ſe confert ſciat ſibi pulcherrimam regulam traditam a principe Auicenna tertia primi capite de eo, quod comeditur & bibitur, inquit enim oportet primo ſuper latus dexterum recumbere, & hoc quoniam ſic cibus melius & citius ad fundum ſtomachi deſcendit, poſtea accumbat ſuper ſiniſtrum, quia ſic coadiuuante hepate melior ſit cibi digeſtio, qua digeſtione facta, vertatur ſuper dexterum, vt excrementa facilius egredi valeant, in quo quidem ſomno nocturno oportet cooperire ſe pannis ſecundum temporis conuenientiam, vt verbi gratia in hyeme plurimis ad cuſtodiam caloris, in

æſtate vero paucioribus, quoniam in ſomno cum calor ſit intus contractus, oportet exteriores partes eſſe coopertas, ne corpus ſic calefactum aerem extrinſecum malum ſuſcipiat, cum ex contractione caloris partes exteriores imbecilliores ſint ac magis paratæ ad ſuſcipiendum extrinſecam alterationem. Neque ſupinum dormire oportet, quoniam calefacit ac ſitim generat & neceſsitatem attrahendi aerem. At ſiquis prónus dormiat confert mirum in modum ſtomacho debilitato, ac etiam quando craſsiori cibo aut copioſiore vſus ſit, & tunc ſomni longiores ſunt conuenientes. Præterea nimia vigilia vt dictum eſt, nocet, corpus inflammat, præparat ad febres, & diſſoluit virtutem, ita vt formam corrumpat, & ad extremam maciem inducat. Quare ſi vigiliæ tempore æſtatis ex nimia caliditate & ſiccitate aeris accidant, prouocandus eſt ſomnus cibis domeſticis, ut puta, lactucis. Quód ſi timemus lactucæ frigiditatem, poſſumus permiſcere meliſſam, quoniam vt dixit Serapio, præter alias virtutes quas habet in refocillatione cordis & contra humores venenoſos, inducit ſomnum, poſſumus etiam inducere ſomnum refrigerando aeris caliditatem cum ſparſione foliorum, ac florum frigidorum, vt ſunt violæ, nenufaris, ſiue nympheæ, roſæ, foliorum lactucæ, ſalicis, & ſimilia, vel aſpergendꝰ domum & cubiculum cum aliqua decoctione, in qua decoctæ ſint herbæ & flores prædicti, vel cum aliqua decoctione frigida ſcripta, in capite de æris rectificatione. Et notare oportet quod acetum prohibet ſomnũ videlicet eius odor, & ideo cum neceſſe eſt dormire caueant ab aceti odore, & eius ſparſione per domum. Poſſem quidem multa alia notare, quæ ad conciliandum ſomnum faciunt, vt eſt expreſsio ſucci papaueris cibis infuſa, & odoramenta, lotioneſque in quibus & violæ & nenufar, & mandragora ingrediuntur, ac alia vnguenta, quæ omnia in cura febris abunde exponam, & hæc de regimine ſomni & vigiliæ dicta ſatis ſint.

De regulis animi paſsionum. Cap. 7

INter cauſas efficientes, quæ complexionem ſiue temperaturam corporis noſtri corrumpunt, animi affectus Auerrois ſexto Colliget capite primo enumerauit. Et ideo quantum fieri poteſt ſtudendum vt ii omnes procul ſint, vt eſt puſillanimitas, ſolicitudo, timor, cura, triſtitia, ira, cogitationes, imaginationes, ac opiniones triſtes, ſtudia laborioſa, verecundia & ſimilia. fugiendę etiã ſunt cauſæ, triſtitiam inferentes, ut eſt mora in locis obſcuris, & fœtidis, ac inſpectiones corporum languentium, & mortuorum, & rerum monſtruoſarum & picturæ horrendę: fugiendæ ſunt etiã lectiones illæ, quæ moerorem

rorem inducunt: neque bonum eſt intereſſe narrationibus miſeris et lamẽtationibus, & ſimilibus, quoniã mirum in modũ triſtẽ reddunt audientẽ, & omnes virtutes exterminant, vnde redditur corpus paratum ad malas ægritudines, immo, vt in primo tractatu dictum eſt, multi ex ſolo timore, & imaginatione, inciderunt in febrem peſtilentialem, igitur gaudere oportet, etenim gaudium animam corroborat & eius virtutes excitat & corroborat, quæ poſtea corroboratæ reſiſtunt cauſis alterantibus noſtrum corpus. Dicebat enim Galenus in libello de ludo paruæ pilæ ad Piſonem, gaudium liberare hominem a multis & pernicioſis ægritudinibus, quare, vt dixit Auicenna, oportet viriliter agere, ac bene operari, & omnia mala poſtponere, & eorum rememorationes, iucunda præterita memorando, ac futura expectando. Maneat præterea ęger in locis amœnis, in domo lucida, ornata tapetibus, & aliis ornamentis, ſecundum hominum dignitates, & facultates, cum iam dictis odoramentis & ſuffumigiis, vel deambulet per viridarium, aut alium locum amœnum, quoniam in iſtis recreatur & reficitur animus. Præterea exhilaratur animus ſi cum amicis chariſsimis congrediamur, & cum ipſis de rebus inducentibus gaudium & promouentibus riſum colloquamur. Plurimum etiam conducit audire cantilenas, & inſtrumenta muſicæ delectabilia, eaque interdum pulſare, cantareq́ꝫ, voce tamen ſubmiſſa, legere libros, & hiſtorias delectabiles, audire hiſtriones, qui riſum moderatum prouocent, inſpicere picturas, quæ oculos delectant, vt ſunt imagines matronæ venuſtæ, induere veſtimenta ſerica, & alia coloribus viſui gratiſsimis intecta, & inſpicere vaſa argentea, ac aurea, annulis etiam & gemmis manus ornare, præſertim illis, in quibus eſt proprietas reſiſtendi aeri peſtilentiali, & venenis, vt ſunt carbunculi, ſmaragdi, hyacinti, & aliæ gemmæ. Et denarios enumerare ſeu inſpicere, luderecꝫ ludis iucundis, bene ſperare etiam de rebus domeſticis, & familiaribus, ſemper tamen Deo optimo maximo gratias agendo, ipſumq́ꝫ ſuppliciter exorando vt ſua ineffabili bonitate a labe peſtilenti omnes liberare dignetur.

De præſeruatione a febre peſtilentiali per ea quæ intus & extra exhibentur. Cap. 8.

CVm regimen præſeruatiuũ a febre peſtilentiali, regimine ſex rerum neceſſariarum, quas non naturales etiam vocant, conſtet, quod in præcedentibus latius expoſuimus, reliquum eſt vt ad perfectionem iſtius tractatus addamus qua ratione poſſit quis ſe tueri a febre peſtilentiali per quædam, quæ euacuant, vel dum tangunt

corpus noſtrum, ſiue geſtentur ſiue in ore ferantur, vel dum maſticantur deglutiuntur'ue, defendunt ipſum a contagione peſtifera. Neque mirari oportet ſi quædam dicta in præcedentibus repetam, vt de vſu pilularum cõmunium Ruffi, quæ inter cætera in hoc principatum facile obtinent, cum hoc de induſtria ad clariorem practicantium doctrinam factum ſit. Eſt enim ſententia Galeni primo de Differentiis febrium, quam ſuperius adduximus, & Ariſtotelis ſecundo de Anima cõmento xxiiii. nullam cauſam agere poſſe ſine patiẽtis aptitudine, quare ne mala qualitas peſtilentialis in corpus noſtrum agere valeat ob eius reſiſtentiam & indiſpoſitionem præcipua intentio eſt ipſum forte reddere, ſuperfluos & malos humores euacuando, vt ſupradixi per venæ apertionem, ſi quis ſanguine, vel aliis humoribus ſanguine admiſtis abundauerit, vel etiam ſi materia diuerſa eſſet a ſanguine, attamẽ in venis eſſet, & in illis per quarum apertionem facile educi poſſit. De cuius euacuationis genere eſt euacuatio materiæ illius quæ per hęmorrhoidas fluere conſueuit, quæ materia ſi non fluxerit, arte cietur, vel in mulieribus per menſium ſanguinis prouocationem, aut in aſſuetis habere ſanguinis narium fluxum, per eundem locum. Quod ſi quis uenæ apertionẽ timet, loco apertionis venæ, appoſitio uentoſarum, ſiue cucurbitularum cum ſcarificatione ſiue ſcalpellatione laudatur. Sed quando humor ſuperfluus eſt alius a ſanguine vt ſuperius dictum eſt, purgetur medicinis leuibus ſecundum naturam humoris exuberantis, eſto tamen memor in euacuando miſcere ipſis medicinis ea quæ ſunt accõmodata humori venenoſo, verbigratia addendo triferam perſicam. Quod ſi corpus mundum eſt, neque eget euacuatione, maneat in regimine aliarum rerum ſuperius dictarum. Et hæc eſt prima præcautio in præſeruatione, poſt hanc vero odoramenta ſuperius dicta laudantur. Quare ſecundum diuerſitatem temporum ipſi utendum eſt lauando capillos, & barbam vngendo, manibuſq; poma odorifera arte facta geſtando, & fructus, vt ſunt citra, poma, pira, perſica; ac flores, vt ſunt roſę, violæ, & ſecundum ſuum tempus. Cauendum tamẽ ſemp eſt à nimis calidis odoribus, vt eſt moſchi & ambræ odor, præſertim tempore æſtatis, quoniam calefacit & capitis dolorem ciet, ſint ergo iſti odores calidi ſuis contrariis contemperati, vt puta cum aqua roſacea, vel camphora, & aliis remittentibus eorum caliditatẽ & iſta eſt præcautio ſecunda iam dicta corpus noſtrum defendens. Sed quoniã antiqui ſapientes dixerunt quædã eſſe, quæ ſua proprietate reſiſtũt venenis, ſiue ea ſint aeris peſtiferi ſiue quouis alio modo cõtracta, ac ea multa eſſe fatentur, ideo putaui nõ ingratũ fore illa ad

dere, inter quæ lapides pretioſi & gemmæ enumerantur, quæ cũ ſint diuerſa & ob id aliqua ſint nõ ſolum diuites habere poſſunt, verum etiam & mediocres homines, qui ſi eis experiri voluerint ſecundum regiones & hominum facultates, rem non omnino imprudentis hominis facient, tametſi quidam hoc tanquam fabuloſum reiecerunt, attamen quoniam ipſæ gemmę minime obeſſe poſſunt mea quidem ſententia non ſunt explodendæ, prǽſertim cum omnes fateri poſſint ſe multa vidiſſe, quæ a forma ſpecifica operantur, vt apparet de attractione ferri a lapide magnete, ſiue herachio, & de retentione ſanguinis a lapide iaſpide, & etiam de lapide carbunculo, qui illuminat aerem, ideo ne alicui parti id, quod fieri poteſt in tam ſęua ægritudine, deficiat, iſta etiam minime dimittenda ſunt, poſſibilitas enim eſt res ampla, & etiam aliquando confidentia in aliqua re reddit animam fortem, quæ poſtea ſuis inſtrumentis reſiſtit cauſis exterioribus & interioribus corpus alterantibus. Quapropter ſemper laudatiſſimum eſt aliquid agere, quod, vt dixi, obeſſe non valeat, tametſi quod proderit non certa ſcientia ſit, & ideo diuites & viri magni, ac principes, ferant lapides pretioſos appenſos collo, quod fit ſi perforati ſint, aut auro circundati, & maneant ſub mammilla ſiniſtra, vel geſtentur in ornamentis manuum, ut in annulo. Sed inter primarios lapides, qui venenum fugant, & aeri peſtilentiali reſiſtunt, eſt lapis carbunculus, etenim vt dicit Albertus in libello de Lapidibus precioſis, eius præſtantior virtus inter cæteras multas, quas ei attribuit, eſt venenum deſtruere ita, vt ſi in menſa, vbi venenum ſit, præſens ponatur, debilitat venenum, & in ore detentum non permittit malam aeris qualitatem in ſpiritibus cordis imprimi. Secundo loco eſt lapis ſmaragdus, gemma ſeu lapis precioſiſſimus, reſiſtens veneno & aeri peſtifero ſimiliter geſtatus, vel in puluerem redactus bibitus per ſe, aut vna cum æquali portione boli armeni, & terræ ſigillatæ ana.ʒ. s. qui poteſt ſumi cum aqua acetoſæ, vel vino aromatico, mane. Valet etiam lapis hyacinthus geſtatus, quoniam dixit Albertus contrariari peſtilentiali conſtitutioni, & veneno, & eſt medicina, quam etiã laudauit Auicenna, in libello de Viribus cordis, quoniam roborat cor, neque tanti emitur, quin & mediocres eum habere ualeant, multi enim reperiuntur apud gemmarios, confert ſimiliter hic lapis ſi ore teneatur, vel ſub mammilla ſiniſtra. Neque pudet me etiam ea, quibus quidam Empirici vſi ſunt in præſeruatione aeris peſtilentialis, hic ſcribere, inter quæ eſt geſtare fruſtum arſenici albi, vel citrini inuolutum in panno ſerico, in latere ſiniſtro

prope mammillam, dicunt hoc defendere a mala aeris peſtiferi qua
litate, cum ſit venenum. Quod ſi verū eſt, dicerem ego reſiſtentiam
eſſe, quoniam maior eſt virtus iſtius, quam aeris peſtiferi, valeant
autem iſta quantum valere poſſunt. Et ad eas medicinas, quæ & ra
tione & uſu; ac teſtimonio doctiſſimorum virorum, vt fuit Gale-
nus, comprobatæ ſunt, redeamus, inter quas principatum tenet the
riaca, quam ipſe laudat in fine libelli de theriaca ad Piſonem, iſtis uer
bis: In peſtifera lue ſola hæc antidotus malo correptis prodeſſe adeo
viſa eſt, vt nullum aliud præſidium tanto malo reſiſtere fuerit ido-
neum; peſtis nanque tanquam & ipſa exiſtat belua haud paucos in
terimit: verū ciuitates quoque totas depaſcens male conficit. Quip
pe praua quædā aeris ad corruptionem prompta mutatio efficitur,
& homines, quum reſpirationis neceſsitate periculum euitare ne-
queant, ipſum aerem veluti uenenum quoddam ad ſe per os attra-
hunt. Quamobrem etiam Hippocratem illum multis modis admi-
randum laudo, qui luem illam ex Aethiopia Græcos inuadētem nō
aliter curauerit, quam aeris mutatione, alterationeq;, ne talis am-
plius inſpiraretur, igne in primis aerem corrigendo, in quo odori-
fera comburebantur, vt ſunt flores & vnguenta ſuauiſsima, paulo
etiam poſt dicit: Simili ratione theriacen, ceu ipſa quoque ignis qui
dam purgatorius exiſtat, præſumentes in peſtifero aeris ſtatu neuti
quam malo corripi ſinere nouimus, & iam correptis poſſe mederi
aeris inſpirati malitiam inalterantem immutantemq;, vt quæ corpo
ris temperaturam magis infici prohibeat. Quapropter conſilium
eſt ob has tam repentinas aeris conſtitutiones, aliasq; noxarum cau
ſas obórientes, in proſpera quoque valetudine antidotum aſſume-
re, quo externis accidentibus corpus reſiſtat, ac vbi iam fuerit affe
ctum, illam inuenies propitiam, quæ veluti bonam quandam tem
periem, ſalubremq; ſtatum corporibus inducit, dum humorū ſuper
fluitates abſumit, & reliqua. hæc Galenus, quæ cum ita ſint, aſſum
ptio quotidiana vnius ſcrupuli theriacæ, aut plus aut minus ſecun
dum temporis & aliorum emergentem neceſsitatē, mirum in modū
laudatur, quæ & ſola & cum aliis quibuſdam ſumi poteſt, ut, ſi times
eius caliditatē, cum aqua acetoſæ, & interpolatis diebus, non autē
quotidie ſumas, ſicq; corrigitur inſpiratus aer, & membrorum prin
cipalium uirtus roboratur, ut aeri malo reſiſtere ualeat: theriaca.n.eſt
medicina præſtantior cæteris ſi moderate ipſa vtaris quoniā pręter
quā quod præſeruat a lue peſtilentiali, omnia mēbra principalia ro
borat, ita ut & multas alias ægritudines euitare poſsis. Nocet tamen
theriaca pueris, & febricitantibus. Quod ſi theriaca non ad ſit, quo

niam hæc compoſitio vel raro fit,vel ſi facta reperiatur, non optima eſt,poteris loco ipſius dare mithridatum in eadem quantitate & ordine; ſunt & alia, quæ per os ſumpta reſiſtunt aeri peſtifero, vt eſt radix zedoariæ,ipſa nanque ſi in ore teneatur, vel degluciatur ſtomachi roborat digeſtiuam, ventoſitatem diſſoluit, ac humiditates ipſius exiccat,aeriq; peſtilentiali & venenoſo reſiſtit. Attamen tempore æſtatis & maximi caloris abſtinendum eſt à frequenti vſu ipſius,& cum ea vtendum eſt herba acetoſa, vel eius radice, quoniam eſt ex eis quæ multum proſunt ſi comedantur,vel ore teneantur. Valent enim ſemina citri,limonum & ſimilia,ſi maſticentur, & etiam cortices eorum.Sunt præterea ad hanc intentionem radices dictami,cardi,& chamęleontis,& cardi benedicti. Quidam vero ad præſeruandum præter ea quæ dicta ſunt exulcerant aliquam partem corporis cauterio actuali,ſeu potentiali, & vlcus tenent adapertum, vt ex ipſo virus corporis emanet, quod non ſine ratione & auctoritate factum eſt.Inquit enim Auicenna,qui habet vnum membrum ægrum ſupple exterius cætera interiora ſunt incolumia, etenim membra intrinſeca fortia expellunt ſuperfluitates ad exteriora debilia. Hoc vero vlcus vidi factum in crure ſub genu in parte ſylueſtri in quodam, qui præſtabat medelam infectis peſtilentiali febre cum apoſtematibus, & eos animoſe tractabat. ſunt qui faciunt huiuſmodi cauterium in brachio ſupra cubitum vt præſeruentur à peſte, quod etiam laudo, quoniam in quacunque parte corporis fuerit ſemper prodeſt,attamen melius eſt ipſum facere in partibus ignobilioribus & extremis, quò humores facilius curſum habere poſſint,vt ſunt crura. Sunt etiam qui & veſicatoria vnguenta ad præſeruandum ſuper crura apponunt,ac ſuperficiale vlcus, butyro & folio caulis humefaciendo conſolidare prohibent, vt inde virus corporis euacuetur, ſunt etiam, qui tempore ſuſpitionis quærunt incidere in ſcabiem per contactum ſcabioſi, credentes ſcabie ipſa corpus à malis humoribus mundari. Et etiam ſunt quidam ſcabioſi, qui tempore ſuſpecto nolunt ſanari, dicentes ſcabiem mundare corpus à putridis humoribus, ii omnes grauiter errant, quoniam corpora ſcabioſa ſunt magis parata,ad ſuſcipiendam qualitatem febris peſtilentialis quàm ſint corpora munda, cum ſcabies ſit ægritudo quæ non ſine humorum putredine fit, ac contagioſa, tametſi cutanea ſit ægritudo, quæ tamen non eſt aliquando ſine iocinoris & maſſæ humoralis noxa. Nam ſi corpus mundum poteſt alterari ab aere peſtilentiali, quanto magis corpus in quo iam humores aliquam putredinis partem contraxerunt friuolæ ſunt

etenim rationes dicentes ægritudines cutaneas fieri á natura forti; quæ mundificare ſanguinem intendens mandat humores corruptos ad partes exteriores, cum hoc non tollat malam qualitatem iam contractam in maſſa humorali, per quam facilius imprimitur, ac cum minori reſiſtentia vltima malignitas quæ eſt peſtifera qualitas. Quare ſibi caueant ſcabioſi, quoniam ſunt maxime parati, ac omni ingenio curent ſanare ſcabiem, euacuationibus, & per venæ apertionem, ac ventoſarum ſiue cucurbitularum applicationem. Et etiam per alterantia mundificantia intus maſſam humorum, vt ſunt ſyrupi, & cibi, & etiam per exteriores illinitiones, corroborantes membra, reſoluenteſq; materias putridas in ipſis, quoniam ſic erit vera præſeruatio. Sunt etiam qui tempore peſtis cum habent vlcera in cruribus nolunt ſanari ſed ea adaperta tenent, quam rem ſummopere laudo, cum per ipſa vlcera quædam corporis ſuperfluitates expurgentur. Animaduertant conſanguinei id, quod in primo tractatu dixi, ſcilicet, ſe ex conſanguinitate facilius poſſe infici, ideo, cum iis maius immineat periculum, quantum fieri poteſt ſi domi ſit aliquis infectus omni præparatione tam exterius, quàm interius vti debent, & de illis quæ præſeruant, vt dictum eſt, eſt terra ſigillata, quam ſi Lemniam dixeris ab inſula, á qua aſportatur non refert, & etiam bolus, ſiue lutum, ſiue terra Armenia ſumpta cum aqua roſacea in æſtate, cui tamen in hyeme addendum eſt parum vini maluatici, vel falerni, vel alterius generis duabus aut quatuor horis ante prandium, & ſunt res expertæ non ſolum ab antiquis, ſed á modernis, & ego quidem ſæpiſſime expertus ſum tam terram ſigillatam, quam bolum armenium, & vidi mirabilia, vt dicam vbi de cura huius febris & morbillorum & peſtichiarum, ac aliarum cutanearum macularum, quæ in tali febre apparere conſueuerunt, tractabo: datur etiam terra ſigillata cum aqua roſacea & portione aceti, ſed caue ne des nimiam aceti quantitatem patientibus difficultatem anhelitus, & tuſſim, præſertim mulieribus; notabis etiam quod quando eſt tuſſis, melior medicina eſt bolus armenius, cum leniat pectus, diſſolues autem ipſum aquis pectoralibus, vt eſt aqua farfaræ, quam tuſſilaginem Dioſcorides vocat, vel bugloſſæ, vel capillorum veneris. Et iſtæ ſunt medicinæ ab omnibus laudatæ in præſeruatione, præſertim a Galeno, Auicenna, Paulo, Auerrhoe & aliis egregiis, qui hoc præſeruatiuum poſt Theriacam ſecundo loco, & ipſum tanquam regale remedium poſuere. Pauperes vero poſſunt vti bolo armenio eo, ſcilicet qui ex Germania & aliis locis Italiæ defertur, ſi cum præparauerint, hoc modo; Accipe bolum armenium di

ctum, in puluerem redactum, ad quantitatem quam præparare deſideras, pone ſuper ipſum aquarum roſarum, vel acetoſæ, vel bugloſſæ, & cum ſexta parte vini aromatici albi laua ipſum, poſtea permitte deſcendere & ſubſidere, deinde proiice aquam, qua proiecta aſſume vnam ſuperficiem boli armenii poſt aliam cum cochleari vel alio inſtrumento idoneo donec totam illam partem, quæ boni eſt coloris, habeas: cum vero videris mutare colorem ad fuſcedinem manifeſtã, dimitte & proiice partem illam, quoniam ſordes & terra cœnoſa eſt. priorem tamen ſerua exiccatam in vmbra, quod ſi pluries hoc pacto bolum armenium lauabis, optime facies, quantitas vero quæ ex ipſo datur, ſit drachmæ vnius vſque ad duas cum aqua roſacea, uel acetoſa, & vino aromatico vt ſudradictum eſt, habendo rationem ad malignitatem aeris, vtputa quando erit aeris corruptio maxima, maiorem quantitatem & frequentius dabis. Prętereà pręſeruat etiam puluis radicis dictami ad pondus vnius drachmæ ſumptus mane cum aqua roſacea & acetoſę & modico vini odoriferi; ad idem quoque vt dictum eſt valet puluis herbæ acetoſę, quę herba lapathii quoddam genus eſt, ſumptus vt ſupra, quod ſi ipſam viridem comedas quantum manu comprehendi poteſt mane comede, quoniam præſeruat à quacunque contagione calida venenoſa interius, & exterius, & hæc herba facto ferculo poteſt etiam comedi, in prandio & cœna. Valet etiam tempore frigido puluis radicis tormẽtillæ ſumptus ante cibum cum vino aromatico diluto aqua roſacea. Sunt tamen, qui ex dictis componunt puluerem et ſumunt quotidie mane ad pondus vnius drachmæ, cuius talis eſt compoſitio: Recipe terræ ſigillatæ, boli armeni an.ʒ.i. dictami.ʒ.ii. tormentillæ.ʒ.i.s. acetoſæ.ʒ iii. miſce & in ſubtiliſſimum puluerem redigantur, ſumaturq́ vel cum aqua acetoſæ, vel roſacea, & modico vini odoriferi. Quod ſi ex dictis vis antidotum componere, coque ſirupum ex acetoſitate citri ad mellis ſpiſſitudinem, & in qualibet libra ſirupi pone.℥.vi. dicti pulueris bene miſcendo, de quo poſſunt ſumi.ʒ.ii. & quatuor mane, quod etiam ægrotantibus datum confert. Poſſumus ex prædictis pulueribus ſcilicet, terræ ſigillatæ, boli armeni, tormentillæ, dictami, acetoſæ, cum ſaccharo confectionem facere in rotulis, ponendo in qualibet libra ſacchari diſſoluti ad ignem cum aqua roſacea.ʒ.x. pulueris, quarum rotularum vna aut duæ poſſunt comedi mane aliquot horis ante cibum. Sed animaduerte quòd confectio ſiue electuarium ex ligno Indico & paſſulis, quo cum multos patientes morbum Gallicum ſanaui, eſt præſeruatiuum mirabile à febre peſtilentiali. Quod, electuarium de paſſulis, in libello de

morbo gallico appellaui, & conficitur ſic: Recipe ligni indici in ſubtilem puluerem redacti & per cribrum purgati.℥.i.s. infundatur in tanta aquę bugloſſę quantitate, quantam lignum ipſum ex ſe per noctem infuſum ſugere poſſit, ita, vt tota aqua in ligno imbibita ſit, deinde adde pulpam paſſularum per ſetaceum cribrum extra-ctam ad quantitatem.℥.iii.ex quo ſumatur bis in die videlicet ante prandium & cœnam tribus aut quatuor horis, etenim eſt medici-na mirabilis in exiccando malas humiditates corporis, mundificat ſanguinem, & corroborat cor, & eſt ponenda inter medicinas be-doarticas, vt verbo arabo vtar. Quod quidem antidotum poteſt etiam ita componi: Recipe ligni indici in puluerem redacti & per cribrum purgati.℥.ii. ſacchari roſati, bugloſati an.℥.i.ſyrupi roſati ſo lutiui, ſyrupi de acetoſitate citri, ſucci roſarum puri an. quantum ſa-tis eſt, miſce & fiat ex eis electuarium, & ex eo ſumatur mane & veſperi ſcilicet ad quantitatem vnius vnciæ. ſunt etiam præter hæc antidota ſolutiua & non ſolutiua experta, inter quæ eſt antido-tum ſexcenties expertum Venetiis à domino Iacobo Ricio medi-co, publico ſtipendio conducto, à Dominis Salutis, qui adhuc vi-uit, & infinitos præſeruauit tempore epidemiæ iſto electuario, dum morbo peſtilenti laborantibus in Lazareto mederetur, cuius compoſitio talis eſt, Recipe ſpecierum diamuſci, Diarodonis abba-tis, triaſandalorum an.ʒ.ii.oſſis ex corde cerui, coraliorum rubrorũ, coraliorum alborum, florum roriſmarini, roſarum damaſcena-rum, ſandalorum rubrorum, ſandalorum citrinorum, ſeminis ocy-mi, ſeminis citri an.℥.i. rheubarbari electi.ʒ.ii. cardi benedicti.℥.s. fragmentorum ex gemmis margaritarum an.ʒ.iii. ſeminis perſora-tæ, ſeminis ocymi gariofilati, zedoariæ an.℥.i.ligni aloes, ſpicæ nar di an.℥.i.diagridii.ʒ.i.croci.ʒ.iii.omnibus in mortario in puluerem redactis, ac cum conſerua roſarum, florum bugloſſæ, boraginis & violarum, & theriaca, & trifera perſica, & electuario diaprunis ſolutiuo an. partes æquales, redigantur in formam electuarii, ex quo detur ℥.i.& plus minuſve ſecundum ſuſcipientis virtutem, nam ſol uit ventrem ſine moleſtia. Et nemo hanc medicinam ſumpſit, qui à febre peſtilentiali præſeruatus non fuerit, multi etiam infecti cum apoſtematibus malignis in emunctoriis & carbunculis ex aſſum-ptione dicti electuarii liberati ſunt. Quod ſi id electuarium non ſolutiuum facere deſideras, ita vt præſeruet corpora non repleta, compone illud amoto rhabarbaro, diagridio, & diaprunis ſolutiuo, ex quo ſumatur mane quatuor horis ante prandium quotidie vel interpolatis diebus.℥. s. attamen tempore calido cum eo ſumatur

aquâ acetoſæ, vel alterius herbæ infrigidantis, & corroborantis cor, vt eſt aqua roſacea. Præterea idem dominus Iacobus utitur etiam ad præſeruandum hoc puluere, quo cum multos præſeruauit in ipſo hoſpitali Lazareti, cujus compoſitio eſt iſta: Recipe gentianæ, dictami albi, maſtiches, ſpicæ nardi, euphorbii, corallinæ, tormentillæ, terræ ſigillatæ, boliarmeni, coraliorum rubrorum, coraliorum alborum, gariofilatæ, centaureæ, ſandalorum rubrorum, oſſis ex corde cerui, zedoariæ, camphoræ an. ℥. i. miſce & fiat ex eis puluis ſubtiliſſimus, de quo ſumatur mane. ʒ. i. & plus minuſve temporis & corporis habita ratione, & hoc cum aqua acetoſæ, vel vino, in quo decocta ſit acetoſa, vel borago, aut cum aliis aquis iam dictis, ex eo ſumatur interpolatis diebus, quoniam eſt medicina experta, quæ datur etiam ab ipſo Domino Iacobo in principio febris, ea tamen cum ſit calida mihi ſuſpecta eſt, ipſe vero dat audacter experientia confiſus, ſed inter medicinas ſolutiuas, quæ in vſu ſunt, eſt triſera perſica, ſæpe dicta, ex qua bis in menſe. ℥. i. vel plus minuſve ſecundum aſſumentis valetudinem accipiatur, nam non ſolum præſeruat, verum etiam data patientibus, cum ſit medicina educens materiam venenoſam malignam, ſanat, quoniam euacuata materia, febrilis calor ceſſat; ſunt & aliæ quamplurimæ medicinæ ab antiquis ſcriptæ prſeruantes, inter quas vt dixit Auicenna prima quarti cap. de Præſeruatione à febre peſtilentiali eſt algeneabin, ſeu, vt quidam volunt, conſerua roſarum facta ex melle & ſaccharo ex qua ſumatur quotidie ab. ℥. s. vſque ad. ℥. i. nam roborat ſtomachum, cor & cerebrum, & humorem à putrefactione liberat ſi cum portione vini odoriferi & aquæ roſaceæ vel acetoſæ ſumatur. Præterea omnes medicinæ, quæ vermes interficiunt ſunt præſeruantes à peſte. Ego enim plurimos vidi patientes febrem peſtilentialem euomere vermes, & etiam per receſſum cum egeſtionibus eos emittere; vermium autem generatio arguit maximam humorum corruptionem; quare ſi dantur ea, quæ vermes occidunt, eſt mirabile præſidium, quoniam illis euacuatis, euacuatur etiam putrida materia, quæ parata eſt ſuſcipere vlteriorem malignitatem; occidentia vero, & educentia vermes ſunt multa, ſcilicet aloes, agaricus, rhabarbarum, & ſimilia; ſunt etiam frigida quædam quæ vermes interficiunt non ſoluentia ventrem, vt eſt ſemen acetoſæ, portulacæ; ſunt etiam quædam alia calida vt ſemina citri, & alia, quare eis vti quiſpiam poteſt ſolis, vel cōmiſtis ſecundum opportunitatem. Nota tamen quòd occidere vermes, & eos extra corpus non educere maximnm malum eſt, cum mortui corrumpantur, & putridi vapores ab ipſis excitati

ſæuiſſima accidentia cauſent:quare non ſolum eos occidere ſtudendum eſt verum etiam extra ventrem per ſeceſſum educere oportet. Neque tempore epidemiæ faciendum eſt, vt vulgares bibuli faciũt qui vina vinoſa copioſe bibunt,confirmantes vinum magnum interficere vermes,quoniam ſic corpus inflammatur & præparatur ad febrem,neque ex toto vinum vinoſum prohibeatur in tali tempore,quoniam in modica quantitate optimum eſt miſcere ipſum rebus debilibus cordi proficientibus,quare in omnibus prudenter agere oportet.Sunt etiam qui ſemel in hebdomada accipiunt ſirupum cordis roboratiuum ad præſeruandum,qui talis eſt:Recipe corticum citri,bugloſſę,boraginis,caryophyllatæ,meliſſę,hepaticę,praſſii,acetoſæ,cicoreæ an.manipulum vnum,ſeminis ſcariolæ , acetoſæ , peponis,cucurbitæ,citruli,cucumeris,an.℥.s.radicum capparis. ʒ.iiii. ſandalorum rubrorum,ſpodii.an.ʒ.iii.ſenæ, polypodii,thymi , epithymi,an.manipulum.i.s.rhabarbari electi.ʒ.iii.ſucci abſinthii,fumiterræ,ebuli,plantaginis,an.℥.s.myrobalanorum chebulorum, citrinorum an.ʒ.i.Decoquantur omnia quæ decoquenda ſunt, in aqua bugloſſæ,& acetoſæ & facta expreſſione adde ſacchari libras.ii.& fiat ſirupus ſecundum artem,& poſtremo dum fit ichor citri cõmiſceatur, ex quo detur mane.℥.i.s.vſque ad duas . Hic vero ſirupus non ſolũ præſeruat,verum etiam datur patientibus febrem peſtilentialem,& confert, quoniam euacuat materiam venenoſam & recreat virtutem,quare eſt medicina angelica & benedicta . Poſſem multa alia quæ à grauiſſimis doctoribus laudantur ſcribere,quæ cũ ſint in eorum libris ſemper parata,& data occaſione vnuſquiſque poſſit ea ſelegere,veluti ex maximo medicorum theſauri aceruo , ne longior eſſem prætermiſi . Attamen in pauperum gratiam & commoditatẽ qui non poſſunt theriacam & alias precioſas medicinas emere, quędam ſimplicia,præſentanea,& inuentu facillima hic in calce addere volui,quæ ſunt hæc,in primis comedant herbam acetoſam iam dictam,ſcabioſam etiam & calendulam quæ maxime mulieribus confert cum præter veneni rectificationem prouocet menſtrua & ſudorem etiam,pimpinellam etiam comedant vel bibant ſuccum eius aut aliarum mane quoniam præſeruat & curat . Sunt & herbæ calidiores quæ ſi comedantur præſeruant,vt eſt praſium hyſſopus,hypericon,enula vtraque,verbena,dictamum præſertim cretenſe,eæꝙ omnes herbæ ſingulæ poſſunt ſumi virides & exiccatæ ac in puluerem redactæ,vel alio quouis modo mane , cum vino aut aqua bugloſſæ,& portione aceti . Vnum tamen præterire nolo videlicet comeſtionem limonum & citrorum,tam illorum ſucci quam corticis &

ſeminum,per ſe vel in cibariis,non ſolum præſeruare à febre peſtilẽ tiali verum etiam ſanare habentes peſtilentialem venenoſitatem cũ cõtrarietate manifeſta,& etiam vt dicunt Arabes bedoartica,quare, & diuites & pauperes ipſis vtantur præſertim limonibus, cum ſint apud nos in copia:ſint præterea memores pauperes multarum rerũ hincinde in præcedentibus dictarum vt eſt compoſitio ex ruta, nucibus,& ficubus,quæ theriaca pauperum eſt,& ſecundum opportunitatem ipſis vtantur.ego vero hic quædam in epilogi modum annotaui,non tamen omnia,cum hæc ſatis ad præſeruationem ſcripſiſſe putaſſem,tametſi multa à ſapientibus experta & bona ſcripta ſint, equidem ea tantum ſelegere volui,quæ nobiliora & expertiora, rationiq; conſentanea ſunt,& ea qua potui breuitate annotare, multa etiam repetendo vt legentes excitarem.Et quoniam in magnis peſtilentiis viſi ſunt homines illico rapi & perire & ferè horæ momento mori,quod non alia ratione fit, niſi quia aer ad vltimam malitiam redactus fuit,& etiã corporis parata fuere ex cauſis in primo tractatu dictis,ideo cum videris multitudinem hominum cuiuſcunq; ætatis complexionis,& ſexus repente perire præſtantiſſimum remediũ eſt procul ab huiuſmodi loco abire, & optimum aerem quærere cũ difficillimum ſit vltimam malitiam aeris corrigere.De illa vero peſte irreparabili cum vt aiunt theologi à voluntate Dei proueniat nihil dicam., non enim ignis de cœlo extinguitur aqua, quare ipſum Deum precibus & humili corde placare oportet, vt nos non ſolum ab hac labe,ſed à quocunque malo liberare dignetur.Medicus vero, qui ægrotantes videt, & tangit, caueat,atque cautus ſit, neque ſine præcautione eos videat,quare primum habeat odoramenta & lauacra,in quibus ſint bene redolentia & acetum,neq; multum cum infectis maneat,ſitq; nitidus,parce comedat ex iã dictis cibariis, parceq; bibat,procuret etiam vt venter quotidie fluat, accipiatq; ex pilulis Ruffi,aut ex aliis præſeruantibus;dormiat horis congruis & poſtremo ſit lætus animo.Quod ſi multos videre ſibi neceſſarium ſit,ac inter infectos verſari,vt contingit illis, qui publico ſtipendio infectis medelam præſtant,optimum præſidium ad præcauendum erit facere iam dicta cauteria cruribus,quæ fontanellas vocãt,habeantq; ſemper aliquid in ore reſiſtens peſtiferæ malignitati.

De præſeruatione à febre peſtilentiali ſeparando homines infectos a ſanis.deq; cognitione corporum infectorum tam viuentium quam mortuorum. Cap. 9.

PRæſeruatur præterea ciuitas,plebs, ac ciues & nobiles à contagione peſtifera,ſi ægrotantes & infecti ab ipſa ſeparentur, &

ad ſuperius dicta hoſpitalia mittantur, ne cum ſanis negotiantes, aut aliter ſe commiſcentes, eos inficiant, igitur cum ſuſpicio de peſtilentiali contagione eſt ita, vt, ſicut ſuperius dixi, ægri moriantur, viſitationes denegandæ ſunt ne huiuſmodi contagio vlterius procedat. Domini etiam Prouiſores Salutis procurent diligenter per miniſtros corpora mortuorum inſpici, & ex ſignis num quid mortua ſint febre peſtilentiali nec ne cognoſci, præſertim illa, quæ breui tempore, aut ſubitanea morte moriuntur, quoniam cum aeris inclinatione cita vel ſubitanea mors eſt certum peſtiferæ febris ſignum. Primum igitur cum medicus vel miniſter aliquis hæc corpora mortua viderit interroget eos, qui ante mortem cum ægro fuerunt, quot dies ægrotauerit, & quæ nam fuerint accidentia in tali ægritudine ſcilicet an inquietudo fuerit, vel nigredo linguæ, aut vomitus, & difficultas deglutiendi, vel ſudores frigidi, & deliria, nunquid etiam aliquod tuberculum extiterit, vel in inguine, aut ſub alis, vel poſt aures, vel in aliis partibus corporis, nunquid etiam viderint maculas, quas peſtichias vocant, aut morbillos, aut variolas, quod ſi plura ex iſtis, aut aliqua, vel omnia apparuerint, corpus illud mortuum eſſe febre peſtilentiali procul dubio dicere oportet; Si autem æger eos, qui ipſum ægrotantem iuuerint, non habuerit, ita, vt præterita accidentia minime ſciri poſſit, & quis an febre peſtilentiali mortuus ſit ſcire voluerit, primum iubeat à miniſtris inſpici poſt aures, & ſub alis ac in inguinibus nunquid ſit aliquis tumor, videant etiam reliquas partes corporis, nũquid ſint tubercula quædam parua & aliquando magna quæ carbones vocant, videant etiam in dorſo & aliis partibus corporis nunquid ſint maculæ vel rubræ vel nigræ aut alterius coloris vt ſupradictum eſt, ſint ne etiam paruiſſimæ in modum morſus culicum præſertim in regione cordis, & an cutis maculata ſit & diuerſa appareat in colore, ſcilicet plumbeo, & liuido hinc inde, & nunquid maculæ ac ſi uelatę ſiue coopertę eſſent appareant, aut ſit in dorſo nigredo & hyppochondria tumida in modum tympani ſint, quæ omnia & ſingula corpus illud peſtifera febre mortuum fuiſſe arguunt, attamen non omnia ſemper, aut vt plurimum, apparent, ſed aliqua. Et quoniam ſæpe homines quidã ſunt nigri, vt ſunt Aethiopes, & alii ſerui morientes ex tali febre, in quibus aduertere oportet nunquid præter humores, & alia quę ad calorẽ ſpectant, videãt peſtichias ſiue maculas lenticulis ſimiles ſępe rubras et aliquando albicãtes. Præterea in cadaueribus mortuis vidẽdæ ſunt extremitates, puta vngues tã manuũ quam pedum, & etiã aures & naſi extremitatẽ, ac

burſam teſticulorum,ſiue ſcrotum dixeris, quoniam hæc omnia in mortuis vt plurimum liueſcunt, præſertim ſi febre peſtilentiali mortua ſint,in his enim horrenda aliquando eſt liuiditas. Quare ſic diligenter inquirendo deueniunt in cognitionem corporum mortuorum à febre peſtilentiali, & iis quæ dicta ſunt malam aeris coinquinationem coniungendo ſine hæſitatione talia corpora contagione peſtifera mortua eſſe iudicare oportebit. hæc tamen corpora non debent medici & miniſtri prope inſpicere,ſed procul ac per infectos aut ſuſpectos miniſtros hæc omnia ſciant. Et quoniam, cum populatur peſtis præſertim plebeos,optima eſt præſeruatio ne huiuſmodi febris ſanos arripiat, ideo ægrotantes ſeparare, vt dictum eſt,à ſanis oportet,ne cum illis negotiantes inficiantur, igitur fiat inquiſitio ægrotantium per miniſtros. Et ſi cum eis loqui poſſunt,ab eis ſciſcitentur quæ ſequuntur,ſin minuſ per domeſticos inquirant.Primum nunquid æger paſſus ſit die prima aliquid frigoris,quoniam ſæpiſſime in motu materiæ venenoſæ tametſi intra venas putreſcat,calor contrahitur & apparet frigus quoddam; Nunquid etiam calor patientis vehemens ſit,& inquietudines multæ ita vt conſiſtere nequeat, ſintq; alienationes, inſomnietates, vel ſomni profundi,ſyncopis,ſudores frigidi,& alia ſępe dicta accidentia;Nunquid præterea tumor aliquis paruus,magnuſ'ue apparuerit à principio,tametſi non proſequutus ſit, vel in inguine vel ſub alis, aut in collo poſt aures;Denique iubeant linguam exerere, quæ ſi fuerit diuerſis coloribus inſperſa,ſcilicet rubra,nigra,& hinc inde alba,ſintq; quædam puſtulæ præſertim in palato,ſigna ſunt febris peſtilentialis præſertim ſi facies patientis mutata fuerit, horrida, vel contracta,& oculi rubri,vel concaui, vel nimium igniti,& torui. Similiter iubeant inſpicere vniuerſum corpus,& videant nunquid ſint maculæ,ſiue peſtichiæ aut carbunculi. Vrinam etiam inſpiciant tametſi ſit ſignum fallax,quæ ſi fuerit turbida,liuida, vel alba ita vt neque ad ignem calefacta mutetur vt in nephreticis fit;Vel ſi fuerit lympida clara diaphana,& propemodum ſine colore;Iſta omnia ſunt ſigna, quæ ægrum peſtiferam febrem pati oſtendunt. Attamen hęc omnia ſigna diuerſificantur ſecundum diuerſa anni tempora, quoniam in ęſtate maculę & apoſtemata citius apparent, quàm in hyeme & aliis temporibus, cæteris paribus, ac magis in conſtitutione calida quàm frigida. Hac vero inquiſitione diligenti facta, qui ægri ſunt,mittantur ad hoſpitale infirmorum; qui autem ſani ſunt, ſed cum ægris fuerunt,quoniam ſuſpecti ſunt,ad aliud hoſpitale mittantur; mortui etiam febre peſtilentiali,ſepeliantur pro-

cul à ciuitate, ſi fieri poteſt, miniſtri dum iſta tractant habeant odoramenta ſæpe dicta, præſertim acetum, quo cum lauent manus & faciem, & hæc de regimine, quo præcaueri poteſt à febre peſtilentiali ſatis eſſe puto.

Procemium tertii tractatus qui docet curare febrem peſtilentialem, ſecundum eius diuerſitatem.

LAborauere antiqui omnes non ſolum in cauſarum febris peſtilentialis cognitione, verum etiam in recta ratione curandi ægrotantes tali febre maligna. Etenim tanta eſt aliquando malignitas occulta venenoſa non ſolum in humoribus, & ſpiritibus, verum etiam & in ipſa ſolida membrorum ſubſtantia, vt nullis medicaminibus aut regiminibus corrigi poſſit, vnde ſæpiſſime pereunt ægrotantes abſque vllo euidenti ſigno in pulſu & vrina, & aliis, quare animaduertens hoc doctiſſimus Auicenna dicebat in hoc medicos hæſitare videntes homines ſine vllo ſignorum mortis obiter aliquando perire. adſit igitur nobis adiutor Deus benedictus, qui ſolus languores ſanat, & eſt via ſalutis & veritatis.

De cura febris peſtilentialis, quam ephemeram vocant, quæ aliquando ad quartum vſque diem excluſiue protenditur. Cap. 1.

SIt itaque in primis cura patientis febrem peſtilentialem in ſpiritibus & vaporibus accenſam talis in aeris regimine, qualis in præſeruatione dicta fuit, ſcilicet in æſtate locum ſiue cubiculum, in quo infirmus iacet, quadantenus refrigerando cum rebus bene redolentibus, vt eſt aſperſio aquæ communis cum portione aceti, & aquæ roſaceæ, vel cum foliis & floribus, vt ſunt folia ſalicis, vitis, roſarum, violarum nenuſaris ſiue nympheæ, & conſimilia, vel cum aliqua decoctione in tractatu de præſeruatione dicta, vbi omnia diligenter perſequutus ſum, quæ ad aerem in omni tempore rectificandum faciunt, qui omnino in quocunque tempore, frigidus magis deſideratur, ſi ad febrem (quæ calor eſt) inſpicias, aere igitur ſecundum opportunitatem alterato ad frigiditatem & exſiccationem conſiderata tamen patientis complexione, uirtute, ætate, ſexu, anni tempore, & reliquis, patientis etiam ægritudinem ſecundum ſpeciem cognoſcere oportet, quod per accidentia propria & communia, & cauſas haberi poteſt. ſit igitur talis modus inueſtigandi febris ephemeræ eſſentiam, cum contagium fiat ab aere facile in ſpiritibus calor per inſpirationem excitatur & cognoſcitur, quia patiens

a principio calorem,nec magnum,nec mordacem,nec valde modũ naturalem excedentem habet, & pulſus exquiſite ſeruat naturalem modum in æqualitate,ordine,& mollicie, ſed paulo maior eſt celerior,& frequentior. Vrina etiã digeſta prima die apparet,neque in colore mutata. Attamen & ſi iſta ſigna mitia ſint,adeſt tamen intrin ſeca conturbatio & inquietudo ac anxietas,& facies paulo mutatur, quæ in oculis,vel rubentibus,vel aliter mutatis,& in naribus decer nitur,vigilant etiam & neſciunt ſtare loco. Quæ febris ſi prima die cum aliquo leui ſudore iu vaporis modum declinauerit ac nullum ex aliis malis accidentibus,in putridis euenire ſolentibus, apparuerit, tametſi primum diem petranſeat ex genere ephemerę erit, quæ caliditatem in vaporibus & ſpiritibus accenſam habet, ex qua mul ti pereunt non vi febris,ſed ſæuitia qualitatis peſtiferæ, in cuius febris cognitione ignari non diſtinguentes febrem a febre,cum viderint accidentia mitia primis diebus,decipiuntur,dicuntq; ſine febre periiſſe. Quæ ſi quartum attigerit diem, in putridam conuertitur, de qua poſtea ſermo erit,habita igitur febris noticia, ac præparato aere vt ſupra, cum refrigeratione & claritate, quoniam lumine & claritate, ſi quod nocuum intus fuerit, extramittetur, præſertim in principio niſorte eſſet uirtutis imbecillitas ex uenenoſa in ſpiritibus qualitate, hoc in caſu cum lumen diſſoluat non oportet multum lu minis adminiſtrare, cibetur æger cibis refrigerantibus non expoliatis ſiccitate aliqua, qui tamen plurimum in pauca quantitate alant, neque ſint vaporoſi, ſed ſint facilis digeſtionis, vt eſt panis fermentatus, & pulli gallinacei cocti cum acetoſis, vt eſt ſuccus vuæ acerbæ, & ſuccus limonum, citri, aranciarum, vinum granatorum, vel parum aceti & aquę roſaceæ, quoniam mire conferunt, cum prohibeant ne venenoſa qualitas figatur, & febrili caroli reſiſtant, detur igitur ex iure pulli alterato, vel aliarum carniũ, ut ſunt carnes hœdinæ & vitulinæ, quæ alteratio poteſt fieri etiam bulliendo cum ipſis herbam acetoſam, endiuiam,boraginem, & bugloſſam, aut earum radices, vel ſemina, portulacæ etiam aut ſcariolę, quę ſiue cuiuſdam endiuię ſpecies, ſiue lactucę ſit, non refert, nam conferunt vtraque cum infrigident & venenoſitati reſiſtant; tempore tamen æſtatis poſſumus grana uuæ acerbæ cum omnibus carnibus decoquere, & fit cibus gratisſimus: coquantur etiam grana uuę uulgo dictæ creſpinę, quę an ſit ribes, Damaſco familiarisſimus, uel oxyachanta, diſputare eſt extra propoſitum, cum neutra ſit, ſed alia a dictis: ſed in præſentia ſatis ſit ſcire uirtutes, quę ſunt infrigidare & malignita-

ti venenoſæ reſiſtere,qui quidem cibus in quantitate ſit ſecundũ vir tutis tenorem, ętatem, conſuetudinem, & alia, quoniam vt dicebat Hippocrates dandum eſt & ætati & conſuetudini aliquid, ita vt ſi operæprecium fuerit non ſolum bis in die cibentur, ſed etiam ter, et pluries. cibi tamen ſint ex bene reficientibus in pauca quantitate, nã ſuper omnia eſt intendendum virtuti, & qualitati peſtiferæ. detur igitur vel panis coctus in iure (quem panatellam uocant) aut in ipſo iure infuſus, vel iuſculum hordeaceum, ſiue ptiſanam dixeris non refert. Quod vero dixerunt antiqui de lente non placet, vt etiam in regimine præſeruatiuo dixi, cum ſit cibus nocens ſtomacho, pecto ri, & capiti, ac ventrem aſtringat, ſitq́ mali chymi & pauci nutrimenti, ſi experientiæ, & Dioſcoridi & aliis ſapientibus credimus, neque video quo pacto præparari poſſit vt cibus laudabilis efficiatur. Quare dimiſsis lentibus, ſemper hordeaceam ptiſanam dedi, in qua aliquid ſucci pomi medici, ſiue arantii, vel citri, aut limonis po no, & ita ſi virtus fortis eſt ægrum cibare conſueui; neque omnibus carnes, & oua, vt multi faciunt, ſine diſcrimine deneganda ſunt, quo niam non omnes tenuem diætam tolerare poſſunt. ideo ſi maiori ci bi quantitate indigeat æger, ouum contuſum in iure cum portione aceti, vel alio acetoſo dabis, dabiſq́, ſi virtuti times portionem carnis, & contuſum ex carne etiam. caue tamen ne nimis virtutem cibi quantitate adgraues, vt poſſit cõtra ipſum morbum, & cauſas agere, vinum vero nullo modo dare oportet, dico nullo modo quo niam auget febrem, & qualitatem peſtiferam ad intima cordis penetrare facit, quod ſi aliquod potabile inſtaurans virtutem deſideras, dabis aquam carnis in ſuis cibariis cum iure pulli admixtã, vel cum contuſo ex carnibus pulli gallinacei, vel perdicis, aut phaſiani vel etiam ex aliis carnibus, vt ſunt carnes hœdinæ, & vitulinæ. Modũ etiam faciendi aquam carnis in cura febrium peſtilentialium cum putredine humorum ſcribam; igitur potus ſit ex illis, quæ refrigerant calorem febrilem, & reſiſtunt qualitati peſtiferæ, ut eſt aqua, in qua decoctũ ſit hordeũ & ſemina acetoſæ, vt refrigeret, & reſiſtat, et ſudorem prouocet, cui aquæ poteſt admiſceri vinum granatorum, vel ſyrupus ex acore citri, & erit potus gratiſsimus: poteſt etiam in potu dari aqua endiuiæ, vel acetoſæ & bugloſſæ, ſublimata. Neque credendum eſt, vt quidam ignari ad pauca reſpicientes dixerunt, ſcilicet, in aquis per ſublimationem factis nullam eſſe virtutem ipſarum rerum ex quibus fiunt, cum tamen atteſtante ſenſu contrarium appareat, nam aquæ florum & herbarum fragrantium & calefacientium, quæ fiunt per ſublimationem habent odorem,

odorem, & aliquando ſaporem ſuorum ſimplicium, vt liquet de aqua roſarum, & abſinthii, & rutæ, ac aliarum herbarum, & florum, vt ſunt flores citri, quorum aquam nanſam vocant, idem etiam in deſtillatione vini manifeſte apparet, cum huiuſmodi aqua ſublimationis vini habeat & odorem & ſaporem ac quaſdam virtutes fortiores vino. Quod ſi dicunt dictas aquas paulo debiliorem habere virtutem, ac non ita fortem ſicut decoctiones ex eis factæ, non tam male loquuntur, ſed ob id non oportebat dicere nihil operari omnino cum optime operentur. Et poſſem equidem mille exempla adducere, quæ breuitati ſtudens dimitto, ſileant igitur, & cum maiorem virtutem deſiderant, maiorem dictarum aquarum quantitatem propinent. Enimuero millies dolores colicos a materia ventoſa ſanaui potu aquæ ſublimationis chamomillæ, & hyſſopi, caliditatemq; febrilem potu aquæ endiuiæ cicoreæ & aliarum herbarum refrigerãtium, ſed eo vnde diſceſsi redibo, ſi etiam prius quandam inſcitiam iſtorum oſtendam. Dicunt enim aquas per ſublimationem recipere malam qualitatem ab ipſo vaſe plumbeo in quo deſtillatur, quæ ratio apud me nihil eſt, cum ſit ad placitum potius quam ratione dicta, quoniam maior pars deſtillationis ſimplicium herbarum & aliarum rerum fit per cucurbitas vitreas, vt in tabernis deſtillantiũ, Venetiis omnibus patet. Quod ſi quis timet ne a vaſe plumbeo aliquam malam qualitatẽ recipiat ſi eo vtitur, poterit ſublimare in vaſe vitreo, quem ſublimationis modum magis laudo & eſt etiam in vſu. Dentur igitur aquæ dictæ deſtillatæ, aut etiam fiant decoctiones cum aqua communi & ſeminibus acetoſæ, & endiuiæ, aut cum coriandris, in quibus aquis ponantur ſirupi ad extinguendum calorem, & reſiſtendum qualitati venenoſæ, vt eſt ſirupus ex limonibus, ex acore citri, ex ribes, roſaceus, oxiſacchara, & ſimiles. Vinũ ut dixi nõ detur, quoniam ſæpisſime, viſum eſt ex eius potu peſtiferos vapores excitari ad cor & cerebrum ita, vt vino epoto incidant in tremorem cordis, unde pulſus in brachio intercipitur, ſudant ſudore frigido reſolutiuo, extrema infrigidantur, quod fit quia vinũ venenum ad cor penetrare facit, quod ſi ad caput vapores excitentur, vigilant, obloquuntur, ſurdeſcunt, aut aurium ſonitum, & ſibilum ſentiunt, oculi rubent, dolet caput, & lingua denigratur. Quod ſi abhorrent a dictis aquis & decoctionibus, detur in potu ius parui pulli gallinacei, cum portione ſucci vuę acerbæ, vel cum modico vini granatorum, aut ſucci citri, uel aranciarũ, aut limonum, hi enim ſucci mihi magis placent. Vel fiat pro potu iuleb hoc modo: Recipe aquę acetoſæ libram.i. bugloſſę, endiuiæ ana lib.ſ. roſaceæ.ʒ.iii. vini gra-

natorum ſucci limonum an.ʒ.ii.aceti.ʒ.i.ſacchari optimi libram.i.ſ. miſce & fiat iuleb,& detur in potu quoniam erit gratũ guſtui. Vel fiat iuleb ex aqua fontana & portione tertia ſucci citri vel limonis & ſaccharo ſecundum artem,quoniam ſuauis eſt potus. Quidam dant aquam hordei ad potandum in qua ſæpe extinguunt laminas aureas ignitas:dicunt enim reſiſtere veneno & corroborare ſtomachum, caueant tamen, ex documentis Galeni & principis Auicennę, admiſcere aquam hordei cum ſirupo acetoſo, ne fiat corruptio in ſtomacho. Horæ uero comedendi ſint horæ,, in quibus æger minus anxius eſt, quod ſi æqualiter affligatur, ſit hora frigidior diei nimirum mane, quod ſi hora iſta ſit hora conſueta cibandi dum ſanus eſt optima erit,ſimiliter & in cœna ſeruanda eſt hora, uel minoris afflictionis,uel conſuetudinis,aut frigidioris partis,in ueſpere inter prandium & cœnam ſemper aliquid dandum eſt ex illis ſcilicet, quæ roborant virtutem,& calorem febrilem extinguunt,vt ſunt potus ſuperius dicti, vel aliquod electuarium ex ſupraſcriptis tractatu de regimine prǽſeruatiuo, uerbigratia ut omnia præ manibus habeas,Recipe ſacchari roſacei,bugloſſacei,boraginacei an.ʒ.i.ſ. coraliorum rubrorum,margaritarum,fragmẽtorum ex gemmis,ſmaragdorum,boli armeni orientalis,terræ ſigillatæ ana ʒ.i.ſirupi ex aceroſitate citri quantum ſatis eſt,fiat miſtura & inauretur,ex qua patiẽti ſæpe detur inter prandium & cœnam & in nocte etiam. Pauperibus detur bolus armenius noſter præparatus,ut docui ſupra de regimine præſeruatiuo,cum quo detur aqua roſacea cum portione ſirupi acetoſi,& hoc bis aut ter in die ad quantitatem.ʒ.ii.uel pluriũ. Et quoniam in huiuſmodi febre mala læditur cor vel prima die, vel in proceſſu,ideo optimũ erit,cibis & aliis cor inſtaurare, quare primũ exterioribus partibus cordi uicinis applicetur epithema, uel vnguẽtum,aut ſacculus cordis recreatiuus tametſi nullum appareat ſignum nocumenti cordis,quoniam ex cor roborantibus ipſum redditur fortius ad reſiſtẽdum malignitati peſtiferæ.Caue tamen epithemata humida applicare ſi maculæ apparent,& in principio,ut ſunt unguenta & epithema ex aquis cor reficientibus,ſed eſto contentus ſacculis, uerbi gratia, Recipe ſpecierum cordialium temperatarum.ʒ.ii.ſemi num citri,florum bugloſſę,boraginis,roſarũ Damaſcenarũ ana ʒ.i.ſ. miſce, & pone in panno ſerico purpureo,& fiat ſacculus,quod ſi febrilis calor ardentiſsimus fuerit,addatur camphora et ſandalus; caue tamen in aliquibus mulieribus ponere odoramenta, ut eſt moſchus & ſimilia,ne in præfocationem matricis eas inducas,quare in talibus ponendæ ſunt res cor reficientes ſine odore acuto, ſacculum uero

ſub mamilla ſiniſtra ſæpe repones. Quod ſi cum unguento tutius cor recreare tibi uiſum fuerit,fiat cum iſto,Recipe olei roſacei, uiolacei,nenupharini,ſucci bugloſſę,boraginis,ana ℥.ii. ſpecierũ cordialium temperatarum, ſandalorum rubeorum,ſeminum citri ana ℈.ſ. aceti parum, miſce & fiat unguentũ,& unge ſæpe ſub mamilla ſiniſtra, epithema etiam ſi tibi ſecure apponi poſſe uidetur,ſit tale:Recipe aquarũ bugloſſæ,boraginis,acetoſæ,roſaceę,violaceæ ana.℥.iiii. ſpecierum cordialium temperatarum.℥.ii. vini maluatici , aceti albi ana parum,miſce,& impone pannum ſericum purpureum, vel ex lana ueteri quod tepidum ſub mamilla,ut dictum eſt, ſiniſtra applicetur. Pro mulieribus tamen patientibus matricis præfocationem ponantur ſpecies cor reficientes ſine odore, & quoniam epithemata & inunctiones ex ſentẽtia principis Auicennæ cap.de cura uariolarum & morbillorum ſunt ſuſpectæ,quod etiam rationale eſt cum faciant ad penetrationem & poros exterius claudant aliquo modo, ideo conſilium meum eſt in cordis recreatione vti potius ſacculis. Et quoniam refocillatur cor cibariis etiã, & ſæpe in iſtis appetitus & uoluntas cibandi infirma eſt, & aliquando ex toto deſtructa,ideo tales cogendi ſunt ui ad ſumendum cibaria,ne uirtus ex defectu alimenti pereat, corq; languidum fiat. Nam præcipue in peſtilentiali febre uirtutem cuſtodire oportet, & ideo illi vt plurimum a febre hac euadunt,dicebat Auicenna,qui uiriliter agunt & comedunt, & ut comedant mutentur aliquando cibaria, vt ſi abhorreat a iuſculo hordeaceo, detur panatella cum ſeminibus melonum , ſiue peponum dixeris non refert,vel ouum contuſum cum ſuo albumine in iure pulli cum ſucco vuæ immaturæ, vel panis in iure infuſus, aut far, vel aliquod, ex ferculis laudabilibus, in quibus ponantur redolentia & grata guſtui, vt eſt aqua roſacea, ſuccus aranciarum, vel citri,vel limonum, aut trazea cum gemmis & margaritis, vel trazea ſandalina. Quod ſi ſemel idoneam quantitatem cibi pro virtutis cõſeruatione minime ſumere poteſt, detur pluries in die,ut puta ter vel quater, pro ut operæpretium erit, cibi vero ſint,vt iam dictum eſt, qui in pauca quantitate optime nutriant. Neque attendendum eſt quorundam nebulonum opinioni dicentium in peſtilentialibus febribus, cum ſint acutæ, carnes non conuenire, nam hæc febris non ſimpliciter acuta eſt, ſed habet vnum aliud deterius acuitate, quod eſt peſtilentiale, & ideo eget cibariis virtutem inſtaurantibus, omnia tamen moderanda ſunt ſecundum ægri conſuetudinem,cum hoc tolerare non poſſit, qui non aſſuetus eſt comedere carnem, attendendum eſt etiam ætati,& anni tempori,tamen,cum virtus om-

nino cuſtodienda ſit,pone in ferculis coclearia duo,vel plura, aquæ carnis ſi deficit,vt cum minori quantitate cibi optime virtutem inſtaures,& etiam ad clarificationem ſpirituum cordis cum ipſis ferculis vel aliis medicinis detur puluis hoc modo compoſitus: Recipe fragmentorum gemmarum præparatarum, margaritarum, coraliorum rubeorum ana.ʒ.i.foliorum auri puri,quæ ſunt ex auro ſubtiliſſime malleo extenſo ita,vt aranearum telis ſubtilius ſit,miſce & fiat puluis ſubtiliſſimus,& da ℈.s.patienti pauperibus vero da ſuccum limonum vel citri,aut ſemina eorum tam in prandio quàm in cœna ſemper tamen ante cibum mane ſcilicet & veſperi perfricare crura & brachia ad reuocandum materiam & malos vapores ex centro ad circunferentiam, vel vt rectius dicam a partibus nobilioribus ad ignobiliores optimum eſt,quod ſi nimia apparuerit inquietudo,tūc vt caliditas intus incluſa ex toto ad exteriores partes euocetur apponendæ ſunt cucurbitulæ per uniuerſum corpus præſertim ſuper ſpatulas & dorſum, & nates & coxas:quod ſi virtus tolerat, ætas, & alia,eas ſcarificare,ſeu incidere & ſanguinem per eas extrahere præſentiſſimum eſt auxilium, tametſi caliditas febrilis non ſit in humoribus accenſa, nam vapores mali per vniuerſum corpus ſparſi, extrahuntur,ſicq; virtus exoneratur, quæ fortior ſuper reſiduū reddi tur ad expellendum & interiores partes refrigerandum, ſanguis uero extrahatur ſecundum virtutis, temperaturæ,ætatis,& reliquorū tolerantiam. Notare tamē oportet melius euacuari ſanguinem per ventoſas veſperi,quam mane,ac luna exiſtente plena quàm in nouilunio,cum ſanguis ſit iſtis temporibus magis ad exteriores partes expanſus: attamen,cum periculum ſit in mora,quacunque hora, vel tempore neceſſitas vocat ponantur & incidantur, fiat vero hoc vel ante cœnam vel ante prandium,ſubinde dormiat,etenim ex iis quę maxime virtutem inſtaurant, eſt ſomnus, quod ſi non dormierit nocte, dormiat mane, vel quacunque hora diei. At ſi ex nimia uaporum caliditate, & ſiccitate, uel malignitate priuetur ſomno,ſtudendum eſt omnino ut dormiat, & hoc fiat primum cum odoratis, ut ſunt flores, uiolarū, nenupharis, papaueris, roſarum, uel decoctiones ipſorum factæ cū aqua lactucæ, nenupharis,& meliſſę, & ſi iſta non contulerint inungant frontem, & tempora, & ſub nares, unguēto populeone, & oleo nenupharino, uerbi gratia, Recipe unguenti populeonis.ʒ.i.olei nenufarini.ʒ.s.miſce & unge poſt cœnam, aut in alia hora cum ſomnum inducere deſideras, & hoc fiat ſæpe, quod ſi iſto auxilio non dormierit, poteris addere dicto unguento grana decem opii thebaici, & ungere. At ſi etiam hoc

nihil proderit ad alia fortiora tranſire oportebit ne virtus ex ni-
mia vigilia & mala qualitate peſtifera imbecillis fiat, & febrilis ca-
lor in humoribus incenſus ad genus putridarum febrium conuerta-
tur. Quare poteris dare ſirupum ex papauere ad.℥.i.ex ſaccharo fa-
ctum & eſt prima deſcriptio Domini Meſuę diſtinctione ſexta anti-
dotarii poſt ſirupum alKolac, de quo poteſt dari ad.℥.ii. & plus pro
vt opus erit cum aqua lactucæ & nenupharis: quod ſi times nimis in
frigidare, poteris apponere aquam meliſſæ, quoniam confert cordi
& ſomnum conciliat, teſte experientia & expertiſſimo Serapione,
dabis etiam ad ſomnum conciliandum emulſionem ſeminum papa
ueris, cum ipſa panatella, vel cum iuſculo hordeaceo & ſeminum,
quantitas ſit ab ℥.i. vſque ad duas, vel detur lactuca ad comedendũ,
quod ſi etiam his factis non dormierit, audent medici virtute & aliis
conſentientibus dare requiem Nicolai à.ʒ.i. vſque ad duas, & plus
ſecundum neceſsitatem, quam duabus horis poſt cœnam dant, &
apponunt emplaſtrum de lactucis capiti, vt dicam de cura acciden-
tium inſequentium has febres. Quod ſi minime dormire valeant,
quoniam apoſtema calidum eſt in velaminibus cerebri, vel in eius
ſubſtantia, aliter procedendum eſt, ſcilicet curando cura calidi apoſte
matis, de qua ſuo loco, vbi de accidentium cura ſcribam, diffuſe di-
cam. quare hæc ſatis dicta ſint de cuſtodia virtutis & de illis, quæ
ad conciliandum ſomnum faciunt in febre peſtifera ephemera ante
quam ad putridam conuertatur, vt ſi ad ipſas tranſierit virtus ei poſ
ſit obſtare, cum ſemper ſit contraria morbo, quam vt dicebat Ga-
lenus ſecundo Aphoriſmorum commento vndecimo inſtauramus
tribus ingeniis, quorum primum ſit humidis cibariis, ſecundum
potu, qui celerius inſtaurat, ſed multo celerius boni odores refo-
cillare conſueuere, & eſt tertium ingenium, addo equidem quartum
ex ſententia Auicennæ & eſt ſomnus, quoniam vt ex eius ſenten-
tia patet virtutes omnes per ſomnum acquirunt fortitudinem.
Quare omnia ordine quodam hic ſcribere non ſine ratione factum
eſt cum ephemeram febrem curandi rationem oſtendi, quoniam
plurimos patientes ephemeram peſtilentialem vidi, inter quos Ga-
ſpar Butaſuogus fuit, qui anno illo infeliciſſimo. 1527. in con-
trata ſancti Petri, paſſus eſt febrem vnius diei cum peſtichiis & ab
illo die citra non febricitauit, ſudauitq; vſque ad ſeptimum ſudo-
re rorido, ſine aliquo accidenti malo pulſus vel vrinæ, aut aliorum
ita bene in omnibus ſe habebat, ſcilicet bene dormiebat, & reli-
quas operationes, comedendi, egerendiq;, incolumes habebat, vt
quidam medicus auſus fuerit dicere, quoniam febris non proceſsit

neque ad putridam conuerſa fuit,ipſam febrem non fuiſſe ex gene-re peſtilentialium,tametſi prima die vna cum febre apparuiſſent maculæ rubræ per vniuerſum corpus,quas peſtichias vocant. Quibus viſis ipſam naturam imitando appoſui ventoſas ſeu cucurbitulas dorſo & cæteris partibus corporis leuiter ſcarificatas,& extraxi ſanguinem ſubtilem vaporoſum,reſiduũ vero malignitatis natura per roridum ſudorem propulſauit antequam humores inflammarẽtur. Et quoniam corpus plethoricum erat, dedi etiam pharmacũ ex flore caſſiæ ad vnciam vnam & ſemiſſem,quoniam tametſi febris hæc non ſit humoralis attamen cũ corpus plethoricũ eſt aut cacochymũ, plurimos & malos humores euacuare oportet,quoniam ſunt putredinalis caloris ſubiectum.Et ne tædioſus videar, hæc ſatis ſint pro exemplo dixiſſe,iam vero putridarum peſtilentialium curam proſequar,in calce cuius regimen hecticarum ſcribam.

De cura febrium peſtilentialium cum humorum putredine ac de iſta,quæ cum ſolidorum membrorum inflammatione fit. Cap. 2.

VIſa ephemeræ febris cura per id tempus,quod nondum ad humorum inflammationem conuerſa eſt,curam putridarum febrium peſtilentialium proſequar,quæ quidem febres cognoſcuntur eſſe cum humorum putredine,ex caloris magnitudine modũ naturalis temperaturæ excedentis,& ex vehementia,magnitudine,velocitate,frequentia,& diuerſitate pulſus.quæ tamen non ſemper eodẽ modo ſunt,vt in primo tractatu abunde dixi,ad quem redire oportet,ſi ea ſcire volueris,vbi etiam excrementorum,vrinæ.ſ.& inteſtinorum ſecum aliorum accidentium diſtincta ſigna expoſui. Quibus habitis ad vniuerſalem curam eo procedendum erit ordine, quo ſuperius proceſſi,aeris ſcilicet moderatione,exiccando & in aliis ſimiliter,præſertim correctione peſtiferæ qualitatis & virtutis inſtauratione,ac febrilis caloris extinctione, materiæq; putridæ euacuatione,quæ debet fieri ſecundum humorum putreſcentium naturam, & ipſorum abundantiam,ac craſſitiem, lentorem, & ſubtilitatem, & hoc cum illis, quæ reſpiciunt qualitatem peſtiferam & roborant cor. Et in primis quacunque hora vel die ad ægrum acceſſeris, ſi maculæ ſeu papulæ, quas peſtichias vocant cuiuſcunque fuerint coloris in dorſo pectore & aliis partibus corporis apparuerint, præmiſſo clyſtere ventrem leniente, appone cucurbitas, ſiue ventoſas ſuper dorſum & nates & alias partes corporis, vt ſunt coxæ & inguina, quas ſcalpello ſiue ſagitella ſcarificabis ita,vt ſanguinem ſecundum ægri virtutem euacues, hoc enim eſt mirabile auxilium & incomparabile, quoniam attrahit venenum ad igno-

biliora membra, quæ quidem ventoſæ ſi apponantur etiam non apparentibus maculis in tali febre optimum erit conſilium, ſcio etenim, & etiam ſuperius ſępe dixi, materiam putreſcentem in febre peſtilentiali vt plurimum & pro maiori parte eſſe cholericam, ſiue biliosam, ac etiam ſanguineam, attamen & phlegmatica, & melancholica eſſe poteſt, & cum aliis diuerſimode admiſta, tametſi raro prædominetur humor phlegmaticus aut melancholicus, & raro etiam ex ſimplicium humorum putredine fiant febres. Neque ex ſuperius dictis te credere volo febrem peſtiferā à principio ſemper eſſe ephemeram, cum à putredine humorum vt plurimum fiat etiam à principio, febris hæc igitur corpore plethorico exiſtente ſtatim in primis diebus, cum ſit ægritudo acuta, euacuatione cita præter regimen in aliis, indiget, nam in talibus dicebat Hippocrates differre malum eſt, neque expectanda eſt digeſtio, ſiue concoctio, cū materia veneno ſa turgeat, & neſciat ſtare loco, ac membra principalia repat, ſuamq; venenoſitatem illis communicet. Euacuetur igitur euacuatione minoratiua ſecundum diuerſitatem materiæ, nam ſi materia fuerit ſanguinea & in principio ægritudinis, ſcilicet ante quartam, nulla macula, aut papula ex iam dictis, vel apoſtema, aut tuberculum aliquod apparuerit, virtute, ætate, complexione, anni tempore, & aliis etiam conſentientibus, & temperatura non ſit diuerſa a ſanguinea, aut ſaltem non ſit omnino ſine conditionibus ſanguineæ, neque ſit in diebus canicularibus, aut maximi frigoris, & patiens etiam de ſtomacho non conqueratur, tunc præmiſſo clyſtere leniente, ſi venter non ſponte expurgetur, aperiatur vena dexteri brachii (quam baſilicam uocant ſiue iecorariam) & extrahatur ſanguis ſecundum neceſsitatem plenitudinis, & virtutis conſtantiam. Quod ſi ſanguis clarus & rubeus extiterit, claudenda eſt vena, neque eum exire permittere oportet, ne virtus diſſoluatur, quoniam vt dictum eſt, in tali febre ſemper de virtute ſoliciti ſumus. At ſi ſanguis malus eſt dimittatur exire ad quantitatem ſex vel ſeptem vnciarum, vel etiam plurium pauciorumve ſecundum rei indigentiam, quo facto quieſcat duabus horis, deinde accipiat prandium ex illis cibis, qui in pauca quantitate optime nutriunt, quod ſi neceſſitas cogat, potes etiam veſperi venam ante cœnam incidere, & ſanguinem euacuare, quod ſi ex emiſſione ſanguinis timueris ne bonus euacuetur ſanguis, & malus remaneat, abſtine omnino ab eius euacuatione, & loco ipſius pone ventoſas cum ſcarificatione, ſed ſi ex ipſa ſanguinis miſſione times motum materiæ ad caput, vel os ſtomachi, da poſt venæ apertionem ſubito hunc ſiru-

pum, Recipe ſirupi de ſucco acetoſæ.℥.i. roſacei.℥.s. aquarum acetoſæ, bugloſſæ an.℥.i.s.miſce, poſtea accipiat prandium vt dictum eſt. Præterea ſequenti mane detur medicamen euacuatiuum humorum aliorum à ſanguine, verbi gratia, ſi ſigna oſtendunt aut dominium, aut miſtionem choleræ: Recipe floris caſſiæ, mannæ electæ an.℥.i.trypheræ Perſicæ.℥.ii. fiat bolus cũ ſaccharo, vel fiat potio cũ aquis bugloſſæ & acetoſæ, quantum ſatis eſt, vel cum decoctione vnius vnciæ tamarindorum in aquis dictis, quo aſſumpto per horam poſt ſumat cibum qui ſit, vt ſuperius dictum eſt, boni nutrimenti & paucæ quantitatis, potus etiam, in præcedenti capite dictum fuit, qualis eſſe debet, quare detur ille. At ſi materia non fuerit exquiſitè ſanguinea & cum conditionibus ſuperius adnotatis, ſed pro parte ſit ſanguinea, & aliæ conditiones non conſentiant, pone ventoſas vt dictum eſt, quoniam tutius eſt ſic procedere, timoroſum eſt enim ſanguinem in tali febre per venæ apertionem euacuare, præſertim per venæ baſilicæ inciſionem, ipſa nanque primum à ventriculo cordis dextero educit, & eum ſpiritibus depauperat, quare iterum ventoſæ cum ſcarificatione apponimus, quoniam per huiuſmodi impoſitionem fit meatuum apertio, & alleuiatio naturæ diuertendo ſine reſolutione, ita, vt in quacunque ætate, ſexu, complexione, & anni tempore ſecure, & intrepide apponi poſſint, & quantitas ſanguinis ſit ſecundum ægri virtutem & multitudinem materiæ, hora vero ſit ante cibum, ſiue mane, ſiue veſperi apponantur. Præterea conuenit reſiduam materiam alterare refrigerando & qualitati venenoſæ reſiſtendo, ideo detur quotidie mane & veſperi ante prandium & cœnam, per duas horas ſaltem, hic ſirupus: Recipe ſirupi ex acetoſitate citri, roſacei an.℥.i. aquarum bugloſſæ. acetoſæ an.℥.ii. miſce & detur frigidus præſertim ſi ſitis valida fuerit, neque aliquid aliud prohibuerit. Quod ſi materia admiſta fuerit, neque calidorum humorum maximum exceſſum oſtenderit, ſed ambigua permiſtio appareat, euacuetur iſto euacuatiuo leni reſpiciente materias communes, quæ vt plurimum in ſtomacho, & viis communibus reperiuntur. Recipe floris caſſiæ. ℥.i.diacatoliconis.℥.s. trypheræ Perſicæ.℥. ii.miſce & cum ſaccharo fiat bolus, vel fiat potio cum aqua bugloſſæ, acetoſę, & lupulorum, deturq; per horam ante cibum, quod ſi virtus ſit imbecillis, vel ætas non toleret, detur in minori quantitate. Ego vero ſi fieri poſſet. ſ. ſi virtus conſentiret & reliqua, vellem non ſolum à principio diminuere materiam, ſed eradicare ipſam cum venenoſa ſit, non tamen cum medicinis fortibus vt placuit Gentili, quare conſilium meũ eſt

apponere cum ipſa caſſia maiorem quantitatē tryphera perſicæ,quę deſcribitur à diuo Meſue diſtinctione tertia antidotarii, detur igitur.℥.i.triferæ, & ſemis floris caſſiæ. At ſi ex ſignis vehementis inflammationis interiorum membrorum multitudinem calidorum humorum, ſubtilium etiam, cognoueris,& eos euacuare volueris, tunc cum ipſa caſſia optimum erit ponere æqualem portionem mannæ(quam rorem ſyriarum uocant)non prætermiſſa tripharia perſica;ſigna,quæ vehementem caliditatem intrinſecam oſtendunt ſunt hæc,caliditas circa partes pectoris, velocitas & frequentia pulſus,ariditas & nigredo linguæ, ſitis inextinguibilis, vigiliæ & alia. Notare tamen oportet vt ſuperius dictum eſt, tametſi hæc febris vt plurimum ſit latens, turbans intus, & extra quieta, hoc non eſſe perpetuum, ſed ſecundum diuerſitatem mineræ, & materiæ, nam ſi minera cordi longinqua eſt, à principio non ſunt accidentia fortia, at ſi propinqua eſt tunc a principio ſortia ſunt; quæ etiam accidentia ſæua fiunt ex materiæ natura, præter peſtiferam malignitatem,puta cum cholera eſt ſubtilis per admiſtionem phlegmatis ſubtilis, quam citrinam vocant, ad cuius putredinem fit caliditas vehemens, dolor capitis,inſomnietates,ſitis valida & alia, vel cum melancholico humore admiſta,& dicitur cholera minoris famæ,vel quouis alio modo, præter admiſtionem phlegmatis craſſi, ex qua fit cholera illa maioris famæ, quam vitellinam vocant,tametſi Galenus ſecundo de Potentiis naturalibus dixerit choleram vitellinam fieri etiam ex aduſtione choleræ naturalis, quæ quidem cholera ſic per viam aduſtionis facta non eſt ita craſſa ſicut illa, quæ fit ex phlegmatis naturalis admiſtione, immo eſt magis rubra & calidior, ſimiliter & alias admiſtiones & alterationes in humoribus putreſcentibus cognoſcere oportet, vt in euacuatione ipſorum a principio, recte addere poſſis ea, quæ naturam humoris vel admiſtionis reſpiciunt. Verbi gratia ſi materia fuerit cholera vitellina ex admiſtione phlegmatis naturalis cum peſtilentiali qualitate purgetur ſic: Recipe floris caſſiæ.℥.i.triferæ perſicæ.℥.s.fiat ex eis bolus cum ſaccharo ſiue zuccaro dixeris non refert, vel fiat potio cum aqua bugloſſæ & acetoſæ, aut cum aliqua decoctione facta ex hordeo, paſſulis, glycyrrhiza, floribus bugloſſæ, boraginis, & ſeminibus citri, in aquis bugloſſæ boraginis & acetoſæ, quod ſi cholera fuerit illa, quam citrinam vocant, addatur mannæ in æquali portione, & diſſoluatur cum decoctione communi, quæ fit ſic:Recipe tamarindorum paſſularum, hordei,glycyrrhizæ an.℥.s.prunorum numero vi.ſebeſten numero.x. florum, violarum, boraginis,

bugloſſæ an.ʒ.i.ſeminum citri, acetoſæ an.ʒ.iii. aquarum buglosſæ, acetoſæ an.ʒ.iii.bulliant ſecundum artem vſque ad tertias. Quod ſi materia putreſcens fuerit cholera minoris famæ ex admiſtione melancholiæ,aut ex cauſa ſuæ ſubſtantiæ in ſe alteratæ, vtcunque fuerit, quoniam huiuſmodi cholera minoris famæ longe deterior eſt ea,quæ eſt maioris famæ, magis ſoliciti ſumus cū ſigna choleræ minoris famæ apparent, quæ ſunt caliditas mordacior, pulſus debilior & durior,quoniam ſua malignitate debilitat & aduſtione exiccat,fitq́ pulſus malus diuerſus & interfectus, quod arguit maximū cordis laborem,quoniam interponitur quies cum maxime cor defatigatur in ſui refrigeratione,eſt etiam ſæpe tremulus, quoniam diſſoluitur virtus & membrum grauat ita, vt in eleuatione & depreſſione deficiat,ſunt & aliqua ſigna,vt alienatio,nigredo linguæ, quæ ex ſuperius dictis colligi poſſunt,ſicut vrina ſubiugalis,ſed fortiora ſecundum materiæ malignitatem ſunt extremorum frigiditas, & annichilatio pulſus ad quæ ſequitur mors. Notabis tamen quod non ſunt neceſſaria omnia ſigna,ſed ſæpe ſufficiunt quædam, & aliquando vnum,aliquando duo,& aliquando plura, pro vt materia in malignitate diuerſa,membra principalia occupat,iſti igitur purgentur, verbi gratia ſic:Recipe floris caſſiæ,electuarii lenitiui an.ʒ.v.tryphe ræ Perſicæ.ʒ.iiii.plus minuſve ſecundum malignitatem materiæ, & fiat ex eis bolus cum ſaccharo,vel fiat potio cum aquis buglosſæ,boraginis & acetoſæ vel cum decoctione communi ſuperius dicta, & ſumatur quinque horis ante prandium, nam ſic componendo euacuatiuum reſpicit vtranque materiam, tam ſecundum malignitatem peſtiferam, quam manifeſtam, cum cholera minoris famæ ſit diuerſarum ſpecierum & vt plurimum mala & venenoſa ſit vt eſt illa quæ aduſta eſt, praſinam vocant, & illa, quam zinariam dicunt, de quibus abunde Galenus ſecundo de Potentiis naturalibus dixit, iſtæ vero choleræ cum ſint malæ indigent appropriata & citisſima euacuatione, ne imprimant cordi ſuam venenoſam qualitatem, quare dum eam euacuare intendis permiſce in euacuatiuo electuarium lenitiuum, quoniam euacuat materiam permiſtam malam & choleram minoris famæ aduſtam, quod quidem electuarium eſt,vt aiunt,magiſtrale, attamen quomodocunque fiat euacua cuatiuum,cum peſtilentialem qualitatem timemus addenda eſt tryphera Perſica,quæ non ſolum peſtiferæ qualitati contrariatur verū etiam materiam diuerſę permiſtionis educit cum facilitate,ac in acutis ſine moleſtia & irritatione operatur. Dico hoc quoniam medicinæ laborioſe quæ ſoluunt præter ſuam venenoſitatem agitant hu-

mores,qui cum de ſui natura turgeant ſæpiſſimè petunt membrum aliquod principale,vnde ſequitur mors,& ideo non ſine diſcrimine dantur medicinæ ſoluentes laborioſe & ſcamoneatæ,præſertim vbi virtus non ſit fortis, dicat Gentilis quicquid ſibi placuerit: etenim plurimos vidi perire, qui acceperunt medicinas fortes, & ſanaui cum debilibus multos. Dentur igitur ex ſuperius ſcriptis,vel ex æquiualentibus ſecũdum neceſſitatem,verbi gratia detur Diacatholicon,deſcriptione Nicolai in ſuo Antidotario, vel electuarium de pſilio Domini Meſuæ deſcriptum diſtinctione ſecunda ſui Antidotarii,præſertim ſi materia fuerit ex admiſtione choleræ citrinæ, at ſi cum craſſiori materia admiſtio fuerit pone agaricum vel ſirupum roſaceum ſolutiuum,qui fit ex plurimis infuſionibus roſarum ſicut ſirupus violaceus deſcriptus à Meſue ex infuſione violarum, ita etiam cum roſis quinquies vel ſexies infuſis fiat ſirupus roſatus ſolutiuus,aut detur hiera Galeni,deſcripta ſeptimo Artis curatiuę,vel trochiſci ex violis ſine ſcamonea deſcripti à Domino Meſue capite de aſthmate, & procede euacuando pro vt operæpretium fuerit, quæ omnes medicinæ poſſunt dari ſecure,vna ſola, & plures admiſtæ, puta caſſia cum manna & tryphera Perſica, vel ſi materia magis craſſa fuerit cum caſſia detur ſirupus roſaceus ſolutiuus, ex quo à tribus vnciis vſque ad quatuor dari poteſt, ſimiliter in aliis materiis euacuando cum lenitiuo,Diacatholicone, hiera & agarico, nam agaricus educit materiam craſſam & eſt medicina cordi conferens: ſimiliter in aliis humorum admiſtionibus, neque in hoc poteſt dari certa regula & modus admiſtionis medicinarum educentium materias putridas, ſed in iudicio experti medici, hoc idem dico de iudicio miſtionis, materiæ putreſcentis, nam hoc ſumitur ab exeuntibus mutatis & ab intermiſſione, ſeu maioris exacerbationis tempore, quanquam febres peſtilentiales vt plurimum ſint non intermittentes, ac habentes materiam intra venas putreſcentem. Non tamen humores in exacerbationibus propriam dimittunt naturam, vt puta in dominio choleræ febres in tertio magis exaſperant, & in melancholiæ dominio in quarto, in ſanguinis æqualiter,& in phlegmate quotidie;notabis præterea vnum in euacuando quod etſi periodicationes ſint,vt dictũ eſt,cũ materia phlegmatica admiſta eſt,agaricus,vel ſirupus roſaceus ſolutiuus, vel trochiſci ex violis ſine ſcamonea ſunt dandi, præter caſſiam & trypheram Perſicam,nam baſis trochiſcorum de violis eſt turbith,qđ educit materias phlegmaticas à prædominio,& ideo cauendum eſt facere,quod quidam noſtris temporibus faciunt,dãtes etiam in tertiana

exquiſita & aliis ægritudinibus pendentibus á materia cholerica hos trochiſcos, cũ tamen nõ primo choleram purgent. ſtudeant igitur cognoſcere baſim, per quam medicina primo operatur educendo proprium humorem electiue, ſimiliter etiam in decoctionibus faciendum eſt ſecundum diuerſitatem materiæ, addendo & polipodium, & ſenam cum admiſtio eſt humoris melancholici, & liquiritiam, & in aliis aliter, ita, vt omnia vnum ſequãtur ordinem, in euacuando ſecundum diuerſitatem materiæ, quam cognoſcimus ſignis iam dictis, iudicio quodam æſtimatiuo certæ veritati propinquo, ſimiliter etiam decoquendo ſiue digerendo poſt minorationem facere oportet. ſ. cum materia eſt cholera vitellina craſſa dentur ſirupi ac commodati verbi gratia, Recipe ſirupi acetoſi ſimplicis. ℥. i. ex acetoſitate citri. ℥. s. aquarum bugloſſæ, lupulorum acetoſę an. ℥. i. miſce, ſumãturq; mane & veſperi calidi, quod ſi caliditas febrilis fuerit vehemens, dentur frigidi. At ſi cholera fuerit citrina detur iſte: Recipe ſirupi ex acore citri, aut limonum. ℥. i. de ſucco acetoſę. ℥. s. aquarum endiuię, acetoſę an. ℥. i. s. miſce & detur vt ſupra, ſed cum materia fuerit cholera aduſta. ſ. minoris famæ, detur ſirupus hoc modo: Recipe ſirupi de acore citri vel limonum. ℥. i. ex pomis acetoſis Meſuæ. ℥. s. aquarum acetoſæ, boraginis, bugloſſę an. ℥. i. & detur quando dictũ eſt, & etiam frigidus, quod ſi cholera aduſta ad praſinæ choleræ naturam deuenerit, dabis iſtum ſirupum magis ad frigiditatem declinantem, quoniam hæc cholera ſua caliditate ſæpiſſime interficit, dabis etiam alias potiones frigidas ſuperius dictas, factas cum aquis acetoſæ, nenupharis, violarum, & cum ſucco limonum aut citri, vel arãciarum, vel granatorum, vel vuæ immaturę, & aliis infrigidantibus vt ſunt trochiſci ex camphora Domini Meſuę, & ſi cętera conſentiũt danda eſt aqua frigida, & potius infrigidando prorogare oportet ægritudinem quam permittere ægrum cito interfici ab ipſa materia acuta & vſtiua caliditate. Quod ſi cholera zinaria ſiue ærugi noſa fuerit, quoniam eſt valde acuta, ac malignior praſina, ambæ tamen ſæpiſſime digeſtionem non expectant, & pręſertim zinaria, quod etiam atteſtatus eſt Auicenna, quoniam venenum eſt perniciosum ita, vt antequam ex ipſa fiat febris hominem interficiat. Vnde diſputant medici quærentes nunquid ex iſtis, febris eſſe poſſit, tu vero ſiue eſſe poſſit, ſiue non quando præter malignitatem peſtiferam videris ſigna atteſtantia iſtos humores primum & ante omnia ipſos euacuabis euacuatione eradicatiua euacuatiuis ſuperius dictis, non dimiſſa triphera Perſica; deinde quæ refrigerent vltima refrigeratione cum ſecuri-

tate,non expoliata à reſiſtentia peſtiferæ qualitatis,& putredinis,ad miniſtrabis,quando ſyrupos iam dictos,ex acore limonum, & citri vt ſupra,ſcio etenim huiuſmodi choleram tam praſinam quam zinariam habere colorem viridem obſcurum ſiue atrum ex aduſtione, ſed illa cholera,quæ fit viridis ex admiſtione choleræ citrinæ & humoris melancholici,tametſi colorem aliquem viridem habeat, non tamen per aduſtionem & incinerationem ipſum acquiſiuit, immo eſt humor fluxilis & ſubtilis,ille vero eſt magis tenax ac ſiccus ex aduſtione humorum.Sed vtcunque ſit ex accidentibus eum cognoſcere oportet & iudicare,ponendo diuerſos gradus malitiæ in choleris aduſtis,quoniam praſina & zinaria non ſemper eſt in vltimo gradu aduſtionis & malitiæ.Et ratio eſt quoniam non ſemper poteſt calor in ipſam choleram vltimam aduſtionem imprimere,quare optime dixerunt quidam ſe vidiſſe aliquos patientes febrem ex cholera praſina & zinaria euaſiſſe, quæ non ultimum gradum malitiæ habebat,etenim, qui vexantur à tali cholera puta primi vel ſecundi gradus malitiæ incluſiuè, euadere poſſunt ſed minime in tertio & quarto gradu,quoniam venenum eſt ex toto contrarium vitæ, attamen nos qui medici ſumus ſemper auxiliari naturæ debemus,etiam ſi ſine ſpe hoc aliquando fiat,cum ſępiſſime & deploratos viderint medici conualeſcere.Signa vero choleræ praſinæ & zinariæ ſcripſit Galenus duodecimo de Ingenio circa finem cum adoleſcentis cuiuſdam talem humorem euomentis hiſtoriam narret, doceatq; cauſas eorum, quæ ab ipſo conſequuntur, vt eſt animi defectus conuulſio, ſudor frigidus, pulſus paruitas, & imbecillitas. docet enim talem humorem vomitu educere ſi in ſtomacho fuerit, & hoc per aſſumptionem aquæ tepidæ, & ſi fuerit in inteſtinis, aut in venis propinquis per ſeceſſum nimirum impoſitis clyſteribus lenientibus humorem cum quadam abſterſione, vt puta cum caſſia pro clyſteri parata, & hiera picra. Potes etiam vt ſuperius dictum eſt, dare euacuatiuum per os compoſitum ex diacatolicone, manna, & triſera perſica,neque tempus intermittendum eſt, ſi apparuerint ſigna dictorum humorum ſuperius dicta. Patet igitur reſponſio dubitationi antiquorum & modernorum diſputantium an febris oriri poſſit ex iſta cholera.Nam qui dicunt febrem cauſari poſſe ex cholera æruginoſa vel praſina,dicunt quando in ipſa non eſt vltima malitia aduſtionis,& materia pauca eſt admiſta cum aliis humoribus & lõginqua à corde,quoniam & ſi in ventriculo ſupercalefacto generetur,attamen generatur etiam in cæteris venis corporis, & aliis partibus,vbi cholera aduri poteſt,qui vero dicunt non excitari febrẽ ab

iſta cholera,dicunt quando humor vltimam aduſtionis malignitatẽ habet,quoniam cito interficit. Quod autem iſte humor poſſit putreſcere, nihil obſtat, cum ſit pars deſtituta à natura & humida,tam etſi reſpectu aliorum humorum ſicciſſimus ſit humor. Et eo facilius putreſcit,quia incluſus ſit,neque reſpiret, & cum ipſo ſint aliæ corporis humiditates putredini paratæ. Et poſtquam à Conciliatore Aponenſe differentia xci.dicitur de iuuene qui erat temperaturæ ſiccæ valdè,qui febrem patiebatur ex tali humore, & etiam moderniores alii idem affirment,dicam equidem quæ ſemel uidi. Mulier nanque ſanguineæ complexionis,ætatis xxv. annorũ virgo,in Autumno ſcilicet in fine Auguſti incidit in febrem peſtilentialem, quæ cognoſcebatur ex ipſa aeris & anni conſtitutione illius videlicet.1527.quo anno maior hominum pars non ſolum Venetiis, ſed per totam Italiam & ferè vbique à tali febre corripiebatur, erat febris hæc intus conturbans & extra quieta,ac ferè ſine calore, pulſus erat omnino diuerſus,ſed neque magnus,neque frequens,vrinæ ſubiugales & nigræ,ac maculæ per vniuerſum corpus apparebant. Ad quam cum ſecunda die poſtquam febricitare cœpit acceſſiſſem vidi ſemq; omnia dicta,præſertim inquietudines, & inſomnietates, præmiſſo clyſtere,iuſſi imitando ipſam naturam expellentem ad cutem apponere ventoſas ſcarificatas & extraxi ſanguinem ſeu materiam ſanguinis admiſtam venenoſam, ſic enim docuit Hippocrates vbi natura incipit, per illam regionem ducere,quo facto paululum dormiuit. Præmiſſa deinde dieta ſubtili & abſtinentia à vino,ſequenti mane per dimidiam horam ante cibum ſumpſit hoc euacuatiuum: Recipe floris caſſiæ,mannæ electæ an.℥.i.miſce & cum ſaccharo fiat bolus,quod eduxit feliciter materias malas corruptas diuerſæ admiſtionis,cibus fuit ptiſana hordeacea cum iure parui pulli, in quarta ſuperuenit dolor in regione hepatis & calor auctus eſt,pulſus diminutus & ſudorem frigidum ſudauit cum animi defectu, & anxietate ſtomachica ac ſingultu. Quare videns hoc iudicaui, materiam & multam & malam eſſe in hepate, quæ in dies maiorem acquirebat malignitatem, cumq; vidiſſem materiam repere in ſtomachum adiuui naturam, dediq; aquam tepidam cum ſirupo aceto ſo,cum vero mulier eſſet facilis ad vomitum,impoſito digito gutturi euomuit materiam viridem aduſtam in quãtitate notabili,& poſt vomitum ſubſecutus eſt etiam fluxus ventris cholericus eiuſdem coloris & ſubſtantiæ non paucus,prius etenim alleuata natura à vomitu fortior facta eſt in reſiduum, ceſſauit autem hepatis & ſtomachi dolor cum tali fluxu,& mulier quieuit,ſudauitq; poſt dictum fluxũ,

ſudore non frigido. Vnde, viſa euacuatione materiæ zinariæ & alle uatione accidentium, tota intentio fuit corroborare cor & virtutem inſtaurare cum rebus, quæ intus & extra calorem extinguunt, virtutem inſtaurant, & cordi proſunt, vt ſunt iuſcula hordeacea cum contuſo ex carne caponis, in quo ponebam aquam carnis factam in balneo Mariæ, & puluerem ex gemmis, margaritis, & coralis ad clarificandum ſpiritus cordis, illi ergo inter prãdium & cœnam por rigebatur ouum contuſum in iure capi, cum ſucco vuæ acerbæ, vel aranciarum vna cum cochlearibus duobus aquæ carnis dictæ. Mane vero, & veſperi duabus horis ante cibum dabam ei bolum ex terræ ſigillatæ & boli armeni ana ʒ.s. cum ſacchari roſacei. ʒ.s. & parũ ſiru pi ex acetoſitate citri, in nocte vero dabam dictum ouum in iure contuſo, poſt cœnam ſex horis. & hoc quoniam virtus vitalis imbecillis erat. Potus eius fuit aqua acetoſæ & bugloſſę cum vino gra natorum ad libitum. Pro ſiti extinguenda tum in die tum etiam in nocte bibebat ſirupum hunc: Recipe ſirupi de acetoſitate citri. ʒ.i.s. aquarum bugloſſæ, acetoſæ ana. ʒ.i.s. quem frigidũ ſemper bibebat, neque volui ſibi vinum concedere tametſi medici alii adeſſent ſenio res, qui inſpecta virtutis imbecillitate vinum dare omnino volebãt, rationibus antiquorum quibuſdam & auctoritatibus moti, quibus ego hac ratione reſponſiua ſatisfeci ſcilicet in morbis curandis totã intentionem curatiuam ſumendam eſſe ab eſſentia morbi. Morbus enim erat febris, & propterea calidus, a materia cholerica per vltimam caliditatis malignitatem, præter peſtilentialem qualitatem, factus, nullo igitur modo neque cibum, neque potum calefacientem, aut acuentem ſanguinem & magis furere facientem dari oportebat; neque tamen aqua carnis, vt quidam cogitabant talem acuitatem poterat in humoribus imprimere, ſicuti vinum, cum nemo det quod non habet, non enim caro caponis eſt caliditate ſubtili euaporatiua, neque humorum acuitatem facit, cum ſit temperata, mitis, & valde ſimilis noſtræ naturæ, & ideo loco inſtaurationis, quam illi vino præſtare volebant, aquam carnis in cibariis adminiſtraui, ex qua inſtaurata dormiuit. Sed vt omnia præ manibus habeas, ſcribam diuerſos modos faciendi ipſam aquam carnis, quorum primus erit modus faciendi ipſam in balneo Mariæ, vel in duplici vaſe hoc modo: Accipe carnem capi ſiue pulli gallinacei, vel perdicis, aut phaſiani, vel carnem vituli, aut hœdi, vel caſtrati duorum annorum. Et incide ipſam in parua fruſta amota parte pingui, poſtea aſperge ipſam aqua roſacea & acetoſa, ac deſuper pulueres cor & ſtomachum corroborantes, clarificanteſq; ſanguinẽ

iniice, vt ſunt coralii præparati, margaritæ, fragmenta gemmarum, nimirum ſmaragdi, hyacinthi, rubini, granatæ, ſaphyri, & folia auri puriſsimi, quo facto, pone dictam carnem fruſtatim inciſam, & aſperſam cum dictis pulueribus in uaſe vitreo, ad ſimilitudinem cucurbitæ. Hæc etiam aqua, licet eã pro pauperibus ſine gemmis & fragmentis & aliis pretioſis facere volueris, optima erit, cum nutriat nutrimento ſpiritali & ſubſtantifico. At ſi non adſit vitrea cucurbita, poteſt poni caro in phiala magna vitrea, deinde operiatur os cucurbitæ, ſeu phialæ membrana, vel aliquo alio coopertorio, ita, vt reſpirare non valeat, poſtea pone uas ſiue cucurbitam dictam in caldario aqua pleno, ita, vt cucurbita ſit ſubmerſa in aqua, quod fieri ſolet appoſito aliquo grauante ad fundum ipſius phialæ ſeu cucurbitæ, deinde dimitte ut bulliat lento igne & habebis aquam carnis. Quod ſi aliquod ſignum perfectionis ipſius habere deſideras, pone crura ipſius caponis in caldario ut bulliant, nam quando crura erunt perfecte decocta tunc aqua carnis perfecta erit, quare amoue eam ab igne, & transfunde, & ſerua in ampulla vitrea, & da patientibus cum iure carnis, aut cum contuſo, panatella, & iuſculo, ad quantitatem duorum coclearium & plus etiam prout erit opus. Alius modus faciendi aquam carnis eſt iſte; accipe carnes caponis vel gallinę, aut aliorum animalium (vt ſupradictum eſt) & incide in fruſta & ipſis ſuperim pone aquam acetoſæ, bugloſſæ, & endiuiæ ad quantitatem in qua decoqui poſſit, & pone illa ad ignem ut bulliant uſq; ad quandam mediocrem concoctionem, poſtea hoc totum ſcilicet carnem & aquam in qua bullierit pone in cucurbita uitrea cum ſuo capello, ſiue operculo, ex quo aqua inſtillatur ad furnulum cũ igne, & ſuppoſito uaſe recipienti ſublimare permittito uſquequo omnia quæ in cucurbita ſunt exiccentur, & id quod deſtillatum fuerit, eſt aqua carnis, quæ non eſt multum potens, & eſt clara, & ex iſta potes dare maiorem quantitatem, etenim eſt nutrimentum conueniens tam febri, quam uirtuti cum nutriat & refrigeret. Tertius modus faciendi eandem aquam carnis eſt per aſſationem carnis ſuper craticulam, uel in veru, & per expreſſionem, ita, vt ex ipſa carne per quampiam aſſationem & expreſſionem ſuccus ipſius exprimatur, hæc tamen expreſſio longe melius fit per torcular, & iſte tertius eſt medicorum antiquorum modus faciendi aquam carnis, ſed duo priores modi ſunt meliores, & magis in vſu tẽpore noſtro. Iã uero reuertamur ad ægram, quæ quoniã non expoliabatur ab aliquibus accidentibus malignitatis materiæ, ideo cordi ſæpe applicabatur ſacculus hoc modo confectus: Recipe ſpecierum cordialium temperata-

peratarum.℥.ii.ſandalorum alborum,ſeminum citri ana.℥.s.miſce & ponantur in ſacculo ſerico ſubtili purpureo ; ob id etiam electuariũ ex floribus & rebus cordi conferentibus, ex quo ſæpisſime ſumere iusſi,id autem erat hoc modo compoſitum : Recipe ſacchari roſacei, bugloſſati,boraginati, violacei ana ℥.s. margaritarum præparatarũ fragmentorum ex gemmis,terræ ſigillatæ,boli armeni ana.℥.i.folio-rum auri purisſimi numero x.ſirupi ex acore citri quantum ſatis eſt, miſce & fiat eclegma. Septima die iterum egesſit materias malas cor ruptas fœtentes fœtore horribili, quæ non expoliabantur miſtione illius choleræ zinariæ,exitus etiam non erat ſine inteſtinorum dolo re; fluxu vero ſedato decima ſuperuenerunt dolores colici,non par ui,qui talem timorem medicis incuſſerunt,vt ferè ſine ſpe eſſent,atta men quoniam materialis erat:ægritudo & in inteſtinis propinquis eductioni,per ſeceſſum eam materiã clyſteribus euacuare tẽtauimus hoc modo, Recipe foliorum maluæ,violarum : endiuiæ,boraginis, bugloſſæ, ſiclæ,& florum chamomillæ ana manipulum.i.bulliant in aqua communi, ex qua decoctione accipiebatur lib.i.s.olei violati, camomellini,ana ℥.i.s.electuarii lenitiui.℥.i. ex quo quidem clyſtere euacuatæ ſunt materiæ diuerſæ in colore & ſubſtantia, ſicque per ali quos dies clyſtere ſuppoſito exibant materiæ malæ: Prorogata eſt tandem ægritudo vſque ad plurimos menſes, ſcilicet per totam hye mem & in vere euaſit,attamen multa alia ſequuta ſunt dum proro-garetur ægritudo,quoniam poſt quadrageſimum diem apparuit tu mor poſt aurem ſiniſtram, qui cum difficultate & temporis longi-tudine ſuppuratus eſt, febris etiam mutata eſt ad ſpecies tertianarũ, quoniam facta fuit poſt vigeſimum interpellata non tamen abſolue batur a non intermittente, & ita aliquando craſſorum & aliquan-do ſubtilium humorum, & ſæpe exquiſitæ choleræ ſigna appare-bant. Mihi vero prima omnium intentio fuit conſeruare virtutem deinde materiam alterare ſecundum eius prædominium nam & ſiru pos calidiores in proceſſu dedi ſcilicet oximel & bizantinũ, & de ra dicibus, cum aquis fœniculi, abſinthii & aliis ſecundum necesſita-tem, ſæpe præterea materiam euacuaui cum rheubarbaro, & agari co, & ita dei omnipotẽtis auxilio mulier ſanata eſt,viuit, & nupſit, filioſque procreauit. Poſſem plures alios caſus memoria dignos enu merare, quos breuitati ſtudens dimitto, & eos quidem qui non de-uenerunt ad chronicam ægritudinem, quoniam non erant a mate-ria aduſta & æruginoſa,nam qui a tali materia euadunt ſemper in diuturnam incidunt ægritudinem ex virtutis diſſolutione;ex dictis collige,in tali maligna ægritudine oportere viriliter agere, tametſi

omnia ſigna mala ſint,quoniam ſæpe virtus,quæ eſt contraria mor bo, ſi ab extrinſecis iuuetur,uincit omnem malignitatem,his adnotatis ſequar modum digeſtionis ſiue alterationis in aliis materiebus putreſcentibus in febre peſtilentiali. Quare eſto memor ſi materia fuerit admixta ſanguini non multum eſſe diuerſam intentionem ab ipſa materia cholerica,cum ſanguis ex incenſione febrili ad naturam choleræ conuertatur., & iſta ratione indigeat extinctione cum ſirupis iam dictis,non tamē vltima extinctione,quare ſirupi ſint ex acore citri vel limonis & ex endiuia,bugloſſa & aliis cum aquis cicoreę, bugloſſæ, boraginis, & acetoſæ;ſed ſi materia magis phlegmatica a prædominio fuerit, quod cognoſcitur ex regimine multiplicante ipſam & complexione & ex modo caloris, atque excrementorum ſubſtantia & colore non prætermiſſo ſirupo ex acore citri, detur ſirupus bizantinus cum aceto, vel ſirupus acetoſus compoſitus cum aquis lupulorum abſinthii, fœniculi & aliorum ſecundum diuerſitatem craſſitiei. Quod ſi ſigna atteſtentur materiam melancholicam admiſtam & cognoſcitur ex dictis ſcilicet regimine, complexione,& exeuntibus & aliis, dentur ſirupi tales: Recipe ſyrupi de bugloſſa. ℥.i.de acetoſitate citri.ʒ.s.aquarum acetoſæ,boraginis ana.℥.ii.miſce, & detur vt ſæpe dictum eſt mane & veſperi, ſed animaduerte adminiſtrare ſirupos ſecundum diuerſam admiſtionem humoris melācholici,vt ſi cum phlegmate dabis præter alios ſirupos etiā oximel uel ſirupum acetoſum ex ſaccharo,ſed ſi cum cholera,dabis ſirupum ex nenuphare & ex violis,aut ex pomis dulcibus & acetoſis. Attamē ſcire te oportet ex ſententia Galeni, & Hippocratis tertio de Ratione victus in morbis acutis acetum non cōuenire in digeſtione humoris melancholici,cum ſit frigidum & ſiccum pro maiori parte,cō uenit tamen ſi materia ex admiſtione craſſa eſt,ratione inciſionis,vel quoniam facit ad penetrationem aliarum medicinarum, eſto tamen prudens & nunquam errabis. Nam acetum præſeruat a putredine, ſed magis timendum eſt,ſi tuſſis, vel aliqua mala pectoris diſpoſitio fuerit,nocet etiam mulieribus cum noceat vtero ipſarum, quare in iſtis caute agendum eſt;ſed vtcunque operetur ratione præparationis ſeu digeſtionis:ſirupi tamen dentur fortiores in craſſioris materiæ digeſtione,qui non ſint expoliati ab acetoſis & reſiſtentibus malignitati peſtiferæ,præterea cordi ſemper attendendum eſt cum illis, quæ corroborant ipſum & virtutē inſtaurant intus & extra,vt ſunt odoramenta ſæpe dicta,& tempore fructuum odorent poma odorifera,pira moſchata,perſica & ſimilia,comedāt confectiones ex ſaccharo & rebus cordi conferentibus,vt eſt terra ſigillata & reliqua,et cir

ca cordis regionem vngere oportet, & ſacculum apponere vt dictũ eſt. Sed quoniam præter malignitatem peſtiferam, febris cum putredine humorum eſt, ideo ex pręceptis principis Auicennę cauſam materialem, præter malignitatis & caliditatis extinctionem, amouere oportet, quare apparentibus ſignis coctionis materiæ, quæ ex vrinæ ſedimento laudabili habentur, tametſi ſæpe in tali febre minime appareant, cum natura a maligna qualitate impedita, & cordis cõſeruationi intenta, cęteras operationes, quales ſunt concoctio, expulſio, & aliæ, perficere non poteſt, quare nõ apparentibus etiam omnibus ſignis concoctionis in vrinis, ex aliquo iudicio æſtimatiuo ex aliis ſumpto, exiſtente multitudine humorum & malitia euacuare oportet, & inter cætera maxime confert in euacuando ſcire ægri temperaturam, cum diuerſificentur ſuperfluitates in diuerſis temperaturis. Exiſtente igitur putredine cum materia cholerica, eam euacuabis, vt ſæpe dictum eſt cum caſſia, manna, diacatholicone & tryphera perſica. Quod ſi putredo fuerit cum materia phlegmatica addantur medicinæ, quæ craſſos humores euacuant, vt eſt agaricus, trochiſci ex uiolis ſine ſcammonio, cũ tryphera perſica, quam nullo modo prætermittas, qualiſcunq; fuerit materia euacuãda; ſed in decoctionibus fructunm ſuperius ſcriptis addãtur polypodium, & ſena & glycyrrhiza & fiant cum aquis fœniculi abſinthii, & acetoſæ. At ſi materia putreſcens cum humore melancholico fuerit, euacuetur cũ electuario lenitiuo & diacatholicone, quoniam cõponuntur ex eis etiam, quæ materiam melãcholicam ſine moleſtia purgant, vt eſt ſena, adde etiã in decoctionibus dictis ſenam, & flores fumiterræ, bugloſſæ, & boraginis non dimiſſa acetoſa ratione malignitatis peſtiferæ. Sed quoniã regulariter operando in ſtatu ęgritudinis minime euacuare oportet, & hoc neque pharmaco, neque per ſanguinis miſsionem, ideo niſi maxima ſit repletio, quæ cum malignitate urgeat ita, vt minaretur permutationem ad aliquod membrorum principalium, dimittenda eſt natura cum regimine inſtaurante virtutẽ & malignitati peſtiferę oppugnante, clyſteribus euacuando ſcilicet ſuperfluitates cõmunes, et leuibus fricationibus et ventoſis materiam et malos vapores ad cutem reuocando. Notabis tamen cum ſuperius dixerim ſæpe febrẽ peſtilentialem cũ putredine ſanguinis eſſe, ac docuerim quomodo ſanguinem per venę inciſionem, vel per appoſitionẽ cucurbitularũ euacuare oportet, quod ſanguis non educitur per medicinas per os ſumptas electiue, niſi illa venenum ſit, vt teſtatur Galenus in libello de Virtutibus medicamẽtorum purgantiũ, ubi narrat hiſtoriã illius herbarii, qui cognoſcebat herbam, quæ ſanguinem educebat et ipſa

turpiter vtebatur, qui oculis vinctis decollatus eſt,ne forte ipſam herbam aliis oſtenderet. Medicinæ igitur, quæ ſanguinem euacuãt, venenum interficiens ſunt, ſed medicinæ ſalubres mundificant ſanguinem & minime eum euacuant, vt in dicto libello dixit Galenus, ſed ſeruatur tanquam Theſaurus naturę,& ideo non niſi poſt quam cæteri humores euacuati ſunt, euacuatur. Quare non ſine timore vena aperitur, attamen ſi neceſſaria eſt ſanguinis misſio præter priorem & ſanguinis & humorum euacuationem, iterum uena aperiatur, ſi omnia conſentiunt, vt ego aliquando feci. Et inter cæteros dicam qua ratione ter, per ſanguinis a vena misſionem, euacuaui Andream a brachio compatrem meum, nam iſte anno infelicisſimo 1528.menſe Iulii iuuenis exiſtens & ſanguineæ temperaturæ correptus eſt febre peſtilentiali cum putredine ſanguinis pro maiori parte & accidentibus ſæuisſimis,ſcilicet caliditate,& inquietudine maxima, erat etiam magnus, frequens, & diuerſus, & dolor capitis grãuatiuus non dormiebat,aderat tamen quædam impotentia aperiendi oculos, & ſitis ardentisſima cum ariditate linguæ & anhelitus frequentia,erantq; vrinæ rubræ & craſſæ,turbidę,liuidæq;,& præterea nihil egerebat. Hęc omnia perpendens, & pręſertim robur omniũ virtutum,(erat enim quaſi, athleticus & exercitatus in omni genere laboris, multum comedens & vini potator) iusſi eodem die quo ad eum vocatus fui & erat ſecundus ſuæ agritudinis, prius impoſito clyſtere mitti ſanguinem ad.ʒ.viii.a vena,quam baſilicam vocãt, dexteri brachii, ſequenti die,quę erat tertia, dedi pharmacum lenitiuum tale: Recipe floris casſiæ.ʒ.i.s. trypherę perſicę.ʒ.iii. miſce & cũ ſaccharo fiat bolus,quo ſumpto poſt horam accepit prandiũ, ſcilicet panatellam cum ſeminibus peponum. Mane ſequenti in aurora accepit hunc ſirupum frigidum: Recipe ſirupi ex acore citri roſacei ana.ʒ.i.aquarum acetoſæ, bugloſſę ana ʒ.ii.& quatuor horis poſt accepit prandium, ſed ante prandium iusſi fricari vniuerſum corpus incipiendo a cruribus, eundem ſirupum accepit ante cœnam frigidum præmisſis fricationibus, nocte tamen parum dormiuit, calorq; maximus fuit, ſitis valida & inquietudo ſine intermisſione ex multitudine ſanguinis putreſcentis, quare mane ante prandium iuſi apponi ventoſas ſacrificatas ſuper dorſum & nates, & ſanguine ad.x.vncias euacuato ſubſequuta eſt remisſio accidentium, & dormiuit a prandio uſque ad horam cœnę, in nocte non quieuit, & vrinę non mutabantur, in ſexta apparuerunt maculæ per vniuerſum corpus rubre & latę, ſed non eminentes. attamen febris non remittebatur, quamuis etiam pręter ſirupos iam dictos

aquam acetoſæ,& bugloſſæ cum vino granatorum & ſirupo roſaceo ad libitum biberet,& aliquando ſumeret terram ſigillatam & bolum armenium cum ſaccharo roſaceo,& cætera quæ cordi conferũt, & extra ſacculum cordi ex ſpeciebus cordi confercẽtibus & ſandalis haberet,ſeptima auctus eſt calor,cum dolore capitis,ac inquietudine maxima. Et quia difficile erat ſcire, cũ eſſet corpus vndequaq; plenũ quænam illi euacuatio conuenientior eſſet,attamen cum ſigna multitudinis ſanguinis putreſcentis intra venas adeſſent,iterum iuſſi ventoſas ſcarificatas veſperi ante cœnam applicari, & ſanguinem mitti vſque ad decem vncias,vt ad exteriora membra prouocaretur. Sed cum nocte non dormiuiſſet iuſſi mane aperiri venam iam dictam & euacuari.ʒ.vii.ſanguinis & ſtatim poſt dedi ſirupum ſupra dictum frigidum,poſt prandium vero dormiuit vſque ad horam cœnæ.Sequenti die imminutus eſt calor,& ſitis,& vrinæ meliores factæ ſunt, in quibus quoddam ſedimen diuulſum & liuidum apparebat,virtus vitalis & cæteræ validæ pro maiori parte erant,appetebat & quæ ſibi offerebantur accipiebat,hæc autem erant iuſculum hordeaceum .ſ.& contuſum.Decima die quoniam plethoricum corpus, vt dixi, erat,dedi hoc pharmacum:Recipe Diacatholiconis, floris caſſiæ an. ʒ.vii.trypheræ Perſicæ.ʒ.iii.cum decoctionis.℥.i.tamarindorum, paſſularum & hordei an.ʒ.s.prunorum numero.vi.florũ bugloſſæ, boraginis,violarum an.ʒ.i.ſeminum citri,acetoſæ,an.ʒ.ii. in aquis bugloſſæ,& acetoſæ,quantum ſatis eſt,hæc medicina eduxit fœliciter ſine moleſtia. Exeuntia tamen erant corrupta lenia, diuerſa, & cum fætore horribili,quare febris multo magis remiſſa eſt,& omnia accidentia diminuta ſunt,vrinæq; cum meliori coctione apparuerunt, ita vt nulla amplius eſſet ſuſpicio.Poſt quartum decimum voluit bibere vinum,quoniam vſque in illum diem tametſi millies vinum petiiſſet nolui concedere,attamen poſt huiuſmodi vini potum inualuit febris cum dolore capitis,& vrinæ iterum turbatæ ſunt, nõ dormiebat,rediitq; ſitis valida,quæ non extinguebatur potu aquæ, his viſis licentia ſumpta à robore virtutis & complexione ſanguinea & ſanguinis multitudine iterum decimaoctaua die aperui venam dictam,& ſanguinem euacuaui ad quantitatem decem vnciarum & ceſſauit febris in vigeſima cum ſudore multo.Quare notent medẽtes quandoque etiam in febre peſtilentiali apparere criſes tametſi hoc raro fit,Febris hoc potius erat cum materia benigna putreſcente quàm cum alia cum qua tamen erat qualitas peſtilentialis,ex conſtitutione temporis,vides igitur ter me aperuiſſe venam & euaſit à maxima ægritudine,licet in tali conſtitutione omnes ferè, qui phle-

botomati ſunt, perierint. Sed ſi recte omnia conſideres videbis quod etſi ratio mittendi ſangninem ad multa referri poſſit, ego eam à duobus potiſſimis ſumpſi, ſcilicet à robore virtutis & multitudine ſanguinis illud ſuffocante, alioquin canonice & ſecundum antiquorum auctoritates factum non eſſet. Dixit enim Galenus de cura febrium continuarum ad Glauconem quod omnes quibus aperta fuit vena in diebus calidiſſimis interiere, quoniam tempus anni velut accidẽs quoddam inſequens ægritudinem eſt. conſimilem ſententiam ſcripſit Cõmentator Alexandrinus in libello de Sectis commento. xiii. cauſa vero interitus fuit hæc quoniam nimia caliditas aeris ambientis diſſoluit virtutem, ita, vt per phlebotomiam ſanguis cum calore imminutus ſit, cumq́; ille ſit huius pabulum, eo puta proprio humido deficiente reſiduum caloris extinctum eſt, vt contingit in lucerna. Sed nota quod aer, cum ſit nimis inæqualis, tam in caliditate, quam in frigiditate, eſt de illis, quæ prohibent omne genus euacuationis, quoniam caliditas aeris excedens diſſoluit (vt dixi) virtutem, & etiam quoniam ſanguis feruefactus in naturam choleræ tranſit; quare cum per ſanguinis euacuationem virtus magis debilitetur quia eſt theſaurus naturæ & cholera magis acuta reddatur, quoniam ſanguis eſt frænum choleræ, hinc eſt quod phlebotomati omnes peribant in calidiſſimis diebus. Quare cauendum eſt à venæ apertione in febre peſtilentiali quoniam hæc febris ſua malignitate ſæpe ſtatim virtutem debilitat, & quoniam miſſio ſanguinis materiam ad principale membrum reuocat. Sed vnde diſceſſit oratio redeo. Non enim ſanguinis in febre peſtilentiali tranſacta quarta die euacuatio ſecurè fieri poteſt, cum dicat Galenus ſecundo de Diebus criticis quartam eſſe diem imperfectæ criſis, in qua natura mouet materiam aliquo motu, præſertim ſi materia eſt ſubtilis, vel maligna virtutem ſtimulans, & ideo in apertione venæ cum materia venenoſa, quæ iam mota erat à natura, retrocedat iterum per venã ad intrinſeca membra inanita, vt ſuperius dixi, & ad cor redeat, ſi illa, quam iecorariam vocant, aperiatur, cum ex directo à dextero ventriculo cordis ſanguinem educat, vt ſciunt, qui per ſectionem partes corporis humani earumq́; conſenſum & proceſſum venarum recte cognoſcunt. Nam facta inanitione ventriculi dextri cordis, hepar ſubminiſtrat ſanguinem ex intentione naturæ, & etiam ne detur vacuum: quod ſi nimia eſt euacuatio, hepate inanito, venæ maiores & propinquiores ſubminiſtrant ſanguinem iecinori, & paruæ maioribus, ita, vt materia illa, quam natura ſequeſtrauit tanquam noxiam, iterum ad venas reuertatur & ad alia membra reuertatur ad-

miſta cum ſanguine,quæ cum ad cor deuenit occidit hominem ſua venenoſitate.Eadem eſt ratio de inciſione aliarum venarum magna rum,ſcilicet ſaphenæ vel poplitis,cæphalicæ,ſaluatellæ. Etenim ſa-phena ſiue maleoli,& poplitis vena,quæ idem ſunt & non differũt niſi loco quia tam vna quam alia inciſa à iecinore ex directo eua-cuant. Vnde facta iecinoris inanitione,dexter ventriculus per viã ſequelæ ne detur vacuum ſubminiſtrat ſanguinem,& ventriculo inanito venæ propinquiores ei ſanguinem ſubminiſtrant, qui cum ſit peſtifera qualitate infectus inficit ſpiritus cordis, ſicq; ſequitur mors;ſimiliter de cæphalica in brachio dicendum eſt, nam & ſi pri-mo à capite educat,cum ſit ramus venæ procedentis à dextero ven triculo cordis,cor ei ſubminiſtrat,& corde inanito hepar ad dexterũ ventriculum mittit & venæ ad hepar,vnde fit miſtio mali ſanguinis cum bono in corde,ſicq; pereunt ægrotantes poſt ſanguinis miſſio-nem. Nota tamen quòd non ſemper phlebotomati poſt quartam moriuntur per idem temporis ſpacium,& ratio eſt propinquitas aut diſtantia loci,a quo ſanguis mittitur ad ipſum cor, & ea ratione in apertione venæ iecorariæ citius pereunt,quam in apertione venę poplitis vel cęphalicæ,cum in reuerſione ſanguinis à loco lõginquo maius temporis ſpacium exigatur.Adiuuat ad hoc fortitudo vel de bilitas virtutis reſiſtentis,amplitudo & anguſtia,rectitudo & tortuo ſitas venarum;& hęc ſatis dicta ſint de miſſione ſanguinis in dicta fe bre,quæ ſi diligenter attendas ſoluunt multas modernorum quæ-ſtiones de miſſione ſanguinis in morbo pleuritico.ſ. à quo latere fa-cienda ſit,dimiſſis opinionibus,quid nã ſenſerit vel ſapientiſſimus Hippocrates,vel doctiſſimus Galenus,quoniam cognoſces quæſtio nes eſſe in uerbis,nõ in modo curandi ex quo veritas haberi poſſit, quare dimittendæ ſunt,& licentiam emittendi ſanguinem per ſcien-tiam ſectionis corporis humani accipere oportet,docente Galeno in libello Paruæ artis medicinalis,aliter periculum eſt repere dogma ſempiternę paſſionis,neque dimittendus eſt ſenſus propter rationes, quoniam dixit Ariſtoteles octauo Phyſicorum,commento. xxii.q; dimittere ſenſum propter rationes eſt imbecillitas intellectus. Quo modo conferat apertio venarum ani, quas hęmorrhoidas vocant, & venæ frontis, narium, ſub lingua & poſt aures, in cura parti-cularum accidentium dicam.In hectica vero peſtilentiali, ſigna cu-ius ex dictis ante colligi poſſunt,ſufficiens eſt regimen in ſex rebus neceſſariis ſæpe dictum, præſertim in alteratione aeris, & rerum, quæ per os ſumantur vt ſunt præſeruantia frigida non ſoluentia vẽ trem,in quibus terram ſigillatam & bolum armenium cũ ſirupis ex

limonibus & acore citri libentiſſime ponimus,trochiſcos etiam de camphora cum ſint ex illis, quæ ad omnia conferunt cum aquis & decoctionibus,quæ non ſolum faciunt ad malignitatem peſtiferam, verum etiam conſeruant humiditates radicales & alias in membris, in quibus primo accenditur calor febrilis,in hectica dari etiam poſſunt cum aquis,quæ ſua humiditate prohibeant exiccationem ſubſtantiæ ſolidæ membrorum,quod facilius fiet,ſi res erunt potabiles. Et inter cætera quæ prohibent conſumptionem membrorum ſine præparatione ad humiditatem putredinalem,eſt caro cancrorum fluuialium,& caro teſtudinum & cochlearum,& etiam aquæ deſtillationis ipſarum carnium & multa alia,hęc itaque ſatis ſint de cura cuiuſcunque differentiæ febrium,modo de illis, quæ ipſas inſequuntur,accidentibus ſcribam.

De cauſis & eſſentia quorundam accidētium in febribus dictis, ac de eorum particulari cura. Cap. 3.

IAm in primo tractatu accidentia quamplurima,quæ febrem peſtilentialem inſequebantur enumerauimus,quæ non pigebit iterum hic ad clariorem doctrinam enumerare, addendo ſiquid præter miſſum fuit tanquam raro eueniens,breuitati tamen ſtudens cauſas eorum hic minime ſcribam,quoniam abunde in primo ipſo tractatu eas expoſuimus,præter quaſdam , quæ quoniam multas habere poſſunt,eas declarare interdum nō ingratum fore putaui, vt facilius illi opitulari poſſis.Sunt igitur accidentia inſequentia febrem peſtilentialem plurima,ac etiam ægritudines,eam inſequentes non paucæ quę etſi ab ipſa febre primo originem ducant,particularem tamē curam deſiderant præter regimen peſtilentialis febris. Incipiam igitur ab accidentibus quæ febrem inſequuntur.Et primum,eſt caliditas vehemens,quæ non ſemper,neque in omnibus eſt , ſed aliquādo, cui ſuccurres cum cibis & potibus refrigerantibus iam dictis, pulſus etiam malus apparet diuerſus imminutus & deficiens , & eſt inter cætera accidentia pernicioſiſſimum,ad ſe trahens omnem curam, & ideo dicebat Galenus nono de Ingenio ſanitatis,& libro de Febribus ad Glauconem virtutem conſeruandam eſſe,quod confirmans princeps Auicenna dicebat virtute deficiente curationem non valere;quare ſubuenire ipſi tota erit intentio,cum odoramentis,quoniā cito inſtaurant,& potibus,vt ſunt iura carnium,et contuſum,in quibus ponatur aqua carnis,& dentur oua ſorbilia,aut contuſa cum iure & ſucco vuæ acerbæ,& alia inſtaurantia ſæpe dicta.Eſt & conturbatio intrinſeca aliquando cum animi defectu,& aliquando ſine,cui ſuccurrere oportet,ſi virtus tolerat fricationibus,ac appoſitione vē

toſarum per vniuerſum corpus pėr quas ſanguis mittatur ſecundum virtutis robur, aut euacuatione per clyſterē, vel per aliud, quæ læuis ſit, aut iis, quæ cordi conferunt extra vel intus adminiſtrans, vt eſt applicatio ſacculi cordi conferentis, & inunctio cum vnguento cordis etiam corroboratiuo, vel per exhibitionem terræ ſigillatæ, vel boli armenii, aut cum electuariis, quæ cordi proſunt, ſæpe dictis, ac cum potibus extinguentibus caliditatem & venenoſam malignitatem, facientem intrinſecam conturbationem, ſed cum adeſt lipopſychia, vel animi defectus, mirabile præſidium eſt poſt leuem fricationem ſumere terram ſigillatam ſimplicem, aut cum ſirupo de acore citri, vel aqua acetoſæ, aut cum aliquo alio ex dictis. Anno infeliciſſimo. 1517. chariſſima ſoror mea Vincentia, ac Apollonius nepos meus, correpti fuerunt febre peſtilentiali cum maculis ſiue peſtichiis per vniuerſum corpus, & multis aliis accidentibus inter quę ſæpiſſimè animi defectus eis accidebat ex motu materiei venenoſæ vaporantis ad os ſtomachi & ad cor, quibus præſentaneum & vnicum præſidium, ac ſalutare fuit, quoties in animi defectum inciderent, præmiſſis quibuſdam leuibus fricationibus crurium, ſumere. ʒ. s. terræ ſigillatæ cum aqua acetoſæ, qua ſumpta paulo poſt egerebāt portionem materiæ cholericæ corruptæ, & hoc toties faciebant quoties huiuſmodi terram ſigillatam ſumebant, qui ad Dei omnipotentis laudem ſanitati reſtituti ſunt, viuuntq́, quibus etiam Deus ineffabilis prorogare vitam ad vltimum ſenectutis dignetur. Fit etiā cum tali febre difficultas anhelitus, & tuſſis ex vaporibus malis ad pectus aſcendentibus, aut ex aliqua materia à capite deſcendente, vel ex præſentia materiæ in pectore, aut ex omnibus iis ſimul, quibus omnibus confert ſi accipiatur ſirupus de bugloſſa & liquiritia lābendo, quibus cum admiſceri debet bolus armenius. Inſomnietates prætereа ſeu vigiliæ etiam fiunt in hac febre ex vaporibus calidis, ac peſtiferis cerebrum alterantibus, huic accidenti quomodo ſuccurrere poſſis ſuperius dictum eſt. ſ. per illinitionem temporum cum vnguēto populeone, & aliis: neq; timendę ſunt illinitiones in parte particularis membri tametſi frigidæ ſint ac conſtipātes, cum ſomni reconciliatio maxime conferat ad virtutis inſtaurationem, & ideo ſomnus prouocetur omni ingenio non ſolum liniendo frontem, verum etiā apponendo emplaſtrum ex lactucis hoc modo compoſitum: Recipe ſucci lactucæ libram vnam, ſemperuiuæ, nenupharis, portulacæ an. lib. s. ſucci roſarum puri. ʒ. iii. aceti albi. ʒ. ii. farinæ hordei. ʒ. iii. ſeminum papaueris. ʒ. ii. hyoſcyami. ʒ. i. miſce et fiat emplaſtrum molle ad ignem, & tonſis capillis in parte anteriori capitis ita, vt ſupra locum

commiſſuræ coronalis,emplaſtrum ponere póſſis,quod ibi ſuper pānum lini extenſum apponito,ſæpe reiterando,& locum oleo nenupharino ungendo. Ego præter id ſępe expertus ſum in vigiliis febricitātium ex vaporibus á febre excitatis apponere folia magna lactucæ viridis,quę vniuerſum caput contigebant,&,vt ea folia maneāt, ſuperpono tegmen panni linei ſubtile,& ſic ſæpe ſomnum in aliquibus prouocaui,qui nullo auxilio vel præſtantiſſimo dormire potuerunt,tam extra,quam intus ſumpto,nec etiam cum opiatis medicinis,ſed appoſitis foliis lactucæ ſolis ſtatim dormierunt. Notabis tamen quod quando iſti priuantur ſomno ex apoſtemate calido in pāniculis,vel in ſubſtantia cerebri,intentio eſt curare ipſum apoſtema, de quo ſuo dicam loco,vt ſupra etiam dixi de cura febris ephemerę, vbi plurima remedia ad conciliandum ſomnum notaui(ad quē locū,ſi opus fuerit,redibis)vt eſt exhibitio ſirupi de papauere poſt cœnam,vel exhibitio requiei Nicolai á.ʒ.ii.vſq; ad quatuor , ſi neceſſitas coget.Hæc.n.eſt medicina mirabilis ad conciliandum ſomnū in acutis & peracutis febribus vt experiētia & ipſe Nicolaus teſtatur, non tamen laudo lauari crura & brachia ante,vel poſt cibū cū decoctione foliorum lactucæ,nenupharis,violarum,ſalicis,corticum papaueris,radicū mādragorę,florum anethi & chamomillæ, cū periculū ſit ne materia retrocedat ad membra principalia,quare non niſi cū maxima cautione hoc facies.Sunt quidam ēt qui conciliant ſomnū cū emplaſtro poſt cœnam tēporibus appoſito,quod ſic fit:Recipe ſeminum papaueris albi,nigri,hyoſcyami,lactucæ,radicis mādragorę, florū violarū an.ʒ.iii.fiat emplaſtrum, ſiue linimentum cū oleo violaceo,nenupharino,lacte mulieris,& albumine oui, cū quo vnge tēpora & etiam vniuerſum caput ſi opus fuerit,tonſis etiam capillis. Exulcerationes,præterea & ſitis mala fiunt etiam ex huiuſmodi vaporibus excitatis,ita,vt vehemens ariditas linguæ & caliditas in gutture,& palato hos locos exulcerando prohibeant ſæpenumero deglutionem cibi & potus,huiuſmodi affectus Arabes alcolam vocāt, & eſt maximum ſignum malignitatis,& ſæpe lethale, notabis tamē & oris,linguæ,ac palati ariditatem ſæpe eſſe ſine aliqua ſiti , & eſt ſignum malum , cum arguat deſtructionem virtutis ſenſitiuæ membri,ſuccurratur igitur in primis ſiti aſſidua oris & gutturis ablutione cum aqua frigida.vel hordei,vel bugloſſæ,vel acetoſæ, vel cum aliis aquis quibus cum ponantur trochiſci de camphora Meſuæ, ſucci granatorum,limonis,vuæ acerbæ,vel ſirupus violaceus,teneātq; in ore reprimentia calorem,vt ſunt pruna damaſcena,& ceraſa acria (quas amaraſcas vel amarenas vocant) & aranciarum ſubſtantia

acris,& etiam tempore æſtatis grana vuæ immaturæ,& ſimilia, ſed inter cætera folia lactucæ in ore detenta ſitim optime extinguunt, ſimiliter valet ſi fruſtū melonis ſaracenici (quē noſtrates anguriam vocāt) in ore teneatur, vel cucumeris, aut citruli, quoniā infrigidant et prohibēt aſcenſum vaporū ad caput, qđ ſi ex dictis ſitis non extinguitur, bibatur aqua acetoſæ, endiuiæ, bugloſſæ, cicoreæ, cū aliquo ſirupo ſitim extinguēte, qualis eſt ſirupus de acetoſitate citri, limonū, granatorū, quales ēt ſunt alii, vel bibat ex potibus & ex iuleb, in cura deſcriptis. Lingua vero denigrata tergenda eſt aliquo ingenio, vt puta panno aſpero digito inuoluto madefacto in aqua hordei miſta cū ſirupo acetoſo. At, ſi iſto ingenio nigredo nō remouetur, opus eſt eā remouere aliquo inſtrumēto leniter abradēte ut puta cochleare argenteo, vel fruſto ſpōgiæ capiti radii alligato, & in aqua hordei, & ſirupo acetoſo madefacto, linguā, guttur, & palatū tergēdo, hoc idem fiat, ſi vlcus, quod alcolā vocant, in gutture fuerit, pluries in die, qđ ſi iſta non omnino contulerint optimū remediū eſt ſæpe lauare guttur hoc modo: Recipe aquæ roſaceæ.℥.vi. albuminum ouorum numero.ii. camphoræ.ʒ.s. miſce, & cum hoc ſæpe guttur gargarizetur; ad hoc confert etiam hoc medicamen: Recipe ſeminum ſumachi, acetoſæ, portulacæ an. partes æquales, bulliant in aqua roſacea & plantaginis, cum qua decoctione os & guttur ſæpe gargarizabis, ſi tamen hoc etiam facto vlcus confirmatur perniciosum eſt, quoniā arguit maximam vim imprimentis, & imbecillitatem ſuſcipientis; Sæpe etiam cum febre peſtilentiali apoſtemata ſynanchica, ſiue anginæ apparent, quibus occurres in primis cum applicatione ventoſarum & emiſſione ſanguinis, deinde ſæpe gargarizando cum aqua hordei & ſucco vuæ acerbæ, aut ſirupo acetoſo, vel cum diamorone, vel cum aqua roſacea & ſirupo de glycyrrhiza, teneatq; ęger ſemper in ore fruſtum ſacchari fini, quoniam lenit & diſſoluit. Notabis ſemper huiuſmodi apoſtemata mala eſſe ac pernicioſa, vt fuerunt anno. 1535. in quo fuerunt febres peſtilentiales quibus cū erant apoſtemata ſynanchica, & pleuretica, à quibus pauci euaſerunt, & illi quibus vena brachii aperiebatur citius moriebantur. At ſi tumor ſupra dictis auxiliis no diſſoluitur aperiatur vena, quæ ſub lingua eſt, & eſt vltimū remediū. Apoſtemati vero pleuretico licet venæ apertio, ſi materia benigna eſt opituletur, attamē quādo eſt cū febre peſtifera ꝑnicioſa dimittēda eſt & loco ipſius ponātur vētoſæ ſcarificatæ, ſæpeq; reiterētur, vt in Domino Hieron. Sechino feci, qui dū laboraret peſtichiis & febre, patiebatur ēt apoſtema pleureticū, & ꝑ reiteratas appoſitiones vētoſarū inciſarū & ſanguinis ꝑ eas euacuationes, eua-

ſit;dentur etiam ea,quæ ſputum facilitant in lambendo qualia ſunt ſaponea, penidii & ſirupus de liquiritia. Accidit etiam ſæpe nauſea, vomitus,dolor ſtomachi,& caſus appetitus,ita,vt inde virtus deficere videatur cum cauſa omnium iſtorum,ſit materia mala, aut vapor ab ipſa excitatus lædens ſtomachum. Primum ergo ei ſuccurrimus ſi ipſam euacuemus,aut à longe trahamus,quare ſi præſens in ſtomacho ſit,optimum eſt naturam adiuuare,vt vomitu eã expellat, ſicq́ ceſſabunt nauſea & vomitus, cum ex ſententia Hippocratis vomitum vomitus, & fluxum fluxus ſanet ; adiuuetur igitur cum aqua tepida,& ſirupo acetoſo, vel cum decoctione radicum betonicæ & ſirupo acetoſo,quod ſi nigrum euomuerit moritur æger , ſed ſi materia in ſtomacho fuerit , & æger debilis ita vt non toleret laborem vomitus,quoniam diſſoluit virtutem,ſtude eã aliò ducere.ſ. ad ignobiliora membra,& hoc eſt ex illis,quæ dicebat Auicenna ſub tali ſerie verborum : Cum materia in hypochondriis retinetur.ſ. in locis naturalium membrorum,quoniam ſequuntur ex ipſa accidẽtia mala,ex difficultate anhelitus,& extremorum frigiditate, & vigiliis,neceſſarium eſt regimen trahens ad exteriora. Vt puta poſt impoſitionẽ clyſteris fiant fricationes cruribus,apponanturq́ ventoſæ coxis, ſtomachi interim etiã regionem cum rebus ipſum recreantibus & calorem febrilem extinguentibus fouebis,& inter cætera confert ſacculus ex coraliis,roſis,ſandalis,labruſcæ, ac abſinthii comis, compoſitus & ſæpe appoſitus,intus vero confert ſi ſemper detur, terra ſigillata,bolus armenius,coraliũ, & fragmenta gemmarum an.℈.i. cum aqua acetoſæ,vel cum ſirupo de cydoniis,aut de ſucco acetoſæ, & ſirupus de ribes in hoc caſu multum confert,confert etiam bibere ſirupos de granatis,de ſucco vuæ acerbæ , de papauere cum aquis bugloſſæ & aliis ſæpe dictis,confert etiam comedere diacitonitem cum ſaccharo ſine ſpeciebus & alia electuaria ſuperius dicta ; cogantur, præterea ægri ad ſumendum cibum præſertim multi nutrimenti & paucarum ſuperfluitatum,vt ſunt iura carnium conſumpta,& contuſa,quibus cum ponatur ſemper portio aquæ carnis . At ſi materia in ſtomacho fuerit vel in venis ſtomacho propinquis ſaluberrimũ auxilium erit eam per ſeceſſum leui pharmaco educere, in quo tryphera Perſica ponatur,ſunt & quam plurima vnguenta & humida fomenta ſtomacho proficua,quæ nõ ſine diſcrimine cũ febre peſtifera applicari poſſunt,attamẽ ea aliquando fortitudine accidẽtiũ moti medici apponũt,& fiũt ex oleo de mẽtha,roſaceo,de cydoniis, et portione olei ex abſinthio aut ex ſpica,vna cũ coraliis & floribus labruſcę,& modico ceræ,ex quibus fit linimẽtũ;ſimiliter fiãt fomẽta ſi rei

magnitudo poſtulat,ex decoctione,roſarum,florum labruſcæ, menthæ, abſinthii,& ſeminum coriandrorum,& ſandali in aqua fontana & portiuncula vini albi pauciferi;ſed præter hoc ſemper virtus inſtauranda eſt cibis,ita vt vi dandi ſint,ſi non libenter eos accipiũt, cum dixerit Princeps plurimos euadere, qui viriliter agunt & comedunt. Singultus etiam ex eiſdem cauſis ſæpe fit, ſcilicet ex materia mala in ſtomacho,vel in eius tunicis imbibita, aut ex vaporibus ab ipſa mala materia excitatis ſtomachum petẽtibus,& ſua malignitate ipſum irritantibus,& eſt accidens lethale,cui ſuccurratur cum aſſumptione boli armenii diſſoluti in aqua bugloſſæ,& ſirupo de mẽtha & bugloſſa. Quod ſi nimis acuta fuerit materia,aut vapores,detur ſirupus de papauere,ſumat etiam ęger lambendo aquam hordei calidam cum ſirupo ex mentha,contineat etiam anhelitum, quoniã diſſoluit vapores ſtomachum petentes. Extra vero ſi virtus tolerat, neque aliquid intra repercutere dubites,ſtomachi regionem inunge oleo amygdalarum dulcium , anethino,& de mentha; ſtudẽdum eſt etiam vt dormiat,quod ſi alia non conferant detur ſirupus de papauere,& etiam requies Nicolai ſi reliqua nõ profunt. Per infernas autem partes ad reuocandum etiam materiam & vapores ponantur clyſteria lenientia cum aliquali attractione,quare pone in ipſis hierã picram,per os etiam ſi materiam euacuare deſideras, detur manna cum tryphera perſica. Fluxus etiã mali in tali febre accidunt cum excoriatione inteſtinorum ex acuitate & corroſione cholerae, & etiam ſine excoriatioue,ab aliis humoribus corruptis cum malignitate peſtifera ſtimulante,vel à debilitate ſtomachi & inteſtinorũ,ita vt aliquando cibus incoctus in exeuntibus appareat. Iſtis ſuccurratur diligenter quoniam perniciofiſſimi ſunt,vt teſtatus eſt Galenus tertio Epidemiarum,& primo illi fluxui,qui cum excoriatione inteſtinorum eſt(quem Græci dyſenteriam, Latini vero tormina inteſtinorũ vocant)cũ regimine medicinali in cibo & potu, & alterantibus materiam & ſtomachum roborantibus,vt eſt ſirupus de roſis ſiccis, ex cydoniis ex ſucco acetoſę,de ribes,& ſimilibus,& potus ſit aqua chalybeata,cum ſirupo ex berberis,vel ex ribes & eſt præſtantior aliis, ſunt etiam conuenientes fricationes extremorum ad euocandam materiam,ſed præſentaneum auxilium eſt imponere clyſteria,quæ lauatiua vocant,ex decoctione inteſtinorum hirci, vel capræ, aut arietis caſtrati,ſiue capitis eorundem,in qua adde olei roſacei.℥.iiii. & ouũ vnum contuſum cum ſuo albumine,pinguedinis hirci.℥.ii.& fiat ex eis clyſter,quod tamen dũ imponitur non ſit calidum, vt illud æger tenere diutius poſſit,ſed parum ſupra tepidum,quoniam dolorẽ mi-

rabiliter mitigat,& excoriationi prodeſt. Ego etiam ſæpe in vehementi dolore ex oleo roſaceo tantũ clyſteriũ imponere iubeo, quod ſi cum mitigatione doloris aliquam abſterſionem deſideras, bulliat hordeum in ſupradicto iure, addecꝫ clyſteri mellis roſacei.℥.ii.vel tres & ſi minorem abſterſionem deſideras pone ſaccharum rubrum. At ſi dolores vehementes ſunt & non mitigantur dictis remediis,adde clyſteri mičletæ Nicolai.℥.i.& plus, quoniam dolorem inteſtinorum remouet præſertim ſi eam completam adminiſtrabis. Exterius vero licet vt dictum eſt non ſine diſcrimine, illinitiones fiant ex documentis Auicennæ ne materia intus reuocetur, attamen ſi neceſſitas vehementis doloris coegerit,fiant cum oleo de cydoniis & roſaceo;quod ſi validius fomentum deſideras,accipe zirbum ſiue omentum hircinum,vel caſtrati & appoſito oleo roſaceo in patella calefac ipſum,& ſæpe ventri apponito. Si vero fluxus fuerit ſine inteſtinorum excoriatione, & ſine vehementia doloris, humoralis tamen (quem Græci diarrhœam,Latini ventris profluuium vocant) hic fluxus aliquando ſalubris eſt,cum materias corruptas euacuet; quare virtute tolerante nullo modo ſiſtendus eſt, attamen quoniã ſæpe cũ tali febre malus eſt,neceſſariũ eſt ei ſuccurrere in primis virtutem inſtaurando,& mẽbra debilitata,quæ in cauſa ſunt roborando,quæ cũ plura eſſe poſſint & etiã medicis notiſſima ſint,breuitati ſtudens ea minime enumerare decreui,ſed auxilia tantum deſcribam; exempli gratia ſi à capite fluat materia,retinenda eſt,ſi ſubtilis cum diadragantho,diacodione, pilulis bichichiis, aut cum ſirupo de papauere; quod ſi materia mala eſt,non omnino retineatur, & detur bolus armenius cum ſirupo roſaceo in ore,vt eum diu teneat, & lambendo deglutiat,prouocentur ſputamina & mucoſitates narium : membra inferiora,vt eſt ſtomachus confortetur exterius auxiliis dictis cum ſecuritate,addendo coralium & oleum maſtichinum, per os ſumat ſaccharum roſaceum antiquum, diacydonitem & alia ſuperius dicta. Quod ſi fluxus ex ventriculi imbecillitate & inteſtinorum fuerit(quem Græci lienteriam,Latini inteſtinorum leuitatem vocãt,) in quo fluxu comeſta ſine coctione per ſeceſſum exeunt, quia membra & virtutes languidæ ſunt,ſuccurratur cum cibariis quæ ventriculum roborent,vt eſt caro turturis aſſatæ, & cum contuſo ex ipſa facto,neque hoc in caſu aſſata dimittere debes tametſi duriuſcula ad digerendum ſint,cum maius ſit iuuamentum vnionis ſtomachi,deturcꝫ vinum de cydoniis,& ſaccharum roſaceum antiquiſſimum, & ſimilia. Exterius autem vt dixi vrgente neceſſitate fiant fomenta & illinitiones cum oleo ex cydoniis,ex abſinthio,ex balauſtiis, in qui-

bus ſcilicet fomentis pone abſinthium,ſandalos,flores labruſcæ,myr tilos,roſas,coriandros & ſimilia, cum aqua abſinthii & uino rubro ſtiptico, quod ſi maiori indiges recreatione utere emplaſtro ex cruſta panis ex intẽtione domini Barptholomei Mõtagnana in ſuis con ſiliis,caue tamen fluxum materierum malarum retinere, ne ipſę retẽ te ęgrũ interimãt. Fluxus etiam ſanguinis narium ſæpe iſtis accidit, ſepę quidem ſymptomaticus,raro criticus,qui ſi cum febre ardẽti & putredine cholerǽ fuerit,& virtutis imbecillitate,perniciofus eſt, vt vidimus anno illo infelicisſimo,in quo plurimi periere cũ fluxu ſan guinis narium. Ex medicis autem quicũque ſperabant ex ſanguinis euacuatione remisſionem febris,decepti ſunt,quoniam febres vt plu rimum cholericæ erant,& ideo per euacuationem ſanguinis,qui eſt frænum choleræ, in caliditatem febrilem vehementisſimam veniebant,ſicq; virtus diſſoluebatur,unde ægri peribant; quidam tamen fluxu ſanguinis narium euaſerunt,quoniam febris erat ex ſanguinis putredine,qui tamem paucisſimi fuere,ſed & plurimi mortui ſunt. Neq; hoc eſt contrarium dictis Hippoc.tertio Epidemiorum,in quo ſcripſit multos euaſiſſe,quibus ſuperuenit fluxus ſanguinis narium, cum febres illæ ut patet ex narratis ab ipſo,ex putredine cholerę cũ multa ſanguinis admiſtione fuiſſent,& intra vaſa,qui quidẽ ſanguis ad naturã cholerę mutabatur facta ſubtiliatione a calore extraneo; quare cum eſſet ſubtilis facilius ad caput aſcẽdebat, ac per nares flu e bat,ad quam ſanguinis euacuationem caloris febrilis remisſio ſeque batur,cum ſanguis eſſet materia pro maiori parte febris,qui mutatus in choleram,calorem & accidentia febris intendebat; Ex eo nanq; ſanguine ſi parum exibat moriebantur,quia non euacuabatur quan titas,quæ corpus refrigerare poſſet, immo ſubtiliatus ſanguis & cale factus mutabat ſpiritus,ſicq; peribãt.Quapropter ſemper fluxus ſan guinis timẽdus eſt quoniã ſi nimis fluat tametſi ſanguis malus ſit,uir tutẽ diſſoluit,ſi vero retineatur cũ ſit affectus mala qualitate peſtifera interficit,& ideo in tali euacuatione uirtus ponderanda eſt, quæ ſi fortis fuerit & ſanguinis mali abundãtia appareat,tunc exire dimit tatur ad quantitatẽ tolerãtiæ virtutis. Neq; in hoc certa regula dari põt,ſemper tamen virtuti attẽdendũ eſt cũ cibariis & reliquis quę ſi nõ tolerat,& ſanguis,qui fluit bonus videtur,ac per eius exitũ minime ægrũ refrigeratur ſed potius inflammatur & accidẽtia mala intẽdũtur,ut eſt animi defectus & alia,iſte fluxus ſiſtẽdus eſt omnibus in geniis.ſ.cibis viſcoſis,& potu,in quo ſemina ſumachi coquantur, in qua decoctione ferrũ extinguere mirũ in modũ cõfert.Et fricationes ac ligaturę extremorũ ad diuertẽdũ laudatisſimę ſunt,ſimiliter appo

ſitio ventoſarum in extremis & maxime ſub poplitibus,& natibus, & ſpatulis,& inter cætera appoſitio ventoſæ in regione iecinoris, ſæpe ſanguinem ſiſtit. At ſi iſtis non retineatur, applicetur fronti illinitiones factæ ex bolo armenio, ſanguine draconis,lapide hæmatitis, chimolea & albumine oui, & aqua roſacea,cum portione aceti. Quod ſi vena aliqua in inferioribus naſi partibus diſrupta fuerit, fiat ex cotono tenta oblonga & in dictis pulueribus cum albumine oui intincta naribus imponatur quoniam proculdubio ſanguis ſiſtetur & ad cauſam intrinſecam remouendam dentur bis in die ſirupi tales: Recipe ſirupi ex myrto,ex ſucco acetoſæ,cum aquis portulacę, caudæ equinæ, plantaginis; ſi vero fortius medicamen deſideras dentur trochiſci ex terra ſigillata, vel ex Karabe & ſunt experti: ſunt & alia, quæ proprietate ſua ſanguinem ſiſtunt. vt eſt lapis iaſpis collo appenſus, aut manibus detentus, caue tamen materiam malam retinere ſi fluxus criticus fuerit,& virtus eum toleret. Neque omittenda ſunt ſæuiſſima accidentia, quæ etiam cum tali febre ſæpiſſime apparent,& ſunt alienationes ſiue deliria dixeris non refert,cum vigiliis ſæpe, & etiam multoties cum ſomni profunditate,& ſunt ſæpe ſigna apoſtematis cerebri,aut myningarum ipſius, quæ quidem apoſtemata aliquando de genere calidorum ſunt, & aliquando frigidorum,interdum etiam compoſita, quare de auxiliis vtrorumq; ſimul ſermo erit.Sed quoniam ſæpe accidunt deliria ſine cerebri, aut panniculorum ipſius apoſtemate, & eſt accidens inſequens ipſam febrem ex vaporum excitatione,petentium diuerſas cerebri partes,ita,vt ſi partem anteriorem lædant male imaginentur,ſi vero mediam male diſcurrant, at ſi poſteriorem lædant male memorentur,atque ita,vt ſæpiſſime non recordentur puta ſe matulam, ſiue vas vrinale petiiſſe, quoniam mingere volebant & immemores nihil petiiſſe dicunt,ſimiliter in aliis operationibus. Attamē ceſſante euaporatione a caliditate febrili facta, bene imaginantur,bene diſcurrunt, & etiam memorantur, quibus ſic apparentibus,dicimus cerebrum pati per conſenſum, & non per eſſentiam, igitur opitulemur iſtis cum illis, quæ calorem febrilem extinguunt & vapores ad caput aſcendere prohibent, vt ſunt ſirupi ſæpe dicti,fricationes extremorum,& ventoſarum appoſitiones. Et inter cætera aſſidua gutturis collutio cum rebus infrigidantibus & quæ ſitim extinguunt,vt eſt aqua frigida maxime confert, quod ſi ex nimia caliditate & ſiccitate in velaminibus ſiue myningis, & cerebro impreſſa dormire non poſſunt,fiant linimenta temporibus & alia ſuperius dicta ad ſomnum conciliandum. Quod ſi e contra fuerit, ſcilicet vt

ex va-

ex vaporibus craſſis aſcendentibus in ſomnum profundum incidāt ita vt veluti ſtupidi videantur,hoc accidens verendum eſt, quoniā ſæpiſſime ad apoſtemoſam ægritudinem terminare conſueuit, ideo ne ad talem diſpoſitionem,quæ cum maximo diſcrimine eſt, deueniant, ſuccurratur cum enematibus,ſiue clyſteribus fortibus, puta factis cum decoctione mercurialis,ſiclæ,betonicæ,maluæ, ſeminum chartami & furfuris,in qua ponatur hiera picra,vel hiera logodion, ab.ʒ.i.uſque ad duas,cum.ʒ.s.ſalis gemmæ, &.ʒ.iii. olei & totidem mellis roſacei,vel fiant ſuppoſitoria cum melle & ſpecierum prædictarum hierarum.ʒ.i.& ſalis gemmę.ʒ.s.fiant etiam ad diuertendum fricationes & ligaturæ fortes cruribus & brachiis, apponanturque ventoſæ natibus ſcarificate,fricationes fiant etiam plantis pedum, cum ſale uel alia re aſpera,naribus vero propinentur, quæ diſſoluāt vt eſt acetum per ſe, aut cum caſtoreo diſſoluto, præſertim ſi nimis profundus fuerit ſomnus,abſtineatq; ab illis frigidis, quę ad caput euaporant, vt eſt lactuca,poma,& ſimilia. At ſi alienationes,vel deliria & alia ſuperius dicta, non tantum ex vaporibus excitatis fuerint,verum etiam ex præſentia materiæ in mēbro infixæ,ita,ut affectum apoſtemoſum calidum, uel non calidum, aut compoſitum ex diuerſitate humorum cauſet, ea quoniam ut plurimum pernicioſa ſunt,egent ultima cura & diligentia. Quare cum videris, dolores capitis, vigilias, ariditatem, & nigredinem linguæ, oculorum ruborem,durities pulſus,& alienationes continuas, cum tali febre,dic iam apoſtema calidum in myningis, ſeu in ſubſtantia cerebri eſſe; quod ſecundum vero uehementiam maiorem aut minorem accidentium, maiorem & minorem quantitatem choleræ cum ipſo ſanguine admixtam eſſe iudicabis. Igitur præmiſſo regimine ei occurres cum oxyrodino, ex duabus partibus olei roſacei,& una aceti albi, cum portione aquæ roſaceæ,in quo infuſum panni lini, ſæpe cōmiſſuræ coronali capitis apponatur, tonſis tamen prius capillis; fiant etiam fricationes extremorum, & prouocetur ſomnus cum odoramentis frigidis & humidis,vt ſunt violæ,nenuphar, lactucæ, ſparganturque flores & folia dicta per lectulum & thalamum: fiant etiā ſtrepitus aquæ frigidæ deſcendētis per ſitulam ſuſpenſam,& habentem cannulam anguſtam, vt aqua guttatim deſcendendo peluim æneam reſonantem percutiat, maneant in loco minime luminoſo, & ſæpiſſime aqua fontana aſperſo, & omnino ſomnus prouocetur cū iā dictis ſuperius vnctionibus ſcilicet cum vnguento populeone & emplaſtris & foliis lactucæ & exhibitione ſyruporum & emulſione ſeminū papaueris albi. Et,niſi timor eſſet in apertione venę de

reuocatione materiæ uenenoſę ad cor, præſentaneum auxilium eſſet venam cephalicam brachii in primis ſecare, ſubinde perſeuerantibus alienationibus & aliis accidentibus ex vena frontis ſanguinem mittere, & ultimum & certisſimum auxilium eſſet. Ego alienis periculis cautus nunquam venam brachii in talibus aperire auſus ſum, ſed loco apertionis venæ appono ventoſas natibus, ſpatulis, & dorſo ſcarificatas, & ſanguinem in notabili quantitate per eas euacuo, præſertim ſi peſtichię apparent; vel ſi hæmorrhoidas innatas habēt, per appoſitionem hirudinum ſiue ſanguiſugarũ ſuper ipſas venas, ſanguinem pro diuerſione euacuo, deinde ventoſas ſcarificatas natibus & ſpatulis appono, mox iterum hirudines poſt aures pono & etiã ſanguinem ex naribus euacuo aliquo ingenio, ſagitella ſcilicet vel alio inſtrumento, at ſi iſtis non alleuetur æger, venam frontis aperire iubeo, & eſt vltimum & pręſentaneum vt dixi remedium, habeãt iſti quotidianam ventris euacuationem cum clyſteribus & ſuppoſitoriis ſuperius dictis, quod ſi humores mali plurimi fuerint & virtus ſit fortis, potes purgare medicamine debili forti vt verbis Auicennæ vtar, puta cum casſia & ſirupo roſaceo ſolutiuo, & in ultima morbi malitia dixit Hippocrates vltimas medicinas valere, & ideo potes dare electuarium roſatum Meſuæ. At ſi apoſtema confirmetur adminiſtranda ſunt fomenta commiſſuræ coronali capitis quæ molliant, & reſoluant, vt verbi gratia; Recipe betonicæ, chamomilæ, melliloti, roſarum, lactucæ ana manipulum .i. bulliãt in aqua cõmuni, in qua dum calida eſt infundatur ſpongia, & capitis cõmiſſurę coronali apponatur calida caliditate temperata; ſunt etiam qui accipiunt columbum viuentem & ſcindunt ipſum ſecundum dorſum, & extractis viſceribus calidum ſuper dictam cõmiſſurã ponunt, ſæpeq; mutãt; hoc idem faciunt cũ pulmone arietis calido nouiter ex animali iugulato extracto, & cum hæc infrigidantur, calefaciũt tam columbum, quã pulmonẽ in ſupradicta decoctione & iterũ apponunt, attamẽ paucisſimi immo nulli euadũt ab apoſtemate cõfirmato, fortisſimis auxiliis etiam factis vt eſt venę apertio, quæ in febre peſtilentiali poſt tertium diem non ſine maximo diſcrimine aperitur. Sæpe etiam in tali febre ex crasſiori materia fit apoſtema frigidum in velaminibus ſiue in ſubſtantia cerebri, cui antecedunt tremores quidã in capite, ac pigritia & difficultas motus omnium membrorum, & cum iam materia collecta eſt, fiunt ſomni graues, ſtupores, obliuiones, & grauitas capitis, cum albedine linguæ & vrinæ retentione ex obliuione, ſæpe etiam inuoluntariè mingunt, ſudant etiam aliquando ſudore frigido, cum quo virtus diſſoluitur, & pereunt.

Succurratur igitur iſtis, euacuando, & diuertendo cum pilulis cochiis, & fricationibus, & ligaturis extremorum membrorum, ac per appoſitionem ventoſarum, neque permittere oportet eos in ſomnum profundari, ſed eos expergeſacere oportet, cum aceto naribus appoſito, in quo etiam caſtoreum diſſoluatur, fricabis etiam plantas pedum cum ſale, vel alia re aſpera, locus ſit luminoſus, & imponantur clyſteria acuta & ſuppoſitoria ſuperius dicta. Et ſi inclinetur ad vomitum fac eum euomere cum impoſitione pennæ in gutture, quoniam mirum in modum confert. Præterea ponatur ſuper cõmiſſuram coronalem oxyrodinum factum ex duabus partibus aceti albi & vna parte olei roſacei, & æquali portione olei chamomelini, in quo ſæpe ponimus pannum lini madefactum & calidum coronali cõmiſſuræ adminiſtramus, quod ſi non iuuerit, addatur illi caſtoreum, fiantq́; ſternutatoria cum euphorbio, & fricetur caput in loco cõmiſſuræ coronalis & aliis cum ſinape, caſtoreo, & aliis, quæ locum rubrum faciunt, & ad reſoluendum adiuuent, ſimiliter fomenta dictis locis fiant, verbi gratia: Recipe ſaluiæ, betonicę, ſtœchados, ſamſuchi, chamomilię, calamenti ana partes æquales, bulliant in aquis betonicæ & ſaluiæ; fiant etiam caputpurgia, quæ per nares iniiciantur ſirynga hoc modo: Recipe ſucci ſiclæ, maioranæ, & rutæ ana partes equales, potus ſit aqua aut aliud ſecundum vehemẽtiam febris maiorem & minorem, & quoniam hæc diſpoſitio ſæua eſt, ſemper aliquid agere oportet ne materia figatur. Compoſita etiam aliqua apoſtemata in tali febre ſuboriuntur ex diuerſitate materiæ in caliditate & frigiditate, craſſitie & ſubtilitate, & aliis, qua re diuerſa in iſtis apparent accidentia, aliquando etenim vigilant ægri, aliquando in profundum ſomnum incidunt & aliquando ſimul duas uidentur habere diſpoſitiones, ſcilicet impotentiã dormiẽdi & inclinationem ad ſomnum, ita vt oculos eleuare non poſſint, attamen dormire nequeunt, neque vigilant omnino ex diuerſitate materierũ quæ ſunt ſimul miſtæ, quarum altera alteri minime prædominatur, hoc compoſitum operationum impedimentum fiat; Prgterea etiam ſæpe fiunt muti, ſurdi, & ferè in omnibus tam extrinſecis quã intrinſecis ſenſibus deficiũt, ſed qualiſcunq; fuerit materierũ permixtio, cõe eſt omnibus eſt omnibus mentis delirium, inſania, et amentia cum quodam ſtupore. A quibus compoſitionibus, diuerſis cum accidẽtibus, diuerſa nomina ſortitus eſt huiuſmodi affectus, alii nanque phrenitidem lethargicam, uel lethargum phreniticã vocãt, alii catalepſim comaticum, uel cataphoreticam dicunt; ſed quoniam quæſtio hæc de nominibus eſt, dimittatur; et curã ipſius ꝓſequamur

ſecundum materiam exuberantem;niſi ergo apertio venæ, vt ſæpe dictum eſt,in febre peſtifera perniciosa ſępiſsime viſa eſſet cuius cauſam perpulchre iam diximus,quacunq; miſtione data præſentaneũ auxilium eſſet venæ cæphalicæ brachii apertio, & inde ſanguinem copioſe mittere,ſed cum periculoſum ſit,ideo loco ipſius purgentur pilulis cochiis & aliis ſecundum exuberantiam humoris,apponanturq; ventoſæ natibus,dorſo,& ſpatulis ſcarificatæ,& ſæpe reiterentur;fiat prçterea oxyrodinum permiſtũ cum oleo roſato & chamomelino & rutaceo ſecundum dominium humorum, ponanturq; ſanguiſugę hæmorrhoidibus & poſt aures,& procuretur vt ſanguis ex naribus fluat; poſtremo iſtis non conferentibus aperiatur vena frontis,fiant fomenta ſuperius dicta cõmiſſuris capitis,& caputpurgia et ſternutatoria ſecundum dominium materię,& tempus apoſtematis. Sed quoniam præter illa accidentia,quæ in febribus peſtilentialibus contingere hucuſque diximus,nouum quoddam accidens occurrit, quod quidem his noſtris regionibus familiare non eſt, Britanniæ tamen, & inferiori Germaniæ,ac etiam Galliæ ab hinc aliquot annos uiſum eſt eſſe commune. Eſt autem accidens illud ſudor,& hic quidẽ valde immoderatus, uinctusq; unà cum cordis pulſu, & lipothymia, atque totius corporis languore, perdurans etiam & indeficiens uſque ad febris ſolutionem, & ob id hæc febris ſudorifera, & ſudorinus morbus cognominata eſt. Solutio uero unius diei febris aut duorum ſpatio fit, per quam liberi euadentes à febre ita languidi fiunt, vt per plurimos menſes primariis membris imbecilles remaneant, qui tamen,ſi dum ægrotarent illis ſuppreſſus fuiſſet ſudor, illicò interiiſſent. Quapropter illarum regionum Medici iubent laborantes ea febre illo ſudore aſſociata bene cooperiri, ut per hoc ſudorem augentes naturæ opitulentur, interius uero ſimulq; etiam exterius ea, quæ roborant cor adminiſtrant. Ego quoque,cum iudicem modum iſtius febris eſſe peſtilentialem, exiſtimo ſudorem illum nullo modo ſiſtendum aut retinendnm eſſe, iudicium autem meum hac ratione potiſsimum confirmari poteſt. Niſi enim ſudor liberè egrediatur eſt in cauſa quod ęgrotantes intereunt: quod quidem oſtendere uidetur ſpeciem quandam ueneni humoribus putreſcentibus ineſſe,ſudor autem copioſus non aliunde prouenire uidetur quàm ex hoc quod materia putreſcẽs per uniuerſas corporis extremas partes,uenenoſam qualitatẽ ex ebullitione cõtraxit. Natura ergo,quæ ſemper intendit mũdificare ſanguinẽ,inſurgit quãtum põt,& inceſſanter conatur excremẽtũ quartæ digeſtionis,quod ſudor eſt,expellere,in qua quidem operatione iuuare naturam debe

mus, non modo non prohibendo ſudorem, verum etiam, cum euocando, ſiue prouocando, adhibitis præterea remediis tam intus quã extra, quæ uirtutem roborare & cor confortare poſſit, de quibus ſuperius abunde loquuti ſumus, iam vero ſatis ſit admonuiſſe iuuenem medicum, ſi foret ipſe aliquando in curam huius febris uocatus: Hoc unum tamen ſemper aduertat ne virtus diſſoluatur per ſudorem, quia cum virtus à ſudore diſſoluitur, res penitus ſine ſpe eſt, quicunque enim ita ſe habent cum extremorum frigiditate moriuntur, nullumq; habent pulſum in brachiorum arteriis, uel, ſi quẽ habent, ille ferè inſenſibilis eſt: Reliquorum vero accidentium, quę in hac febre contingunt, qualia ſunt, præter pulſus frequentiam & diuerſitatem, cordis pulſus, lipothymia, & totius corporis languor, curam hoc loco ſcribere non laborabo, cum illam in ſuperioribus expoſuerim. Et hęc ſatis dicta ſint de cura accidentium febrem peſtilentialem inſequentium, quæ accidentia quoniam ſunt & aliis febribus communia, de ipſis ſub vno capite ſcripſi vt ordo aliquis ſeruetur, quando de propriis, quæ ſolam febrem peſtilentialem ſequuntur, poſt iſta ſcribere decreuerim.

De peſtichiis morbillis, variolis, ac aliis cutaneis papulis, & maculis, & eorum differentia. Cap. 4.

NOn deſunt apud modernos, difficultates de cutaneis maculis, papulis, ſiue puſtulis & quibuſdam tuberculis, quæ ſæpiſſime in febre peſtilentiali apparere conſueuerunt, & maxime temporibus noſtris, hæc omnia & alia viſa fuerunt ab antiquiſſimo, ac doctiſſimo Hippocrate in diuerſis tum temporibus, tũ etiam epidemicis conſtitutionibus, vt patet legenti primum Epidimiorum in ſecundo languente, & hæc ſunt verba: Octaua frigidum per totum ſudauit & puſtulæ rubræ rotundæ varis ſimiles cum ſudore pulularunt, quæ permanebant. Et ſecundo Epidimiorum ſic ſcripſit: Corpus quorundam in febribus æſtiuis exaſperatum eſt milio, culicumq; morſibus ſimile non cum multo pruritu, quod durabat vſque ad decretorium diem; & quinto epidemiarum has papulas culicum morſibus ſimiles etiam ſcripſit. Galenus quoque quinto Artis curatiuę has puſtulas & maculas in febribus peſtilentialibus vidiſſe teſtatur, ubi narrat accidentia cuiuſdam iuuenis, de quo ſupra dictum eſt, qui tuſſiculam patiebatur, & inquit huic iuueni accidiſſe puſtulas ſicut in aliis apparuerunt in graui illa peſtilentia, quodque eius totum corpus ſcatebat puſtulis, & paulo poſt inquit

eos qui ſanati fuerunt in peſtilentia,ex laryngis vlcere, vel vomitu, vel profluuio ventris euacuationem habuiſſe. Qui cũ ita eſſent euacuati,illis,qui euaſuri erant ſuperuenerunt puſtulæ nigræ, quas exanthemata vocant, per uniuerſum corpus, plurimis vlceroſæ, multis ſiccæ, quod erat ſignum reliqui ſanguinis putreſcentis in ipſa febre maligna,ſimiliter in cõmentariis librorũ Epidemiorum, & in libello de Differentiis febriũ, has maculas,papulas & alias puſtulas ſe vidiſſe refert; Et nos quotidie eas in iſtis febribus vidimus, tametſi diuerſa nomina in diuerſis regionibus ſortitæ ſint. Vulgares vero in quàmplurimis locis Italiæ,has papulas & maculas, ſiue eminentes fuerint, ſiue non, ſed latæ vel paruulæ ſicuti morſus culicum, demptis eminentioribus, quas variolas, & illis quas ipſi ferſas,medici vero morbillos vocant, peſtichias vocitant, & hoc quoniam ſunt maculæ, vel papulæ peſtilentiales, quæ ſunt idem cum morbillis in materia ſi magis & minus non mutare ſpeciem concedamus. Differũt autem ab illis ſubtilitate vel admixtione,& quoniam ex alteratione aeris peſtilentialis fiunt ſæpe,morbilli vero prȩter alterationem perfectiuam ſanguinis fiunt ipſum mundificando, vt dicam in proceſſu. Et quoniam Græci ferè omnes,aut nihil, aut parum,aut valde mutilum quid de huiuſcemodi puſtularum peſtiſerarum cognitione tradiderunt,ideo ſiquis hanc indagationem medullitus perficere deſiderat, & cauſas,& ſigna,& curam ab ipſis doctiſſimis Arabibus accipiat,& præſertim a doctiſſimo Auicẽna,qui omnibus præferendus eſt,& doctrina, & ordine & complemento, quoniam multa a Grȩcis prætermiſſa addidit,& compleuit,vt clare patet in febre peſtifera, & cura variolarum & morbillorum,tametſi variolæ & morbili ſine contagione aeris peſtilentialis eueniãt,& maxime pueris. Ii igitur,qui veræ medicinæ finem cõſequi deſiderant, qui eſt cõſeruare ſanitatẽ,& amiſſam recuperare,ſi doctiſſimos Arabes prætermittant, aut difficulter, aut nunquam ipſum attingunt; quod ſi etiam Latinos ad complementum legant, qui multa etiam addiderunt & compleuerunt, quoniam non omnia poſſumus oẽs, omnia conſummabunt & perficient,quoniam ſcientiæ fiunt per additionem. Rogo igitur ſcribentes poſt me vt meliora inueſtigare,et experimento comprobare velint, addantq; noſtris ſcriptis ſine æmulatione,Deus enim ueritas eſt,& qui veritatem ſcribunt, deũ laudãt, prædicant,honorant,& colunt,contrarium faciunt qui falſitatẽ. Ex his igitur,macularum,papularum,& puſtularum in febre peſtilentiali quid nominis,& quia eſt,ſatis probatum eſſe puto, & etiam quod antiquum eſt eorum eſſe,ut ita dixerim; Sed eorundem eſſentiã per

diffinitionem vel breuem deſcriptionem audi,incipiam igitur a va‑
riolis ita ipſas deſcribendo: Variolæ ſunt puſtulæ ſiue tubercula
eminentia, quæ ex ſanguine impuro in pueris & iuuenibus vt plu‑
rimum fiunt, ac naturaliter ferè omnibus eueniunt, ex ebullitione
ſanguinis,per quam ſequeſtrantur partes malæ nutrimenti recepti
in vtero,vel lactis accepti dum lactarent,quod quidem lac fit ex ſan
guine,qui ſingulo quoque menſe euacuatur, & non expoliatur ab
aliqua particula & craſſa & mala,quare cum natura ſemper ſangui‑
nem mundificare intendat & ipſum perfectum reddere, ut dicebat
Galenus in libello de Cholera nigra,contra euacuationi preparatum
inſurgit, quem à venis tanquam malum expellit, & hæc expulſio
non fit ſine humorum ebullitione & febre; inquit Auicenna capite
de variolis, in ſuccis poſt ebullitionem ſequeſtrantur partes fæ‑
culentæ, & ſubtiles remanent poſt ebullitionem puræ, vt contin‑
git in ebullitione muſti, quoniam poſt eius ebullitionem pars craſſa
ſequeſtratur & ſubtilis remanet, & eſt vinum purum, & iſta dici‑
tur ebullitio perfectiua, ſimiliter fit in ſanguinis ebullitione, nam
partes craſſæ & fęculentæ exeunt,tanquam quoddam deſtitutum a
natura, & minus ad nutriendum aptum, ſic quæ fiunt puſtulæ,
ſiue bothores per uniuerſum corpus & maiores & minores & nu‑
meroſiores ſecundum materiæ malæ,& fæculentæ quantitatem, &
iſta pro declaratione eſſentię variolarum ſatis eſſe puto;iã vero mor
billorum deſcriptionem ſic proſequar: Morbilli ſunt puſtulæ paruę
ſine notabili eminentia ex cholera, ſiue ex materia,in qua pro maio
ri parte cholera dominatur, in pueris & iuuenibus vt plurimum na
turaliter euenientes cũ ebullitio fit in ſanguine ſubtili cholerico, vt
partes malæ ſeparẽtur,quę vel in vtero vel ex nutrimento lactis cõ
mixtæ cum ſanguine exiſtentes receptæ fuerũt,eæ vero variolæ &
morbilli ſic uenientes non ſunt accidentia febris peſtilẽtialis ſed natu
ralis quędã expulſio & ſequeſtratio ſanguinis mali a bono,quod nõ
fit vt dictum eſt ſine febrili alteratione,quæ non pernicioſa eſt, cum
vt plurimum & pueri & alii,qui per hunc modum patiuntur, eua‑
dant. Attamen ægritudo contagioſa eſt, quæ tranſit de homine in
hominem & põt poſtea in corpore plethorico & cachochymo etiã
ſine exterioris aeris diſpoſitione febrem malignam pernicioſam cũ
accidentibus peſtilentialibus cauſare,& eam plurimis communicare
& ſic erit peſtilentialis per cõtagionem aeris infecti non ſecundum
totam ſubſtantiam, ſed ſecundum aliquam particularem alteratio‑
nem aeri commixtam. Ex dictis facile ſolui poteſt quæſitum a me‑
dicis ſcribentibus & non diſcuſſum, ſcilicet vnde eſt, quod pue‑

ris & iuuenibus ſiue adoleſcentibus, primo & pro maiori parte ap-
pareant variolæ, quæ fiunt ex ſuperfluitate ſanguinis, deinde natu-
ra in alio tempore & aliquando multo poſt quærente vltimam mũ-
dificationem ſuperueniunt morbilli, qui fiunt potius ex materia
cholerica, nam cum humor cholericus ſit magis expulſioni paratus
deberet prius expurgari & ſanguis poſterius. Et ſi reſponſio in ver
bis ipſius Auicennæ ſit, quam ſcribentes ferè omnes non intellexe-
runt, ideo eam hic claram oſtendam, ſtando in exemplo ipſius Aui
cennæ de ſuccis & muſto, nam in ebullitione muſti naturali, na-
tura intendit puriorem partem ſucci vuæ conſeruare, craſſam vero
tanquam malam relinquere, vt purum remaneat vinum, clarum,
& ſubtile, fæculentum & craſſum in fundo pellendo, ſimiliter fit
in pueris & adoleſcentibus, nam in vtero materno nutritur infans
ex ſanguine menſtruo non ex craſſo illo fæculento, ſed ex ſubtilio-
ri, cui proculdubio aliqua particula ex craſſo illo commiſta eſt, ſi-
militer poſt partum lac ex quo infans nutritur generatur ex eodem
ſanguine, in quo aliquid impuri ſanguinis eſt, cum enim partes pu
riores tam ſanguinis menſtrui, quam lactis in ſubſtantiam membro
rum conuertantur, impuræ & craſſæ cum reliquo ſanguine rema-
nent. Quare iſtæ tempore, quo natura eas euacuationi præparauit,
ſequeſtrantur & expelluntur a puro & ſubtili ſanguine, qui eſt ille,
quem conſeruare natura intendit vt in muſto vinum, ex quibus par
tibus craſsis & fæculentis extra pulſis fiunt variolæ primo, neque
recte operaretur natura ſi primo ſubtiliorem & cholericum ſuper-
fluum ſanguinem expelleret, ex quo fiunt morbilli, attamen fieri
poteſt, quod in ſanguine menſtruo uel in lacte infantem nutriente,
non fuerint eæ partes craſſæ fæcales ſed ſubtiles quædam, ſicque in
ebullitione ſanguinis primo expellentur, & ſuperuenient ex illis
morbilli, ſed hoc raro fit, at ſi fuerint partes quædam aquoſæ erunt
veſicæ, & ſic ſecundum diuerſitatem ſuperfluitatum. Ex dictis faci
le dici poteſt cur poſt uariolarum apparitionem natura expellente
fiant morbilli, nam cum iam primo mũdificauit ſanguinem a craſſo
& fæculento, ſi qua mali ſanguinis pars eſt, illa quidem ſubtilis erit
choleræ naturæ ſcilicet, quæ expulſa facit paruas illas puſtulas, quas
morbillos vocant. Quod ſi diuerſas habuerit cum aliis humoribus
admixtiones, tam variolæ quam morbili fiẽt & erunt in colore etiã
diuerſæ ſecundum humoris prædominium, puta ſi ſanguinis domi
nium fuerit erunt rubræ, quod ſi choleræ erunt rubræ tendentes ad
citrinitatem, quod ſi phlegmatis erunt tendentes ad albedinem.
At ſi melancholię dominium fuerit erunt nigricantes, ſeu liuidæ, &

iſtæ ſunt deteriores ac pernicioſæ, ſimiliter & cum aliis humoribus non naturalibus ſæpe fiunt admiſtiones, vt eſt cum cholera aduſta, vel phlegmate ſalſo & aliis, quæ diuerſificabuntur & in colore & in aliis accidentibus ſecundum naturam humoris non naturalis. Omnes autem ſunt malę, ſed deteriores & pernicioſisſime ſunt, quę cum cholera aduſta praſsina, vel ęruginoſa admiſtæ ſunt, a quibus nullus euadit, & hæc ſatis de modo generationis & materia tam variolarum, quam morbillorum ſine aeris exterioris alteratione. Nūc autem ad illum modum, per quem in febre peſtifera accidunt tubercula, & aliæ maculę cutaneæ, quas peſtichias vocaui, deſcendam, qui eſt ex aeris, terræ, vel aquæ ſubſtantiæ corruptione. Apparent etiam ſæpisſime in febribus peſtilentialibus, puſtulæ, papulæ & aliæ diuerſæ maculæ cutaneæ de quibus principalis eſt noſtra intentio, cum & malæ & pernicioſæ ſint. Igitur aliquando in tali febre variolæ exeunt, ſæpe morbilli, ſæpisſimæ maculæ diuerſæ colore & quantitate, quas peſtichias congruo nomine ſæpe nominari dixi, etenim aliquando latiores, aliquando minores apparent, ita ut diſcerni nō posſint, & aliquando paucæ in numero, aliquando numeroſisſimę, & ſæpe ſubcutaneę ſunt ac ſi videas eas coopertas velamine quodā per uniuerſum corpus, quod fit aut debilitate virtutis non potentis omnino expellere, aut denſitate cutis, aut craſsitie materiæ, aut ex omnibus, & eſt ſemper malum; Differunt a ſuperioribus hæ puſtulæ et papulę ac maculę, quoniā priores non fiunt ab alteratione exterioris aeris primo, & quoniam habent materiam connatam, quam natura pellit. Iſtę vero fiunt ab alteratione aeris & aliorum, vt ſupra dictum fuit, ſcilicet cibariorum malorū & reliquorum, quę oīa humores etiam bonos aut humiditates alias, & membra & uapores, & ſpiritus mutant ad venenoſam qualitatem, & utcūque fuerit, ſiue humor, ſiue alia res fuerit, fit malignus malignitate noua a cauſis iam dictis, & hęc eſt ratio quod variolę, morbilli, & aliæ cutaneę infectiones, quæ fiunt in febre peſtilentiali, ſunt deteriores prioribus, & magis pernicioſę. Notabis etiam quod materia iſtarum puſtularnm & papularnm eſt eadem cum materia faciente apoſtemata magna peſtilentialia, differt ſolum ſecundum locum, quoniam quę emunctoriórum apoſtematū cauſa eſt, in venis magnis illis correſpondentibus fuit, quę vero puſtulas & maculas facit ad paruas & exteriores et cuti propinquas venas a natura expellitur. Pręterea puſtulę dictę omnibus corporis partibus indifferenter euenire poſſunt, et in quocunque anni tempore, ſed potisſimum ęſtate, fiunt etiam peſtichię a quacunque humorū euaporatione, ſed potisſimę ab euaporatione chole

ræ,quæ non ſolum exteriorem cutem inficiunt ſed etiam intrinſeca membra,vnde ſequitur delirium , animi deſectus , tusſis,nauſea, ſingultus , fluxus ventris & alia,& ea ratione accidentia iſtarum infectionum ſunt mitiora accidentibus apoſtematum,quia ſparſa & ſubtilis hęc eſt materia,illa vero vnita & craſſa.Præterea,peſtichiæ ſunt minus periculoſæ apoſtematibus magnis emunctoriorum & carbũculis , quoniam horum materia ſparſa eſt per venas vniuerſi corporis , illorum vero in maioribus eſt , per quas facile ſuam malignitatem cordi communicare poteſt , immo audeo unum dicere raro ſcilicet perire habentes peſtichias ſi recte ab aſtantibus , & medicis tractentur,niſi ſint ex materia multa & venenoſa vltima venenoſitate , vt ſunt virides , violaceæ , & nigræ, quæ fiunt a cholera aduſta zinaria vel æruginoſa, de qua ſupra abunde dictum eſt,a quibus coloribus ſumendum eſt iudicium malignitatis maioris & minoris & etiam pernicici , ut ſuperius dictum eſt , ita vt ex iis , qui habent virides, aut violaceas , aut nigras peſtichias , nullus ferè euadere viſus ſit,ſudant enim ſudore frigido reſolutiuo ex cordis vltimo labore . Dicamus igitur peſtichias eſſe infectiones cutaneas venientes in febribus peſtilentialibus indifferenter per vniuerſum corpus , & maxime in pectore et dorſo , per modum cuiuſdam criſis, quę vera non eſt , ex materia venenoſa diuerſa ſubtili , vt plurimum a cauſa malignitatis aeris , vel alterius rei malæ , contra quam inſurgit natura , quæ ſemper aduerſatur cauſis ægritudinis tanquam antagoniſta , vt expellat materiam malam a corpore,factam a cauſa exteriori et non connata , quæ expulſio non eſt perfectiua, ſed vt contrarium malum et perniacioſum humorem natura irritata a contrario venenoſo expellat. Maculæ autem ſi diuerſæ in colore et aliis accidentibus ſæpe apparent, hoc eſſe ſciuiſti ex maiori vel minori materiæ craſſitie et admixtione aliorum humorum ita vt aliquãdo eminentiores , et aliquando depresſiores ſint, et aliquando cum pruritu et inflammatione et aliquando non,omnes tamen ſiue promineant ſiue non,ſiue aſperam reddant cutem,ſiue nõ,ſub una deffinitione ſeu deſcriptione ponere volui,cum earum differentia non ſit niſi ſecundum magis et minus,cumq́ unam habeãt communem cauſam materialem,quæ eſt humoralis maſſa alterata,a qua ſubtiliores partes excitantur , vnam etiam cauſam efficientem habeant, quæ eſt peſtifera qualitas . ſigna vero ex dictis ſatis patent tam prognoſtica, quã demõſtratiua,de illis autem quę ex uaporibus eleuatis in febribus ſine qualitate peſtifera fiũt, Arabes eſſeras vocant,quoniam minime perniacioſæ ſunt , nihil dicam,quare dicta ſatis ſint,

De cura peſtichiarum, & papularum & morbillorum & variolarum peſtilentialium. Cap. 5.

QVæſtio non parua eſt inter modernos de modo procedendi in cura peſtichiarum, papularum & cutanearum infectionum, quę fiunt in febre peſtilentiali. Multi vero moti auctoritatibus quorundam antiquorum ſcilicet Arabum & Latinorum iubent à principio aperire venam, exiſtimantes recte operari ſi auctoritate alicuius eminentiſſimi medici operentur. Sed parcant mihi hi homines quoniam regularis operatio eſt illa, quæ ratione & experimento comprobatur, vt teſtatus eſt Galenus primo Aphoriſmorum commento primo, & etiam in libello de Sectione venæ contra Eraſiſtraticos, qui ſola auctoritate operabantur, & ipſam tanquam principium ſuarum operationum habebant, ex qua plurimos errores cõmittebant, quare ne nobis etiam errare contingat, cum occaſio ſit præceps primo Aphoriſmorum, diligenter omnia perpendenda ſunt, ita vt non ſolum ægritudinem & cauſas cognoſcamus, ſed etiam quædam accidentia ſequentia, quæ ſua malignitate ſæpe principalem curæ intentionem remouent, vt docuit Galenus de cura febrium continuarum ad Glauconem per longum examen dicens, non debere aliquem ad febrem intendentem ſolam multitudinem humorum euacuare, ſed primo conſiderare accidentia, quæ ſæpe prohibent euacuationem, quam natura non poſſet tolerare ſine maximo diſcrimine. Quare primum accidentibus intendendum eſt ſi fortia & cum diſcrimine fuerint, poſtea ſi reliqua conſentiunt ad ægritudinem ipſam per remotionem cauſæ deueniendum, & addit, qui aliter fecerunt ſcilicet euacuantes aut per fluxum ventris aut per venæ apertionem in maximis diſcriminibus ægros poſuerunt, ducentes ipſos ad virtutis debilitatem, quare non oportet medicum eſſe præcipitem, ſed vt omnia ante perpendat. Præſertim cum peſtichiæ & morbilli ac aliæ infectiones cutaneæ febribus ſuperueniunt, quoniam ſunt à natura per viam cuiuſdam criſis expulſæ & ſæpe ſymptomaticæ, de cuius proprietate eſt virtutẽ imbecillem reddere ſua venenoſitate, quare iſtis duabus cauſis cognitis apertio venę non conuenit, quoniam impeditur natura, expellit materiam ad ignobiliora membra, & ſanguinem euacuando virtus ſæpe imminuitur, ſed vlterius procedendo non ſemper venæ apertio in febribus non intermittentibus, tametſi materia intra venas putreſcat, conuenit, quoniam quando febres fiunt ex aeris rabioſitate (vt ita dicam) inflammantis ſanguinem cum qualitate peſtifera, quæ ſemper virtutem debilitat, nec parua nec copioſa ſan-

guinis euacuatio apparentibus maculis conueniens eſt, mitto multa alia accidentia febrem peſtilentialem concomitantia, quæ ſanguinis miſſioni minime conſentiunt, vt eſt ſtomachi faſtidium. dicebat.n. Auicenna caue ne faſtidium phlebotomes, fluxus ventris, animi defectus, & alia, quæ exteriora, vel connata ſunt, vt eſt imbecillitas naturalis complexionis & anni tempus ſi nimis calidum vel frigidum fuerit. Notabis tamen aliquando venæ apertionem poſſe conuenire, verbi gratia ſi patiens fuerit iuuenis, ſanguineæ temperaturæ, fortiſſimæ virtutis, & plenus malis humoribus, præſertim ſanguine putreſcente intra venas. Ego iſtis omnibus apparentibus à principio audeo venam aperire, & cum maxima repletione & virtutis robore etiam poſt quartam quoſdam phlebotomaui, non ſemel tantum, ſed bis, & ter, quibus etiam ob multitudinem humorum dedi etiam eductiuum eorum per ſeceſſum, ac etiam ventoſas ſcarificatas ſpatulis & dorſo appoſui & procedente morbo ſanguiſugas ſedis venis (quas hæmorrhoidas vocant) applicui, qui euaſerunt & viuunt. At quoniam non omnes ægrotantes & robuſti & talis temperaturæ vnà cum reliquis dictis, ſunt, ideo cæteris non auſus ſum ſanguinem mittere pro peſtichiarum auxilio, etenim alienis periculis & erroribus didici, qui vero me cum antiquis non ſentire credunt, in maximo verſantur errore, quoniam hæc mea eſt antiquorum & modernorum recte ſcientium opinio, quoniam dixit Auicenna de cura variolarũ & morbillorum, oportet in cura variolarum & morbillorum incipere à venæ apertione, ſi conditiones fuerint. Nota quod iſta regula eſt propoſitio conditionalis, vt more dialectico loquar, quæ nihil ponit in eſſe, & ideo ad veritatem ipſius neceſſariæ ſunt conditiones, ſæpe à principe dictæ, & à me auctoritate Galeni & aliorum comprobatæ, prima quarum eſt repletio vehemens ſanguinis & principium ægritudinis antequam natura mouerit, & apparuerint variolæ, & morbilli, qui aliter faciunt non ſine maximo diſcrimine operantur, alias conditiones tanquam notas ſubiicuit Auicenna, & ſunt fortitudo virtutis, ætas conſentiens, corporis habitudo, tempus anni; & reliqua ſæpe dicta. Quare cum antiquis conueniens præmiſſo aeris regimine ſæpe dicto, quem aerem non omnino ab omni caliditate expoliare oportet, ita vt cutis & meatus conſtringere poſſit, & materiæ exitum prohibere, immo æger pannis mediocriter ſecundum temporis qualitates cooperiatur, inſpiciatq; res rubras, quoniam facit ad prouocationem materiæ ad exteriores partes, fiantq; quotidianæ fricationes leues cruribus, brachiis & reliquis partibus corporis, habeatq;

quotidianum ventris beneficium ſponte,vel clyſtere, dormiat, & ſi non dormierit morbi malitia, fiant quæ dicta ſunt in cura febris ad ſomnum conciliandum,at ſi nimium dormierit opitulari oportet remediis ibidem dictis, cibetur cibis in cura febris iam dictis, ſcilicet inſtaurantibus virtutem, neque ptiſana hordeacea dimittenda eſt cum infrigidet, & ſudorem prouocet, ac minime opitulatiua ſit,teſte Hippocrate, in qua contuſi portionem addere optimum eſt, & etiam aquæ carnis,cibareq́; etiam bis,ter,quaterq́; ſi virtus imbecillis eſt in die oportet,in quibus cibis ſint quæ cordi proſunt ſanguinem clarificando vt in cura febris dictum eſt. Quod ſi ratione craſſitiei ipſius materiæ,calida quædam ſit neceſſarium cũ cibis aut medicinis permiſcere,optimum erit cum ſeminibus acetoſæ ponere fœniculum,apium,petroſelinũ,ſiue fuerint ſemina,ſiue radices, quoniam cum peſtichiæ ægrè exire videntur,iuuant ad earum exitum. Potus ſit ex illis iam ſuperius dictis,quæ non ſint in vltima frigiditate, quapropter cum ſupradictis admiſcenda ſunt quæ aperiant,vt eſt ſirupus acetoſus,& aqua lupulorum,bullianteq́; ſemina apii,& petroſelini,& fœniculi,& aniſi,& fiat iuleb cum ſaccharo, & detur pro potu præſertim ſi difficulter maculæ exierint,atque accidentia mala fuerint. Vinum vero nullo modo detur,quoniam cum, vt plurimũ materia putreſcens calida ſit,auget calorem,& ipſam furere facit, ac ægrum in alienationem,vel ſomni profunditatem, ſi craſſi vapores excitentur & in ſudores frigidos,& animi defectum inducit. Neque vt dictum eſt,audiendi ſunt qui dicunt vinum inſtaurare ſpiritus, tametſi veritatem in hoc tantum dicant,quoniam maius malum eſt materiam calidam magis accendere,& eam ad membra principalia ducere,quam ſit iuuamentum inſtaurationis ſpiritus, ſi inſtauratio à vino fieret,ſed non fit,cum materia venenoſa prius & magis agat, quam vinum inſtauret, & ea ratione à principio morbi vſq; ad vigorem,vinum ſemper pernicioſum eſt,in declinatione vero dari poteſt,niſi febris ſit de genere ardentiſſimarum febrium,ſicq́; procedere oportet in cura peſtichiarum ſi natura eas expellendo operatur.ſ. ſolo regimine ipſam adiuuante,ex admonitis à Galeno primo Aphoriſm. 22. Cõcocta medicari & mouere nõ cruda. Quod ſi difficulter peſtichiæ exierint,vel ſi exierint & nulla fiat alleuatio,tunc aut virtus imbecillis eſt,aut à nimia,vel craſſa materia aggrauata,vel qualitate vltima venenoſa infecta,aut à quibuſdam ex his vel omnibus, ſimul impedita,horum enim aliquod eſſe iudicare oportet. Quare ſuccurrendum eſt naturæ, cum illis quæ aperiũt,vt eſt potus in quo ſemina apii,hordei cum ficubus ſiccis & lentibus bullierint, verbi

gratia: Recipe hordei, ſe. apii. ʒ. lentium. ʒ. ii. ficuum ſiccarum nume- ro. v. decoquantur in libris quatuor aquæ fontanæ, vel endiuiæ, ace toſæ & fœniculi, quo cum potu poteſt miſceri ſirupus acetoſus, & ex acore citri; Corporis autem repletioni vel cacochymiæ ſuccurra- tur cum euacuatione leui per clyſteria, vel per medicamen ſum- ptum per os, ex decoctione tamarindorum, in qua caſſiam & man- na & trypheram perſicam diſſoluere potes, vel cum alio leui in ſu- perioribus dicto, neque audiendus eſt Alpharabius, qui noluit in le nientibus ventrem manna, neque violas & ſimiles medicinas po- nere, experimento atteſtante contra ipſum, nam manna præter le- nitionem eſt medicina beatificans operationem aliarum medicina- rum vt docte dixit Meſue. Fiant etiam fricationes fortes & appli- centur ventoſæ ſæpe dictæ, quoniam eſt auxilium præſtantiſſi- mum ſine pari. & dentur ſirupi qui præter extinctionem caloris fe- brilis & reſiſtentiã malignitatis peſtiferæ, aperiant, & prouocent, in quibus ſi. ʒ. s. fragmentorum de gemmis poſueris, & alia ad clarificã- dum ſanguinem, & ſpiritus, & ad corroborãdum cor, optimum erit, medici iuniores hanc additionem aromatizare dicunt, hæc omnia fiant vſquequo natura alleuetur ita vt in reſiduum expellendo age re poſſit, obſeruato regimine cuſtodiente virtutem, & reliquis, & quoniam ſciuiſti ex ſententia Hippocratis naturam operatricem eſ ſe, medicum miniſtrum, qui loco & tempore naturæ auxiliari de- bet, amouendo impedimenta, vel inſtrumentum regulando, quod calor naturalis eſt, igitur andacter agere oportet in talibus cutaneis infectionibus vt omnino exeant, ſiue variolæ ſiue morbilli, ſiue pe- ſtichiæ fuerint, quoniam idem ſecundum materiam ſunt, & ſolum differunt, vt ſuperius dictum eſt, differentia accidentali, ſed ſemper memoria repetere oportet inciſionem venæ non ſine diſcrimine in talibus fieri poſſe, vt dixit princeps, quoniam poſt ſecundum diem quamuis materia ſanguinea fuerit minime prodeſſe poteſt, quare lo co eius applicentur ventoſæ, præſertim ſi materia difficulter ad cu- tem exteriorem ex aliqua admiſtione materiei craſſæ egrediatur, quod eſt maximum malum vt dicebat Galenus primo Epidemia- rum commento. xxi. vnde notare oportet quod quando huiuſmo- di peſtichiæ ſiue materia ipſarum ad exteriora membra non expel- litur aut interimit, aut difficultatem anhelitus, aut fluxum ventris malum cauſare conſueuit, quoniam materia in interioribus mem- bris detenta ea irritando ſtimulat, quare omni ingenio ipſam extra ducere oportet, & hæc de cura peſtichiarum, quę communis eſt mor billis, & variolis, ſatis ſint.

De apoſtematibus peſtilentialibus, ſiue bubonibus in emunctoriis, & aliis tuberculis cæteris partibus corporis accidentibus. Cap. 6

VVlgare eſt in febre peſtilentiali oriri diuerſa genera apoſtematum, ſiue tumorum prӕter naturam in diuerſis partibus corporis, ſed præcipue in emunctoriis, ſcilicet inguinibus frequenter, ſub alis, & poſt aures in collo, ac etiam hinc inde per uniuerſum corpus tubercula oriuntur. Quæ omnia & ab antiquis & modernis medicis ac etiam vulgaribus diuerſimode appellata ſunt, Vulgares vero ex ipſa primo peſtilenti qualitate in quampluribus locis Italiæ peſtem huiuſmodi tumores vocant, præſertim magnos, qui in emunctoriis fiunt, aliqui vero quoniam in locis glandoſis, quos adenoſos latini dicunt, vt plurimum apoſtema apparet, glanduſſam uocant, ſed de nominibus minime diſputare eſt animus. Dicā igitur apoſtemata ſæpisſime cum febre peſtilentiali apparere, vel poſt, & tunc pōt dici accidens ipſius febris, aliquando etiam viſa ſunt prius apoſtemata, deinde ſubſequuta eſt febris, non tamen notabile tēporis interuallum fuit, & ſic non accidens febris eſt, ſed quædam expulſio naturæ ſequeſtrantis malum humorē, vt dicebat Galenus in libello de Tumoribus prӕter naturā, ſed quando ſimul apparent, expulſio quӕdam eſt & humorum ſuper calefactio ſimul, qui poſtea putreſcentes cauſant febrem, tametſi ſemper cū apoſtemate peſtifero vel antecedat, vel ſubſequatur febris mala, vt dixit Hippoc. quarto Aphoriſ. & hӕc eſt deterior illa, quӕ fit in uariolis, morbillis & peſtichiis. Apoſtemata vero ſunt diuerſa ſecundum diuerſitatem materiæ & admiſtionis ipſius, attamē calida ſunt, ſicq; lato uocabulo phlegmones dici poſſunt, ſi quis ea, quæ ſcripſit Galenus tertiodecimo, & quartodecimo Artis curatiuӕ, & ſecundo Artis curatiuӕ ad Glauconē, & de tumoribus prӕter naturam legat, cum ſint tumores ex materia pro maiori parte ſanguinea mala & corrupta, in qua & alii etiam humores corrupti ſunt & ea rōne non poſſunt recte denominari ſuis nominibus niſi confuſa fieret appellatio. Ego igitur ſic ea deſcribam. Apoſtemata in febre peſtilentiali ſunt tumores in emunctoriis vel aliis locis corporis, facti, repente ex expulſione materiæ malæ venenoſæ in maſſa ſanguinis exiſtentis, quod ſi aliquando uiſa ſunt eryſipelata, non ideo contrariantur noſtris dictis, cum de manifeſtis tumoribus hic ſermo fit, qui non ſunt aut undemia ſiue œdema, neque ſcliros, ſiue ſephiros, neque cancer, neque aliqđ ex tumoribus quos nodos vocant, ſed ex ſanguine malo non puro ſecundū ſubſtātiam & qualitatē vt dixit Auicēna tertia quarti capite primo, Inquit. n. ipſe a ſan

guine craſſo malo fiunt ſpecies exiturarum malarũ,quæ ſunt diuerſæ ſecundum maliciç diuerſitatem,quoniã quando aduſtio eſt fortis, fiũt eryſipelata mala,& deterior eſt ignis Perſicus, neq; credere quis debet eryſipelas ex ſanguine craſſo fieri poſſe, ſed fit ex aduſtione ſanguinis crasſi mali facientis apoſtema, a quo excitantur quædam partes ſubtiliores,& fit accidens habens denominationem ſuæ ſubtilitatis conſimilem ſcilicet eryſipelati, & igni perſico,& ſunt alterationes combuſtiuæ corrumpentes membrum in ea parte in qua accidunt. Notabis tamen ſæpe uiſum fuiſſe in quibuſdam conſtitutionibus peſtiferis fieri apoſtemata intrinſeca, pleuretica ſcilicet & ſynanchica, a quibus raro euadunt ægri, vt contigit anno.1555.in hac nobilisſima vrbe & in quampluribus Italiæ locis. Nam iſtis ſuper ueniebant dolores lateris & gutturis, qui non vehementes ſed obtuſi erant,de quibus non paucæ quæſtiones fuerunt & vt ſuperius dixi equidem plurima corpora mortuorum cum iam dictis intrinſecis tumoribus ſecui, & in locis doloris omnibus inueni tam in gutture quam in pectore apoſtema,& in quibuſdam tantæ magnitudinis erat,vt non ſolum membranam coſtas ſubcingentem comprehenderet,verum etiam maximam diaphragmatis ſiue ſeptitranſuerſi partem. Diuidam igitur hos tumores in maiores,& minores, Maiores vero voco eos qui in inguinibus ſub alis & poſt aures in collo apparere conſueuerunt,quos bubones peſtiferos medici quidam nominant, ac etiam illos,qui interiores ſunt,qui ſecundum diuerſitatem cauſæ materialis fiunt diuerſi non ſolum in ſubſtantia ſed etiam in accidentibus. Participes enim qui minus ſunt malorum & combuſtorum humorum, propinquiores exiſtunt vt denominentur phlegmones peſtilentiales ſalubres, & ſunt rubri minorisq; duritiei & tenſionis, ac minus dolent, neque in eorum apparitione accidentia vltimæ malignitatis exiſtunt, immo poſt eiuſmodi aduentum ſequitur leuatio, ac facillime ſuppurantur facillimeque ſanantur. Sed tumores, qui fiunt a ſanguine craſſo malo malignitate peſtifera, cum aduſtione, aut per admixtionem aliorum humorum malignorum oſtendunt & in ſubſtantia & in accidentibus, materiam & eius malignitatem. Nam ſi cum humore craſſo phlegmatico fuerit admiſtio, erit tumor durus non multæ rubedinis, & in eius aduentu mitiora ſunt accidentia, dictis. At ſi miſtio cum humore melancholico fuerit, tumor durus erit, liuidus, difficilis exitus,cum accidentibus ſæuis maioribus minoribus'ue ſecundũ naturam & quantitatem humoris melancholici, nanque humor melancholicus deterior eſt omnibus humoribus, cum ſit fęx & excrementum

mentum

mentum maſſę humoralis inobediens digeſtioni,ac expulſioni,in cu ius motu ſi aduſtus fuerit cum qualitate peſtifera ſequitur vomitus, alienatio,ſudores reſolutiui,caſus virtutis & alia ſuperius dicta,quo niam naturæ contrarium exiſtit,& ideo illi quibus apoſtemata ex ta li materia fiunt vt plurimum moriũtur.Quod ſi materia faciens apo ſtema cum humore cholerico fuerit admiſta, diuerſa erunt acciden- tia ſecundum choleræ diuerſitatem præternaturalem,nam ſi propin qua naturali ſuæ diſpoſitioni fuerit,apoſtema facilis erit exitus cum colore rubro vnà cum citrino. Accidentia vero fortia erunt,ſcilicet febris vehemens,alienationes,inſomnietates,vomitus malus,anxie- tas ſtomachi,pulſus cordis & alia,hi tamen ægri reſpectiuè non ſine ſpe ſunt,quod ſi cum cholera aduſta fuerit,erunt accidentia deterio- ra ſecundum maiorem eius aduſtionem.Nam cum aduritur chole- ra,vel fit vitellina illa,de qua Galenus,vel fit praſſina, coloris qui- dem viridis,vel zinaria viridi æri ſimilis,aut in vltima aduſtione ni gra & eſt deterior cæteris aliis.Quare apoſtemata,quæ cũ admiſtio- ne cholerarum eiuſmodi ſunt,præ ſe ferunt colorem illorũ,quæ om- nino mala & pernicioſa ſunt,à quibus vltimis nullus euadit,quoniã cum ſint venenoſa ſi malignitati peſtiferæ addantur,nulla eſt in eis redemptio,ſigna ipſorum ſuperius ſatis dicta fuere. Nam raro ad quartum diem deueniunt,& eorum exitus non difficilis eſt, & ſunt dura ex aduſtione,atque ea patientes maximo afficiuntur dolore, & quando non ſuppurantur ſed incipiunt apparere,& poſtea occultã tur deteriora ſunt,præſertim ſi viridem,aut violaceum vel nigrum colorem,qui deterior eſt,habuerint. Eſt & aliud genus apoſtematũ, quæ in febre peſtilentiali apparent,quod carbonem vocãt, carbones aũt ſæpe ſunt parui,quos botores Auicenna vocat,& aliquãdo ma- gni,neque differunt in cauſa materiali niſi ſecundum maiorem adu- ſtionem,porro efficiens cauſa vna cum ſuperiori eſt.At differũt quo niam non ſolum in locis emunctoriis tantum apparere ſolent,ſed in differenter in omnibus partibus corporis,& aliquando apoſtemati- bus magnis ſuperius dictis plurimi carbunculi accidere ſolent, ita vt ſæpe preter apoſtemata iam dicta etiam carbones oriantur, qui vt di xit Galenus ſecundo ad Glauconem fiunt ex ſanguine malo aduſto, eſſe & ſigna quorum,ſic oſtendit: Quum ſanguis influens calidus ſufficienter extiterit & craſſus,quodcunque membrum ſubito occu- pauerit, hoc comburendo facit cruſtam, quicquid vero circumia- cet in inflammationem leuat, & ferueſcentem grauemq; dolorem infert, vocatur huiuſmodi paſſio carbo, hæc Galenus qui etiam reliquas differentias addidit, quas in proceſſu exponam, nam di-

uerſi oriuntur ſecundum materiæ admiſtionis & aduſtionis diuerſitatem,& maligniores ſunt nigri & violacei,et virides poſt ipſos,ac illi,qui non ſuppurantur & ægrè egrediuntur deteriores ſunt, quæ omnia materiæ malignitate & qualitate,& admiſtione fiunt. Nam dolorem efficiunt ex acuitate materiæ,& duri exiſtunt ex aduſtione ipſius,ſunt tamen alii qui habent in prima eorũ apparitione in ſummitate veluti veſicam factam ab igne,& circum liuidi ſunt, cum rubedine,habentes veluti granum milii in ſummitate,ſub quo eſt cruſta non diuerſa,ab igne facta,alii vero incipiunt veluti paruæ puſtulæ cum veſicis,& augeudo procedunt ad magni apoſtematis magnitudinem,ita vt ſæpe ex pluribus paruis carbunculis fiat magnũ apoſtema,qui vt ſupra dixi fiunt ex malitia & miſtione materiæ,puta ſi humiditates tenues admiſcentur fiunt veſicæ paruulæ, & illæ puſtulæ,& bothores & alia;ſed hæc de eſſe & ſignis carbonum dicta ſatis ſint dimiſſis quæſtionibus modernorum de nominibus, at ſi quis alia de ipſis ſcire deſiderat legat tertiumdecimum & quartumdecimum Artis curatiuæ Galeni & alios libros.

De cura apoſtematum & emunctoriorum. Cap. 7.

QVam citiſſime fieri poteſt eis,qui in emunctoriis & aliis corporis partibus apoſtemata magna & alia tubercula patiuntur auxiliari oportet,naturam imitando quando ad ignobiliora membra & conuenientia mittit,docente Hippocrate. Præmiſſo igitur regimine ſæpe dicto cum reſiſtentibus qualitati peſtiferæ,bolo armenio, & terra ſigillata accepta,& aliis cordi conferentibus,ſi venter,ex ſe nõ eduxerit ſecundum opportunitatem materiæ,& corporis plenitudinem,ac virtutis tenorẽ primo euacuare oportet nulla expectata digeſtione,& ratio ſupradicta eſt,eſt etiam ducenda materia ad locum apoſtematis cum applicatione ventoſæ ſuper apoſtema,aut prope illud,præſertim ſi cum difficultate egreditur,tunc.n.ventoſas incidere optimum erit,& ſanguinẽ malum per hũc modum euacuare, vel per appoſitionem ſanguiſugæ,vel per ventoſarum,quæ ſcalpello, ſiue nouacula incidantur,ita,vt ſanguis malus euacuetur & eſt doctrina principis Auicennæ de Cura apoſtematis in locis glãdoſis.Quod ſi apoſtemata cito egrediantur,& in amplum tumorem locus eleuetur,per quam eleuationem ſequatur remiſſio febris, & aliorum accidentium,tunc ſignum eſt quod natura bene operatur,& ideo ei auxiliando applicentur emplaſtra attrahẽtia hoc modo facta:Recipe gũmi,galbani,oppoponaci,terebenthinæ an. partes æquales miſce & diſſoluantur ſimul ad ignem vel in mortario æneo & calefacto piſtillo fiat maſſa,& extẽdatur ſuper corium vel pannum lini,ponaturq́;

ſuper apoſtema. Quod ſi magis malignum videris fiat emplaſtrum cum fermento, radicibus liliorum alborum, vel cum cæpis domeſticis coctis in cineribus, radice altheæ, ſtercore columbino, nucibus rãcidis an. partes ęquales, miſce & cum oleo liliaceo, quantum ſatis eſt, fiat emplaſtrum, iſtud enim non ſolum attrahit materiam ad locum, verum etiam maturat ipſum & dolorem lenit. Potes & alia emplaſtra apponere ſcripta ab antiquis & modernis, ſed quoniam medicina vſu comprobata melior eſt non probata, teſte Auicenna quinto Canonis, ideo ſcribã quædam quibus vtitur Dominus Iacobus Ricius, vir quidem expertiſſimus, & primo cum apoſtema eſt ex illis, quæ maximam oſtendunt aduſtionem & vltimam caliditatẽ, ponit ipſe à principio vnguentum ex ceruſſa coctũ per duos aut tres dies, quoniam remittit caliditatem vſtiuam, deinde proſequitur cũ illis, quæ maturandi vim habent, ſed quando non ſunt vltimę malignitatis vtitur emplaſtro iſto: Recipe radicum altheæ. ℥. vi. incidantur & coquantur in aqua communi ita, vt optime piſiari poſſint, deinde accipe radicum liliorum alborum, vel cæpas cõmunes numero. iiii. coquantur ſub cineribus & conterantur vna cum radicibus altheæ, poſtea adde fermenti. ℥. v. & axũgiæ ſuillæ. ℥. viii. farinæ fœnugræci & ex ſeminibus lini an. ℥. ii. & piſtillo circunducantur omnia in mortario ita vt optimam emplaſtri formam recipiant. Quod ſi mollius facere deſideras, adde ad libitum decoctionem radicum altheæ & circũ ducendo in mortario reducatur ad optimam formam, & poſtremo adde ſtercoris colũbini. ℥. vi. croci. ʒ. iii. & pone ſuper ipſum apoſtema, mane, & veſperi. Aliud emplaſtrũ, quo vtitur dictus Dominus Iacobus in illis, quæ minus aduſtionis habẽt necꝫ corruptionũ cõtraxerunt qualitatẽ eſt hoc: Recipe foliorũ maluæ, violarũ an. manipulos. ii. bulliant in aqua cõmuni bullitione vna & facta aquæ expreſſione fumigentur vna cum. ℥. iii. butyri recentis & axungiæ gallinaceæ. ℥. i. s. fermenti. ℥. iii. & modico olei violacei, vel roſacei ita, vt ad formã optimã emplaſtri redigantur, quo vtere ſuper apoſtema mane & veſperi, nã mitigat dolorem & maturat ſine moleſtia. Potes ẽt aliis emplaſtris vti, quæ omnia ſunt eiuſdem intẽtionis, verbi gratia ſi apoſtema fuerit difficilis exitus: Recipe galbani, fermenti an. ℥. ii. radicũ liliorum alborum, ℥. iii. interioris ficuum pinguiũ, nucis rancidę an. ℥. ii. farinæ ſeminum fœnugræci. ℥. ii, ſucci betonicę, mellis an. quãtum ſatis eſt, fiat ex eis emplaſtrum, et vtere vt ſupradictum eſt. Et cũ maturatum fuerit apoſtema, quod cognoſcitur, vt dicebat Princeps, per pulſationes plurimas præcedentes, & præſentem leuitatem, & in loco fluctuationem, ſi per compręſſionem digitorum locũ hinc in di

deprematur, perforetur inſtrumento idoneo,& fiat foramen latum prout erit opus,vt mala materia libere exire valeat.Caue tamē incidere chordam aliquam,aut venam,aut arteriam, dico hoc quoniam ad loca emunctoriorum chordæ,nerui,venæ & arteriæ plurimæ veniunt,ac ad ipſa terminantur & tranſeunt,quod ſi poſt apertionem ſanguinem malum fluere permiſeris,optimum erit. At ſi fluxus ſanguinis vehemens,& alicuius timoris fuerit,retineatur appoſita tenta madefacta in albumine oui admiſto cum bolo armenio & ſanguine draconis & thure & aloe,& pilis leporis. Quod ſi nullus fuerit ſanguinis fluxus pone ea,quæ completam ſaniem generare poſſunt,nō expoliata à virtute attractiua cum aliqua ſiccitate,quare optimū erit vnguentum digeſtiuum commune confectum ex tribus partibus terebinthinæ & vna vitelli ouorum cū portiuncula olei roſacei,ſicq́ procede tentas in vulnere ponendo & pannis dicto vnguento illinitis cooperiēdo,vſquequo perfecta ſanies ſit, quam cognoſces ipſius albedine,lenitate & æqualitate,& ex odore non graui ſenſui,qua ſanie ſic apparente vtere mundificatiuis,prout erit opus. Nā ſi vlcus non eſt cum aliquo accidente mutante communem vlcerum mundificationis intentionem,fiat hoc mundificatiuum: Recipe terebenthinæ,mellis roſati an.℥.iii.farinæ hordei quantum ſatis eſt,vt formam vnguenti extēſibilis recipiat,poneq́ ipſum intra vlcus cum tētis & etiam extra vt dixi ſup pannū extenſum,vſq; ad cōpletā mundificationem,quam cognoſces quoniā diminuitur ſanies et vlcus quoquo modo exiccatur cum bonitate coloris,& ſubſtantiæ vlceris, tu vero tunc vtere iis,quæ carnem regenerāt,ſi fuerit vlcus cauum cū carnis deperditione,vt contingit in talibus apoſtematibus.Quare adde dicto mundificanti medicinas attrahentes nutrimentum cum exiccatione non excedente primum gradum ſupra membri temperamentum,verbi gratia:Recipe terebenthinæ,mellis roſacei an.℥.ii. farinæ hordei,olibani,ſarcocollæ,myrrhæ an.quantum ſatis eſt, & fiat vnguentum extenſibile,vel fiat cum alio magis minuſve exiccante, vt eſt vnguentum baſilicum Domini Meſuæ,quoniam eſt optimū medicamen regeneratiuum carnis , dicant in hoc ignari Chirurgici quicquid ſibi in buccam venerit: vel vtere vnguento aureo Meſuæ, & aliis ab antiquis ſcriptis quæ breuitati ſtudens dimitto, tuum enim erit ſecundum neceſſitatem expertis cum ratione vti . Et quoniam cum iam dictis apoſtematibus & vlceribus complicantur accidentia alia mala prohibentia apoſtematis maturationem , & digeſtionem vlcerum , vt eſt caliditas cum eryſipelate vel herpete , & gangræna, & ſphacelo,ac vltima vlceris malitia

quam eſthiomenum dicunt,ideo cum dicta accidentia apparēt opor
tet ipſis intendere cum ſint mala,& prohibeant & apoſtematis,& vl
ceris curationem niſi amoueantur,quod ſi cum apoſtemate ante ma
turationem appareat rubedo vehemēs,vel eryſipelas , aut herpes ex
coriatum,tunc vnge locum circum circa vnguento iſto: Recipe vn-
guenti roſacei Meſuę boli armeni an.partes æquales miſce & fiat illi
nimentum in mortario & vnge locū circa apoſtema,vel bulliat bo-
lus armenius cum aqua nenupharis ad quandam ſpiſſitudinem po-
ſtea deſtilla ipſum per pannum lini ita,vt ſubtiliores partes exeant,
cum qua expreſſione vnge circum circa apoſtema, craſſæ autem &
terreſtres partes proiiciantur,ſed cum talis rubedo cum malignitate
apparet longe melius eſt ſcarificare locum rubētem & ad corruptio
nem tendentem ſcalpello,ac dimittere ſanguinem exire,hoc idem fa-
cies ſi vlceribus qualitas corruptiua ſuperuenerit,ſcarificādo vt ſan-
guis malus exeat,deinde medicamen exiccatiuum ac prohibens cor-
ruptionem deſuper ponatur,vt puta facta ſcarificatione lauando lo
cum cum aceto & ſale commiſtis,deinde ponendo deſuper vnguen-
tum Aegyptiacum,& in vltima corruptionis malignitate poteſt ad-
di pars arſenici vt fortius operetur cruſtam faciēdo, aut cum aliquo
æquiualenti,qua cruſta facta, ad eius remotionem vtere butyro ip-
ſam molliēdo,& poſt amotionē ipſius, cura vlcerū procedere opus
erit,quæ nota eſt,etenim ſi omnia particularia docere velim nimis
oratio prorrogaretur.At quoniam ſæpe in ſe vlcera prædictorum
apoſtematum carnem malam ſordidam ac ſphaceloſam habent,quę
fortiori indiget mundificatione.pro qua habenda vnguēto Apoſto
lorum,vel vnguento ceraſeos Meſuę vti operæpretium erit & aliis
etiam,verbi gratia componendo vnguentum ad ſorditiem illam &
corruptionem remouendā:Recipe unguēti Aegyptiaci partes duas,
baſiliconis partem vnam,miſce et vtere ipſo,quoniā mirum in mo-
dum mundificat vt ſæpe in ſimilibus expertus ſum,quod ſi minori
mundificatiuo indigeo minus vnguenti ægyptiaci pono &plus ba-
ſiliconis & plus & minus ſecundum indigentiam.Et id quidem ſem
per mihi rationabiliter procedenti bene ſucceſſit præſertim in quo-
dam mercatore,qui apud ædem diui Iuliani habitabat,qui habebat
apoſtema malignum in collo,& poſt ſuppurationē deuenit ad ſpha
celoſam corruptionem,iuſſi igitur operatori vt apponeret vnguen
tum ægyptiacum cum baſilicone , ex cuius applicatione remiſſa eſt
mala qualitas corruptiua & ſanatus eſt,& Dominus Dominicus Sa
lo cum ei poſt ſebrem peſtilentialem & peſtichiarum apparitionem,
apoſtemata duo ſuperueniſſent, alterum ſub ala alterum in inguine

dextero, & ex appoſitis emplaſtris quod erat in inguine poſt ali-
quos dies deueniſſet ad ſphaceloſam corruptionem, iuſſi Chirurgũ
miſcere cum vnguento digeſtiuo duas partes vnguenti Aegyptiaci,
& ſic amota eſt caro mala & rectificata eſt mẽbri temperatura ſicq;
ſanitati reſtitutus eſt circum circa vlcus iuſſi inungere locum cũ vn-
guento roſaceo Meſuæ & vnguento ex ceruſſa camphorato vna cũ
bolo armenio mixtis, quoniam maxima rubedo & caliditas ibi erat.
De conſimilibus accidentibus conqueſtus eſt mecum Dominus Iaco
bus Ricius Lazareti Chirurgus, cui conſului prædictum modum in
curandis proſequi, facta itaque regeneratione carnis pone vnguen-
tum cicatricem ſiue callum loco deperditæ cutis efficiẽs, quod ſi ma-
ioris exiccationis egueris vtere vnguento triapharmaco, vel vn-
guento ex minio cocto, vel vnguento fuſco, ſiue alio æquiualẽte, ſed
quoniam dictum fuit quod ex dictis apoſtematibus quædam ſunt,
quæ ex ingenti malignitate minime maturari poſſunt etiam ſi ipſis
auxiliemur emplaſtris, & aliis medicaminibus, ſed potius ad corru-
ptionem tendunt, cum videris hoc, ægrum periturum iudicabis. Nec
propterea ab aliquo auxilio deſiſtere oportet, quoniam aliquid age
re ſemper melius eſt, quam ſine ſpe ægrum dimittere docente Gale-
no. Quapropter multi ſolent apoſtemata ad corruptionem ten-
dentia cauterio ignito comburere, ita vt fiat per totam carnem cor-
ruptam cruſta fortis, etenim medicamen vltimum & laudatiſſimum
in talibus eſt ignis, dixit enim Hippocrates: quod ignis non ſanat,
nihil ſanat. Ante tamen quam ad cauterium deuenias, multis inci-
ſionibus locum corruptum & circa ipſum ſcarificabis, vt ſanguis
malus, qui in loco eſt exire valeat. Poſt vſtionem cum cauterio
pone ſuper locum butyrum vſque ad caſum eſcaræ, qua amota po
ne vnguentum digeſtiuum dictum, ſi indiget digeſtione, & poſt
digeſtionem pone mundificantia, & carnis regenerantia vt ſupra-
dictum eſt, ſemper circum circa locum vngendo cum bolo arme-
nio & vnguento roſaceo Meſuæ, aut cum vnguento ex ceruſſa cam
phorato, ſolis vel ſimul mixtis. Neque vllo modo in talibus fri-
gida repercuſſiua apponenda ſunt ſuper ipſum apoſtema aut cir-
cum. Quod ſi Auicenna dixit in principio ſpongiam infuſam in
aceto & aqua apponendam eſſe, & ſimilia infrigidantia, & reper-
cutientia, non dixit de illis apoſtematibus, quæ in emunctoriis
fiunt, neque de illis, quæ ſunt ſecundum ſemitam expulſionis vt
vtar eius verbis in capite ſtatim ſubſequente poſitis. Nam in tali-
bus iubet apponere ventoſas, & emplaſtra attrahentia materiam ma
lam ad locum ignobilem, vt reddat membrum intrinſecum ſecurum

á malignitate humoris mali,enimuero ſi materia aliqua maligna ſit cauſa alicuius apoſtematis maligni,non tamen per viam expulſionis á membro principali,tunc & eo caſu ne membrum corrumpat, & malignitatem augeat,& ne per reliquas venas ſpargatur,& propinquiores partes,optimum eſt inſequi doctrinam principis apponendo in principio infrigidantia conſtringentia & malignitati reſiſtentia,ita vt cũ aceto & aqua & bolo armenio,& oleo roſaceo, & oleo de myrto,& aliis locus rectificetur.

De cura carbunculorum,& aliorum tuberculorum. Cap. 8.

QVoniam dictum fuit præter apoſtemata emunctoriorum alios tumores inter ſe maiores & minores etiam ſuperuenire, quos ſub nomine carbunculorum non ſine ratione declaraui, ne igitur aliqua in parte error fiat, notabis quód etſi vt plurimum carbones ſint parui tumores ſi emunctoriorum apoſtemata inſpicias,attamen aliquando viſi ſunt magni comprehendentes intrinſecam,& extrinſecam partem membri,neque ſibi determinatum locum habent, ſed in quacunque corporis parte veniunt. Et quamuis fiant á materia mala venenoſa propulſa á natura, vt emunctoriorum apoſtemata fiunt,habent tamen quaſdam differentias quibus differunt ab illis, quoniam materia carbunculorum ſæpe magis craſſa & aduſta eſt, quare minus calidis ac attrahentibus indiget auxiliis, ne magis aduratur.Quod ſi in vltimo malitiæ fuerint,vltimis indigent remediis: talia ſunt cauſticæ medicinæ cruſtam facientes vt ſtatim dicam. Præmiſſo igitur regimine ſæpe dicto cũ apparet carbo aut plures carbones,quoniam raro ſolus,ſæpe plures apparent, vnde circa locum cũ aliquo roborante & malignitatem extinguente,vt eſt vnguentũ roſaceum Meſuæ cum bolo armenio,quæ inunctio fit in partibus aliqualiter diſtantibus,deinde pone ſuper carbũculum hoc emplaſtrũ: Recipe interiorum partium ficuum ſiccarũ.℥.iii.farinæ tritici,fœnugræci,de.ſ.lini an.℥.i.s.ſinapis.℥.s.fiat ex eis emplaſtrum cum melle roſaceo & decoctione maluæ,& ponatur ſuper carbunculũ, vel fiat iſtud:Recipe fermenti armoniaci, terebinthinæ, mellis roſacei an. partes æquales,fiat emplaſtrum & pone vt ſupra.aut fiat iſtud: Recipe fermenti,axungiæ gallinæ,ſacchari fini, farinæ hordei an. partes æquales, mellis quantum ſatis eſt, fiat ex eis emplaſtrum, ſed quoniam ex ſententia Auicennæ,medicina vſu comprobata melior eſt non probata,ideo non ingratum erit ponere emplaſtra, quibus vtũtur experti in hac re ſe exercentes, & primum vbi carbones non ſunt maligni ſed rubri tale ponunt: Recipe fermenti.℥.iii.axungiæ gallinæ. ℥.ii. ſacchari fini.℥. s. croci.℈.i. vitellos ouorum nu-

mero.ii.olei roſacei parum,miſce & fiat emplaſtrum & pone ſuper locum,quoniam maturat & rumpit carbunculos. Valet etiam mirũ in modum,& eſt remedium in tali caſu ſine pari,ſi aſſidue ſupra carbunculum ponatur triticum maſticatum ſtomacho ieiuno ab homine ſano,maturat enim & dolorem mitigat,ac deambulationem prohibet,ſed quoniam carbones ſunt cum vehementi dolore,ideo ſi fieri poteſt nullo modo, ferro incidantur , quoniam ex vehementiſſimo ſenſu ducunt in animi defectum & aliquando ad extinctionẽ. Quod ſi aliquando incidere eos neceſſarium ſit,id non niſi in deſperatiſſimo caſu fiat,& tunc animaduertendum quod ſi poſt inciſionẽ nihil exierit,vel id quod exierit ſpuma quædam ſit,æger procul dubio morietur,illis vero,qui maturantur & rumpuntur, poſt apertionem impone vnguentum digeſtiuum dictum,ſi omnino materia nõ digeſta fuerit,& poſt digeſtionem impone vnguenta mundificantia & incarnantia pro vt operæpretium erit. Neque hoc cõtradicit verbis doctiſſimi Guidonis Chirurgici,qui ſcripſit carbones non debere maturari,ſed comburi cauterio,quoniam illa verba dicta ſunt de malignis et denigratis pendentibus ab humore maligno combuſto, ego vero de illis dixi , in quibus non eſt aduſtio neque malignitas prohibens digeſtionem.Pro quo te ſcire oportet quod etiam in malignis carbonibus vnà cum medicinis comburentibus & cruſtam facientibus , maturationem aliquam quærere neceſſarium eſt , quare poſt ſcalpellationem ſiue ſcarificationem & exitum ſanguinis ab ipſis,pone hoc emplaſtrum deſuper:Recipe pulpę ficuum ſiccarum,fermenti an.ʒ.iii.ſinapis.ʒ.i.s.ſalis communis,ariſtolochiæ longæ an.ʒ. i.tritici maſticati ab homine ſano.ʒ.ii.mellis.q.ſatis eſt,fiat ex eis emplaſtrum quoniam maturat & eſcaram facit; Vel pone iſtud quod eſt mirabile: Recipe terebenthinæ , nitri , auri pigmenti an. partes æquales,fiat ex eis emplaſtrum,nam aperit & attrahit venenoſam materiam,vel vtere emplaſtro Domini Iacobi Ricii quod fit ſic: Recipe theriacæ,mithridati an.ʒ.s.terebẽthinæ,fermenti,an.ʒ.ii. mellis roſati.ʒ.i.s.butyri recentis.ʒ.ii.ſalis communis.ʒ.i. fuliginis camini ʒ.ii.s.ſaporis ſaracenici.ʒ.iii.croci.ʒ.iii.vitellos ouorum numero.iiii. piſtentur piſtanda , ac omnia ſimul miſcendo fiat emplaſtrum , ponecꝫ ſuper carbonem, quoniam mortificat eum & prohibet vlteriorem membri infectionem , muteturcꝫ bis in die mane ſcilicet & veſperi mortificatio vero cognoſcitur,ſi apparet ſeparatio carnis malæ à bona,quo qu idem tempore ad eius vltimam ſeparationem butyro vti oportet ſaccharo admiſto,vt ſua abſterſione melius cruſta amoueatur,caue tamen cruſtam vi amouere, quoniam ob maximũ

dolorem,qui ex violentia ſæpe ſequitur,animus deficit. Nam vt dixi carbones aliquando ſunt magni putridi,ita, vt quandoque mala caro,quæ in ipſis eſt, incredibilis ſit quantitatis, etiam ad pondus duarum librarum vt vidi in quadam muliere, quæ fœtebat fœtore horribili,in iſtis enim non ſine diſcrimine talis caro vi eradicari poteſt.Quod ſi times vlteriorem corruptionem optimum eſt cauterizare ipſam oleo feruenti,ſimiliter & in paruis,in quibus malignitas ex accidentibus cognoſcitur,& poſt coctionem ab oleo feruenti vbi nigredo apparet apponatur ventoſa, qua appoſita pone ſuper locũ emplaſtrum maturatiuum,vel incidatur ante maturationem vt virtus exire cito valeat.Et quoniam dictum eſt carbunculos ſæpe oriri circa apoſtemata emunctoriorum,immo ſuper ipſum apoſtema, ita vt ſit compoſitio duorum apoſtematum,ex hoc indigere duobus medicaminibus ſiue emplaſtris neceſſario dicimus, ſcilicet emplaſtro pro carbunculo ad quantitatem carbunculi & emplaſtro ad maturãdum apoſtema magnum,quod maius eſſe oportet. Et quoniam citius ſit carbunculi cruſta, ideo facta cruſta,ſatis erit ponere emplaſtrum maturatiuum ſuper apoſtema vſque ad perfectam maturationem,quod ſi cum ipſo apoſtemate fuerit inflammatio aliqua, vnge circum circa vnguento roſaceo Meſuæ vna cum bolo armenio, aut vnguento de ceruſſa camphorato.Et poſt amotionem cruſtæ illius, ſiue carnis corruptæ,procede digerendo ſecundum vlceris exigentiam,& ſi non ex toto fuerit à mala carne corrupta mundum, pone cum vnguento digeſtiuo partem ſextam vnguenti ægyptiaci, plus minusve pro vt operæpretium fuerit & facta digeſtione pone mundificantia vnguenta vna cum ægyptiaci vnguenti portione ſecundum neceſſitatem,deinde pone incarnatiua, ac carnis regeneratiua medicamina,poſtremo ea,quæ ſigillationem vlceris faciunt pone, vt ſupra dixi.Et hæc de cura carbunculi & aliorum tuberum dixiſſe ſatis eſſe puto, ſi quædam non ingrata & vtilia ad curandi rationem in calce addidero. Et primo ſcire oportet,vt dictum fuit, quod cum apoſtemata tam magna, quam parua dolorem non paruum cauſent ita, vt aliquando virtutem diſſoluant, quæ ad mitigandum dolorem in talibus prodeſſe conſueuerunt adminiſtranda ſunt, & inter cætera valet fomentum ex oleo & ſale calidum appoſitum,valet etiam vnguentum de althæa oleo roſaceo admiſtum,nam carbones fiunt ex ſanguine malo inflammato e quo excitantur dolores, ſed cum vnguentum de althæa diſſoluat ſanguinem concretum,hinc eſt quòd dolorem in carbunculis leuat diſſoluendo malum ſanguinem,& per vapores eum conſumendo. Valet

etiam vnguentum roſaceum Meſuæ, & etiam vnguentum de ceruſſa camphoratũ, ac etiam multa alia ab antiquis & modernis ſcripta. Hæc vero tametſi ab ipſis ſelecta ſint, dicũtur ea ratione meliora quoniam ſæpiſſime probata ſunt.

De conuenientia purgationis tam per venæ ſectionem quam per ventris inferioris expurgationem. Cap. 9.

ANtiqui omnes ac etiam moderni ſcribentes de cura apoſtematum peſtilentialium omnium ante particularem loci curã corpus in primis euacuare docent, tum per ſanguinis miſſionem, tum etiam per medicinæ ventrem inferiorem purgantis exhibitionem, quod equidem dum curam apoſtematum ſcripſi conſulto prætermittere volui, verbum tantum tangens, ſcilicet dicendo laborantes ſtatim euacuari debere, ſed nunquid per ſanguinis miſſionem primo, aut per medicamen alios humores euacuans id faciendum ſit non expreſſum rationibus fuit. Et hoc, quoniam non omnibus cõuenit euacuatio per venæ apertionem, aut per ea, quæ per ſeceſſum educunt vt quidam moderni ſcribũt auctoritate antiquorum præſertim Galeni & Auicennæ. At quoniam mendacia ſcribunt ideo quomodo et Galenus & Auicenna intelligẽdus ſit audi, Dixit ſæpe Galenus duo eſſe neceſſaria medico, ſcilicet rationem & experimentũ, ſed qui hos malignos tumores tractant, fallax experimentum in venæ apertione inueniunt, quoniam plurimi phlebotomati cum huiuſmodi apoſtematibus pereunt, quare hæſitantes etiam in illis, in quibus uenę apertionem conueuire ex ſignis credunt, minime eam aperire audẽt. Quare qui auctoritatibus pro ratione tantum vtuntur, nullo facto diſcrimine proculdubio decipiuntur. Et ideo notare oportet vt dixi, Apoſtemata aliquando ante febrem apparere & aliquando cum febre incipere, & ſæpe poſtquam per aliquos dies febricitauerint, puta in quarta, ſeptima, quartadecima, vel alia die ſecũdum virtutis robur, & materiæ diuerſitatẽ. Etenim ſi apoſtema apparet & illud magnum ſit. ſ. in emunctoriis, aut paruum, quod carbonem vocant, & ante febrem appareat indicium eſt naturam mouiſſe materiam à partibus interioribus ad exteriores antequam aliquid caliditatis extraneæ cordi communicata ſit, neque rationale eſt credere materiam talem malignitatem habentem ſine putredine eſſe. Quare non ſine maximo diſcrimine in talibus per venę apertionem a principio ſanguinem euacuare poſſumus, niſi multa ſint, quæ etiã apoſtematibus apparentibus venam aperire ſuadeant. Vt eſt plenitudo maxima admiſta cum ſanguine, robore virtutis, & ætate quæ non prohibeat, & inter cætera ſi adſit etiam conſuetudo aperiendi venam, illis conſentiẽ

tibus ſanguis mittẽdus eſt ab eodem latere,vbi apoſtema eſt, neq; ſic faciendo contrarium naturæ operabimur,immo ei auxiliabimur humores ſecundum partem euacuando,vt fortior fiat ſuper reſiduum. Dixi ab eodem latere puta ſi tumor ſub ala dextera fuerit,in eodem brachio venam ſecare conueniens eſt,quam baſilicam vocãt, quod ſi in dextera ac in ſiniſtra ala vno & eodem tempore apparuerit apoſtema,vel vnum poſt aliud,venas baſilicas, amborum brachiorum aperire oportebit,ſed maiorem ſanguinis quantitatem à priori vena inciſa euacuare conuenit, Verbi gratia ſi à prima vena inciſa.ℨ. viii.ſanguinis euacuaueris à ſecũda quatuor,aut quinque vncias euacuare ſatis erit.Neque poteſt dari certa regula euacuãdi ſanguinem, quoniam diuerſa indiuidua & minorem & maiorem euacuationem tolerare poſſunt,attamẽ & quæ magis repleta ſunt & maiorem malignitatem habere oſtendunt,ac etiam ſanguinis abundantiam,maiorem tolerant ſanguinis euacuationem præſertim in ægritudinibus, in quibus aut malitia ſanguinis aut abũdantia eſt. Econtrario nocet ſanguinis miſſio ſi corpora munda ſunt ac inanita,vel ſi ſit ęgritudo ſine notabili ſanguinis permiſtione, immo tunc eſt de illis,quæ mortem accelerãt,quoniam euacuatur pabulum caloris naturalis cum ipſo ſanguine,quare in talibus caute agere oportet ne in errorẽ incorruptibilem incidamus.Quod admonuit nos Galenus tertiodecimo Artis curatiuæ ſub tali ſerie verborum: In talibus expedit parcius agere,& euacuare,ac inſpicere præter hoc,ætatem,anni tempus,& regionem.quam ſententiam clarius ſecundo ad Glauconẽ ſcripſit, cui videtur conſentire Auicenna tertia quarti de cura althohoin & de apoſtematibus in locis adenoſis,cum dicit:Curatio eſt cum phlebotomia & cũ eo quod tolerat hora(.ſ.tempus ægritudinis)et reliqua, vt puta ꝙ virtus conſtans ſit cum repletione homogenea ſanguini, quibus non exiſtẽtibus ſanguinis euacuatio pernicioſiſſima eſt. Q̃d autem dictum eſt veluti exemplum,ſit regula in aliis partibus corporis,porro ſi poſt aurem apoſtema apparuerit, venam cephalicam in brachio eiuſdem lateris ſecabis,quòd ſi poſt ambas aures fuerint apoſtemata ab ambabus venis ſanguis mittendus erit, vt ſupra de apoſtematibus ſub alis dictum eſt,ſimiliter ſi in inguine altero apoſtema fuerit venã ſaphenam eiuſdem lateris aperire cõuenit, vel ſub poplite, quod ſi in ambobus inguinibus apoſtemata apparuerint ambas venas pedum,vel poplitum aperies, vt ſanguis malus euacuetur per ignobiliora corporis loca. Sed in carbonibus quoniam ſibi loca non determinant, ideo cæteris conſentientibus vt ſupra expoſuimus,in qua parte corporis apparuerint ab illa vicina

& magis conueniente ſanguinem euacuabis,ipſam naturam imitando,caue tamen ne nimium ſanguinis euacues, ne uirtus diſſoluatur, ac eſto memor poſt ſanguinis euacuationem dare ſirupum ex ſuperius dictis aromatizatum(vt aiunt)cum pulueribus cordi conferentibus,caue etiam venam aperire ſi cum apoſtematibus multæ peſtichiæ apparuerint,aut morbilli,aut variolæ, quoniam pernicioſum eſt,teſte experientia,niſi vltima ac maxima ſanguinis repletio fuerit & hæc de talibus ſint ſatis.

De regimine conualeſcentium. Cap. decimum & vltimum.

QVæ relinquuntur in morbis dixit ſapientiſſimus Hippocrates recidiuam facere conſueuerunt, quæ ex ſententia Auicennæ eſt deterior ſua radice,& ſæpiſſime ſæuior. Quare qui conualuerunt á febre peſtilentiali,ſiue fuerit cum apoſtematibus,variolis, morbillis ac peſtichiis,ſiue non,caueant á multis & regulariter in omnibus rebus neceſſariis ſe gerant,cuſtodientes ſe ab aere malo, humido & putrido,ac etiam frigido,ꝙ ſi diuites fuerint vtantur ſuffumigiis & bene redolentibus in ſecundo tractatu dictis.Caueant præterea á cibariis malis humidis humiditate putreſcibili,ac etiam á nimia repletione,quoniam inter cætera,quæ ad recidiuam conualeſcentes præparant,eſt repletio cibi & potus,cum virtutes omnes debiles ſint,quare cum cibum regulare non poſſint multæ ex eo fiunt ſuperfluitates, quæ ſunt in cauſa,vt prior ægritudo & deterior & etiam ſæuior innouetur.Etenim quæ relicta fuerunt poſt ægritudinem ſunt materię habentes coinquinamenta ad ſuſcipiendum malam qualitatem peſtiferam ex priori diſpoſitione & ex virtutis imbecillitate. Similiter caueant á malis & inordinatis potibus, & vt ſummatim dicam cibi & potus ſint ex illis,quæ in pauca quantitate optime nutriant, de quibus abunde in ſecundo tractatu dictum eſt. Vtatur etiam mediocri exercitatione,habeantq́ quotidianum ventris beneficium, qui ſi ſponte non fluat,vtantur clyſteribus alternis diebus, vel accipiant pilulam vnam Ruffi ex aloe,myrrha & croco,ante prandium, vel ante cœnã,dormiant horis conſuetis,minime vero in die,niſi aliqua neceſſitas cogat,ſintq́ hilares,iocundi,gaudẽtes cum amicis, fugiant iram,triſtitiam, & alias malas animi paſſiones.Præterea ſiue vir, ſiue mulier fuerit caueat ab amplexu & coitu, quoniam ſi venereorũ vſus ſemper pernicioſiſſimus eſt in præſeruatione,quanto magis in valetudinario debili ſecundum omnes virtutes,cum ſit ex illis, quæ maxime corpus imbecille reddunt,eoq́ magis cauendum eſt, quoniam ex tali febre conualeſcentes mirum in modum á venereis tentãtur.Iſtis in genere obſeruatis particularia etiam quædam obſeruãda

ſunt,& primo tam viri quam mulieres,qui politicè viuunt,caueant a pectinatione,tam capillorũ quam barbæ,ac etiam a lauatione capitis,& vnguium inciſione,dixit enim Galenus pectinationem virtutem debilitare,& humorem commouere,quod experientia confirmat,quæ omnes obſeruationes ſint vſq; ad terminum acutarũ ægritudinũ,qui eſt quadraginta dierum ſpatiũ.Præterea ſæpe in vna domo multi febre peſtilentiali ægrotarunt,ita vt non ſolum aer illius domus infectus ſit,verũetiã ſuppellectilia,veſtimenta,& panni, præſertim qui in ſcriniis,ſeu arculis clauſi fuerunt,immo & parietes domus retinent ſemina,ſiue malã illam coinquinationem ab aere corrupto acceptam.Quare caueant non ſolum a dictis antequã quadrageſimus dies pertranſiuerit verumetiã a cõmiſtione non ſolum infectorum hominum ſed & conualeſcentium,ac ẽt redire ſeu habitare domum,in qua homines infecti febre peſtifera fuerunt,niſi prius bene mundata ſit,ac denuo parietes calce illiniti fuerint;Caueant præterea induere veſtimenta infecta,aut ea tractare,ſiue fuerint ex lanis, ſiue ex lino facta,niſi prius optime expurgata fuerint lauatione, aut alio quouis genere expurgationis, quoniam plurimi in recidiuam & mortem ex contactu ueſtimẽtorum & aliarum rerum inciderunt. Curent igitur vt corpus ab omnibus ſuperfluitatibus & ſordibus tam intrinſecis quam extrinſecis mundetur,interius quidẽ per abſtinentiam a malis cibis,ac excrementorũ euacuationẽ,& exterius per veſtimentorũ mundiciem,& quotidianã ipſorũ mutationẽ,ita, vt ſi fieri poteſt,quotidie induſium,caligas,& cætera veſtimẽta nitida induant.Neque tamen ſine diſcrimine balneum ingredi poſſunt, vel aliud genus lauacri,cum corpus humectet ac humores agitet, ſenſim igitur ad conſuetum ſibi regimen cibi,atque operationũ tranſeant, ita vt non ſine maximo tẽporis interuallo ad omnia poſtmodũ conſueta munia ſe conferant.

Hactenus proceſſiſſe noſtram de febre peſtilentiali orationẽ ſatis eſſe arbitror,vtpote ab homine negocioſiſſimo cõſcriptã.At ſi Deus mihi adiutor & propitius fuerit, corporisq; & animi valetudinem prorogauerit,me ad reliqua ſcribenda quæ pollicitus ſum præparabo,quem ineffabilem ac omniũ factorẽ deum quemadmodum noſtro primordio ſupplex deprecatus ſum mihi auxiliari,ita ẽt atque etiam oro,noſtro ſcribendi fini faueat,vt ea,quæ ad gloriam ſui nominis,ac ſuorum fidelium cõmoditatem ſcripſi,ſua ſempiterna protectione feliciter ac proſpere optatum finem conſequantur.

FINIS.

INDEX RERVM NOTABILIVM quæ in hoc uolumine continentur.

ACCIDENTIA, licet à febre primo originem ducant particularẽ tamen curam deſiderant. fol 60.b
Accidentium diuerſorum annumeratio, atque eorundem particularis cura. ibid:
Accidentibus malis,quæ prohibent ulceris, & apoſtematis curationem,intẽdere debemus,& quo modo. 75.a
Acetum patiẽtibus anhelitus difficultatem & tuſſim non conuenit.
Acetum & eius uaſa non inficiuntur ab aere peſtilenti.
Aere malo educati incidunt minus quàm alii in febrem peſtilentialem. 17.b
Aere rectificato uti debent ii,qui conualeſcunt à febre peſtilenti. 78.b
Aer corrigendus eſt aut præparandus ne ſuſcipiat infectionem ab alio aere infecto. 25.b.
Aer qui inſpiratur rectificandus eſt & quo modo. 17.a
Agaricus educit materiam craſſam & cordi confert. 54.a
Agere aliquid melius eſt, quã ſine ſpe ægrũ dimittere. 75.b
Aleola in febribus peſtilentialibus eſt maximum ſignum malignitatis, & ſæpe lethale. 61.b
Alienationes uel cum uigiliis,uel cum ſomni profunditate in febre peſtilentiali ſæpe ſunt ſigna apoſtematis cerebri. 64.b
Amplexus uenereus non ſit ſine labore.
Animalia reiicienda ſunt à ciuitate tempore peſtilentiæ. 26.a
Antidota contra peſtem experta.
Apertio uenæ quando non conueniat in febre peſtilenti,& quibus de cauſis. 70.b
Apoſtema peſtiferum ſemper, uel antecedit,uel ſequitur febris mala. 72.a
Apoſtemata in febre peſtilenti exiſtentia quid ſint. ibidem
Apoſtemata quæ non ſupparantur, ſed incipiunt apparere, & poſtea occultantur deterrima ſunt,& præſertim ſi ſint mali coloris.
Apoſtema maturatum quo modo cognoſcatur ex Auicenna.
Apoſtematibus ad corruptionem tendentibus(nobis etiam obſtantibus & prohibentibus)ignis ultimũ eſt remedium , doceτq; quid prius agendum , antequam ad hoc deuenias,& quid etiam,poſtquam id remedium præſtiteris. 75.b
Apoſtematibus ad corruptionem tendentibus & in emunctoriis exiſtentibus frigida repercuſſiua non conueniunt.ibidem
Apoſtemata aliquando ante febrem, aliquãdo cum febre, aliquando poſt incipiunt. 77.b
Apoſtema apparens ante febrem quid ſignificat,& quando in ipſo ſit mittendus ſanguis & à quo loco. ibidem
Aqua Chamomillæ,& hyſſopi epota ſoluit cholicam uentoſam. 49.a
Aqua hordei cum ſirupo acetoſo minime adminiſtrari debet. 49.b
Aquæ carnis conficiendæ tres modi. 56.a
Arabes prætermittere non debet is, qui ueræ medicinæ finẽ attingere cupit. 67.b
Ariditas oris,linguæ, ac palati ſi ſint abſque ſiti malum eſt ſignum. 61.b
Aromata omnia non ſolum non ſuſcipiunt peſtilentiam, ſed eam corrigunt , & expungunt. 25.a
Artes quædam prohibendæ ſunt tempore peſtilentiæ. 26.a

BAlneum aut aliud genus lauacri in cõualeſcentibus à febre peſtilenti nõ eſt ſine diſcrimine,& quare.
Boli armenii,qui in noſtris regionibus inuenitur,præparatio.

CAlendula præſeruat à febre peſtilenti & in mulieribus prouocat mẽſtrua. 45.b
Carbones fiunt à ſanguine malo inflammato à quo excitantur dolores. 77.a
Carbones parui propriẽ dicuntur bothor ab Auicenna,licet aliquando & magnos ita uocet,& quo modo inter ſe conueniant ac differant.
Carbones ſunt parui tumores, licet aliquando uiſi ſint magni, nec habent determi-

tum locum, ſeu partem corporis, & licet fiant a materia mala & uenenoſa, tamen differunt ab ipſis & ideo diuerſa requirunt remedia. 76.a

Carbo ſolus raro apparet, ſed plures apparent ſæpiſſime, quando ergo apparent docet ungere locum circum & cum quibus, 76.a

Carbunculi ſi fieri poſſit non ſunt incidendi, quod ſi neceſſarium ſit ipſos incidere id non niſi in deſperatiſſimo caſu faciundum eſt. 76.b

Carnes comeſæ maximè corrumpuntur & nocent aeremq; ut corpora mortuorũ corrumpunt. 5 a

Carnes in febre peſtilentiali conueniunt. 50.b

Caro ſordula et corrupta quibus auxiliis remoueatur. 75 a

Cauſas morbi cognoſcere oportet ad eius præſeruationem. 13.a

Cauti eſſe debent qui incidunt apoſtemata & ob quam rationem.

Cauterizare oportet ubi uidemus ulteriorẽ corruptionem. 77.a

Cauſa ob quam non ſemper n oriuntur phlebotomati poſt quartam, 60.a

Cauſam ob quam pereunt illi in quibus mittitur ſanguis in maximo calore. 59.b

Cauſa ob quam tranſacta quarta non licet mittere ſanguinem. 59.b

Cerebrum pati per conſenſum quomodo aliquando clare dignoſcatur. 64 b

Cholera penes diuerſos gradus aduſtionis diuerſam formam & appellationem ſortitur. 53.a

Cholera uitellina fit per admiſtionẽ phlegmatis groſſi & quomodo purgetur. ibidem.

Cholera Citrina quo medicamento purgetur. ibidem

Cholera Aeruginoſa eſt eradicatiue euacuanda. 54.b

Cholera minoris famæ eſt diuerſarum ſpecierum. 53.b

Cibi diuerſitas ſtomachi inquietudinẽ cauſat. 31.b

Cibi & potus conualeſcentium a febre peſtilenti quales eſſe debeant. 78.b

Cibi fugiendi ab iis qui cõualeſcunt a febre peſtilenti, qui ſint.

Cicatrix quando & quibus auxiliis inducenda ſit. 75.b

Ciuitas infecta quomodo regenda ut a peſtilentia liberari poſſit. 26.a.

Ciuitates pauperes hoſpitales non habentes quid agere debeant pro ſua ſalute 27.a.

Coeuntes paratiores ſunt ut in febrem peſtilentialem incidant. 21.b

coitus nimius incommoda. 39.b

columbarum capita & colla dolorem capitis faciunt. 31.b

concoctionis ſignis non omnibus apparentibus euacuare oportet ſi adſit multitudo & malitia humorum. 58.a

Conditiones quæ requirũtur ad uenæ apertionem. 70.b

Confectio contra peſtem. 44.a

Corpora quædam tam ſanguinea quã cholerica aere peſtifero alterata ſine putredine ab initio. 11.a.

Corpora mundificata tenere debent conualeſcentes a febre peſtilenti.

Corporis humani alimenta tria ſunt. 31.b

Criſes in febribus peſtilentialibus apparent, licet raro. 59.a.

Cruſta carbunculi citius fit quam apoſtematis. 77.a

Cruſta quo modo remoueatur, & poſt remotionem quo modo procedẽdum ſit docet. 75.a

Cucurbitulæ ſcarificatæ quando apponendę & ubi & poſt quæ.

carnes uel recentes uel ſalitæ non inficiuntur ab aeris peſtilentia niſi prius putreſcere incœperint. 25.a

Caſeus uel recens uel ſalſus non inficitur ab aere peſtifero. 25.a

DIctamni radices præſeruant a corruptione aeris. 44.a

Duo ſunt neceſſaria, medica ſcilicet ratio & experimentum. 77.b

Diligentia quanta & qualis eſſe debeat circa examinanda ea, quæ ex locis ſuſpectis ueniunt, uel adferuntur.

ELectuarium lenitiuum euacuat materiam permiſtam. 52.b

Electuarium ex ligno Indico eſt præſeruatiuum a febre peſtilenti. 44.a

Electuarium contra peſtem. 44.a.

Electuarium pro confortando corde. 57.a

Elementum

Elementum purum non putreſcit. 13.b
Emplaſtrum attrahens per quod auxiliari naturam debemus ſi recte operetur.
Emplaſtra quædam quæ applicari debent apoſtematibus malignis.
Emplaſtra ponẽda ſũt ſupra carbũculũ. 76.a
Epithema cordi apponendum in febre peſtilentiali. 50.a
Eryſipelatis materia. 72.b
Euacuatiuum lene quod docet dari in materierum permixtione 52.b
Ex retentione excrementorũ generantur ægritudines in omnibus partibus corporis. 36.b
Exercitium confert conualeſcentibus à febre peſtilentiali. 78.b
Euacuatio per uenæ apertionem nõ omnibus conuenit. 77.a

FAmis tolerantia ſtomachum putridis humoribus replet. 76.b
Febris peſtifera ex aeris infectiõe quomodo cognoſcatur. 23.a
Febris peſtilentialis quid. 3.6.11.b
Febris peſtilentialis minera nõ ſemper eſt circa partes propinquas cordis, ſed aliquando in aliis membris longinquioribus. 8.b
Febri peſtilentiali laborantes poſt quadrageſimam diem ſuſpicione carent. 26.b
Febres hecticæ peſtilentialis curam recenſet breuiter. 60.a
Febrem peſtilentem interius exagitare, exterius uero eſſe quietam non eſt ſemper uerum, & qua ratione. 55.a
Febres ex ſimplicium humorum putredine raro fiunt. 52.a
Febrem eſſe cum humorum putredine ex calore & pulſu cognoſcitur. 51.b
Febres licet intermittentes non ſint tamen exaſperationes habent pro ratione humoris prædominantis. 54.a
Febris ex cholera praſſina & zinaria datur 55.a
Fluxuum ennumeratio & cura. 63.a.b
Fluxus ſanguinis uehemens quibus remediis ſiſtendus ſit.
Fluxus ſanguinis ſemper timẽdus eſt. 64.a
Fomenta quæ adminiſtrari poſſunt ſi apoſtema in cerebro confirmentur. 65.b
Frigida repercuſſiua quando conueniant & ob quam cauſam. 75.b
Furfur uirtutem expulſiuam ſtimulat. 32.a
Fruges non inficiuntur ab aere peſtilenti.
Fructus uel recentes, uel arte exſiccati non inficiuntur ab aeris peſtilentia. 29.a
Funes & ligamenta & ſucci & tegmẽta corrigi poſſunt & mundari à peſtilentia per aromata, & odorata, atque etiam per lauationes. 29.a

GAudium quantum ualeat in præſeruandis & in conualeſcentibus à febre peſtilenti. 41.a

HAbentes peſtichias raro pereunt ſi recte tractẽtur, ſique materia nõ ſit multa & uenenoſa ultimatè. 69.b
Habentes apoſtemata non recipientia maturationem morituros eſſe prædicere oportet. 75.b
Hippocratis dictum in tertio epidemiorũ quo modo uerum ſit, in quo ait multos euaſiſſe, quibus ſuperuenit fluxus ſanguinis à naribus, cum uiſum fuerit oppoſitum. 64.a
Humores plurimos euacuare quãdo, & cur in febre non humorali conueniat. 51.b
Hyppocondriorum tenſio eſt ſignum commune in febribus peſtilentialibus. 7.a
Herbæ omnes facillime corrumpuntur & parum etiam nutriunt. 34.a

IGnis ex odoratis lignis malum aerẽ rectificat & bonũ præſeruat à corruptione. 25.b
In aſpectibus Solis & Lunæ manifeſtę alterationes apparent. 27.b
In carbonibus à quo loco mittendus eſt ſanguis. 28.a
In commixtione medicinarum non poteſt dari certa regula. 54.a
In febre humorali peſtilente etiamſi non appareant puſtulę, aut peſtichię cucurbitule ſcarificatæ conueniunt, & qua de cauſa. 52.a
In febre peſtilentiali ſemper ſumus ſoliciti de uirtute. 52.a
Infecti ſiue ſuſpecti quomodo uiſitandi & tractandi ſint 25.b
In motu materiæ uenenoſæ, & ſi intra uenas putreſcat apparet frigus quoddam 42.a

In principio febris peſtilẽtis cum ægritudo ſit acuta, ſi corpus fuerit plethoricum cõuenit cita euacuatio neque eſt expectanda concoctio & cur 52.a

In ſtatu regulariter operando non oportet euacuare. 58.a

Intentio curatiua in curandis morbis ſumi debet ab eſſentia morbi. 56.a

Inter prandium & cœnam quid adminiſtrari debeat. 49.b

Interdicere oportet homines ſuſpectis ẽ locis uenientes ne cum ſanis conuerſentur et docet quo modo. 24.b

Interrogare diligenter omnes ueniẽtes ad urbem oportet tempore ſuſpicionis peſtilentiæ in aliis ciuitatibus & locis. 24.a

LAetari magnopere debent conualeſcentes à febre peſtilenti. 78.b

Lapides contra peſtem. 42.a

Lauationem extremarum partium ex decoctione frigidorum damnat in febre peſtilentiali. 61.b

Locos quoſdam habitare conualeſcentes à febre peſtilenti prohibet, ac etiam penitus relinquere.

Lapides omnes tam precioſi quam nõ precioſi nõ inficiuntur ab aere peſtilẽti. 24.b

Legumina non inficiuntur ab aere peſtilentiali. 24.b

MAculæ ſi apparuerint humida epithemata non ſunt adminiſtranda. 42.b

Materia pecans in febre humorali peſtilẽte poteſt eſſe ſanguinea, cholerica, Flegmatica, & melancholica, ſed ut plurimũ peccat cholerica. 52.a

Materia puſtularum & pãpularum eſt eadẽ cum materia magnorum apoſtematum peſtilẽtialiũ, ſed differunt ſolo loco. 69.a

Materia ducenda eſt ad locum apoſtematis & quo modo.

Maturationem aliquam quærere neceſſarium eſt in carbonibus etiam malignis etiam ſi comburẽtes medicinas apponere uelis, & quibus remediis. 76.b

Medicina per ſe ad ſanitatem per accidẽs ad ægritudinem. 22.b

Medicina quæ ſanguinem euacuat uenenũ eſt. 58.b

Medicinas laborioſe ſoluẽtes exhibere maximum eſt periculum. 54.a

Medicamenta diuerſa cõmiſceri docet ubi diuerſæ commiſtę ſunt materiæ quæ peccant. 54.a

Medicamentum purgans materiam cholericam. 52.b

Medicina quęlibet ſecundum diuerſam ſui præparationem & prodeſſe & obeſſe poteſt. 35.a

Medici reiiciunt pannos lineos mulierum.

Medici debent ſemper auxiliari naturæ ẽt ſi hoc fiat ſine ſpe ut in deploratis, & qua ratione. 55.a

Medicamẽtis duobus aliquãdo indigemus, quoniam carbunculus & circum apoſtema & ſupra ipſum naſcitur, in quibus docet etiam nos procedere. 77.a

Medicus quo modo præſeruare ſe debeat à febre peſtilenti & ab apoſtematibus. 46.a

Melancholia ubicunque fuerit confirmatur in cerebro. 8.a

Meliſſæ uirtus. 40.b

Menſtruum prouocantia. 37.b

Merces orientales aut medicinales non inficiuntur. 25.a

Merces faciliter aut difficiliter infectionem ſuſcipientes quæ ſint. 24.b

Merces allatę ad urbem per naues ſuſpectas quomodo expurgentur. 24.b

Micleta Nicolai dolorem inteſtinorum remouet. 63.b

Mitigantia dolorem in apoſtematibus tam paruis, quam magnis adminiſtrare cõuenit & qualia ſint docet. 77.a

Morbi Gallici materia duo habet quæ ad contagionẽ requirũtur. carta. 5.6.61.33

Morbo peſtifero ciuitates uicinas laborare quõ cognoſcere poſſimus. 23.b

Morbillorum deſcriptio, qui ſunt ægritudo contagioſa. 68.a

Mortificatio carnis quomodo cognoſcatur & pro ſeparatione mortuæ carnis à uiua quid agendum. 76.b

Mundificantia conficere docet & quid aliquando ipſis addendum ſit.

Mutanda ſunt bis in die medicamenta, quę carbunculo apponuntur. 76.b

Merces quæ facillimè & quæ non facillime inficiuntur enumerat, ſimiliterque & quæ diu retinent infectionem & quę nõ diu retinent.

Metalla & ex his confecta nõ inficiuntur ab aere

aere peſtilenti. 24.b
Medicinæ non inficiuntur ab aeris peſtilentia.
Mulieres minus paratæ ſunt quam uiri ad febrem peſtilentem. 22.a
Medicorum diſtinctio in Phyſicos & Chirurgicos mala ē & ſine neceſſitate. 26.b

Naturæ auxiliari oportet quando ad ignobiliora membra & conuenientia tranſmittit.
Non ſolum ægritudo & cauſa ſed etiam accidens perpendendum eſt. 70.a
Naues oneratæ mercibus ſuſpectis uel etiā infectis quo modo & quot mediis expurgentur docet.
Nautis infectis quomodo ſubueniēdum ſit. 24.a

Obſeruationes omnes in peſtilentia uſque quo producendæ ſint.
Operatio regularis quæ ſit. 70.a
Ordo procedēdi in curatione febris humoralis peſtilentis. 51.b
Oleum & eius uaſa non inficiuntur à peſtilenti aere.
Odorata omnia contra operantur ipſi peſtilentiæ.

Peſtinationem capillorum aut barbæ dimittere omnino debent conualeſcentes à febre peſtilenti. 79.a
Peſtichiæ quid ſint. 69.b
Peſtichias uel papulas & morbillos idē eſſe in materia aſſerit. 67.b
Peſtichiæ apparent in febre ephemera peſtilentiali. 51.a
Pilulæ ſuperfluitates corporis euacuantes. 36.b
Pilula contra peſtem duplices. 37.a
Piſces facile putreſcunt. 33.a
Pleuritis materia ſi peſtifera ſit, dimittenda eſt ſectio brachii.
Potus & cibi conualeſcentium à febre peſtilentiali quales eſſe debeant.
Præſeruationis tempore quæ aſſumi debeant. 43.b
Ptiſana hordeacea infrigidat & ſudorē prouocat nec eſt opilatiua. 71.a
Puluis præſeruans à febre peſtilentiali. 45.a
Puluis herbæ acetoſæ præſeruat à quacſique contagione calida interius. 44.a
Puluis cum ferculis adminiſtrādus in febre peſtilenti. 50.b
Puſtulæ ſeu peſtichiæ, & morbilli ac uariolę ſi apparuerint pernicioſum eſt mittere ſanguinem. 78.b
Pulſus & reliqua ſigna febris ephemeræ peſtilentialis. 48.a
Putredo ſine prohibita tranſpiratione dupliciter contingit. 4 b
Peſtilentia quæ in nauibus, & mercibus etiā perſonis meſt & ab exteris locis adſertur quibus mediis & uiis uitetur & expellatur. 24.a
Præſeruatio à febre peſtilenti quomodo fiat 22.b

Qualitas peſtifera magis uni quā alteri contrariatur. 23 a
Quies nimia, aut ocium nimium ſiue animi, ſiue corporis, malum. 39.b
Quomodo ignaros monere poſſint pręſidētes ſalutis cuſtodiæ ne ciuitatem inficiāt ſi infecti ſint. 24.a
Qui miniſtrant cuſtodi ſalutis pręſidentibus quales eſſe debeant & quomodo ſe gerere. ibidem.

Ratio ob quam aliqui patientes febrē ex cholera praſſina & Zinaria liberati ſunt. 55.a
Recidiua eſt deterior ſua radice ſecundum Auicen. 78.b
Regimine uictus ſolo, qui naturam adiuuaret, procedere deberemus ſi ipſa natura operaretur, aliter, ſuccurrendum eſt ipſi & quo modo. 71.a
Regula certa ſupprimendi fluxum ſanguinis non poteſt dari. 64.a
Regula euacuandi ſanguinem certa dari nequit & qua ratione. 78.a
Repletio cibi & potus inter cætera maxime facit ad recidiuationē & qua de cauſa.
Rubedo ſi cum malignitate apparet ſcarificare locum melius eſt & mox apponere medicamina exſiccatiua. 75.a
Res malas & fœtidas comeſtibiles ſeu potabiles uenundari tempore peſtilentiæ prohibere oportet. 25 b

Sacculus cordi conferens. 49.b
Sacculus pro confortando corde. 56.b
Sanguinem mittere in aliquibus ſępius

licet tranſacta etiam quarta die. 59.a
Sanguinis miſsio quando & quibus nocet & non conueniat, & etiam quando & quibus conueniat. 78.a
Sanguinis per uentoſas melius euacuatur ueſperi quam mane. 50.b
Saniem per ſectam generantia quando po nenda ſint, & quæ ſint & quo modo per ſectam eſſe ſaniem cognoſces.
Scabies aut exulcerationes artificioſæ nil conferunt ad præſeruationem tempore peſtilentiali. 43.a
Sectio uenę brachii in pleuritide ſi materia peſtifera ſit dimittenda eſt. 61.a
Signa oſtendentia futuram febrem peſtilẽtialem duplicia ſunt. 18.b
Signa propinquam mortem oſtendentia. 20.b
Signa oſtendentia febrem peſtilentialem uniuſcuiuſque humoris. 20.b
Signa non oſtendentia pernitiem. 21.a
Signa oſtendentia uehemẽtem caliditatem intrinſecam. 53.a
Signum neceſsitatis coſtus. 39.b
Signum quo cognoſcitur ſimiliter ſi mori turi ſunt illi, quibus inciſus eſt carbo. 76.b
Signum cholerę citrinæ, quæ fit per admixtionem flegmatis ſubtilis. 53.a
Signa cholerę minoris famæ quæ ſint, & cur omnia aliquando non requiruntur, & quo medicamento purgatur. 53.b
Signa cholerę praſinæ & zinariæ earumque euacuandarum modi. 55.a
Somnus diurnus quibus concedi debeat. 50.a
Somni & Vigiliæ excedẽtis remedia. 64.b
Somno indulgere debent conualeſcentes à febre peſtilenti, ſed interdiu ipſum uitare. 78.b
Somni prouocatio fit per unctiones, odoramenta & comeſtibilia. 50.b
Studere oportet in cognoſcenda baſi Trochiſcorũ & aliarum ſimilium medicinarum ne fiat peccatum in euacuatione. 54.b
Suffitus ex aromatibus capiti nocet & dolorem ipſius cauſat. 30.b
Syrupus ad præſeruationem peſtilentiæ. 45.b
Syrupus dandus poſt ſanguinis miſsionem in febre peſtilente. 78.b
Synanchicis ultimum remedium eſt ſecare uenam quæ ſub lingua eſt. 62.a
Syrupus reſiſtens qualitati ueneno ſæ, qui datur pro alteratione materiæ quæ remanſit. 52.b
Syrupi diuerſi pro diuerſa ſpecie cholerę digerendæ. 54.b
Syrupus dand us poſt euacuationem ſanguinis, ne materia fluat ad caput, uel ad ſtomachum. 52.a
Signum quo cognoſcentur ciuitates, à quibus merces exportantur, eſſe infectas. 24.b
Salis genera nõ ſuſcipiunt putrefactionem ab aere putri. 25.a
Sudor immoderatus in quibuſdam regionibus febris peſtilentialis accidens propriũ eſt. 66.b

Temporis interuallo non autem ſtatim debent ad conſueta munia ſe cõferre conualeſcentes à febre peſtilente.
Tegmenta, ſacci & funes maxime poſſunt infici ab aere peſtilenti. 24.b
Theriaca infecti aeris tempore mirificẽ confert. 41.a
Timor & alii animi affectus mali reddunt corpus paratum ad infectionem. 23.b
Tryphera perſica quando potiſsimum uti debemus. 53.b
Tritici impoſiti carbunculo utilitas quanta ſit. 76.b
Tumorum diuiſio penes quantitatem, ac diuerſorum humorum commixtionem appellatio, eorundemque denominatio & explicatio. 72.b
Tumorum quidam cur dicantur à uulgo peſtis, quidam uero glanduſſa. 72.a

Vapores peſtilentiales excitari poſſunt ab omnibus partibus corporis. 7
Variolarum definitio & eſſentia, moduſque generationis ipſarum. 68.a
Variolæ cur prius accendantur quam morbilli. 68.b
Variolæ deteriores quæ ſint. 79.a
Vena ſaphena ſiue malcoli, & poplitis eadem eſt, nec differt niſi loco, quia utraq; directe à iecore euacuant. 66.a
Venæ ſectio poſt ſecundam diem non po-

teſt prodeſſe in febribus peſtilentialibus licet materia fuerit ſanguinea. 71.b
Venæ ſectio in febre peſtilenti quando fieri debeat. 52.a
Venerea fugire debent mirum in modum conualeſcentes a febre peſtilentiali, eoq; magis, quia tentantur. 78.b
Venti tam meridionales quàm occidentales laxant corpora. 17.a
Ventoſæ appoſitio in regione iecinoris ſæpe ſanguinem ſiſtit. 64.b
Ventris ſeceſſus debet quotidianus eſſe in conualeſcente à febre peſtilenti & quo medio fieri hoc poſſit docet. 78.b
Ventoſæ in qua materia maximè conueniant. 52.b
Ventoſarum utilitas & ſecuritas quanta ſit. ibidem.
Veſtimenta quædam induere & tractare cõualeſcẽtes a febre peſtilente prohibet. 79
Vinũ uinoſum (uti bibuli ſentiunt) non conuenit pro præſeruatione febris peſtilentis. 45.b
Vinum in febre peſtilentiali uenenum ad cor penetrare facit. 48.b
Vinum non eſt dandum in febre peſtilentiali & quibus de cauſis. 71.a
Vinum non inficitur ab aeris peſtilentia. 25.a
Vlcerare aliquã partem corporis ſeu apertum in ipſa ulcus tenere confert tempore peſtilentiæ. 43.a.b
Virtus in febre peſtilenti inſtauranda eſt cibis ita, ut ui dandi ſint. 63.a
Virtute exiſtente debili & plurimis exiſtẽtibus humoribus malis procedere debes cũ medicamine debili forti. 65.b
Virtutem refocillandi tria ſunt ingenia ſecundum Galenum quibus additur quartum ſecundum Auicennam. 51.a
Vnguentum cor recreans. 25.a
Vomitio nigra in febre peſtilentiali lethalis. 61.b
Virtus ſi ab extrinſecis iuuetur uincit ſæpé omnem malignitatem. 57.b
Vnde fiat quod morbilli & uariolæ atq; alię huiuſmodi papulæ ſint ſubcutaneæ ac quodã ueluti uelamine copertæ & quid ſignificent & quomodo ab aliis differãt. 69.a

ZEdoariæ radix aeri peſtifero reſiſtit. 43.a

F I N I S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ERRATA SIC CORRIGITO.

Charta. 2.b.denique animi conſtantia,lege,de animi.
3.b.ſcientiæ nanque per additionem fiant,lege,fiunt.
5.a.ſicut corpora mortuorum,lege,& ſicut.
5.b.per aerem deferri,lege,perq; aerem.
Ibidem agentia & patientia debent communicari,lege,communicare.
7.a.hypochondriorum,etiam caliditas,lege,& etiam.
7.b.internarum uirtuum ut,lege,uirtutum ut.
8.a.Et cum uero uapores,lege,cum uero uapores.
8.b.atque adeo ita attenuatos,lege,atque adeo attenuatos.
10.a.quartana aut puotidiana,lege,quotidiana.
11.a.fe bris hetica,lege,hectica.
11.b.ratione febrium prætertermiſſa,lege,prætermiſſa.
12.b.in colore & ſubſtantia fiunt &,lege,fiunt etiam &.
13.a primo theotricæ,lege,theoricæ.
13.b.elementum purum pureſcere,lege,putreſcere.
14.b.intolerabilia caliditate,lege,intolerabili.
18.a.Ego uero præterquam quod,lege,propterea quod.
18.b.omnia à peſte præſeruabunt,lege,præſeruabit.
19.b.uolutarii difficultas,immemores,lege,& ægro uidentur immemores.
20.b.non æqualiter ſed inæquali,lege,inæqualiter.
24 b.cicerculæ,faſioli,piſa, lege,phaſeoli.
27.a.uiolæ,nenufari,lege, nenuphar.
27 b.continue in thalano,lege,in thalamo.
29.b.ſi per os attactus,lege,attractus.
30.b.proprietas indiuiduales,lege,proprietates,
34.b.putreſcibiles ſunt laudantur,lege,non laudantur.
38.b.Plato ip primis,lege,in primis.
41.a.aliqua ſint non ſolum,lege,quæ non ſolum.
ibidem ſi eis experiri,lege,ea experiri.
46.a.etiam corporis parata,lege,corpora.
49.b.æqualiter affigatur,lege,affligatur.
ibidem.hora minoris affictionis,lege,afflictionis.
53.a.prætermiſſa tripharia,lege,tryphera.
54.b.laborioſæ quæ ſoluunt,lege,quæ ſoluunt laborioſè.
58.b.etiam magnus frequens,lege,etiam pulſus magnus.
59.a.febris hoc potius,lege,hæc.
56 b.fuerint,& uirtus ſit,lege,non ſit.
66.b.immoderatus uinctusq;,lege,iunctusque.
68.a.diffinitione,lege,definitione & ſimiliter alibi.
71.a.ac minime opitulatiua ſit,lege,opilat[illegible]